

MASTER NEGATIVE
NO. 93-81608-7

MICROFILMED 1993

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States - Title 17, United States Code - concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that the photocopy or other reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR:

INSTITUTTET FOR
SAMMENLIGNENDE...

TITLE:

INSTITUTTET FOR
SAMMENLIGNENDE...

PLACE:

OSLO

DATE:

1931

Master Negative #

93-8108-7

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

068C1

L

Instituttet for sammenlignende kulturforskning,
Oslo.

...Beretning om dets virksomhet inntil sommeren
1931, av Fredrik Stang. Oslo, H.Aschehoug & co.
(W.Nygaard) 1931.

2 p.l., 212 p. ports. 21½cm.

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35

REDUCTION RATIO: 11x

IMAGE PLACEMENT: IA IIA IB IIB

DATE FILMED: 7-23-63

INITIALS SS

FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

BIBLIOGRAPHIC IRREGULARITIES

MAIN

ENTRY: *Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Oslo*
beholdning om dette videresendes...

Bibliographic Irregularities in the Original Document

List volumes and pages affected; include name of institution if filming borrowed text.

_____ Page(s) missing/not available: _____

_____ Volumes(s) missing/not available: _____

☒ Illegible and/or damaged page(s): 49-52

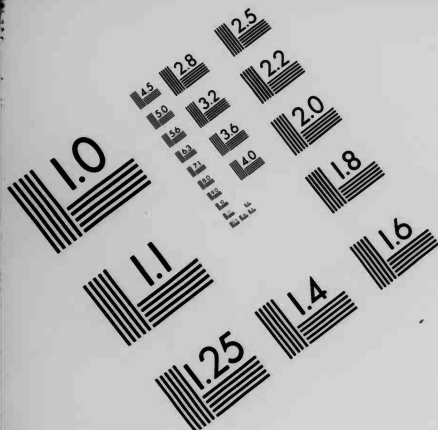
_____ Page(s) or volumes(s) misnumbered: _____

_____ Bound out of sequence: _____

_____ Page(s) or illustration(s) filmed from copy borrowed from: _____

_____ Other: _____

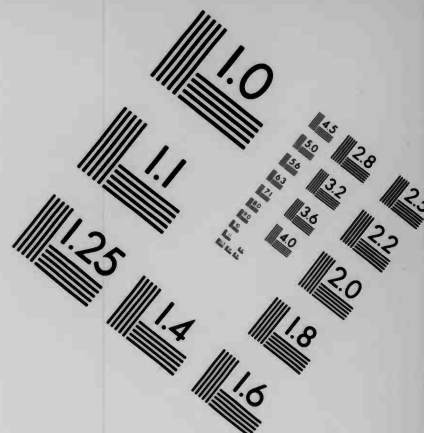
**BEST COPY
AVAILABLE**

AIM

Association for Information and Image Management

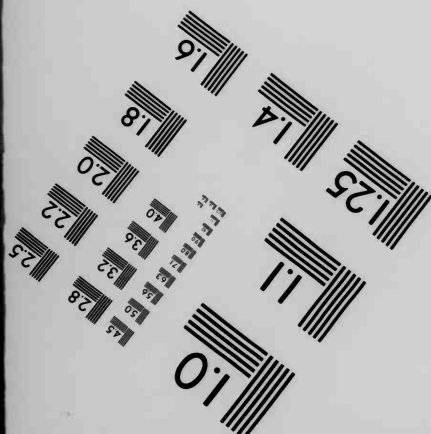
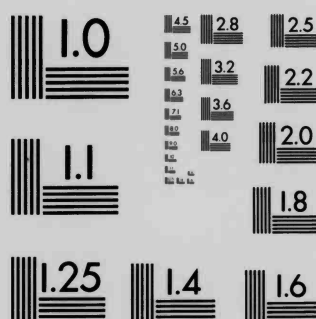
1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

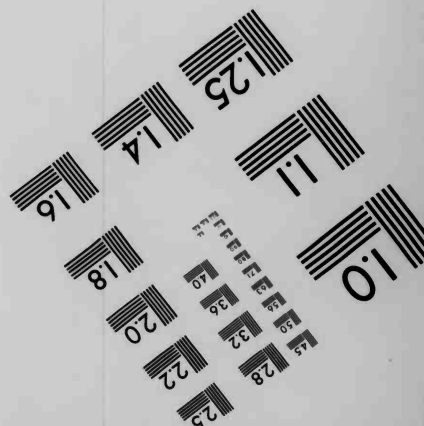
Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

MAR 20 1933

COLUMBIA
UNIVERSITY
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF
THE STATE OF NEW YORK

Columbia University
in the City of New York

LIBRARY

INSTITUTTET
FOR SAMMENLIGNENDE
KULTURFORSKNING

BERETNING
OM DETS VIRKSOMHET
INNIL SOMMEREN 1931

AV

FREDRIK STANG

COLUMBIA
UNIVERSITY

H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)
OSLO 1931

ALAMULOO
VTRSDVIMU
YRAA81J

068C1

L

Printed in Norway

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

INNHold

	Side
<i>Innledning. Den sammenlignende kulturforskning; instituttformen</i>	1
<i>Instituttet opprettes</i>	9
<i>Arbeidet planlegges</i>	29
<i>Arbeidet:</i>	
Forelesningsrekker	34
Den arktiske kultur	55
Folkeminneforskning	102
Bondesamfundets utviklingsformer	111
De kaukasiske og iranske sprog og kulturforhold	129
Andre arbeider	144
Publikasjoner	147
<i>Nils Pedersen og hustrus legat</i>	170
<i>Administrasjon; økonomi</i>	172
<i>Tilbakeblikk; utenlandske videnskapsmenns uttalelser om Instituttet</i>	182
<i>Statutter</i>	209

INNLEDNING

DEN SAMMENLIGNENDE KULTURFORSKNING INSTITUTTFORMEN

Instituttet for sammenlignende kulturforskning har bare virket i et tidsrum av omtrent syv år. Det er innlysende at i løpet av så kort tid lite av dets arbeid kan være bragt til avslutning, og at meget bare står som en begynnelse.

Når Instituttet allikevel sender denne fremstilling ut, er det for å vekke interesse for den sammenlignende kulturforskning og for Instituttet i så vide kretser som mulig. Særlig henvender den sig til Instituttets mange korrespondenter og medarbeidere utover bygd og by.

*

Den *sammenlignende kulturforskning* er som videnskap ikke gammel.

Den sammenlignende kulturforskning.

Eldst blandt dens grener er den sammenlignende sprogvidenskap. For noget over hundre år siden blev det påvist at sanskrit er i slekt både med latin og gresk og med de germanske sprog. Det førte til erkjennelsen av de indoeuropéiske sprogs enhet. Sjelden har det vel hendt at i humanistisk videnskap en så vidtrekkende opdagelse er blitt gjort. Den åpnet et historisk perspektiv bakover — den gav en forestilling om sprogenes historie som man før ikke hadde ant. Derved hadde også den sammenlignende indoeuropéiske sprogvidenskap fått sitt grunnlag, og den utviklet etterhånden en sikker metode. Senere er rammen litt efter litt videt ut. Man søker ut over den

indoeuropéiske sprogkrets og setter som mål å bringe all verdens sprog inn under en sammenlignende behandling. For å øke materialet søker man nu å skaffe førstehånds kjennskap til alle de sprog som tales på jordkloden. På grunnlag av alle disse undersøkelser bygger sig så op en almen sprogvidenskap, en sprogets filosofi, om man vil bruke det uttrykk.

Den sammenlignende metode som var utviklet i sprogvidenskapen, er etterhånden tatt i anvendelse også i annen humanistisk forskning. Undersøkelsene av sagn og eventyr viste berøringspunkter mellom tradisjonene hos de forskjellige folk; en sammenlignende folkloristisk videnskap begynte. På samme måte blev folketro fra forskjellige folkeslag og tidsaldre grunnlaget for en sammenlignende religionsforskning. En sammenlignende, etnologisk rettsvidenskap utviklet sig, bygget på et kildemateriale som i de seneste år er blitt sterkt øket. Også andre kulturområder er etterhånden trukket inn under sammenlignende bearbeidelse, mens andre ennå venter på å bli det.

Det måtte snart vise sig at de forskjellige sammenlignende kulturvidenskaper som etterhånden var vokset frem, står i så nær forbindelse med hinannen at den ene ikke kan undvære den annen. Det et folks sprog kan fortelle om dets historie gjennom tidene, kaster således lys over dets utviklingsgang på andre områder, det får f. eks. betydning for forskningene i rettens og folketroens utviklingshistorie. På samme måte må rettsforskning og religionsforskning til en viss grad gå hånd i hånd, ikke bare fordi religiøse og rettslige forestillinger hos så mange gamle folkeslag er knyttet sammen, men også fordi de har indre berøringspunkter. Og en ennå dypere liggende forbindelse mellom de forskjellige kulturvidenskaper er betinget av at hver av dem bare behandler et enkelt utslag av den menneskelige kultur. Setter man sig som mål å lære kulturen å kjenne — det enkelte samfunds eller den samlede menneskehets — må man altså se sprog, rett, trosforestillinger o. s. v. under ett. Det er med andre

ord først gjennom en samvirken mellom alle kulturvidenskaper, videnskapen om den menneskelige kultur kan bli til. De enkelte sammenlignende kulturvidenskaper som etterhånden hadde utviklet sig, måtte som følge herav ha en tendens til å smelte sammen i en ny videnskapelig enhet: den sammenlignende kulturforskning.

Det som er særkjennet for de sammenlignende kulturvidenskaper er deres metode: de fører flere folks sprog, rett, folkeminner o. s. v. inn under en sammenlignende betraktning. Derved beriker de forståelsen av det enkelte folks kultur, som jo ikke kan forståes helt ut, medmindre den sees i sitt samspill med andre folks liv. Men derved setter man også et nytt mål for forskningen: ikke bare de enkelte folk, men den samlede menneskehet blir gjenstand for undersøkelse og etterhånden for forståelse. Det er overfor alle utslag av den menneskelige kultur denne metode er anvendelig. Den sammenlignende kulturforskning har derfor kunnet virke befruktende inn på alle kulturvidenskaper, på rettshistorie og religionshistorie, likeså vel som på sprogvidenskap og folkeminneforskning. Også med naturvidenskap har den berøring, således med antropologi.

Det stoff den sammenlignende kulturforskning har å arbeide med, er gjennom årene blitt meget rikt, og nettop i vår tid står vi overfor en veldig utvidelse av det. Grunnen er naturligvis først og fremst den at forskningen selv har vakt interesse for de fenomener den beskjeftiger sig med, og at de derfor nu trekkes frem i dagen. En grunn ligger også deri at nutidens teknikk gir midler til undersøkelser som før var umulige eller gav usikre resultater. Sterkest i øinene springer kanskje de uhyre landvinninger som er gjort ved systematiske utgravinger fra historisk som fra forhistorisk tid. Fundene i Egypten og de rike, til dels helt overraskende fund i Forasia er sikkert bare en beskjedne innledning til de fund som forestår. Kjennskapet til menneskets historie og til den menneskelige kulturs historie har derved etterhånden lagt

nye årtusener under sig. Hvert fund av betydning reiser imidlertid nye spørsmål — de peker utover mot andre kulturelementer og folkeelementer, og de peker bakover mot ennå eldre avsnitt av menneskehetens historie.

Den sammenlignende kulturforskning er altså utsprunget av en videnskapelig erkjennelse. Den har imidlertid sin parallell i en omformning som er foregått i det almene tenkesett.

Det siste hundreår har vært preget av nasjonalitetsidéen. Den dukket med veldig styrke frem etter Napoleonskrigene og deres fornektelse av alle nasjonale verdier, og kom til å prege et hundreårs arbeid i videnskap, kunst og politikk. Den nasjonale selvfordypelse den førte med sig, bragte store verdier frem fra glemsel og skapte nye. Bare til det gode blev den imidlertid ikke. Den fremhevet sterkere motsetningen mellom nasjonene enn berøringspunktene mellom dem, lot dem heller fremtre som isolerte enheter enn som deler av et større hele. De resultater av verdi den hadde skapt, kunde ikke undværes, men veien måtte gå videre frem. Innenfor videnskapens verden er det hovedsakelig den sammenlignende kulturforskning som har vært banebryteren, den søker jo fra det enkelte folk til en samlende betraktning av den hele kulturverden. Også det almene tenkesett begynner imidlertid, delvis tvunget av bitre erfaringer, å søke inn på tilsvarende veier. En følelse av folkeslagenes solidaritet gjør sig sterkt gjeldende og har fått utslag i den internasjonale politikk; opprettelsen av Folkenes Forbund er et ledd i disse bestrebelser. Og bak det hele ligger igjen de faktorer naturvidenskap og teknikk har skapt — selv det fjerneste er jo nu blitt nær.

Den sammenlignende kulturforskning har altså sin parallell i tankeretninger som i vår tid gjør sig gjeldende også på andre områder. Samtidig er den en innsats for dem. Idet den stiller alle folkeslags kultur inn under en sammenlignende betraktning, fremmer den forståelsen av andre folks og andre tiders kulturverdier, og bidrar der-

ved til å skape noget av den fordragelighet folkeslagene imellem som er en så vesentlig betingelse for samliv og fremskritt.

Vårt institutt har som mål å fremheve betydningen av den sammenlignende kulturforskning og føre dens arbeid videre frem. At nettopp vårt land har tatt denne oppgave op, har naturlige grunner: den sammenlignende kulturforskning har i Norge særlig rike forutsetninger. Hos oss har jo levesett og tradisjoner fra fjerne tider i stor utstrekning kunnet fortsette sitt liv ubrutt helt frem til vår egen tid; neppe noget annet kultursamfund har bevart så meget av fortids sed og skikk som vårt. Den videnskapelige behandling av dette rike materiale begynte tidlig, og den blev gjennom fremragende forskere ført over i sammenlignende retning — det er nok å nevne Sophus Bugge's, Alf Torp's og Moltke Moe's navn. Det er derfor i stor utstrekning på vårt folks egne kulturminner vårt Institutt kan bygge, og det er en fortsettelse av våre egne videnskapelige tradisjoner det representerer. I det internasjonale arbeid den sammenlignende kulturforskning forutsetter, forener sig altså for oss en nasjonal oppgave med en internasjonal. Særegt for vårt Institutt er det, at det forsøker å samle alle de spredte kulturvidenskaper i et felles brennpunkt: den sammenlignende kulturforskning. En tendens henimot et samarbeid mellom dem var der alt på forhånd. Idet Instituttet samler dem alle i sitt arbeid og forener dem under et felles navn, vil det føre denne tendens frem til et bevisst program. Selv forsøker det å bli et internasjonalt centrum for den sammenlignende kulturforskning.

*

Det er *instituttformen* vi har valgt for å nå disse mål. Ved universitetene kunde nemlig ikke den sammenlignende kulturforskning finne den støtte den trengte.

Universitetene er jo, foruten å være videnskapelige

*Videnskape-
lig institutt.*

forskningssteder, også skoler. De skal altså forene videnskapelig forskning med undervisning og eksamener.

Det fører med sig at de i første rekke må sørge for å ha lærere i de fag som er gjenstand for eksamener, og hvor derfor undervisning må gis, og at det på den annen side kan bli vanskelig ved universitetene å skaffe lærerstillinger i andre fag. De sammenlignende kulturvidenskaper inngår imidlertid, i hvert fall for tiden, ikke i synderlig utstrekning i de eksamensstudier som drives ved universitetene. Den adgang de har til å få plass, er derfor begrenset. Ofte må de forenes med andre fag for å få en lærestol, sammenlignende sprogforskning således med ett eller annet sprog som er gjenstand for eksamen, sammenlignende rettsforskning med romerrett eller landets egen rettshistorie.

Dertil kommer at universitetene er bundet ved den tradisjonelle inndeling i fakulteter, og i det hele ved en faginndeling som vesentlig har utviklet sig med undervisning og eksamener for øie. Denne faginndeling tilfredsstiller ikke alltid de krav det videnskapelige forskningsarbeid stiller, og særlig overfor den sammenlignende kulturforskning kommer den tilkort. Den splitter nemlig det som skulde samles. Nettop fordi den sammenlignende kulturforskning har betydning for alle humanistiske fakulteter, fordeles den ved universitetene mellom dem — hvis den da overhodet får så mange plasser at den kan bli representert i flere.

Innlysende er det ennvidere, at ved universitetene arbeidet med den fri forskning hemmes derved at de videnskapsmenn som ansettes, tillike skal være lærere. Undervisning og eksamensarbeid tar tid, og det går ut over det selvstendige videnskapelige arbeid.

Et videnskapelig institutt er helt anderledes stillet. Det som i den dypeste grunn er særkjennet for et institutt i motsetning til et universitet, er at instituttet bare tar sikte på videnskapelig arbeid, ikke på undervisning. Har det så store midler at det kan ansette forskere og

ta dem helt i sin tjeneste, kan det altså by dem arbeidsvilkår som et universitet vanskelig kan skaffe. Et institutt kan ennvidere ta op forskningsopgaver som det ikke ligger nær for et universitet å ta sig av, nemlig de som ikke har umiddelbar betydning for undervisning og eksamener. Og instituttet kan samle sig om forskningsopgaver som ved universitetene splittes mellom fakulteter og faggrupper. Hertil kommer enn videre — og deri skiller universitetet sig særlig fra de videnskapelige fond, men delvis også fra universitetene — at instituttet selv planlegger og leder de arbeider det vil ha utført. Mens selvfølgelig i videnskapen den enkelte manns innsats er det grunnleggende, trenges i videnskapen som ellers en viss grad av organisasjon. Det er først og fremst instituttene som kan representere denne organisasjon: de kan samle mange og forskjelligartede krefter mot et felles mål, og de kan stille sig opgaver som rekke utover den enkelte manns levetid.

Instituttformen skriver sig fra nyere tid. Fra middelalderens slutning og til henimot vår egen tid var universitetene nær sagt de eneste bærere av det videnskapelige liv. For noget over hundre år siden slog imidlertid Wilhelm von Humbolt til lyd for at man ved siden av universitetene måtte ha andre forskningsanstalter. Han pekte på akademier og videnskapelige hjelpeinstitutter. Hans uttalelser blev for såvidt banebrytende, som det fra alle hold blev erkjent at han hadde rett. Det tok imidlertid lang tid før de tanker han hadde utkastet, blev realisert, og ennu er det ikke på langt nær skjedd. Instituttformen er i de par siste menneskealdre blitt adskillig brukt innenfor naturvidenskapene. Innenfor humanistisk forskning er den derimot hittil blitt lite anvendt.

Vårt institutt representerer altså nyere tiders tanker også derved at det tar instituttformen i bruk for humanistisk forskning.

*Splittelsen
blandt videns-
skapsmennene
under
og efter Ver-
denskrigen.*

Da arbeidet for å få instituttet opprettet blev tatt op, raset ennå verdenskrigen. Den hadde satt splid også blandt videnskapsmennene. Splittelsen falt ikke bort med fredsslutningen, men fortsatte verre enn før. Instituttet hadde som mål å bidra sitt til å knytte trådene igjen mellom de stridende leire innenfor videnskapens verden. Det lyktes da også — som nedenfor skal bli berettet — allerede ved Instituttets første forelesningsrekke å samle videnskapsmenn fra de forskjellige maktgrupper til samarbeid og samvær i Oslo. Det var vanskelig å nå dette mål, men det gikk. Ennå er imidlertid ikke samarbeidet gjenoptatt på alle områder. Og selv når virkningene av verdenskrigen er borte, kan den tid før eller senere komme, da Instituttet atter vil få som aktuell oppgave å motarbeide nasjonale splittelser innenfor videnskapens verden, eller i hvert fall avbøie følgene av dem.

*

*Den følgende
fremstilling.*

Den fremstilling som i det følgende skal bli gitt av Instituttets arbeid i dets forskjellige forgreninger, er blitt omfattende, fordi den på den ene side skulde gi en fremstilling om de videnskapelige spørsmål Instituttets arbeid berører, og på den annen side skulde gi et billed av et videnskapelig institutt, slik som det fremtrer i sin virksomhet, med hele den aktivitet i smått som i stort som dertil hører. Fremstillingen avsluttes med en rekke uttalelser om Instituttet og dets arbeid fra utenlandske videnskapsmenn som har holdt forelesninger ved Instituttet og noie kjenner dets virksomhet.

INSTITUTTET FOR SAMMENLIGNENDE KULTURFORSKNING OPRETTES

Instituttet for sammenlignende kulturforskning er opprettet av *Staten* og *Oslo kommune* etter et tiltak, som er utgått fra *Det nordiske interparlamentariske forbund*.

Ved Forbundets delegeretmøte i Oslo 29 juni 1917 holdt professor *Fredrik Stang* et foredrag om «Norden som centralsted for internasjonalt videnskapelig arbeid.»¹ Foredragsholderen fremhevet at ved siden av de store økonomiske spørsmål som vilde melde sig når krigen var slutt, og de enkelte stater skulde forsøke å bygge op igjen det den hadde ødelagt, vilde der melde sig også et annet: De åndelige forbindelser mellom de krigførende land var brutt, og det vilde være vanskelig å få dem knyttet igjen. Verst vilde dette gå ut over det videnskapelige arbeid, som jo efter sin natur er og må være internasjonalt. Før krigen hadde det da også et helt internasjonalt preg. Ved krigen var imidlertid de gamle internasjonale organisasjoner ophørt å virke, og også det personlige samarbeid mellom videnskapsmenn fra de krigførende land var i stor utstrekning forstyrret. Trådene må imidlertid knyttes igjen, og det skjer best med de nøytrale land som mellemeledd. Vi må gi internasjonalt videnskapelig arbeid et asyl, hvor de gamle tråder på ny kan knyttes, og hvor der igjen blir lagt grunn for

*Professor
Stangs fore-
drag ved Det
nordiske in-
terparlemen-
tariske for-
bunds møte
1917.*

¹ Foredraget er trykt i motets publikasjon s. 54 ff., hvorav særtrykk. Dessuten er det utgitt som brosjyre under titel: Verdensakademier. Norden som centralsted for internasjonalt videnskapelig arbejde. Kristiania 1918.

et Europa vi kan være bekjent av å tilhøre. Hvordan skal det så gjøres? Foredragsholderen pekte på motsetningen mellom et videnskapelig institutt (eller akademi) og et universitet, den motsetning som det er gjort rede for i det foregående avsnitt. Vil vi, fortsatte han, forsøke å gi internasjonalt videnskapelig arbeid et fristed i Norden, bør vi gjøre det ved å opprette videnskapelige institutter, som da må være internasjonale. Arbeidsvilkårene må være fri. Man må søke å samle de mest lovende innenfor en begrenset fagkrets, hovedsakelig yngre menn, og så må man la dem få lov til å arbeide helt for sin videnskap. Et slikt institutt må begrenses til en snever fagkrets. Skulde flere av de nordiske land ville gå denne vei, behøver altså ikke det ene å gå i veien for det annet. Hvis man på denne måte gir det internasjonale videnskapelige arbeid en tilflukt i Norden, vil man gjøre stor nytte for videnskapen i det hele. Men, fortsatte foredragsholderen, de nordiske land vil også gagne sig selv. Vi lever jo avstengt her; en nærmere forbindelse med utenlandsk videnskap vil være til nytte for vår egen videnskap. Den vil gjøre det lettere for oss å motta impulser utenfra. Men der er noget som er kanskje ennu viktigere. Et institutt som det det her gjelder, kunde bringe forståelsen av de nordiske folks kulturverdier og kulturarbeid utover verden. Foredragsholderen fremhevet den store betydning videnskapen har i nutiden, fordi den nu arbeider med livsnære problemer.

Foredraget fant sterk tilslutning fra deltagerne i møtet. Den fungerende president, friherre ADELWARD uttalte ønsket om, at den tanke foredragsholderen hadde gitt uttrykk for, snart måtte bli virkeliggjort. Den danske riksdagsmann MOLTESEN sluttet sig hertil. Friherre PALMSTIERN uttalte fra svensk side sin tilslutning, og foreslog at saken skulde oversendes til møtets råd, forat det skulde overveie hvorvidt det nordiske interparlamentariske møte i tilslutning til de tanker foredragshol-

Det interparlamentariske forbund beslutter å medvirke til at Nordens folk fremmer internasjonal forskning ved å opprette videnskapelige institutter.

deren hadde uttalt, kunde medvirke til at Nordens folk fremmer internasjonal forskning gjennom opprettelse av dertil siktende videnskapelige institutter. Forslaget blev enstemmig vedtatt.

Rådet tiltrådte tanken og opnevnte et medlem fra hvert av de skandinaviske land, nemlig professor STANG, dr. KARL HILDEBRAND og dr. P. MUNCH som komité for å fremkomme med forslag i anledning av saken.

Det interparlamentariske forbund nedsatter en komité.

Komitéen hadde umiddelbart etter et møte, hvor den drøftet tanken. Etter anmodning gav derefter professor STANG i skrivelse til komitéens øvrige medlemmer av 17 juli 1917 en redegjørelse for hvordan han hadde tenkt sig at den plan han hadde utkastet skulde virkeliggjøres. Han avviste enhver tanke om å opprette et felles-nordisk institutt (eller akademi); hvert av landene måtte opprette sitt. Og hvert land måtte velge sin fagkrets. For Norges vedkommende fremhevet han *den sammenlignende behandling av den menneskelige kultur* som det emne man burde ta op. Uaktet saken burde føres særskilt for hvert enkelt land, burde der — formodentlig med det nordiske interparlamentariske forbund som medlemledd — foregå forhandlinger mellom landene, forat ingen kollisjon skulde opstå mellom dem og forat arbeidet kunde fremtre som utslag av en felles bestrebelse.

Disse synsmåter fikk tilslutning fra komitéens øvrige medlemmer og blev lagt til grunn for det følgende arbeid.

I hvert av de tre land blev der så opnevnt komitéer, som skulde føre saken videre, og hvor vedkommende lands medlem i felleskomitéen fikk plass. Felleskomitéen vedblev å virke, idet den fungerte som mellemlidd mellom de tre særkomitéer. Det interparlamentariske forbund og dets råd fulgte sakens videre utvikling og tok ofte initiativ for å drive den frem.

Komitéeer opprettes i hvert av de skandinaviske land.

Arbeidet ledet til at man i Danmark ved lov av 4 oktober 1919 opprettet «Rask-Ørsted Fondet (Danmarks internationale videnskabelige Fond)» med en kapital på 5 millioner kroner bevilget av statskassen. I Sverige

Arbeidet fører til at Danmark oppretter Rask-Ørsted Fondet.

I Norge opprettes Forskningsfondet av 1919 og Instituttet for sammenlignende kulturforskning.

førte arbeidet ikke til noget resultat. I Norge førte det til at Stortinget den 18 juli 1919 bevilget 3 millioner kroner til opprettelse av et forskningsfond til fremme av vårt lands videnskap, dog således at reglene for anvendelsen av fondet skulde fastsettes av et senere storting. Derved var *Forskningsfondet av 1919* skapt. Ved Stortingets beslutning av 21 juli 1920 blev der så gitt regler for Forskningsfondet. I disse blev det bestemt at fondet skulde deles i to halvdelar, en for humanistisk forskning og en for naturvidenskap. Den humanistiske avdeling skulde opprette et *Institutt for sammenlignende kulturforskning* som dog ikke skulde tre i virksomhet for et kapitalbeløp på minst en million kroner var sikret ad annen vei som grunnfond for Instituttet. Til Instituttet skulde hvert år overføres minst to tredjedeler av den renteavkastning som står til den humanistiske avdelings rådighet (altså minst rentene av en million kroner).

Den betingelse Stortinget hadde stillet for opprettelsen av Instituttet for sammenlignende kulturforskning, blev opfylt derved at *Oslo bystyre* i løpet av de fire budgettår 1919 til 1923 bevilget en kapital på en million kroner som grunnfond for Instituttet.

Herved var altså opprettelsen av Instituttet sikret. Statutter for det blev approbert av Kongen 10 november 1922. Styre blev derefter valgt og holdt 18 april 1923 sitt første møte.

I det interparlamentariske forbunds møte i Oslo 18 og 19 august 1920 gav presidenten JOH. LUDW. MOWINCKEL meddelelse om de beslutninger som var fattet i Danmark og Norge, og uttalte Forbundets glede over dem.

Dette er de ydre drag i det samarbeid mellom de skandinaviske land som førte til at Instituttet for sammenlignende kulturforskning blev opprettet. I det følgende skal det bli gitt en oversikt over det arbeid som blev utført i Norge for å føre tanken frem.

*

Den beslutning det nordiske interparlamentariske forbund hadde fattet gikk ut på at Nordens folk skulde fremme internasjonal forskning gjennom opprettelsen av dertil siktende videnskapelige institutter. Nogen bestemt organisasjonsform var ikke fastslått (bortsett fra den anvisning som lå i ordet «institutt»), og ingen fagkrets påpekt.

Den 5 desember 1917 anmodet *Den norske interparlamentariske gruppes styre* — dens formann var stortingspresident MOWINCKEL — Kirkedepartementet om å oppnevne en komité for fra norsk side å forberede saken. Som medlemmer av komitéen foreslo styret følgende: Professor W. C. BRØGGER, generaldirektør SAM EYDE, professor GERHARD GRAN, professor HELLAND HANSEN, grosserer BIRGER LIE, professor BREDO MORGENSTIERNE, stortingspresident MOWINCKEL, professor FREDRIK STANG og professor SEM SÆLAND. I skrivelse av 11 desember 1917 opnevnte Kirkedepartementet denne komité. Som varamann for professor Helland Hansen, som ikke kunde delta i alle møter, blev professor V. BJERKNES opnevnt.

Under forhandlingene i komitéen samlet oppmerksomheten sig om to instituttplaner: opprettelsen av *Institutt for sammenlignende kulturforskning* i Oslo og utvidelsen av *det Geofysiske Institutt* i Bergen. Det siste hadde allerede den gang oparbeidet en betydelig posisjon i den internasjonale videnskap og hadde alle betingelser for å bli et verdenscentrum, i hvert fall for visse grener av den geofysiske forskning, hvis det fikk tilstrekkelige virkemidler.

Komitéen lot begge planer underkaste drøftelse av sakkyndige videnskapsmenn.

For å drøfte planen om et Institutt for sammenlignende kulturforskning blev der sammenkalt et møte av sakkyndige, hvori deltok professorene ANATHON AALL, A. W. BRØGGER, CHR. COLLIN, S. EITREM, HJALMAR FALK, GERHARD GRAN, HALVDAN KOHT, KNUT LIESTØL, CARL MARSTRANDER, BREDO MORGENSTIERNE, MAGNUS

Arbeidet i Norge for å få opprettet Instituttet for sammenlignende kulturforskning.

Den første departementale komité nedsattes, 1917.

OLSEN, JOHANNES ORDING, WILHELM SCHENCKE, FREDRIK STANG, riksantikvar HARRY FETT, dosent JAKOB SVERDRUP, universitetsstipendiat GEORG MORGENSTIERNE, Dr. JAC. S. WORM-MÜLLER. Etter inngående drøftelse avgav møtet den 4 februar 1918 en enstemmig uttalelse, som sterkt støtter tanken om å opprette Instituttet.

Uttalelser om den annen instituttplan, utvidelsen av det Geofysiske Institutt, blev innhentet fra professorene V. BJERKNES og BJØRN HELLAND HANSEN. Deres uttalelse, som gav planen tilslutning, blev tiltrådt av *Bergens Museums styre*.

På grunnlag av disse utredninger avgav så komitéen den 22 mars 1918 sin innstilling.¹ I den heter det: «Nærværende komité skal uttale, at opprettelsen av et Institutt for kulturforskning i Kristiania og utvidelsen av det Geofysiske Institutt i Bergen vil kunne få vidtrekkende betydning i mange retninger. Den henstiller derfor til den interparlamentariske gruppe å ta arbeidet for de to institutter op og uttaler ønsket om at det vil lykkes å skaffe fornødent grunnlag for dem.»

Arbeidet blev derefter samlet om de to institutter komitéen hadde fremhevet. Det blev drevet særskilt for hvert av dem, dog under stadig samarbeid. Her er det hovedsakelig arbeidet for Instituttet for sammenlignende kulturforskning som vedkommer oss.

Etter den sakkyndige uttalelse om denne plan som forelå, fant den norske interparlamentariske gruppe at planen var moden til gjennomførelse. Den henvendte sig 21 november 1918 til Kirkedepartementet og henstillet til det å opnevne en komité med oppdrag å arbeide for opprettelsen av det planlagte Institutt for sammenlignende kulturforskning. Kirkedepartementet imøtekom henstillingen og nedsatte komitéen med det oppdrag den interparlamentariske gruppe hadde foreslått. Herved hadde

Den norske interparlamentariske gruppe og Kirkedepartementet knytter planen om opprettelse av et Inst. f. sammenl. kulturforskning.

¹ Trykt i St. prp. 181, 1919 som bilag 2. Her finnes som underbilag de øvrige dokumenter som er nevnt ovenfor under omtalen av komitéen.

altså både gruppen og Kirkedepartementet knesatt planen og gjort den til sin.

Komitéen bestod av 22 medlemmer, hentet fra politikk, forretningsliv, videnskap o. s. v. Medlemmer av den var: Formannen i direksjonen for Norges Bank K. BOMHOFF, høiesterettsassessor EDV. HAGERUP BULL, professor GERHARD GRAN, konsul AXEL HEIBERG, telegrafdirektor THOMAS HEFTYE, direktør for den Norske Amerikalinje GUSTAV HENRIKSEN, høiesterettsadvokat HIERONYMUS HEYERDAHL, direktør I. THRONE HOLST, høiesterettsadvokat KEYSER JORDAN, bankdirektor CARL KIERULF, generalsekretær CHR. L. LANGE, stortingsmann OLE LIAN, generalkonsul CHR. B. LORENTZEN, høiesterettsadvokat CARL LUNDH, disponent HAAVARD MARTINSEN, professor BREDO MORGENSTIERNE, banksjef H. MONSEN, forlagsbokhandler W. NYGAARD, overlærer I. A. REFSDAL, professor FREDRIK STANG, direktør A. THUNE-LARSEN, generalkonsul JOH. WESMANN.

Komitéen anmodet tre av sine medlemmer, professorene GERHARD GRAN, BREDO MORGENSTIERNE og FREDRIK STANG om å gi en nærmere utredning av planen for opprettelse av et Institutt for sammenlignende kulturforskning. Den avgav sin utredning i desember 1918.¹ Utredningen går utførlig inn på sakens forskjellige sider; den blev tiltrådt av komitéen og blev grunnlaget for den senere behandling av saken. Her skal hitsettes det den uttaler om den sammenlignende kulturforskning og dens betydning for videnskap og kulturliv i det hele:

«Den faggruppe instituttet i Kristiania skal omfatte, er den sammenlignende kulturforskning, samlet særlig om religionens, rettens, folkeminnenes og sprogenes opprinnelse og utvikling.

Denne faggruppe er forholdsvis ny, og den lover overordentlig meget. Eldst er den sammenlignende sprogforskning, som kan sies å være omtrent hundre år gam-

¹ Trykt som bilag 5 til St. prp. 181, 1919.

Den annen departementale komité, 1918.

Komitéen uttaler sig om den sammenlignende kulturforskning og dens betydning for videnskap og kulturliv.

mel. Yngst er den sammenlignende (etnologiske) rettsvidenskap, som først er kommet op i de siste tiår.

Den tidsperiode vi har levd i, og som vel på en eller annen måte vil få sin avslutning med verdenskrigen, er sterkere enn nogen tidligere blitt preget av nasjonalitetstanken. Den førte folkene til en fordypelse i deres eget vesen, den førte til at alle nasjonale kulturminner blev trukket frem, og den førte til en ny politikk, hvis mål var nasjonalitetenes frigjørelse. Den har ført til resultater som aldri kan opgis. Bak de nasjonale motsetninger den så sterkt fremhever, demrer imidlertid nu noget nytt; og det er den sammenlignende kulturforskning som fører frem til det. Forsøker man å samle alle lands kulturutvikling under et felles overblikk, vil man se at de frembyr vesentlige fellestrekk. De likheter, som finnes, og som man også før for en del var opmerksom på, skyldes ikke i den utstrekning man før trodde, gjensidig påvirkning eller lån; de skyldes i langt høiere grad en parallell utvikling: de samme utviklingsbetingelser har overalt frembragt omtrent de samme resultater. Bak den rikt skiftende mangfoldighet, som nutidens nasjonale kulturer frembyr, skimter man nu en oprindelig enhet eller en likeartet utviklingsgang; bak det individuelle eller det nasjonalt særpregede dukker det almenmenneskelige op. Dette nye syn på utviklingen sletter ikke ut de nasjonale eiendommeligheter og forringer ikke deres verd, men det stiller dem under en høiere belysning.

En kulturforskning som den, vi her har talt om, vender blikket fra den ydre historie til den indre, fra krigene og den ydre politikk til folkenes liv og deres sjelelige utvikling. Arbeidet med den har i Norge flere betingelser enn hos de fleste andre folk. Hos oss er jo kulturminner, som peker tilbake til de eldste tider, ennå levende; mens vår ydre historie har etterlatt sig få minnesmerker, møter vi rundt om i fjellbygder og fjordbunner de rikeste minner fra folkets liv gjennom tidene — gjennom sprog,

tradisjoner og bygningssett føres tanken stadig tilbake til svunne tiders skikk og opfatning.

Den sammenlignende kulturforskning er, som vi alt har nevnt, forholdsvis ny; meget står ennå tilbake å utrette. Etterhvert som den skrider frem, og etterhvert som de resultater, den bringer, trenger gjennom i folkenes brede lag, vil den bane vei for eller i hvert fall gi støtte for en ny opfatning av nasjonenes forhold til hinannen. Sterkere enn før vil man betone enheten i oprinnelse og kultur; nasjonene vil ikke i samme grad som nu stå for tanken som rivaler og givne motstandere, men vil tre frem som medarbeidere, der, om enn på skilte veier, bidrar sitt til fremme av menneskehetens felles formål. Og dermed vil grunnlaget være lagt for en dypere gjensidig forståelse og en større fordragelighet folkene imellem, enn den som hittil har preget historien. Et institutt, som setter sig til opgave å føre den sammenlignende kulturforskning videre frem, vil derfor være skikket til å legge det åndelige grunnlag for det Folkenes Forbund som nu forhåpentlig skal bygges.

Det institutt, det her gjelder, har imidlertid ikke bare til opgave å virke utad, og det er ikke bare krigssituasjonen, som har skapt trangen til det. Det burde opprettes, selv om ingen krig hadde vært, og det vilde ha sin berettigelse, selv om det ikke kunde forfølge noget internasjonalt formål. — — —

Et betydningsfullt gjennombrudd for norsk videnskap i det hele vilde det utvilsomt være, om et institutt som det, det her gjelder, kunde bli opprettet. At det i høi grad kunde befordre det videnskapelige arbeid på de fagområder, instituttet skal omfatte, er innlysende. Vi mener imidlertid, at det vil virke stimulerende og befruktende også på andre videnskapelige områder. Og dessuten vil et institutt, som for en enkelt videnskaps vedkommende gjør sig til centrum for internasjonalt videnskapelig arbeid, kraftig virke til å bryte den isolasjon overfor utlandet, vi nu på så mange områder lider under. Instituttets arbeid vil føre med sig, at ikke bare norsk kultur-

forskning, men også norsk videnskapelig arbeid og norsk kulturliv i det hele vil vekke større opmerksomhet og større forståelse i utlandet enn det nu møter.»

Utredningen uttaler sig også om organisasjonsformene for det vordende Institutt og de pengemidler som trenges for det. Angående det siste spørsmål sier den: Hvor utstrakt Instituttets virksomhet blir, må selvfølgelig bero på, hvor store pengemidler det får til sin rådighet. Noget bestemt pengebeløp som skal til kan derfor ikke opgis. Etter beregninger vi har anstillet vil man med et *grunnfond på 5 millioner kroner* kunne utrette meget; ønskelig var det imidlertid at grunnfondet efterhånden kunde økes til 10 millioner. Med et mindre fond enn 2 millioner bør man neppe begynne; kan ikke et så stort beløp skaffes, får man heller la saken falle.

Komiteén
andrar
Staten om
en bevilg-
ning.

Under henvisning til denne utredning sendte komitéén den 21 desember 1918 *andragende til Kongen*¹ om, at der av statskassen bevilges et passende beløp som grunnfond for Instituttet. Den uttalte: «Vi er overbevist om, at opprettelsen av det institutt, det her spørres om, ikke bare vil være av vidtrekkende betydning for utviklingen av norsk videnskap, men at det også vil kunne bidra til igjen å knytte det videnskapelige samarbeid landene imellem, som krigen har brutt, og at det således vil være av internasjonal betydning, at det blir opprettet. Og vi mener at nettopp nu er tidspunktet inne for vårt land til å ta dette skritt. Nettopp i dette øieblikk, da fredsforhandlingene skal begynne og dannelsen av et folkenes forbund står for døren, vil det gjøre et sterkt inntrykk utover landene, at Norge stiller sig i spissen for løsningen av den oppgave å bringe folkene åndelig sammen.»

Komiteén
andrar Oslo
kommune om
en bevilg-
ning.

Komiteén sendte en enslydende skrivelse til *Oslo kommune* med *andragende* om at der måtte bli bevilget en million kroner som grunnfond for Instituttet.²

*

¹ Trykt i St. prp. 181, 1919, som bilag 4.

² Skrivelsen er trykt i Sak I. A. 1918—1919. Magistratens forslag til bykassens ordinære budgett fra 1. juli 1919 til 30 juni 1920, s. 301.

Samtidig med at planene for de to institutter på denne måte blev nærmere utformet og arbeidet med å realisere dem skred frem, blev de gjenstand for *sterke meningsbrytninger innenfor videnskapsmennenes krets*. Menings-
brytninger
blandt
videnskaps-
mennene.

Særlig var det planen om et Institutt for sammenlignende kulturforskning som vakte debatt. At denne plan måtte fremkalle meningsbrytninger var da ikke heller underlig. Instituttformen, som den vilde bringe i anvendelse, var jo av forholdsvis ny oprindelse og lite prøvet hos oss, i hvert fall i humanistiske fag. Også det emne, som var valgt, den sammenlignende kulturforskning, var utslag av nye tiders tanker og kunde ikke straks vente forståelse og tilslutning. Så var det jo også et spørsmål, om et internasjonalt institutt som det planlagte vilde ha tilstrekkelig grobunn i Norge — om vår videnskap stod så sterkt på de områder det her gjaldt, at den kunde gi liv i en organisasjon av dette omfang. Betenkeligheter reiste sig også fra den almindelige situasjon i Europa. Misstemningen mellem videnskapsmennene fra de krigførende land tilspisset sig efter våbenstillstanden istedenfor å utjevnes; det spørsmål måtte derfor reise sig, om man overhodet kunde utrette noget for å bringe et samarbeid i stand. Og så til slutning bak det hele den kjensgjerning at der i Norge trenges så meget til videnskapelig forskning, og at det selvfølgelig måtte være et spørsmål, om det påtenkte institutt ikke vilde gå i veien for andre videnskapelige formål.

Ut fra betraktninger av denne art blev der fra forskjellige hold reist innvendinger mot planen. En langvarig og omfattende *diskusjon i pressen* blev ført. Et samlet og siktet uttrykk fikk innvendingene mot instituttplanen i en rekke artikler av professor W. C. Brøgger (i Aftenposten 17 og 18 juli 1917, 9, 15 og 16 februar, 5, 7 og 8 mars 1919). Han fremhevet sterkt betydningen av, at man oppretter fond til støtte for særlig fremragende eller betydningsfull videnskapelig forskning, og uttalte tvil om, hvorvidt instituttformen var Diskusjon i
pressen.

heldig i den anvendelse som her var tenkt. Han fant det tvilsomt, om den sammenlignende kulturforskning hos oss vilde finne et miljø, den kunde leve i, og han mente at det, et slikt institutt kunde utrette for å bringe samarbeid tilveie mellom videnskapsmenn fra de krigførende land, ikke vilde bli av betydning. Han gikk sterkt inn for, at en vordende bevilgning skulde gis til et videnskapelig landsfond.

På den annen side viste det sig, at planene om et institutt for sammenlignende kulturforskning fikk sterk tilslutning fra vide kretser innenfor vår videnskapelige verden. Særlig rykket en rekke videnskapsmenn som representerte de humanistiske fag ut med artikler, som sterkt støttet saken. Det viste sig efterhånden at tilslutningen fra humanistenes side var nær sagt enstemmig.

Offentlige
møter.

Også på offentlige møter blev planen fremlagt og droftet. Den 30 januar 1918 holdt professor STANG efter innbydelse fra Bergens Museum foredrag om «De norske akademiplaner.»¹ Den 1 februar 1919 holdt han foredrag om saken i Studentersamfundet i Trondheim. I tilknytning hertil holdt Trondheims tekniske forening 3 februar møte med foredrag av professor SÆLAND om Internasjonale forskningsinstitutter. Derefter diskusjon, som professor Stang efter innbydelse deltok i.² Nevnes kan det også at professor Stang den 13 mars 1920 holdt et foredrag i Christiania Handelsstands Forening om «Norsk Videnskap i nød».³ Den 28 januar 1919 holdtes møte i Universitetets aula, hvor foredrag til støtte for saken blev holdt av Kirkedepartementets sjef statsråd LØVLAND, stortingspresident JOH. LUDW. MOWINCKEL og professor STANG.⁴

¹ Foredraget er trykt som særskilt publikasjon.

² Utførlige referater av foredragene og diskusjonene blev gitt i Trondheimspressen.

³ Foredraget er trykt som særskilt publikasjon.

⁴ Foredragene er trykt som særskilt publikasjon: Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Foredrag av statsråd Løvland, president Mowinckel og professor Stang. Kristiania 1919.

Da denne strid innenfor videnskapens egen leir var brutt ut, besluttet Kirkedepartementet å innhente uttalelser om saken fra en rekke videnskapelige institusjoner, nemlig fra Videnskapsakademiet i Oslo, Universitetet, Norges tekniske Høiskole, Norges Landbrukshøiskole og Bergens Museum. Den meningsulikhet som var kommet tilsyne gjennom diskusjonen i pressen trådte frem også i de uttalelser, disse institusjoner avgav.¹

Det var omtrent utelukkende innenfor videnskapens verden motstand mot planene blev reist. Gjennomgående kan det sies, at politikerne og avisene støttet planene om de to institutter; særlig vakte planen om et Institutt for sammenlignende kulturforskning interesse og tilslutning.

*

Mens det andragende om en bevilgning, som var sendt Staten, på denne måte blev gjenstand for uttalelser fra forskjellige sider, blev andragendet til Oslo kommune underkastet behandling der.

Oslo kommune bevilger 1/4 million som foreløbig bidrag til Instituttet.

Den 7 januar 1919 inngikk Magistratens 3dje avdeling, borgermester JAKOB HEIBERG, til formannskapet med forslag om at der skulde bevilges en million kroner til et internasjonalt Institutt for sammenlignende kulturforskning. Magistratens finansavdeling, borgermester SOPHUS ARCTANDER avgav en inngående redegjørelse bygget på videnskapelige og politiske betraktninger og gav tanken sin varmeste tilslutning. Efter sitt syn på kommunens finansielle forhold fant han imidlertid at det ikke vilde være forsvarlig å binde kommunen til en større bevilgning enn en halv million. Magistratens 2den avdeling, borgermester JAKOB HØE, sluttet sig til 3dje avdeling.

¹ De er trykt som bilag til St.prp. 181, 1919. Se også der (bilag 11) en sammenfattende behandling og kritikk av disse uttalelser av gitt av «Komitéen til opprettelse av et Institutt for sammenlignende kulturforskning».

Efter innstilling fra finansutvalget besluttet formannskapet enstemmig å foreslå at der for budgetåret 1919-1920 opføres et beløp på 250.000 kroner som foreløbig bidrag til et Institutt som nevnt, idet den endelige fastsettelse av kommunens bidrag utstår i påvente av stortingets beslutning. Det blev særlig presiseret at bevilgningen foreslåes ydet til et videnskapelig institutt efter forslagsstillerens plan, og at den ikke kan ventes overført til et videnskapelig fond.

I *bystyrets* møte 19 juli 1919 blev denne innstilling vedtatt enstemmig og uten debatt — dagen efter den stortingsbeslutning, det senere skal bli gjort rede for.

*

*Saken
behandles i
regjeringen.*

Vi vender så tilbake til Statens behandling av saken. Våren 1919 var det kommet så langt at *regjeringen* kunde ta standpunkt til den.

Det kunde allerede da ansees for avgjort, at Oslo kommune vilde bevilge en million kroner til et Institutt for sammenlignende kulturforskning, forutsatt at Staten stilte et tilsvarende beløp til rådighet. Dessuten kunde det ansees for avgjort at man i Danmark vilde bevilge 5 millioner kroner til et Rask-Ørsted Fond, tenkt som ledd i den organisasjonsplan som var utgått fra det interparlamentariske forbund. Disse to momenter måtte naturligvis støtte saken.

På den annen side var også skyer trukket op. Først og fremst begynte man nu å regne med at økonomiske nedgangstider vilde melde sig. De innvarsles blandt annet derved at den norske regjering den 5 juli 1919 under behandlingen av veibudgett gjorde kabinettspørsmål på en bevilgning som gikk utenfor dens forelegg, og gjorde gjeldende at man måtte innrette sig med nedgangstider for øie. Saken blev ordnet således at det ikke kom til krise, men debattene om spørsmålet og regjeringens stilling til det optok selvfølgelig sinnene

sterkt. Dertil kom den dissens som var opstått innenfor videnskapens egen leir om, hvad en eventuell bevilgning best burde brukes til.

Til tross for de vanskeligheter de økonomiske forhold kunde medføre besluttet regjeringen å foreslå en bevilgning på tre millioner kroner.¹ På grunn av den uenighet, som var opstått blandt videnskapsmennene, vilde den imidlertid ikke for tiden binde anvendelsen av pengene til noget bestemt videnskapelig formål. Den foreslog derfor at der skulde bevilges *tre millioner kroner til opprettelse av et forskningsfond til fremme av visse bestemte for vårt land særlig betydningsfulle videnskapsgrener efter stortingets nærmere bestemmelse.*

I stortingets *Universitets- og fagskolekomité* opstod sterk dissens.² *Flertallet* mente at den finansielle stilling ikke gjorde det forsvarlig for Staten å avsette tre millioner kroner til et urørlig fond. Det mente derimot at Staten i de nedgangstider som nu kunde ventes, lett vilde kunne forsømme de kulturelle formål, hvis der ikke i forveien var lagt et beløp til side som var beregnet på å brukes i slike øiemed. *Flertallet* mente derfor at den sum regjeringen foreslo, burde avsettes til fordel for våre videnskapelige institusjoner efter stortingets nærmere bestemmelse. Et mindretall, GETZ (professor ved Norges tekniske Høiskole) og HAMBRO, stemte prinsipielt for opprettelsen av et videnskapelig fond. De mente imidlertid at anvendelsen av det burde være fri. De kunde derfor ikke tiltre det forslag, departementet hadde antydnet, at man til enhver tid skulde samle fondets arbeid om en eller et par bestemte arbeidsgrener. Prinsipielt foreslo de at der bevilges *tre millioner til opprettelse av et forskningsfond til fremme av vårt lands videnskap.* Regler for anvendelse av fondet skulde fastsettes senere av stortinget.

I stortinget kom saken til behandling 18 juli 1919. Kirkeministeren, LØVLAND, uttalte at der var så liten

Regjeringen foreslår 3 millioner bevilget til et forskningsfond hvis anvendelse siden skulde bestemmes.

Sterk dissens i Universitets- og fagskolekomitéen. Flertallet mot opprettelsen av et urørlig fond.

Et mindretall på to medlemmer vil opprette et urørlig fond, men ikke binde det til bestemte arbeidsoppgaver.

¹ St. prp. 181, 1919.

² Innst. S. 285, 1919.

Mindretallets standpunkt seirer i Stortinget. Tre millioner bevilges til et forskningsfond til fremme av vårt lands videnskap.

forskjell mellom mindretallets forslag og proposisjonen at han ikke fant grunn til å ta den op. Han støttet mindretallets forslag. Etterat en rekke talere hadde hatt ordet, blev mindretallets forslag vedtatt mot 27 stemmer. Herved var altså 3 millioner kroner sikret for videnskapelig forskning.

*

Tilbake står spørsmålet om, hvilke regler skal gis for anvendelsen av fondet.

Den tredje departementale komité, 1919.

Tilbake stod så spørsmålet om hvilke regler man skulde gi for anvendelsen av de 3 millioner som var stillet til rådighet for forskningsformål.

For å drøfte dette spørsmål og innkomme med forslag nedsatte Kirkedepartementet i oktober 1919 en komité. Den blev sammensatt av menn fra de forskjelligste interessegrupper og partier. Medlemmene var: Universitetets rektor, professor AXEL HOLST, sorenskriver AARSTAD, professor W. C. BRØGGER, høiesterettsassessor EDV. HAGERUP BULL, professor HJALMAR FALK, forretningsfører KYRRE GREPP, rektor ved Norges tekniske Høiskole HEJE, rektor ved Norges Landbrukshøiskole ISAACHSEN, høiesterettsadvokat ODD KLINGENBERG, professor KOLDERUP, generalsekretær CHR. L. LANGE, apoteker LOTHE, fhv. statsråd MELLBYE, godseier KAI MØLLER, professor FREDRIK STANG og professor N. WILLE.

Under den diskusjon som på forhånd hadde funnet sted hadde meningene hovedsakelig spaltet sig i tre forskjellige retninger. Det forslag som var utgangspunktet for aksjonen gikk ut på at beløpet skulde anvendes til opprettelse av et Institutt for sammenlignende kulturforskning i Oslo og til utvidelse av det Geofysiske Institutt i Bergen, så det kunde bli en internasjonalt samlende institusjon. Dette forslag hadde, uaktet mange innvendinger hadde meldt sig, samlet en sterk opinion bak sig. Et annet forslag som særlig professor W. C. Brøgger hadde gjort sig til talsmann for, gikk ut på, at beløpet skulde anvendes som et samlet landsfond til støtte for særlig fremragende eller betydningsfull videnskapelig forskning. Ende-

lig var det dem, som mente at beløpet burde deles mellom de bestående videnskapelige høiskoler og enkelte andre videnskapelige institusjoner; denne tanke gav naturligvis spillerum for mange forskjellige løsninger.

Da komitéen¹ trådte sammen viste det sig at representantene for Bergens Museum ikke støttet forslaget om at en del av bevilgningen skulde gives til det Geofysiske Institutt i Bergen, idet de fant at en sådan disposisjon ikke stemte med Stortingets beslutning.² Derved blev det umulig å opprettholde det oprinnelige forslag helt ut.³ Resultatet blev at et overveiende flertall innenfor komitéen — 12 medlemmer — samlet sig om et kompromiss mellom dette forslag og det forslag som hovedsakelig var forfektet av professor W. C. Brøgger: forslaget om at beløpet skulde anvendes som et samlet landsfond for særlig betydningsfull videnskapelig forskning.

Den ordning komitéens flertall foreslog var følgende: De tre millioner holdes samlet som et landsfond. Det deles imidlertid i to halvfond, et for natuvidenskap og et for humanistisk forskning, hvert med sitt særskilte styre. Det pålegges den humanistiske avdeling å opprette et Institutt for sammenlignende kulturforskning og avstå minst $\frac{2}{3}$ av sin renteinntekt (altså minst rentene av 1 million kroner) til Instituttet. Dette skulde dog ikke tre i virksomhet før et kapitalbeløp på minst 1 million kroner var sikret ad annen vei som grunnfond for Instituttet.

Et mindretall på to medlemmer, Lothe og Kolderup, foreslog at de tre millioner skulde deles i flere fond, tilknyttet Universitetet, Den tekniske Høiskole, Landbruks-høiskolen og Bergens Museum. En lignende men noget

Det geofysiske Institutt utgår av planene.

Komitéens flertall foresår at pengene anvendes til et Forskningsfond, som skal avstå rentene av 1 million til et Institutt for sammenlignende kulturforskning

Også mindretallet, på ett medlem nær, vil sikre rentene av 1 million for Instituttet.

¹ Komitéen avgav en vidtløftig innstilling med forskjellige særuttalelser. Flertallets uttalelse og forslag er inntatt i St. prp. 57, 1920. Særuttalelser fra Brøgger, Chr. L. Lange, Stang og Wille er dog ikke medtatt. Mindretallets uttalelser og forslag er inntatt i Dokument nr. 17, 1920.

² Se Dok. nr. 17, 1920 s. 3.

³ Se herom særuttalelser fra Chr. L. Lange og Stang.

avvikende fordeling foreslog Axel Holst. Alle tre var enige med komitéens flertall i at rentene av en million kroner skulde anvendes til et Institutt for sammenlignende kulturforskning i Oslo.

Et annet mindretall, Heje, foreslo at beløpet udelte skulde utgjøre et landsfond for videnskapelig forskning.

Tanken om et Institutt for sammenlignende kulturforskning var altså nu kommet så langt i forgrunnen at innenfor den mannsterke og allsidig sammensatte komité, hvor forøvrig adskillig meningsforskjell gjorde sig gjeldende, alle medlemmer på et eneste nær sluttet sig til den.

*

Regjeringen fremsatte så regjeringen sin proposisjon.¹ Regjeringen sluttet sig til den departementale komitéens flertall; den foreslo altså et samlet landsfond, delt i en humanistisk og en naturvidenskapelig avdeling, med forpliktelse for den første til å opprette et Institutt for sammenlignende kulturforskning.

I Universitets- og fagskolekomitéen² sluttet flertallet sig til det mindretall i den departementale komité som representertes av Axel Holst, Kolderup og Lothe. Et medlem, HAMBRO, forbeholdt sig å opta den kongelige proposisjon (som altså bygget på den departementale komitéens flertall). Han fremla et forslag til statutter som i det vesentlige stemte med Regjeringens proposisjon. Et medlem, professor GETZ, sluttet sig til Hejes votum i den departementale komité. Også i stortingskomitéen vilde altså alle medlemmer på ett nær sikre rentene av 1 million kroner for et Institutt for sammenlignende kulturforskning.

Før saken kom fore i stortinget, hadde regjeringsskifte foregått. Gunnar Knudsens regjering hadde igjen gjort kabinettsspørsmål på bevilgningen til veianlegg og hadde forlangt en million avknappet på stortingskomitéen.

¹ St. prp. 57, 1920.

² Innst. S. LXIII, 1920.

Regjeringen fremsatte proposisjon overensstemmende med komitéens flertall.

I stortingskomitéen sterk dissens. Bare ett medlem for proposisjonen. Også flertallet for opprettelsen av Instituttet.

Regjeringsskiftet 1920.

téens innstilling. Denne gang hadde den ikke satt sin vilje igjennem, men var falt. Den nye regjering, Halvorsens første, var tiltrådt 19 juni 1920.

Saken kom under behandling i Stortinget den 21 juli 1920. Det var store prinsipper, som her stod mot hinannen. På den ene side kravet på at kreftene skulde samles så de kunde rettes mot store mål, det syn Hambro hadde gjort gjeldende som medlem av stortingskomitéen. På den annen side hensynet til de enkelte institusjoner og landsdeler, som hver for sig kunde trenge støtte, det syn komitéflertallet hadde gjort sig til talsmann for. Denne motsetning har jo ofte trådt frem i vårt offentlige liv. Ved mange anledninger er det hensynet til de enkelte institusjoner og landsdeler som har veiet tyngst. Ved denne anledning var det de samlede landsoppgaver som gikk av med seiren. Under debatten sluttet en rekke talere sig til Hambros standpunkt, deriblandt den nye kirkestatsråd. Ved voteringen seiret det med 54 mot 50.

Hermed var altså regler gitt for «Forskningsfondet av 1919». Og i dem var det bestemt at den humanistiske avdeling av Fondet skulde opprette et Institutt for sammenlignende kulturforskning og overlate det rentene av $\frac{2}{3}$ av sitt fond — dette dog på betingelse av at minst en million kroner blev skaffet annensteds fra som grunnfond for Instituttet.

*

Denne betingelse blev opfylt av Oslo kommune. Det er alt ovenfor fortalt at bystyret den 19 juli 1919 hadde bevilget et beløp på 250 000 kroner som foreløbig bidrag til et Institutt for sammenlignende kulturforskning. Tanken var å fortsette bevilgningene, inntil et beløp på en million kroner var nådd. Forutsetningen var imidlertid at Staten stilte et tilsvarende beløp til rådighet for Instituttet.

Den forutsetning kommunen hadde opstillet for sin bevilgning var ikke blitt opfylt ved Stortingets beslut-

I stortinget seirer proposisjonen.

Herved var Forskningsfondet av 1919 og Instituttet for sammenlignende kulturforskning sikret.

Oslo kommune fortsetter sine bevilgninger og går til et samlet beløp av 1 million kroner.

ning av 18 juli 1919, som jo foreløbig bare gikk ut på opprettelsen av et fond. Den blev først opfylt ved Stortingets beslutning av 21 juli 1920, som la grunnlaget for opprettelsen av Instituttet. Etterat det var skjedd fortsatte kommunen årlig å bevilge 250 000 kroner, inntil en million var nådd.

Den sterke interesse planene om Instituttet hadde vakt i Oslo bystyre fikk uttrykk derved at alle disse bevilgninger blev gitt enstemmig og uten debatt.

*

Statutter for
Instituttet
utarbeides.

Statuttene for «Det videnskapelige forskningsfond av 1919» foreskrev altså at den humanistiske del av fondet oppretter et institutt for sammenlignende kulturforskning. Statuttene for instituttet — heter det videre — gives av kongen etterat styret for fondets humanistiske avdeling er hørt. De skal inneholde bestemmelse om at det efter tyve års forløp skal tas op til avgjørelse om den del av fondets renteavkastning, som overføres til Instituttet, efter de da foreliggende forhold helst bør frigis, så de kan anvendes også til andre formål som ligger innenfor den humanistiske avdelings fagområde. Avgjørelsen treffes av Kongen. Den må ikke gå ut på at renteinntekten delvis eller helt undrages Instituttet, medmindre et flertall på minst to tredjedeler innenfor styret for fondets humanistiske avdeling uttaler sig for det. Går avgjørelsen ut på at fondet skal vedbli å understøtte Instituttet, kan denne avgjørelse hvert femte år tas op til omgjørelse efter de regler som ovenfor er gitt.

Forskningsfondet nedsatte et utvalg, som utarbeidet forslag til statutter for Instituttet. Dette blev forelagt Oslo magistrat og formannskap og derefter vedtatt av Forskningsfondets styre. Ved kongelig resolusjon av 10 november 1922 blev statuttene i den form de derved hadde fått, approbert.

Statuttene
stadfæstes
10. novbr.
1922.

Styre velges.

Styre blev derefter valgt; det holdt sitt første møte 18 april 1923.

ARBEIDET PLANLEGGES

Nær 6 år var altså gått fra det øieblikk tanken om å opprette Instituttet for sammenlignende kulturforskning først var kastet ut, og til Instituttet var opprettet og kunde begynne sitt arbeid.

De meningsbrytninger som hadde fylt denne tid hadde imidlertid på forskjellige måter vært til nytte.

Det var jo som representant for idéer, der har sin rot i nyere tid, Instituttet skulde fremtre. De kamper som var blitt ført om opprettelsen av det, hadde bidradd både til å klarne og utforme disse idéer og til å slå til lyd for dem.

Under kampens gang hadde det efterhånden vist sig, at Instituttet samlet nær sagt alle landets humanistiske forskere om sig. Det var altså allerede for det trådte i virksomhet nådd et stykke på vei mot ett av de mål det hadde satt sig: å bli et samlingspunkt for all humanistisk forskning i vårt land, et incitament som skulde virke gjennom alle forgreninger av humanistisk forskning og gjennom alle fakulteter.

De år som var gått og de diskusjoner som hadde funnet sted, hadde også gitt anledning til, at enkelthetene i det arbeidsprogram, Instituttet måtte stille sig, var blitt drøftet mann og mann imellem. Da styret for Instituttet var valgt og kunde tre sammen, var det derfor vel forberedt til den opgave, som først meldte sig for det: å legge planene for Instituttets arbeid.

Menings-
brytningene
for Insti-
tuttet blev
oprettet
hadde på
forskjellige
måter forbe-
redt dets
arbeid.

*

Instituttets økonomiske hjelpemidler.

Det var med rentene av to millioner kroner Instituttet kunde begynne sin virksomhet. Så betydelig dette beløp enn er, var det bare det minimum, man hadde betegnet som nødvendig betingelse for at Instituttet overhodet kunde bli satt ut i verden (se ovenfor s. 18). Dette gjorde selvfølgelig at man ved planleggelsen av arbeidet måtte vise adskillig resignasjon.

Man kunde ikke gå til fast ansettelse av videnskapsmenn.

En begrensning av stor betydning måtte man straks bestemme sig til å foreta. For et videnskapelig arbeidende institutt er det selvfølgelig av den største betydning å kunne ansette videnskapelige hjelpere på slike vilkår at de kan anvende hele sin tid i instituttets tjeneste; ikke bare får instituttets eget arbeid derved øket effektivitet, men man frigjør derved også videnskapelige krefter, som ellers vilde blitt bundet av andre gjøremål. Da det viste sig, at det bare var det minimumsbeløp, man hadde opstillet, som blev nådd, bestemte styret sig til inntil videre ikke å foreta ansettelser av denne art, men bare knytte til sig krefter som også blev tatt i beslag fra annen side. Denne linje har Instituttet også senere i det vesentlige måttet holde. Som det vil fremgå av det følgende, er det bare en enkelt videnskapsmann som er således knyttet til Instituttet, at han kan ofre sig helt for sitt arbeid der (se nedenfor s. 108).

Valget av arbeidsoppgavene.

At Instituttet ikke kunde ta hele den sammenlignende kulturforskning op til bearbeidelse hadde under arbeidet for å få det opprettet hele tiden vært på det rene. Så vidtstrakt som dette område er, var det nødvendig innenfor det å velge bestemte arbeidsoppgaver. Også ved valget av disse arbeidsoppgaver måtte selvfølgelig hensyn tas til de økonomiske virkemidler Instituttet kunde sette inn. Her måtte imidlertid også et annet hensyn gjøre sig sterkt gjeldende. Det gjaldt ikke bare å finne oppgaver som i og for sig var lokkende og som lovet utbytte — av dem var der mange nok. Skulde oppgaven passe for vårt Institutt, måtte det ennvidere ligge nær å ta den op fra norsk side. Vi måtte altså selv ha menn å sette inn

i arbeidet, og oppgaven måtte også forøvrig ha forutsetninger i norsk videnskap og norsk kulturliv.

Spørsmålet om, hvordan Instituttets arbeid skulde legges an blev drøftet av styret i en rekke møter, som blev holdt fra april 1923 og utover høsten. Fra forskjellige hold blev sakkyndige uttalelser innhentet. Den 13 november 1923 fattet så styret en rekke beslutninger, som fastslog grunnlinjene i det arbeid, man vilde ta op. De blev offentliggjort gjennom et *kommuniké* som blev sendt ut gjennom pressen.

Styret drøfter arbeidsoppgavene.

Styrets beslutninger offentliggjøres.

Beslutningene var følgende:

Der skal holdes *forelesningsrekker* i Oslo ved utenlandske og innenlandske foredragsholdere. Forelesningene skal behandle emner, som ligger innenfor Instituttets fagkrets. Forelesningene vil som regel bli utgitt av Instituttet. At forelesningsrekker skulde holdes, hadde hele tiden været på det rene. Det var således hovedsakelig ved hjelp av dem man vilde forsøke å bringe videnskapsmenn fra de forskjellige maktgrupper sammen og få gjenoprettet samarbeidet mellom dem. En nærmere påvisning av den betydning forelesningsrekkene har for Instituttets virksomhet vil bli gitt i det følgende avsnitt.

Forelesningsrekker.

Instituttet skal utgi *publikasjoner*. Også dette ledd i arbeidet var på forhånd på det rene.

Publikasjoner.

Forrest blandt de arbeidsoppgaver, Instituttet skulde ta op, stillet man studiet av *de arktiske folkeslags kultur*. Herom heter det i det kommuniké, styret utsendte: Det er på det rene, at der er forskjellige folkestammer, som er bosatt rundt Polhavet. De naturforhold, de er kommet under, har imidlertid påtrykt dem alle et felles kulturpreg. Den innvirkning naturforholdene har på den menneskelige kultur trer hos disse folkestammer frem i særlig skarpt lys. Studiet av de arktiske kulturformer har derfor betydning for en rekke problemer av almenmenneskelig art. Foreløbig har man tenkt å samle sig hovedsakelig om den nærmestliggende del av oppgaven,

De arktiske folkeslags kultur.

nemlig studiet av *lappenenes kulturformer*. Blandt de opgaver, som forsåvidt blir stillet i første rekke, er undersøkelse av de former, hvori rendriften foregår, samt de forskjellige bosetningstyper.

De kaukasiske og iranske sprog.

Ennvidere besluttet man å opta studiet av de *kaukasiske sprog* og i tilslutning dertil *de iranske*. Herom heter det i kommunikéet: I Kaukasus har gjennom tidene rekker av fordrevne folkestammer søkt ly, og de er blitt sittende der hver i sitt dalføre. Det er grunn til å vente, at man hos enkelte av disse folkestammer vil finne levninger av sprog eller sprogformer, som forøvrig er utdødd og at utforskningen av dem vil kunne kaste lys såvel over problemer innenfor den almindelige sprog-historie som over slektskapsforhold mellom sprogætter der hittil har stått som ubeslektet.

Folkeminneforskning.

Endelig stillet man som den tredje arbeidsoppgave gjennom bevilgninger å støtte *den sammenlignende folkeminneforskning*. Den har i Norge overordentlig dype røtter. Først og fremst har vi jo i våre egne kulturminner et meget rikt materiale å øse av; dessuten er den sammenlignende folkeminneforskning tidlig tatt op av norske videnskapsmenn og har vært representert gjennom en rekke fremragende forskere.

Efter de linjer, som således var trukket op, er Instituttets arbeid senere lagt an.

Bondesamfundets utviklingsformer.

En vesentlig utvidelse har imidlertid funnet sted, idet Instituttet 1928 besluttet å stille *sammenlignende undersøkelser over bondesamfundets utviklingsformer* på sitt program ved siden av de tre opgaver som straks var tatt op. Også denne arbeidsoppgave har rike forutsetninger i Norge. Den knytter sig nær til folkeminneforskningen. Mens denne hittil hovedsakelig har omfattet bondesamfundets åndelige kultur — eventyr, sagn og andre tradisjoner — er det Instituttets oppgave gjennom undersøkelsene av bondesamfundets utviklingsformer å fore også den materielle kultur — driftsformer, husformer, redskapsbruk osv. — inn under planmessig sammenlignende un-

dersøkelse. Det er *seterdriften*, Instituttet i første rekke har tatt op til behandling.

Da i september 1924 Instituttet holdt sin første forelesningsrekke, benyttet styret anledningen til å gjøre utførlig rede for det arbeidsprogram, det hadde satt op. Som innledning til den blev der holdt forelesninger av representanter for Instituttet, som gjorde rede hver for sin side av saken. Professor FREDRIK STANG holdt først en forelesning over Instituttets oprindelse og oppgave. Deretter behandlet dr. ALF SOMMERFELT, professor KNUT LIESTØL og rektor QVIGSTAD hver i en forelesning Instituttets oppgaver på kaukasiske, folkloristiske og arktiske områder. Forelesningene er utgitt blandt Instituttets publikasjoner. Da undersøkelser i bondesamfundets utviklingsformer blev tatt op, gav professor Edv. BULL en rede-gjørelse for denne nye oppgave i tre forelesninger han holdt som ledd i Instituttets forelesningsrekke 1929 og som er trykt blandt dets publikasjoner.

Arbeidsprogrammet utredes.

For Instituttets forelesninger, for dets arbeid med disse fire opgaver og for dets publikasjoner skal der så bli gjort nærmere rede i de følgende avsnitt.

FORELESNINGSREKKER

Forelesningsrekkene er et fremtredende ledd i Instituttets virksomhet

Et fremtredende ledd i Instituttets virksomhet har forelesningsrekkene vært. De er da også blitt holdt hvert år fra 1924 til 1930, bare med undtagelse av 1927. Alle forelesninger er holdt om høsten (september—oktober). På denne tid er der nemlig ferie ved de fleste fremmede universiteter, så utenlandske forelesere har lett for å komme. Samtidig står vi ved begynnelsen av vårt høstsemester, så Universitetets lærere og studenter er samlet i Oslo.

Forelesningsrekkene er, på etpar undtagelser nær, blitt trykt i Instituttets publikasjoner. De er trykt på det språk, i hvilket de er holdt; en enkelt forelesningsrekke som blev holdt på svensk er dog utgitt på engelsk. De forelesninger som er holdt på norsk og dansk er dessuten utgitt i oversettelse til engelsk, fransk eller tysk.

*

Første forelesningsrekke, 1924.

Den første forelesningsrekke blev holdt 4 september til 30 oktober 1924.

Den blev innledet med fire forelesninger, som blev holdt av representanter for Instituttet og som hadde til oppgave å gjøre rede for dets opprinnelse og dets oppgaver. Disse forelesninger er omtalt overfor s. 33.

Den egentlige forelesningsrekke tok derefter sin begynnelse.

Ved valget av utenlandske forelesere hadde styret måttet vise stor forsiktighet. Spenningen mellom videnskapsmennene i de krigførende land var jo ennå sterk.

Man måtte derfor vise varsomhet i valget av personer og kunde utsette sig for alvorlige vanskeligheter hvis man grep feil. På den annen side var det, forat Instituttets program skulde komme til uttrykk, nødvendig samtidig å innby representanter for begge maktgrupper. Det lyktes da også allerede ved den første forelesningsrekke å få en virkelig internasjonal krets av videnskapsmenn samlet: Meillet som et av de første navn i fransk videnskap, Felix Krueger som representant for tysk videnskap, den russisk fødte forsker Vinogradoff, som gjennom en årrekke hadde vært professor i England, den danske professor Jespersen og den finske forsker Kaarle Krohn. Dessuten som representant for norsk videnskap professor ved Bergens Museum Haakon Shetelig.

Spenningen mellom videnskapsmennene i de krigførende land.

Følgende forelesningsserier blev holdt: A. MEILLET (Paris): La méthode comparative en linguistique historique; Sir PAUL VINOGRADOFF (Oxford): Custom and Right; OTTO JESPERSEN (Kjøbenhavn): Menneskehed, nasjon og individ i sproget; HAAKON SHETELIG (Bergen): Norges forhistorie; problemer og resultater i norsk arkeologi; FELIX KRUEGER (Leipzig): Religiöse Faktoren in den Frühformen der Kultur.

Forelesningsserier.

Hver av foreleserne holdt 10 forelesninger. Dessuten holdt enkelte av dem kollokvier (round table conferences), hvor tilhørerne hadde adgang til å komme med spørsmål, og hvor drøftelsen av emnene fikk formen av samtaler mellom foreleserne og deres tilhørere. Forelesningene blev holdt i Nobelinstituttets sal.

Ved siden av den egentlige forelesningsrekke holdt KAAARLE KROHN (Helsingfors) en rekke ovelser over folkloristisk metode.

Da Instituttet ennå stod ved begynnelsen av sin virksomhet, benyttet styret anledningen til å drøfte Instituttets arbeidsplan med de utenlandske forelesere og en krets av innenlandske forskere. I to møter (23. og 24. september), som blev holdt i Videnskapsakademiets foredragssal, blev spørsmålene inngående drøftet. Mange

Instituttet drøfter sine arbeidsplaner med foreleserne og andre.

nyttige vink blev gitt. Styret hadde den tilfredsstillelse, at Instituttets program og de arbeidslinjer som var trukket op, fant tilslutning fra alle hold. Særlig blev det fra de utenlandske foreleseres side uttalt den sterkeste anerkjennelse av at Norge hadde tatt denne store internasjonale opgave op.

Som stipendiatier møtte en rekke nordmenn utenfor Oslo for å følge forelesningene.

Forat forelesningene og øvelsene skulde bli til nytte for så mange som mulig, hadde Instituttet bevilget 10.000 kroner til *stipendier for yngre norske videnskapsmenn eller videnskapelig interesserte nordmenn utenfor Oslo*; de var blitt fordelt mellom 14 stipendiatier, nemlig: Lektor Olav Anda (Stavanger), lektor Sjur Bøyum (Voss), lektor Kristian Bugge (Ålesund), amanuensis Johs. Bøe (Bergen), cand. real. Albert Joleik (Bergen), lektor Stian Kristensen (Lillehammer), overlærer Erling Kristvik (Hamar), dr. Joh. D. Landmark (Trondheim), lærer Eilert Mo (Rindalen), dr. Jan Petersen (Stavanger), skolebestyrer Olav Riste (Volda), skolebestyrer Martin Svendsen (Odda), lektor Georg Sverdrup (Bergen), dosent Kristian Østberg (Ås).

Stipendiatier også fra Danmark, Finnland og Sverige.

Likeledes kom en rekke stipendiatier fra de andre nordiske land, idet *Rask-Ørsted Fondet*, *Clara Lachmanns fond* og *Helsingfors Universitet* hadde bevilget reisebidrag. Deltagerne fra de andre nordiske land var følgende: *Fra Danmark*: Dr. phil. C. A. Bodelsen, dr. phil. V. Brøndal, arkivar mag. art. H. Ellekilde, stud. mag. J. K. Holt-Hansen, cand. mag. A. Kragelund, arkivar cand. mag. H. Grüner Nielsen, cand. mag. N. C. Nielsen, dr. philos. F. V. Rasmussen og stud. mag. H. A. Steen. *Fra Sverige*: Fil. lic. Adolf Schück, dosent C. W. von Sydow, dosent Ivar Lindquist, dosent Hilding Celander, kaptein W. Ljungman. *Fra Finnland*: Dosent dr. Uno Holmberg. *Fra Island*: Barði Guðmundsson.

Dessuten besøkte professor HJALMAR LINDROTH (Göteborg) Instituttet for å følge dets arbeid og delta i det.

Instituttets styre oppfattet det som en viktig opgave å bringe foreleserne og stipendiatene i personlig forbindelse med hinannen og med den herværende videnska-

pelige verden. Et nyttig middel var selvfølgelig de kollokvier, som enkelte forelesere holdt. Av stor betydning var det også, at *Videnskapsakademiet i Oslo* etpar ganger innbød foreleserne og stipendiatene til sine sammenkomster og at *Norsk Folkemuseum* innbød Instituttets medlemmer og dets gjester til en omvisning i museet og felles-spising.

Efter beslutning av styret blev der den 25 september holdt en middag; den blev gitt i Oslo kommunes festivitetslokale, som var stillet til Instituttets rådighet. Det blev under denne middag anledning til å bringe Staten og Oslo kommune Instituttets takk for de beslutninger som hadde gjort oprettelsen av Instituttet mulig. Det var også en opgave ved hjelp av dette samvær å bringe de utenlandske forelesere i forbindelse med representanter for norske statsmyndigheter og norsk videnskap samt med stipendiatene. Et hovedoiemed var det imidlertid å bringe alle foreleserne sammen. En ting var det at representanter for de forskjellige maktgrupper kunde samles i samme by og holde forelesninger fra samme kateter. Et annet spørsmål var det, om det kunde lykkes å forene dem i et festlig samvær med helt offisielt preg. Også det lyktes.

Den neste forelesningsrekke blev holdt fra 8 september til 26 oktober 1925. Også ved denne anledning var det, forat Instituttets program skulde komme til uttrykk, nødvendig å innby representanter for begge maktgrupper til samtidig ophold her. Og også ved denne anledning var det nødvendig å vise forsiktighet i valget av personer og i ordningen av hele samværet. Den nye forelesningsrekke blev ordnet i hovedsaken som den første. Kun krevet man et noget mindre antall forelesninger (7—10) av hver foreleser, mens man til gjengjeld anmodet alle forelesere om å holde kollokvier.

Følgende forelesninger blev holdt:

FRANZ BOAS (New York): Primitive Art (10 forelesninger); BERNHARD KARLGREN (Göteborg): Språkveten-

Annen forelesningsrekke, 1925.

skapen och det gamla China (9 forelesninger); MARCEL MAUSS (Paris): La notion de civilisation primitive (9 forelesninger); CARL MEINHOF (Hamburg): Die Religion der afrikanischen Völker (10 forelesninger); EDWIN D. STARBUCK (Iowa): Introduction to the Science of Religion (10 forelesninger); A. W. BRØGGER (Oslo): Den norske oldtidskultur (10 forelesninger); CHR. COLLIN (Oslo): Folkenes fremgang og forfall (5 forelesninger).

Stipendiater
fra Norge,
Danmark,
Finnland
og Sverige.

Også til denne forelesningsrekke bevilget Instituttet 10.000 kroner til stipendier for yngre norske videnskapsmenn eller videnskapelig interesserte nordmenn utenfor Oslo. Stipendiene blev tildelt følgende: Sogneprest Edv. Arstein, (Biri), dosent Arne Bergsgaard (Lade pr. Trondheim), dosent Toralf Berntsen (Horten), lektor dr. Harald Beyer (Bergen), amanuensis Johs. Bøe (Bergen), statsarkivar G. E. Christiansen (Hamar), lektor Helge Dengerud (Hønefoss), lærer Arne Espeland (Stavanger), stiftskapellan Sigurd Fjær (Hamar), overlærer dr. Torstein Høverstad (Levanger), fylkesskolestyrer dr. Jørg. Reitan (Hestvik pr. Trondheim), og sogneprest Sigvard Strømme (Snåsa pr. Stenkjær).

Likesom det foregående år hadde også denne gang Rask-Ørsted Fondet, Clara Lachmanns fond og Helsingfors Universitetet stillet stipendier til rådighet. Deltagerne fra de andre nordiske land var: *Fra Danmark*: Stud. mag. Niels Bonnesen, dr. V. Brøndal, mag. art. Koefoed Petersen, cand. mag. Nielsen, mag. art. Chr. Petersen, assistent ved Folkeminnesamlingen Schmidt og stud. mag. H. A. Steen. *Fra Sverige*: Fil. cand. Strömbäck (Uppsala) og Gösta Mantell (Göteborg). *Fra Finnland*: Dr. Kai Donner.

Forelesningerne blev også denne gang holdt i Nobel-salen. Fra og med annen forelesning måtte dog professor Brøggers forelesninger flyttes til Universitetets aula, da tilhørermengden ikke fikk plass i Nobelsalen; de blev dessuten kringkastet. Boas, Karlgren og Starbuck holdt kollokvier utenfor forelesningstimene.

På et tidspunkt, da alle forelesere var samlet, holdt man også denne gang en felleskonferanse, hvor Instituttets arbeid i dets almindelighet og særlig forelesningsrekken blev drøftet. Også ved denne anledning fikk Instituttets planer full tilslutning fra de utenlandske videnskapsmenn likeså vel som fra de norske.

Instituttet innbød foreleserne og stipendiatene samt nogen av Instituttets medarbeidere til en *studieferd til Lillehammer* fra lørdag aften 26de til mandag morgen 28de september for å bese De Sandvigske Samlinger på Maihaugen. Statsbanene stillet til disposisjon det nødvendige antall vogner, som blev stående på Lillehammer under opholdet, og hvor man overnattet. Samlingene blev besett under ledelse av direktør Sandvig og lektor Stian Kristensen. Om aftenen holdt De Sandvigske Samlinger en festmiddag for Instituttet og dets gjester i den gamle prestegård. Opholdet ved De Sandvigske Samlinger blev et glanspunkt under denne forelesningsrekke. På de utenlandske deltagere gjorde den rike representasjon av norsk bondekultur og norsk bondekunst et inntrykk de stadig er kommet tilbake til. Instituttet har da også senere i den utstrekning det har vært mulig, sørget for at dets utenlandske forelesere har avlagt besøk ved Samlingene.

Ved de to forelesningsrekker som således var holdt hadde det vist sig, at videnskapsmenn fra de to maktgrupper kunde bringes sammen, om man enn hadde måttet vise stor forsiktighet. Forholdene blev nu efterhånden lettere. For Instituttets vedkommende hadde det den virkning, at det kunde gi sig friere hender i anordningen av forelesningene; man behøvet ikke alltid å passe på, at begge maktgrupper samtidig var representert, og man var mere ubundet i valget av personer.

I 1926 blev det ikke holdt nogen forelesningsrekke av omfang som de to foregående. En enkelt forelesningsserie blev imidlertid holdt, idet professor MAGNUS OLSEN fra 7 september til 24 september holdt 10 forelesninger

Studieferd
til De Sand-
vigske Sam-
linger.

Spenningen
mellem vi-
denskaps-
mennene fra
de krigfø-
rende land
utjevnes ef-
terhånden;
ennu er imid-
lertid ikke
samarbeidet
helt gjenop-
tatt.

Tredje fore-
lesnings-
rekke, 1926.

over stedsnavnsforskning, ledsaget av kollokvier. Forelesningene begynte i Nobelinstituttets sal, men måtte flyttes til Universitetets gamle festsal, da tilstrømningen var for stor for Nobelsalen. Professor Magnus Olsen var tidligere ved en bevilgning av Instituttet satt istand til å drive forberedende studier i utlandet.

I et kollokvium redegjorde dessuten lektor LEIV HEGGSTAD for den innsamling av stedsnavn han hadde satt igang ved hjelp av folkeskolelærere og skolebarn, og dosent GUSTAV INDREBØ for Norsk Stedsnavnsarkiv, som understøttes av det Videnskapelige Forskningsfond av 1919.

Stipendiater. Instituttet bevilget 2500 kroner til *stipendier*, der utdeltes til: Konservator Th. Petersen (Trondheim), dosent Kr. Østberg (Ås), museumsdirektør Jan Petersen (Stavanger), konservator Johs. Bøe (Bergen), lektor Leiv Heggstad (Voss), skolebestyrer O. Riste (Volda).

I året 1927 blev ingen forelesningsrekke holdt.

Fjerde forelesningsrekke, 1928. *Høsten* 1928 holdt efter innbydelse av Instituttet professor M. ROSTOVITZEFF (Yale University, U.S.A.) i tiden fra 4 til 18 september en serie på 8 forelesninger over «The Scytho-Sarmatian Art and its Spread in Asia and Europe». Ennvidere holdt professor A. FOUCHER (Paris) fra 10 til 13 september tre forelesninger om «La civilisation bouddhique indienne en Afghanistan». Begge forelesningsrekker var ledsaget av lysbilleder og blev fulgt av et tallrikt publikum.

Femte forelesningsrekke, 1929. I møte den 17 februar 1928 hadde som før nevnt Instituttets styre besluttet å opta undersøkelser over *bondesamfundets utviklingsformer* på Instituttets arbeidsprogram. Forelesningsrekken 1929 blev anlagt med det formål, at den skulde tjene som innledning til og forberedelse av dette arbeid. Som følge derav måtte den planlegges på en noget annen måte enn de tidligere rekker. På det område det her gjelder, er der gjort adskillig detaljarbeid; tiden til større sammenfattende fremstillinger er imidlertid ennå ikke kommet. Foreles-

ningene måtte som følge derav for en ikke liten del bestå i kortere serier (fra 2 til 3 forelesninger), som gjorde rede hver for et mere spesielt område. Samtidig var det dog mulig gjennom lengere forelesningsserier å gi oversikt over enkelte større områder. Dels for å forbedre forelesningsrekken og dels for å skaffe oversikt over hvordan studiet av seterbruk og andre driftsformer i jordbruket ligger av i Alpelandene, foretok professor EDV. BULL i januar 1929 en reise til utlandet; se nedenfor s. 113.

Forelesningene blev holdt *fra 23 september til 19 oktober 1929*. Professor EDV. BULL holdt som innledning tre forelesninger: «Instituttets arbeid for sammenlignende undersøkelser over bondesamfundets utviklingsformer», hvori han gjorde rede for Instituttets arbeidsprogram på dette område. En større forelesningsserie holdt professor ALFONS DOPSCH (Wien): *Wirtschafts- und Sozialgeschichte der Bauern in den Alpenländern* (10 forelesninger). Også professor MARC BLOCH (Strasbourg) holdt en noget lengere forelesningsrekke. Dens emne var: *Les caractères originaux de l'ancienne histoire rurale française* (6 forelesninger). Til forelesningsrekken blev knyttet en serie forelesninger av professor KNUT LIESTØL som allerede var planlagt for Instituttet tok sin nye arbeidsoppgave op, men som passet godt inn i forelesningsrekken, nemlig 10 forelesninger over Upphavelen til den islandske ættesoga. Dessuten blev følgende forelesninger holdt: Arkivråd B. BOETHIUS (Stockholm): *Almänningarna i Sverige* (2 forelesninger), professor JOHN FRÖDIN (Uppsala): *Om den svenska fäbodbebyggelsen* (3 forelesninger) og dosent KR. ØSTBERG (Ås): *Seterbruket i Norge* (2 forelesninger).

Ennvidere holdt professor Bloch og professor Dopsch tilsammen 4 kollokvier.

Statsråd HASUND hadde lovet å holde etpar forelesninger, hvis han kunde avse tid til det, men blev dessverre forhindret. Professor KUBANIN (Moskva) hadde

likeledes lovet å holde en rekke forelesninger, men fikk i siste øieblikk forfall.

Forelesningene blev i tiden 23 september til 1 oktober (Bull, Boëthius, Østberg) holdt i Nobelsalen, de senere (Dopsch, Frödin, Liestøl) i Universitetets gamle festsal. I denne tid måtte nemlig Nobelinstituttet selv disponere sin foredragssal.

Det viste sig, at professor FRÖDIN gjennom omfattende studier hadde skaffet sig et rikt materiale til belysning av seterdrift og tilsvarende bruksformer i en rekke européiske land. Instituttet traff derfor avtale med ham om, at han skal levere en fremstilling av européisk seterdrift med særlig vekt på svenske forhold. Det er Instituttets hensikt å utgi denne fremstilling så snart den foreligger.

Stipendiater. Instituttets styre hadde bevilget kr. 8000 til *stipendier for norske tilhørere utenfor Oslo*. Der innkom omtrent 100 ansøkninger om stipendier. Sekretær KLOKK ved Landbrukshøiskolen bistod velvillig ved utdelingen likesom han på mange andre måter assisterte Instituttet med ordningen av denne forelesningsrekke. Følgende fikk stipendier: Fylkeskulestyrar Gunvald Birketvedt (Rollag), landsgymnasstyrar Edvard Brakstad (Jæren), landbrukskolelærer Hj. Carlsen (Jønsberg pr. Stange), folkehøgskulestyrar Hans Eidnes (Trondarnes pr. Harstad), H. H. Einung (Rjukan), lektor Helge Fonnum (Hønefoss), lærerskolelærer Toralv Gjone (Elverum), landbrukssekretær Ingv. Grande (Trondheim), bladstyrar Albert Joleik (Bergen), lektor Andr. Leiro (Voss), landbrukskandidat Bjørgulv Lund (Notodden), arkivassistent Leif Midthaug (Hamar), cand. philol. Halvor Nordbø (Telemark), museumsdirektør Jan Petersen (Stavanger), lektor Ola Sandnes (Ålesund), folkehøgskulestyrar Nils Sivertsen (Inderøy), gardbrukar Mikkjel Skjevraak (Setesdal), bladstyrar Reidar Svare (Skien), landbrukslærer Kaspar Øvstedal (Vågåmo), lærer Jacob Aaland (Bergen), overlærer Ånund Åmlid (Hamar). Dessuten blev 10 mindre stipendier tildelt følgende studerende ved Landbrukshøiskolen: Erling Lyftingmo,

Reidar Nilssen, Karl Rognerud, Kåre Telle, Torstein Vidrud, Konrad Wattum, Benterud, Ihlen, Sverre Langslett, Slettbak.

Man forsøkte nu som ved tidligere anledninger å gjøre stipendiatenes ophold ved Instituttet så rikt på utbytte som mulig. Ved forelesningenes begynnelse arrangerte Instituttet en sammenkomst i Aulakjelleren, hvor alle stipendiater og de forelesere som var i byen, blev innbudt sammen med styrets medlemmer. På dette møte blev efter forslag fra Instituttet en stipendiatklubb stiftet med formål å arrangere sammenkomster med foredrag og diskusjoner, og i forbindelse med Instituttets kontor ordne med kollokvier, omvisninger og lignende. Ved slutningen av kurset samlet man stipendiatene til en avslutningssammenkomst i Aulakjelleren.

Det hadde oprinnelig vært tanken, at forelesningsrekken skulde vært åpnet med et to-dagers ophold på Lillehammer med omvisning i De Sandvigske Samlinger og med forelesninger av Instituttets folk. Denne plan måtte opgis, idet det viste sig umulig å få forelesningene avholdt så tidlig på høsten, at et slikt ophold lot sig arrangere. I stedet holdt styret den 2 oktober en fest for foreleserne, stipendiatene og en rekke innbudne i Folkemuseets restaurant på Bygdøy.

Høsten 1930 blev en forelesningsrekke holdt over retts- historiske emner, knyttet til de betydningsfulle fund av nye kilder som er gjort i de siste menneskealdre. De store fund av egyptiske papyri har efterhånden bragt frem et overmåte rikt materiale, som også har betydning for rettshistorien, og som stiller mange spørsmål i nytt lys. Av kanskje ennu større betydning for rettshistorien er de dokumenter som i de siste årtier er funnet i Mesopotamia, og som tillater på grunnlag av skrevne kilder å følge rettskulturen helt tilbake til ca. 4000 år før Kristi fødsel. Instituttets styre fant det ønskelig å fremlegge resultatet av disse forskninger i en forelesningsrekke, og var så heldig som forelesere å kunne knytte til

Sjette forelesningsrekke, 1930.

sig to fremskutte representanter for dem, nemlig for papyrologien professor LEOPOLD WENGER (München) og for kileskriftmaterialet professor MARIAN SAN NICOLÒ (Prag).

Forelesningene blev holdt i tiden mellem 4 og 18 september. Leopold Wenger leste i 10 timer over «Römisches und hellenistisches Recht in Ägypten (nach den Papyri)». San Nicolò holdt 9 forelesninger over emnet «Aus dem Gebiete der rechtsgeschichtlichen Keilschriftforschung». Til forelesningene knyttet sig to round table conferences. Forelesningene og konferensene blev holdt i Nobelinstitutets foredragssal.

Stipendiater
fra Norge,
Danmark,
Finland
og Sverige.

Institutets styre bevilget også ved denne anledning et beløb til *stipendier*. Tidligere var disse stipendier bare gitt til nordmenn, bosatt utenfor Oslo. Ved et heldig sammentreff var der imidlertid berammet et nordisk juriststevne til avholdelse i Oslo i de første dager av september 1930 — altså på et tidspunkt der falt nær sammen med den tid da Institutets forelesninger skulde begynne. Dette juriststevne samlet en rekke yngre jurister (hovedsakelig studerende) fra de fire nordiske land. Instituttet fravek under disse omstendigheter sitt vanlige prinsipp, bare å gi stipendier til nordmenn, idet man fant det ønskelig å sette endel av juriststevnets danske, finske og svenske deltagere i stand til å forlenge sitt opphold i Oslo, så de fikk anledning til å følge Institutets forelesningsrekke. Instituttet vilde derved være i stand til i videre kretser enn det ellers kunde være mulig å vekke interesse for den nyere rettshistoriske forskning og de resultater den har bragt. Det lykkedes også å ordne saken således at Institutets forelesninger tok sin begynnelse umiddelbart efterat Juriststevnet var avsluttet. Et antall av 17 danske, finske og svenske deltagere i juriststevnet fikk mindre stipendier, som gjorde det mulig for dem å forlenge sitt opphold i Oslo med ca. 14 dager, hvorved de opnådde å kunne følge Institutets forelesninger. Stipendier blev utdelt til følgende nord-

menn: Lektor Johannes Borgarson (Rjukan), overretts-sakfører Rob. Gilroy Dall (Kristiansund), cand. jur. E. F. Eckhoff (Kristiansand), cand. philol. Einar Eriksen (Skien), Carl Johan S. Fleischer (Lillehammer), cand. jur. A. Gullestad (Kristiansand), cand. jur. Einar Jacobsen (Arendal), cand. jur. Leif E. Klæboe (Fagernes), cand. jur. Lindvik (Hønefoss), cand. jur. John Lyng (Levanger), sorenskriver Erik Solem (Røykenvik), sorenskriver Johannes Stenersen (Naustdal i Nordfjord), lektor Bjarne Svare (Eidsvoll), cand. jur. Leif Vaglum (Ophaug, Trøndelag), dosent Kr. Østberg (Ås), skolebestyrer Asbjørn Øverås (Orkdal). Stipendier blev dessuten utdelt til følgende utlendinger: *Danske*: stud. jur. Aa. J. Aagesen, stud. jur. Asger Blom Andersen, stud. jur. Hans Brøckner, stud. jur. Poul Hurwitz, cand. jur. F. U. Dam, stud. jur. Axel Hye-Knudsen, stud. jur. Stige Juel, stud. jur. Axel Th. Kjølbye, stud. jur. Mogens Moltke Leth, stud. jur. Olaf Rasch, stud. jur. Erik Svendsen; *finske*: Frk. Lyyli Jyrhäkä, cand. jur. Erkki Härmäläinen, stud. jur. Rolf Herbert Lax; *svenske*: stud. jur. Nils Granqvist, stud. jur. Carl Axel E. Lindbom, cand. jur. Stig Soderström.

Det lyktes på denne måte å samle om de to forelesere et overmåte interessert publikum fra alle de nordiske land. Foreleserne følte det da også, som de gjentagende uttalte, som en stor tilfredsstillelse gjennom sine forelesninger å kunne nå frem til tilhørere fra så mange land. Og blandt tilhørerne var det ikke minst de unge jurister fra de andre nordiske land, som satte pris på forelesningene og fant berikelse i dem.

Ved begynnelsen av forelesningene arrangerte Instituttet en sammenkomst i Aulakjelleren, hvor stipendiatene møttes med foreleserne og endel av styrets medlemmer. Her blev på samme måte som forrige år stiftet en stipendiatklubb.

Neste forelesningsrekke vil bli holdt høsten 1932. Den skal på samme måte som forelesningsrekken 1929 støtte Instituttets undersøkelser over *bondesamfundets utviklings-*

Neste forelesningsrekke, 1932.

former. Endelige planer er ennå ikke lagt; adskillige forberedende arbeider er imidlertid foretatt. Det utvalg som forbereder saken har således drøftet planene i snevrere kretser og i et større møte, som blev holdt mai 1930. I dette deltok foruten utvalget og medlemmer av Instituttets styre følgende herrer: Direktør ved Folke-museet Aall, landbruksdirektør Bjanes, magister Isachsen, professor Osc. Alb. Johnsen, Dr. Nils Lid, konservator Midttun, professor Seip, byråsjef Skappel, Dr. Sverre Steen og Dr. Steinnes. For å skaffe sig opplysninger om endel spørsmål som har betydning også for emnevalget og behandlingen av emnene i forelesningsrekken, foretok Dr. ALF SOMMERFELT høsten 1930 efter opdrag fra Instituttet en reise til Tyskland og Schweiz.

*

Stipendiatenes studier i Oslo.

Ved ordningen av forelesningsrekkene har Instituttets styre, som nevnt, lagt stor vekt på å gjøre opholdet for stipendiatene så utbyttebringende som mulig. Deres tid har selvfølgelig ikke vært helt optatt av forelesningene. De har derfor kunnet benytte opholdet i Oslo til også på annen måte å utdype de studier de ellers driver hver på sitt hjemsted. Instituttet har forsøkt på forskjellig vis å hjelpe dem tilrette med dette arbeid. De fleste av dem har under opholdet i Oslo arbeidet i arkiver og biblioteker, hvor de er blitt hjulpet på enhver måte. Instituttet har søkt å bringe dem i forbindelse med de utenlandske forelesere og med herværende videnskapsmenn, og har så vidt mulig skaffet dem adgang til samlinger av forskjellig art, til teatre osv. Instituttet har dessuten hjulpet dem til billig innkvartering m. v. Ved de to siste forelesningsrekker organiserte stipendiatene sig som før nevnt efter forslag fra Instituttets styre som «klubb» med et valgt styre.

For å gi et billed av, hvordan opholdet ved Instituttet har forløpet for stipendiatene hitsettes innberetningene fra de to stipendiatklubber.

Arkivassistent LEIF MIDTHAUG (Hamar) skriver:

«Som den siste formann i klubben for stipendiatene ved Instituttets forelesninger september-oktober 1929 skal jeg tillate mig å avlegge følgende beretning.

Der var følgende kollokvier, samtlige på Instituttets kontor: 1 med professor BLOCH (heri deltok ialt kun 5 mann), 3 med professor DORSCH (i et av disse deltok ialt 15, i et 11, og i et 5 stykker).

Stipendiatklubben hadde 3 møter, et med foredrag av lektor HELGE FONNUM om «Seterliv i Hallingdal», og et med foredrag av cand. philol. ISACHSEN om «Seterbosetningen i Numedal og Hallingdal». På samtlige møter var det diskusjon om seterlivet. Dessuten var det et møte i Nobelinstituttets foredragssal, der museumsdirektør dr. JAN PETERSEN holdt foredrag om «Hustufter i Rogaland.»

Stipendiatene besøkte følgende: 1. Norsk Folkemuseum på Bygdøy, omvisning ved konservator Gisle Midttun. 2. Vigelands skulpture i hans stenhuggerverksted. 3. Bymuseet på Frogner hovedgård, omvisning ved arkivar Finne-Grønn. 4. Statsarkivet, omvisning ved statsarkivar dr. Fredrik Scheel. 5. Riksarkivet, omvisning ved arkivar Eivind Jerve. 6. Oldsaksamlingen og Osebergsalen, foredrag og omvisning av konservator dr. Sigurd Grieg. 7. Norsk Stadnamnarkiv, ved dosent Gustav Indrebø, 8. Historiografisk samling, foredrag og fremvisning ved professor Oluf Kolsrud. 9. Akershus slott samt Minneparken i Oslo, foredrag og omvisning ved arkitekt Gerhard Fischer. 10. Norsk Folkeminnesamling, omvisning ved professor Knut Liestøl og dr. Reidar Th. Christiansen. 11. Steinalderfunn (i Oldsamlingen), omvisning ved konservator Numedal.

Forøvrig benyttet stipendiatene flittig arkiver og biblioteker, og den almindelige mening var at vi hadde et overmåte stort utbytte av de 4 ukene forelesningsrekken varte».

Cand. jur. JOHN LYNG skriver:

«Efter foranledning av Instituttet for sammenlignende kulturforskning blev der blandt stipendiatene ved Instituttets forelesningsserier i september 1930 dannet en «stipendiatforening». Som foreningens styre blev valgt stud. jur. Brøckner (Danmark), stud. jur. Lax (Helsingfors), stud. jur. Granqvist (Lund), samt dommerfullmektig Lyng (Levanger).

Styret har sett det som sin opgave, dels efter stipendiatenes ønske å treffe foranstaltninger som kunde lette deres arbeid med de emner som blev behandlet i Instituttets forelesningsserie, dels å sørge for at stipendiatene — spesielt utlendingene — skulde få det best mulige ut av de 14 dagers opphold i Oslo.

Der er blitt arrangert 2 round table conferences, som begge blev overvært av flertallet av stipendiatene. På den første av disse var begge forelesere, d. hrr. professorene WENGER og SAN NICOLÒ til stede, og besvarte de spørsmål som blev rettet til dem. På den annen blev der av professor San Nicolò forevist lysbilleder av interesse for de emner som var blitt behandlet i forelesningene.

Der har videre vært arrangert omvisning for stipendiatene på kriminalmuseet og bodsfengslet. Omvisningen på kriminalmuseet blev ledet av overbetjent Redvald Larsen, og på bodsfengslet av direktør Nissen.

Stipendiatene har under sitt opphold i Oslo vært skaffet adgang til Nationaltheatret og Centralteatret til halv pris. De har også hatt gratis adgang til Folkemuseet på Bygdøy.

En rekke av de utenlandske stipendiater har benyttet sitt Osloophold til å overvære forelesninger på Universitetet, såvel ved det juridiske fakultet som ved de øvrige fakulteter. Likeledes har de anvendt tiden til å gjøre sig bekjent med flest mulig av Oslos severdigheter. Foreningens styre har efter beste evne vært dem behjelpelig dermed.

Den almindelige mening såvel blandt de utenlandske

som de norske stipendiater er så vidt forståes den, at de 14 dager forelesningskurset varte, har vært en overmåte vel anvendt tid».

*

Erfaringene fra de år som er gått, har vist, at forelesningsrekken er av stor betydning for Instituttets arbeid. Erfaringer og resultater.

En av de grunntanker Instituttet bygger på er jo den, at ved Universitetene den sammenlignende kulturforskning er splittet mellom de forskjellige fakulteter og institutter som representerer de enkelte grener av videnskapen. Derav ikke har noget naturlig tilknytningspunkt er det Instituttet vil søke å knytte sammen først gjennom sine forelesningsrekker og senere gjennom andre midler. Dette viser sig da også, at samarbeidet mellom de forskjellige grener av videnskapen, slik som det Instituttet foretar, gir rikt utbytte.

Det er som et slags videnskapelig kongress Instituttets forelesningsuker virker, idet de samler forskere fra forskjellige land og fra de forskjellige grener av den sammenlignende kulturforskning. De adskiller sig imidlertid fra vanlige kongresser deri, at de ikke samler mange videnskapsmenn til et kort samvær, men samler få videnskapsmenn til et lengere samvær. Også dette er, som før nevnt, utslag av det program Instituttet fra først av stillet sig. At et daglig samvær gjennom flere uker mellom forskere som representerer beslektede fagområder kan være av den største betydning, er klart. Det er jo som regel bare en liten del av sitt livs arbeid og dets resultater en forsker kan legge ned i trykte verker. Som regel er det jo dessuten bare de helt avsluttede resultater han forsøker å gi form i skrifter. Samtaler mellom fagfeller som arbeider på områder som ligger ved siden av hinannen eller griper over hverandre,

kan derfor gi et utbytte som lesningen av de offentliggjorte arbeider aldri kan gi. Det utbytte samværet under Instituttets forelesningsrekker på denne måte gir, kommer selvfølgelig de utenlandske og de norske forskere like meget tildel. Og ikke minst de utenlandske forskere har stadig og sterkt fremhevet den betydning disse samvær har hatt for dem.

Det må dessuten fremheves, at særlig for vårt lands stilling i den videnskapelige verden viser forelesningsrekkenes sig å være av meget stor betydning.

De utenlandske forskere som kommer hit, for å studere videnskap og norsk kulturliv å kjenne på det som de aldri kunde opnå ved å lese de arbeider som er gjengelige for dem, eller ved å besøke vårt land. Det stadige samvær gjennom disse korte tidsrum med norske videnskapsmenn og deres visere erfaring, Instituttets utenlandske samvær, og evne og vilje til å produsere og utvikle produksjon på kulturmåten.

Av stor betydning har man høvet seg til å gi skere er komne interesserte yngre menn som ikke har gjort har fremlagt arbeid til sin livsoppgave; leilighetsvis har de delt på fagområdene. Særlig, til fullt utdannede videnskapsstols forelesninger, som er utgått at det, ved å gi viden- på norsk, men også i fremmede språkare bygder og byer hele den internasjonale videnskapelige verden ring til en av vårt arbeid på områder hvor norsk forskning vulerer stått overfor et særlig verdifullt stoff av hjemlige og vide hvor norsk videnskap er nådd langt. Det er med, i tanke å fortsette med på denne måte å bringe Instituttet har av norsk forskning frem gjennom forelesningsrekker.

De innbydelser Instituttet sender ut til utenlandske forskere er overalt blitt mott med den største imøtekommenhet. Det er da også en rekke av de mest fremragende navn i andre lands humanistisk forskning Instituttet allerede nu har hatt blandt sine gjester. I

forelesere som har vært her i noget lengere tid er blitt opnevnt til korresponderende medlemmer av Instituttet. De har avgitt uttalelser om Instituttets virksomhet, som vil bli gjengitt nedenfor.

Alle de forelesninger som er blitt holdt ved Instituttet har et fellespreg: De gir samlende, syntetiske fremstillinger av et større område. Instituttets publikasjoner forøvrig har som regel et noget annet preg, de inneholder samlinger av stoff, eller gir inngående analytiske behandlinger av et mere begrenset fagområde. En syntetisk stilling kan kun gives når en inngående anat de forskning er gått forut og har lagt enkelthetene den, som følge av det av emner for forelesningene er det punkt. Et slikt tilknytt. På den annen side gir en være, og det er ikke mer analytisk ikke kan gi. Den rekker det blir det. Det menes og virker derved beidet mellom representantene i den forskning. Og den av den sammenlignende kulturforskningene — den kan kan foregå under samværet ved Instituttet. I rekker, både faller naturlig og fremst er gjennom

Det som er viktig for sin videnskap, og alle de spredte områder, stor syntese på alle slags og alle

En del emner fra den kultur man kalder som er behandlet i de forelesningsrekker som noldt. Heri ligger ikke noget program fra den annen side. Det har vært naturlig hittil å bevege sig på den primitive kulturs områder, dels fordi disse områder i de senere tider har bragt overraskende resultater, og dels fordi vårt land i våre gamle tradisjoner har en kilderikdom som få andre kulturland har sidestykke til. Det er imidlertid ikke meningen å bli stående ved dette emnevalg. Når leilighet byr sig vil Instituttet trekke også nyere kulturforekomster frem til behandling gjennom sine forelesningsrekker.

Et viktig ledd i forbindelse med Instituttets forelesninger har som nevnt stipendiatene vært.

Ved tre anledninger har Instituttet hatt utenlandske gjester som stipendiater, hver gang dog bare fra de andre nordiske land. Instituttet har som nevnt stillet sig på det standpunkt at det ikke gir stipendier til utlendinger. Man regner imidlertid på at man fra utlandet vil sende stipendiater til våre forelesningsrekker, når de emner som behandles gir opfordring til det. Ved to anledninger er der da også som før fortalt blitt sendt stipendiater til Instituttet fra de andre nordiske land. Ved en enkelt leilighet har Instituttet fraveket sitt prinsipp og har gitt stipendier til utlendinger. I 1930 bevilget man nemlig som ovenfor nevnt et mindre beløp for å sette endel yngre jurister som opholdt sig her som deltagere i et nordisk juriststevne, i stand til å bli noget lenger og følge Instituttets forelesninger over rettshistoriske emner.

Nordmenn utenfor Oslo har derimot Instituttet i stor utstrekning kunnet benytte som sine gjester under forelesningsrekkene. Særlig har man derav særlig gitt til videnskapelig interesser. Man har også gitt stipendier til nordmenn. Det er Instituttets tanke å gjøre det til en videnskapelig interesserte menn utover anledning til et studieopphold i Oslo i tilknytning til forelesningsrekke ved Instituttet, ikke bare stinne dem til fortsatt arbeid, men også bidrar til å utvide deres blikk, så de ser de fenomener de arbeider videre, sammenlignende belysning. For Instituttet har det vært av stor betydning at det under forelesningsrekkene har kunnet tre i personlig berøring med stipendiatene. Det har gjort det mulig blandt dem å finne medarbeidere som har kunnet utføre arbeid for Instituttet, hver i sin bygd eller by. Særlig for arbeidet med folkeminner og med bondesamfundets utviklingsformer har

dette vist sig å være til nytte. Selvfølgelig har det også for Instituttet vært en stor fordel, at det gjennom de norske stipendiater har fått et rotfeste innenlands som det ellers vanskelig kunde opnådd. Internasjonalt som instituttet efter hele sin opgave er, er det nemlig av størst mulig betydning for det, at det får fast tilknytning ikke bare til norsk videnskap, men også til norsk kulturliv i det hele.

Da Instituttet blev stiftet hadde, som før nevnt, forelesningsrekkene også til øiemed å bringe sammen videnskapsmenn fra de land som nettop hadde vært i krig med hinannen. Det lyktes også på et tidlig tidspunkt da samarbeidet ellers falt meget vanskelig, å samle representanter for de stridende makter her til vennskapelig faglig samarbeid. Ennu er imidlertid samarbeidet ikke overalt tilveiebragt. Og tider kan komme da det igjen vil være av betydning å ha et samlingspunkt utenfor de store maktens centrer, hvorfra forbindelsen til alle sider kan holdes oppe.

INSTITUTTETS ARBEID MED DEN ARKTISKE KULTUR

Før Instituttet besluttet å opta dette arbeid, forelå for det en utredning forfattet av professor O. SOLBERG. Av den hitsettes:

*Professor
Solbergs ut-
redning av
de arktiske
oppgaver.*

«Undersøkelser over arktisk kultur faller til en viss grad inn under en felles synsvinkel på grunn av kulturens avhengighet av naturforholdene, der under nordlige bredder øver en sterkere innvirkning på ytringene for menneskelig virksomhet, enn naturmiljøet gjør lengere mot syd. Foreteelser av organisk betydning i sydlige kulturer svinner inn ved å overføres til arktis, fordi erhvervsgrunnlaget her er et annet og snevert naturbestemt, — det tillater ikke den samme variasjon i kulturfenomenene som de vekslende næringer og rikere subsistensmuligheter annetsteds.

Den innvirkning naturforholdene utøver på kulturen i nordlige strøk, er således i sin almindelighet av begrensende, utarmende karakter. På den annen side har den dog også utløst nye fenomenkomplekser som er egne for den nordlige zone. I sin første oprindelse kan disse komplekser måskje ikke sies å være stedegne, impulsene, de første spirer er kommet utenfra, men de særegne naturforhold har hitført en særegen videreutvikling, en eiendommelig spesialisering, som gjør disse dannelser karakteriserende for den nordlige livsform.

Det arktiske kulturbillede gir i sine hovedlinjer inntrykk av ensformighet. Ved siden av de pregnante dannelser der spesielt hører kulturkretsen til, lever der

dog andre og sterkere varierte fenomenkomplekser, der i nogen grad motvirker enstonigheten i totalbilledet. Men disse heterogene bestanddele, hvis antall er forholdsvis betydelig, utfører til dels en retrograd bevegelse, eller er rudimentære i alle tilfelle hvor det naturlige og sociale miljø er utjenlig.

Forklaringen herpå leverer indirekte de sproglige divergenser innenfor den nordsibiriske og arktisk-européiske folkeverden. Disse viser, at forskjellige folkeslag og grupper av folk hvis utvikling i eldre tidsrum er løpet etter adskilte linjer og er foregått på sydlige bredder, er skjøvet mot nord. Tunguser, jakuter, burjater, ostjaker, samojeder, øst- og vestfinner foruten et antall andre folkeslag, hvert med sin egenkultur, har bidratt til å skape den arktiske livsform, alle de forskjellige kulturvarianter har konvergert mot en eller noen få fellestyper, under hvilken prosess de minst skikkede elementer er svunnet inn. Ikke bare i sitt erhvervsliv, men også i sin samfundsordning, endog i sin religion har alle disse folk nærmet sig til hverandre, til tross for at de har bevart sine sprog eiendommeligheter.

Arktikernes tilpasning til de livsvilkår som er bestemmende i den nordlige zone, er foregått gjennom forandringer, under prosesser, som bare i liten utstrekning har vært gjenstand for undersøkelser, men som nok — ifall de blev utredet — vilde kaste lys over uløste problemer, navnlig spørsmålet om de ved kulturelementenes utvikling og spredning virkende faktorer, psykologiske som andre faktorer. Det må nemlig forutsettes å være lettere i Arktis å vinne overblikk over de enkelte kulturbestanddeles innbyrdes forhold og deres forhold f. eks. til eksistensgrunnlaget, endog betydelig lettere der enn i andre jordstrøk hvor kulturlivet er så sammensatt at vekselvirkningene mellom dets enkelte komponenter for den største del overhodet ikke kan følges. Den arktiske livsform har visstnok sine røtter i vidt adskilte kulturer, den japanske, kinesiske, den eldre tyrkiske, den slaviske og

den germanske, men er til tross derfor i sitt vesen så oversiktlig at dens biologi — om dette uttrykk er tillatt — i det minste i nogen utstrekning vil kunne utredes. Og at selv sterkt spesialiserte kulturbestanddele har kunnet spredes og bevare sin livskraft over den uhyre strekning fra Sakalien og Sibirias østkyst til Norges vestkyst — meget nær det halve jordomfang — viser at det nødvendige konkrete sammenligningsstoff vil være til stede i tilstrekkelig mengde. Noget endog bare tilnærmelsesvis tilsvarende vil ikke kunne finnes innenfor sydligere strøk.

En riktig anlagt, tilstrekkelig bredt funderet undersøkelse av den arktiske livsform, av de virkende faktorer i denne kulturs utvikling, av de viktigere kulturfenomeners regionale utbredelse og deres forhold til miljøet. vil derfor visselig gi resultater av varig verd for den almindelige kulturforskning.»

Rektor Qvigstad's utredning av Instituttets oppgaver for den lappiske kulturforskning.

Ved åpningen av Instituttets første forelesningsrekke 1924 holdt rektor QVIGSTAD efter anmodning av Instituttet et foredrag, hvori han trakk op linjene for «Instituttets oppgaver for den lappiske kulturforskning.»

Blandt de oppgaver, begynte foredragsholderen, som Instituttet har stillet sig, er studiet av de arktiske folkeslags kultur. Der er intet land hvor kulturbygden når så langt mot nord som i Norge. Den videnskapelige utforskning av de arktiske egne skulde da være en oppgave som lå nordmennene nær. Hvad de har utrettet for geografisk og naturvidenskapelig forskning i polar-egnene er kjent nok. Deres innsats i utforskningen av de arktiske folkeslags liv og forhold er derimot liten. Det er derfor naturlig at Instituttet har tatt op denne oppgave. Da den har så stort omfang, har Instituttet foreløbig innskrenket sig til de arktiske folk i Europa og Asia (Eurasia), og først og fremst lappene, hvis kultur det vil la utforske og skildre i dens forhold til andre arktiske folks kultur. Det foredragsholderen vilde behandle var bare det nærmestliggende aktuelle mål, nemlig de oppgaver utforskningen av *lappenes* kultur stiller.

Foredragsholderen fortsatte:

«Det var en tid da man henførte de arktiske folk i Europa og Asia til den såkalte mongolske rase og til en stor sproggruppe, den uralaltaiske. Men man har ikke kunnet bevise at der er noget slektskap mellom den uralske og den altaiske sproggruppe, og man har lært at sprogslektskap ikke behøver å være forenet med raseslektskap. Lappene taler således et sprog som hører til den finsk-ugriske sprogætt, men står efter sin legemlige beskaffenhet fjernt fra de finsk-ugriske folk. Men er der enn forskjell mellom de arktiske folk i Europa og Asia i rase- og sprogslektskap, er der mange likheter mellom dem i materiell kultur og religiøse forestillinger. Oprindelig bosatt i sydligere egne er de av nabofolk trengt nordover, og de hårde arktiske naturforhold har henvist dem til de samme næringsveier (jakt, fiske og i stor utstrekning rendrift), dog med den forskjell i kultur som fremkom eftersom de levde i innlandet eller ved kysten eller flyttet mellom kyst og innland. Det blir da et spørsmål om de likheter man finner mellom Eurasias arktiske folks kultur, kommer av at ensartede livsvilkår har fremkalt på flere steder en ensartet utvikling, eller om de skyldes påvirkning eller går ut fra et oprindelig felles grunnlag. Og med hensyn til de avvikelser man finner hos de arktiske folk fra det felles kulturpreg, må man spørre om hvad der skyldes spontan særtutvikling, og hvad der skyldes påvirkning av sydligere nabofolk.

Der foreligger til å besvare disse spørsmål i museer og på trykk et stort materiale, om enn det trykte materiale for en stor del er avfattet på russisk og således ikke tilgjengelig for de fleste forskere. Men en komparativ forskning reiser spørsmål og oppstiller synspunkter som tidligere forskere ikke har vært opmerksomme på, og krever således nye undersøkelser og siktning av det gamle materiale.

Det arktiske folk som for oss nordmenn frembyr størst interesse, er *lappene*, og for Instituttet blir da en nær-

liggende opgave studiet av lappenes kulturformer, og disses oprindelse og forhold til andre arktiske folks og lappenes nabofolks kultur. Visstnok er lappene et lite folk, spredt over et vidstrakt område: men både deres sprog og deres kultur frembyr så meget eiendommelig, at forskningsmaterialet blir rikt og de videnskapelige opgaver som stilles, store og betydningsfulle.

Lappene er nu bosatt i de nordlige deler av Norge, Sverige og Finland og på Kolahalvøen i Russland, dels som nomadiserende fjell- og skoglapper, dels som fastboende sjø- og elvelapper. De utgjorde i 1920 noget over 31 000, hvorav $\frac{2}{3}$ bodde i Norge. Norge har derfor en særlig forpliktelse til videnskapelig å undersøke og skildre lappenes kultur, for den er veket for den moderne kulturs nivellerende innflytelse.

Kun en mindre del av lappene, tilsammen neppe så meget som 6 000, lever av rendrift, derav de fleste i Sverige. Rendriften er en ekstensiv bedrift som setter snevre grenser for nomadenes vekst i antall, og reneierne er ved ulv, uår og uhell utsatt for store tap og forarmelse. Dette har hatt en stadig utvandring fra fjellegnene til følge, og i Nord-Norge har i århundreder forarmede *fjellapper*, mest fra Sverige og Nord-Finland, vært nødt til å søke sitt utkomme som fiskere ved kysten. På den måte har vårt land fått størsteparten av sine *sjølapper*, om man enn kan anta at lappene i Finnmark alltid har vært delt i to klasser, og at de som jegere og fiskere ved kysten er like så gamle i landet som rennomadene i innlandet.

Lappene har tidligere innehatt hele det indre Finland like ned til Saimasjøen, og i det nordvestre Russland bodd like ned til Onegasjøen, ja endog langt østenfor denne sjø. Til den skandinaviske halvø er de innvandret fra nordøst og hadde visstnok allerede i den urnordiske tid bosatt sig ved Ishavets kyst. Hvorfra de først kom til Finland og Nordvest-Russland, vet man ikke.

Forskningen har hittil mest beskjeftiget sig med lappenes sprog og religion, mindre med deres materielle kultur. *Det lappiske sprog* hører til den finsk-ugriske sprogætt, som sammen med sin eldre søster, samojedisk, danner den uralske sprogætt. Lappisk har tidlig kløvet sig i flere dialekter, som er hverandre så ulike i uttale, grammatikk og ordforråd, at man snarere kan tale om flere lappiske sprog enn om lappiske hoveddialekter. Når lapper fra langt fra hinannen liggende egne i Norge eller Sverige møtes, må de tale norsk eller svensk for å forstå hverandre. Alle lappiske hoveddialekter er kjent i sine grunntrekk; men for de fleste dialekter mangler man tidsmessige ordlister, og fraseologien er selv i Friis' store ordbok stedmoderlig behandlet. Eldre arbeider har som oftest en ufullkommen lydbetegnelse, og visse viktige lydlover som først i den senere tid er opdaget, blev i den eldre tid ikke påaktet ved lydbetegnelsen. Av professor K. Nielsens store ordbok over innlandsdialektene i Finnmark, som vilde avhjelpe et stort savn, er av mangel på penger kun 1ste hefte utkommet. I Sverige, Finland og Norge ligger store materialsamlinger uttrykt, og de viktige lappiske dialekter på Kolahalvøen er kun delvis undersøkt.

Det som for tiden synes mest påkrevet, er at det sprogmateriale som allerede er innsamlet, blir ordnet og trykt, og at videre undersøkelser blir foretatt på *Kolahalvøen*, så snart forholdene der tillater det. Det er ikke alene for den lappiske sprogforskning at dette er ønskelig; men kjennskapet til det lappiske ordforråd i de forskjellige dialekter og særlig til de tallrike låneords lokale utbredelse er av stor betydning for studiet av lappenes eldre kulturforbindelser. Lappene er på samme tid et meget reseptivt og et konservativt folk. Bortsett fra renkulturen har de levd på lån fra sine naboer, både hvad ordforråd, religion, overtro og materiell kultur angår, og hvad de har lånt, har de bevart med seig konservatisme, så man i lappenes lån finner meget bevart

som de nabofolk av hvem de har lånt, forlengst har glemt eller avlagt. Dette gir den lappiske forskning betydning også for kjennskapet til vår egen fortid.

Et felt som er lite bearbeidet er de *lappiske stedsnavn*, om der enn for flere egne er foretatt optegnelser. Studiet av stedsnavnene vil være av betydning både for den lappiske sprogforskning og for bosetningens historie og bidra til forståelsen av lappenes folkeeiendommelighet og naturopfatning, som gir sig uttrykk i deres stedsnavn.

I *antropologisk* henseende er lappene som nevnt så forskjellige fra de finsk-ugriske folk at man ikke har villet anta raseslektskap, skjont de taler et finsk-ugrisk sprog; men man har fremsatt den formodning at de har byttet sitt oprindelige sprog med et finsk-ugrisk. Når og hvor dette skal ha gått for sig, derom er der forskjellige meninger. Hvis samojedene ikke alene i sprog, men også i rase er beslektet med det finsk-ugriske urfolk, og man, som det synes, har rett til å regne lapper og samojeder til samme rase, må forskjellen mellom lapper og finno-ugrier forklares ved at oprindelige rasetrekk hos finno-ugriene er blitt utvisket ved blanding med fremmede folk.»

Efter å ha gjennomgått de forskjellige teorier som har vært opstillet om lappenes avstammingsforhold, fortsetter foredragsholderen:

«Det som er det mest karakteristiske trekk i de arktiske egnes materielle kultur, og som danner grunnlaget for den egentlige lappekultur, er *rendriften*. De lapper som har opgitt den og er blitt fastboende, har mer eller mindre assimilert sig efter nabofolkenes levevis og kultur. Den opfatning man har av den lappiske rendrifts oprindelse, får betydning for besvarelsen av andre spørsmål vedkommende den lappiske kultur. I den senere tid har flere forskere behandlet spørsmålet om rendriftens oprindelse efter den komparative etnografis metoder, men er kommet til delvis forskjellige resultater.

Er rendriften opstått i en enkelt egn, og har den

derfra bredt sig utover sitt nuværende område fra tsjuksjerne i øst til lappene i vest, eller må man regne med flere utgangspunkter?»

Forfatteren gjennomgår de forskjellige teorier og fortsetter:

«Det turde være erkjent at det foreliggende materiale ennå på mange punkter er utilstrekkelig og ikke tillater å dra fullt definitive slutninger i spørsmålet om rendriftens oprindelse og utvikling. Det er da en interessant opgave Instituttet for sammenlignende kulturforskning har satt sig å søke dette spørsmål løst.

Undersøkelsen av *lappenes primitive boliger* fra teltet til gammen fortjener også oppmerksomhet. Forholdet mellom nomadelappenes telt i deres forskjellige former og lappenes torvgammer er ikke tilstrekkelig undersøkt, og eftersom torvgammen forsvinner eller ombygges, sviner undersøkelsesmaterialet inn. Mens man ved århundreskiftet ennå fant mange gammer hos sjølappene, er de nu en sjeldenhet og i mange egne forsvunnet, så det er på høie tid å få de gammetyper som ennå er levnet, avtegnet og beskrevet av kyndige folk. Der er visstnok skrevet meget om gammene og beskrivelsene ledsaget av riss; men man savner nøiaktige tegninger og mål, og ved beskrivelsen er viktige konstruktive detaljer ofte blitt oversett. — — —

Det blir da et spørsmål: Er det flyttbare telt eller gammen av trestammer og torv grunntypen, hvorav lappenes boliger har utviklet sig? Dette henger igjen sammen med spørsmålet om lappenes levevis i den eldste tid: Var de nomader, eller var de mer eller mindre stasjonære jegere og fiskere?

I Finnmark bodde nordmennene i den eldre tid almindelig i torvgammer, og i Vesterålen har i manns minne nordmenn brukt stavgammer til fjøs for sine kreaturer. Er der nogen forbindelser mellom visse former av lappiske torvgammer og de norske? — — —

Lappenes *materielle kultur* er først i de senere år

blitt gjenstand for en systematisk undersøkelse. Kun renlappene har frembragt en eiendommelig kultur; sjölappene har levd på lån fra nordmennene. I museene i Oslo, Stockholm, Hernösand, Umeå, Luleå og Helsingfors er der rike samlinger til belysning av nomadelappenes liv, og i Sverige har man på offentlig bekostning latt avtegne og beskrive Tornelappenes boliger, bohøve, klær, bruksredskaper og fangstredskaper ved jakt og fiske. Det vilde være å ønske at dette arbeid blev optatt i Norge og Finnland. — — —

Man savner en samlet fremstilling, som redegjør for de forskjellige bestanddeler i den lappiske kultur: hvad lappene har ført med sig da de innvandret til Skandinavia, hvad der senere har utviklet sig spontant, og hvad de har lånt fra sine naboer, nordboer, finner og russer. Så meget er dog klart at det for lappene særregne er knyttet til rendriften og teltet og deres gamle hedenskap; men ellers er deres kultur preget av den skandinaviske bondekultur.

Til et sådant arbeid kreves et omfattende materiale både fra lappene selv og fra andre arktiske folk. Det blir da spørsmål om lappenes klædedrakt, deres skinnberedning og garvning, tilvirkning av senetråd, den ornamentikk de anvender i sin klædedrakt og i sine tekstilarbeider og ved sine bruksredskaper (hornskjeer, knivskafter, knivslirer, beltespenner og beltespiler, nålehus), deres brodering med tintråd. Mønstrene veksler i de forskjellige lappmarker, og man kan kjenne lappens hjemstavn på hans lue og belte. Særlig interesse frembyr *lappesleden*, *skiene*, *bærevuggen* (*barnekomsen*), *eluebåten* og *redskaper til jakt og fiske*. — —

Det vil også være av interesse å samle opplysninger om lappenes *lægekunst*. Herom har man hittil kun spredte notiser.

Med hensyn til lappenes gamle religion er man henviset til den trykte litteratur og arkivene. En verdifull kilde til kunnskap er dessuten trolltrommene, hvorav ca.

70 er bevart og hvorav de fleste finnes i Sverige. Oprindelig et hjelpemiddel til å bringe shamanen i «trance» blev trolltrommen senere brukt som spådomsredskap, og de tegn som er malt på trommeskinnet og som delvis er av mytologisk art, gir opplysning om shamanens religiøse forestillinger. Av *overtro* og *folkeminne* ligger der i arkiver og hos private personer både i Norge og Sverige et stort uttrykt materiale. Min erfaring er at i Norge er den beste tid til å samle forbi. De beste fortellere er døde, og man må henvende sig til folk på over 50, helst over 60 år for å få høre noget. Den yngre slekt har andre interesser og er optatt av matstrevet. Hvor læstadianismen råder, anses eventyr og sagn som noget unyttig eller syndig. Det vil ikke lønne sig å sende ut menn for kun å samle folkeminne; men når en sprogforsker driver dialektstudier, og blir fortrolig med lappene, kan han ha hell med sig og gjøre verdifulle optegnelser av folkloristisk innhold. Det hensiktsmessigste vilde være om man kunde få folkeskolelærere av lappisk herkomst til å optegne hvad de selv vet eller kan få høre av andre.

Lappenes *eventyr* og *sagn*, *overtro* og *ordsprog* er i det hele lån fra nabofolkene. Kun fortellinger om stalløer og tsjuder inneholder originalt stoff, skjønt også disse sagn har optatt mange fremmede motiver.

Lappenes religiøse forestillinger i den hedenske tid var meget ulike i forskjellige egne, og det er ofte vanskelig å avgjøre hvad der er oprindelig lappisk og hvad der er lån. Shamaner med trolltromme og bjørnekultus finner man også hos andre arktiske folk i Nord-Russland og Sibiria. Dyrkelsen av de avdøde er felles for de uralske folk, men finnes også hos nordboerne og er hos lappene kanskje videre utviklet under finsk og skandinavisk påvirkning. Dyrkelsen av hellige stener og berg finnes også hos nordboerne.

J. Fritzner, K. Krohn og A. Olrik har påvist at lappenes gamle religion er en verdifull kilde for studiet av

nordboernes hedenske tro, da lappene i en fjern fortid fra nordboerne har optatt mange religiøse forestillinger. Tor, Frøy, Njord og Odin som døds gud går igjen i misjonærenes beretninger om de sydlige lappers hedenskap. Senere har lappenes hedenske religion optatt momenter fra katolsk og luthersk kristendom og norsk folketro.

Det blir en oppgave for den komparative forskning å sammenholde lappisk hedenskap og overtro på den ene side med deres nabofolks, og på den annen side med andre arktiske folkeslags.

I nyere tid har forskningen henvendt oppmerksomheten på *de primitive folks rettssedvaner*. Som sorenskriver Solem først har påvist, har de norske lapper i mange forhold en rettsopfatning som ikke stemmer med den almindelige norske. Særlig har han pekt på forhold som knytter sig til familielivet og ekteskapet (kvinnens stilling, ekteskap som kjøp, navneskikker, arv), opfatningen av eiendomsretten, regler for lappebylaget. Regler for bruksrett til fiskevann, jaktmarker og beitemarker og for merkningen av ren må man anta lappene har hatt fra eldgammel tid. Å opspore den gamle sedvanerett og undersøke hvad der er ekte lappisk og hvad der skriver sig fra eldre norsk eller svensk rett, er en oppgave som Instituttet for kulturforskning bør ta sig av. Wiklund har pekt på at man hos de russiske lapper, hvis levesett er av mere alderdommelig karakter enn alle de andre eksisterende former for lappisk liv, kan vente å finne mange verdifulle relikter fra gamle tider, når det gjelder de rettsregler som har utviklet sig på grunnlag av dette levesett. De svenske underrettsprotokoller fra Lappmarken for 1600- og 1700-årene turde for Sveriges vedkommende være av betydning.

Lappene har ingen egen *instrumentalmusikk*. Men i musikalsk henseende interessant er deres «joiging», en eiendommelig sangmåte eller foredragsmåte hvorpå deres sanger fremføres. Der finnes en mengde joigemelodier; mange er kun øieblikkets barn, født av den følelse som

for leiligheten besjeler den joigende; andre er av mere blivende og tradisjonell art. Den eldste joigemelodi man kjenner, er den som den italienske reisende Acerbi optegnet i 1799 i Kautokeino. Lappen Isak Saba har gitt prøver på joigemelodier fra Varanger. Finnen Armas Launis har samlet en mengde melodier i Finnland og Norge, finnen Väinö Salminen endel i de nordligste lappmarker i Sverige, og senere har svensken Karl Tirén gjort rike samlinger i alle svenske lappmarker. Han har dels optegnet melodiene med noteskrift, dels optatt dem på fonografruller. Dr. Launis har utgitt og bearbeidet sine og Salminens samlinger. Det vilde være ønskelig om også de svenske samlinger blev publisert, og om der blev foretatt videre innsamlinger i Varanger og blandt de russiske lapper, hos hvilke der efter reisendes beretninger visstnok kan gjøres en rik høst.

Til belysning av lappenes eldste historie og bosetting vil *arkæologiske undersøkelser* innenfor det av dem nu eller tidligere bebodde område kunne levere viktige bidrag. Jeg behøver kun å peke på betydningen av O. Solbergs utgravninger på Kjelmøyen i Varanger. Tromsø museum har visstnok latt opta fortegnelse over hvad der finnes av faste fornlevninger nordenfor polarcirkelen, og museet har tilveiebragt en stor samling av oldsaker både fra stenalderen og jernalderen, men der er gjort lite for den videnskapelige bearbeidelse av dette materiale, og undersøkelsene i Finnmark har måttet stå til side for arbeidet i sydligere egne. Solbergs fund på Kjelmøy og enkelte større tilfeldige fund i de aller siste år (boplasser fra stenalderen i Kvalsund og ved Honningsvåg og en kvinnegrav fra vikingetiden ved Ekkerøy i Varanger) viser at jorden i Finnmark gjemmer skatter som fortjener å drages for lyset. Men så lenge befolkningen bor så spredt og jordbruket er så lite utviklet, og når kun med mange års mellomrum en enkelt forsker gjør et kort besøk i distriktet, må man vente at jorden beholder sine skatter, at oldsaker som tilfeldigvis finnes, går tapt

for videnskapen på grunn av finnernes uvitenhet og likegyldighet, og at om de når frem til et museum, fundforholdene, der kan være likeså viktige som de fundne gjenstander, ikke kan bestemmes.

Man må med interesse imøtese resultatet av de *antropologiske studier* av lappene som er optatt i Sverige, og av de undersøkelser av kranier og skjeletter i graver som i Norge er foretatt av professor Schreiner, likeså av dr. R. Gjessings undersøkelse av raseforholdene i Kautokeino. I sitt arbeid om Troms fylkes antropologi har dr. Bryn behandlet lappene og raseblandingen i dette fylke, om enn hans materiale for lappenes vedkommende har vært noget knapt. Men de undersøkelser som hittil er foretatt i Norge, kan kun betraktes som innledning til en mere omfattende granskning av raseforholdene i det nordligste Norge, hvor tre raser møtes, og hvor blanding har foregått gjennom århundrer. En omfattende og grundig undersøkelse av lappenes antropologi kan ikke bli stående ved undersøkelsen av de rekrutter som er godkjent til militærtjeneste, men må også omfatte de kasserte rekrutter og kvinnene, og det skulde ikke være umulig å kontrollere de enkelte undersøkte individers raserenhet ved hjelp av folketellingslister og kirkebøker.

Endelig vilde det være av interesse å foreta *psykologiske undersøkelser* av lappene. Der er blitt felt meget forskjellige dommer om lappenes karakter og begavelse. Det er en vanskelig oppgave å gi en almindelig karakteristikk av et folk som er så raseblandet, og hvis livsforhold i de forskjellige land og egne er så avvikende. Der er forskjell på den selvbevisste og selvhjulpne fjelllapp, som streifer fritt om på viddene, og sjølappen, som i århundrer har levd i trange kår, avhengig av handelsmennene og ringeaktet av sine norske landsmenn. Å finne grunntrekkene i den lappiske psyke, det som tross all ulikhet i yttre kår er felles, får bli en oppgave for fremtidens forskning. Lettere er det å finne forskjellen

mellem lapper, nordboer og finner. Et viktig bidrag til det lappiske folks psykologi har nylig den finske professor Rosberg levert i sin bok «Lapplynne», hvor han i 55 kapitler samler omtrent alt hvad der på trykk er sagt om lappenes lynne, og tilføier sine iakttagelser og erfaringer. Men man savner i hans bok kritikk av de anførte kilder og en sammenfattende oversikt. En side av lappenes åndsliv som Rosberg lite berører, er deres religiositet, hvor følelseslivet spiller en stor rolle, og deres dragelse til den læstadianske kristendomstype, hvorav næsten alt kristelig liv blandt lappene i de nordlige egne synes å være mere eller mindre preget. Henger dette sammen med den nervøsitet som i gamle dage var almindelig hos lappene, og som disponerte dem for shamanisme og overtro? Av interesse er i så henseende Isak Olsens skildringer.

Prester, skolelærere, dommere og bestyrere av sinnssykeasyler og straffanstalter kan vel gi verdifulle bidrag til forståelsen av lappenes psyke. Et eksempel herpå er den svenske prest Westesons verdifulle skildringer fra det nordligste lappesogn i Sverige, Karesuando. Der gis også uttrykt materiale som ennå ikke er utnyttet.

Der er ikke noget arktisk folk i den gamle verden som i tidenes løp har vakt en sådan oppmerksomhet i Europa som lappene, og som der er skrevet så meget om, og der er vel heller ikke noget arktisk folk i den gamle verden som lover kulturforskningen så rikt utbytte. Spredt over et vidtstrakt område, ca. 1500 km. fra nordost til sydvest, har de fra gammel tid stått under påvirkning og trykk av høierestående nabofolk som representerer tre kulturområder (det nordiske, det finske og det russiske). Dessuaktet har lappene formådd som nomader å hevde sin egenart og utvikle sin nomadekultur. Det som setter skille mellom lappene, er ikke de politiske grenser, men deres forskjellige levevis som nomader, halvnomader, elvelapper og sjølapper, og den videnskapelige utforskning av deres kultur kan heller ikke

opdeles etter de politiske grenser. De oppgaver som videnskapen stiller, må løses ved samarbeid mellom forskere i flere land, først og fremst de land som har lapper innen sitt område. Den interesse som er vakt i disse land for lappene, og hvorom mange verdifulle arbeider om lappene i de senere år bærer vidnesbyrd, gir håp om at når Instituttet for sammenlignende kulturforskning har optatt studiet av lappenes kultur på sitt arbeidsprogram, vil dette arbeid finne støtte hos videnskapsmenn i de nevnte land, og man tør håpe at i det hele tatt forskerne på den arktiske kulturs område vil møte Instituttets virksomhet med velvilje og sympati. Det gamle ord «unitis viribus» gjelder i eminent grad nettopp her.»

*

Instituttets arbeid legges an etter de retningslinjer som er trukket opp i disse utredninger.

Instituttet la sitt arbeid an etter de retningslinjer som var trukket opp i disse utredninger. Som det vil sees av den følgende fremstilling, kan det allerede nu på mange punkter peke på positive resultater av sitt arbeid. Rektor Qvigstads foredrag, som skildrer forholdene slik som de var før Instituttet begynte, vilde, om det skulde holdes nu, på viktige punkter fått et annet innhold enn det måtte ha den gang det blev holdt: nu kunde det i adskillig utstrekning peke på resultater der hvor foredragsholderen i sin tid bare kunde peke på oppgaver.

Overensstemmende med Instituttets program var det alle ytringsformer av lappenes kultur Instituttet måtte forsøke å trekke inn under sine undersøkelser — arkeologiske og antropologiske arbeider måtte som følge derav gå jevnside med sproglige, etnologiske, rettslige o. s. v. Det blev derfor over mange felter Instituttet hadde å spre sitt arbeid. Heldigvis stod på viktige områder fullt ferdige forskere rede til å gå inn i arbeidet. Blandt de første norske medarbeidere må nevnes rektor QVIGSTAD (Tromsø), professor KONRAD NIELSEN, professor K. E.

SCHREINER, daværende rendriftsinspektør KRISTIAN NISSEN, sorenskriver ERIK SOLEM (dengang i Tana) og konservator NUMMEDAL. Senere er også en rekke andre nordmenn for kortere eller lengere tid blitt knyttet til arbeidet, således daværende assistent ved det etnologiske museum PAUL EGEDE NISSEN, cand. jur. HÅKON EVJENTH, konservator A. BJØRN, magister GUTORM GJESSING, konservator EIVIND S. ENGELSTAD, prost P. L. SMITH (Lom), Dr. med. R. GJESSING (Dikemark). Dessuten er forbindelse knyttet med andre arktiske forskere, særlig i Sverige og Finland. Blandt de første må nevnes professor WIKLUND (Uppsala), sogneprest C. AXEL CALLEBERG og GUSTAF HALLSTRØM. Blandt de finske Dr. KAI DONNER, Dr. ELIEL LAGERCRANTZ, professor ÄIMÄ, Dr. ITKONEN, og Dr. LEHTISALO.

To ganger har den amerikanske *Rockefeller Foundation* (tidligere The Laura Spelman Rockefeller Memorial) gitt bevilgninger til Instituttets arbeid med de arktiske problemer. Den første av bevilgningene blev gitt til en ekspedisjon til Kolahalvøen. Etterat planene allerede var fullt utarbeidet, måtte imidlertid Instituttet av grunner vi senere skal se, la dem falle; bevilgningen blev derfor ikke benyttet. Den blev erstattet av en ny bevilgning, som satte Instituttet i stand til å publisere verker av stor betydning for kjennskapet til lappenes kultur.

Det vil falle naturlig først å redegjøre for det arbeid, som er utført av de enkelte medarbeidere innenfor rammen av Instituttets ordinære bevilgninger, og derefter gå over til det som har vært planlagt og er blitt utført i henhold til de to amerikanske bevilgninger.

Rektor QVIGSTAD (Tromsø) satt, da Instituttet blev opprettet, inne med store samlinger av lappiske eventyr, sagn m. v., som han hadde tilveiebragt gjennom årrekkers forskning, og hvorav lite var publisert. Instituttet overtok straks å utgi hans Lappiske sagn og eventyr. Se herom nedenfor s. 161. Rektor Qvigstad har hvert år med støtte av Instituttet kunnet foreta undersøkelsesrei-

Støtte fra Rockefeller Foundation.

Instituttet knytter rektor Qvigstad til sig og utgir hans lappiske sagn og eventyr.

ser i Nord-Norge. Hans arbeid har vesentlig tatt sikte på supplerings av hans leksikalske og folkloristiske samlinger og på systematisk optegnelse av stedsnavn. Han har ordnet sine samlinger av stedsnavn, begynt å bearbeide sitt folkemedisinske materiale og utarbeidet ordfor- tegnelser for sjølappiske dialekter. Instituttet håber snart å kunne påbegynne utgivelsen av hans folkemedisinske samlinger.

Professor KONRAD NIELSEN påtok sig allerede ved begynnelsen av Instituttets arbeid to oppgaver: å utarbeide en lappisk *rendriftsterminologi* omfattende ord og uttrykk som vedkommer rendriften, samt å forberede en systematisk fremstilling av *rendriftens interne side*. Disse to oppgaver har nær berøring med hinannen; arbeidet med dem kunde derfor i adskillig utstrekning drives under ett.

Det norske materiale til rendriftsterminologien forelå allerede for en stor del innsamlet. Konrad Nielsen har supplert det, blandt annet ved undersøkelser foretatt under opphold i Finnmark 1926 og 1928.

Det var imidlertid nødvendig å skaffe materiale også fra Sverige og Finland. Med det for øie blev med Konrad Nielsen som mellommann forhandlinger ført og avtaler sluttet med svenske og finske forskere, som dels satt inne med innsamlet materiale og dels var villige til å foreta innsamlinger.

Svensk materiale forelå allerede på forhånd hos professor Wiklund (Uppsala) i hans samlinger. Med stor imøtekommenhet stillet han det til Instituttets forføining. Det er blitt utskrevet av sogneprest Calleberg under Wiklunds tilsyn. Dessuten er det supplert med Callebergs egne samlinger særlig for skoglappenes vedkommende. Hele materialet foreligger nu hos Wiklund, utskrevet samt i nummerert og ordnet stand. Det består av ca. 6000 ordsedler. Det gjenstår å tilføie transskripsjon. Da Wiklunds innsamlinger er foretatt på forskjellige tidspunkter, og lydbetegnelsen ikke er egal, må dette arbeid utføres av Wiklund personlig.

Det finske materiale, som faller i to avdelinger er innsamlet av Dr. Itkonen og professor Äimä. Fra den første har Instituttet mottatt materialet for Kolahalvøen (derunder Petsamo) i 1270 ordsedler (senere er dessuten et supplement kommet til) og 90 sedler for Enontekis. Fra Äimä har Instituttet mottatt 1100 nummererte og ordnede ordsedler vedrørende Enare-lappisk.

Hvad det samojediske materiale angår har Konrad Nielsen efter samråd med Dr. Kai Donner funnet at det helst bør behandles i særskilte fremstillinger. Det beste vil — uttaler han — utvilsomt være å få monografier over de forskjellige samojedstammers rendrift, ledsaget av rendriftsterminologi. Slike monografier inngår som ledd i arbeidet med rendriftsterminologien, men de vil dessuten være til vesentlig støtte for studiet av rendriften (dens interne side) hos lappene. Instituttet anmodet på grunnlag av disse uttalelser Dr. Lehtisalo om å utarbeide en fremstilling av rendriften hos de vestlige samojeder, jurakene. Av det samojediske materiale er det nemlig først og fremst dette som er av betydning for spørsmålet om lappenes rendrift. Juraksamojedenes rendrift er dessuten meget knapt behandlet i litteraturen, så det vilde være av stor betydning å få den belyst. Lehtisalo har påtatt sig opgaven. Hans fremstilling vil om kort tid foreligge trykt blandt Instituttets publikasjoner.

Et viktig spørsmål opstod ved behandlingen av rendriftsterminologien: hvordan skulde transkripsjonsspørsmålet løses? For å drøfte dette spørsmål og også for øvrig treffe avtale med Instituttets svenske og finske medarbeidere foretok Konrad Nielsen våren 1926 i Instituttets erend en reise til Uppsala og Helsingfors. Det lyktes å komme til enighet om prinsippene for transkripsjonen; en grovere lydskrift skal anvendes. En fremstilling av de resultater man var nådd til, blev deretter forfattet av Konrad Nielsen og lagt til grunn for arbeidet.

Da Instituttet — som senere skal nevnes — besluttet å sende en ekspedisjon til Kolahalvøen, blev Konrad Nielsens tid sterkt optatt med de forberedelser, den krevet. Etterat det hadde vist sig nødvendig å la planen falle, optok han sine oprindelige arbeidsoppgaver og føide to nye til.

Han optok til drøftelse, om man ikke skulde gå til en systematisk *sproggeografisk* undersøkelse av de mange forskjellige lappiske dialekter i vårt land, efter mønster av tilsvarende undersøkelser som nu foretaes i forskjellige land. I den anledning tok han i 1928 som Instituttets utsending del i den første internasjonale lingvistikongress i Haag, og har også på annen måte arbeidet med spørsmålet.

Likeledes har han tatt op spørsmålet om *gammetyper* og den dertil knyttede terminologi. Under sitt opphold i Finnmark 1928 innledet han samarbeid med herredsaagronom J. Arnes (Lebesby), satte ham inn i de forskjellige gammetypers eiendommeligheter og gjorde ham opmerksom på hvad det særlig gjaldt å få rede på. Samarbeidet har resultert i at endel tegninger av gammer med beskrivelse er innsendt til Instituttet.

Konrad
Nielsens
lappiske
ordbok.

Da så den nye amerikanske bevilgning kom, besluttet Instituttet — som det nedenfor skal bli gjort nærmere rede for — å utgi Konrad Nielsens *Lappiske ordbok*. Konrad Nielsen hadde gjennom en årrekke samlet materiale til en ordbok over fjell-lappiske hoveddialekter i Norge. Det finsk-ugriske selskap i Helsingfors hadde påtatt sig utgivelsen, og et hefte forelå ferdigtrykt i 1913. Et offentlig oppdrag Konrad Nielsen overtok — han blev medlem av renbeitekommisjonen — voldte imidlertid en lengere avbrytelse, og da verdenskrigen brøt ut, kunde trykningen i Finnland ikke fortsette. Det måtte under disse omstendigheter fremstille sig som en viktig oppgave for Instituttet å få dette materiale bearbeidet og fremlagt. For mest mulig å lette arbeidet har Instituttet stillet to assistenter til Konrad Nielsens rådighet.

Han har satt alt inn på å føre arbeidet til ende så snart som mulig og har derfor inntil videre skutt til side de andre arbeidsoppgaver han har påtatt sig for Instituttet. Trykningen av ordboken er begynt.

Konrad Nielsen har også på andre måter deltatt i Instituttets arbeid. Han har dessuten utgitt en rekke publikasjoner av interesse for Instituttets oppgaver; enkelte av dem er direkte utgått av hans arbeid ved Instituttet.

Også et annet sproglig arbeid er blitt støttet av Instituttet. Da det begynte sin virksomhet, forelå i det vesentlige ferdig en ordbok over Vefsn-lappisk samlet av den finske sprogforsker ELIEL LAGERCRANTZ. Instituttet har utgitt denne ordbok blandt sine publikasjoner. Det har dessuten satt Lagercrantz i stand til under gjentagne opphold i Nord-Norge å utvide sine samlinger. Nu foreligger fra hans hånd *Sprachlehre des Nordlappischen nach den seelappischen Mundarten* (utgitt av Universitetets Etnografiske Museum, 1929).

Elie Lagercrantz's
Vefsn-lappiske
ordbok.

Rendriftsinspektør, nu domprost KRISTIAN NISSEN overtok forberedelsen av en historisk-geografisk, statistisk og driftsteknisk fremstilling av lappenes rendrift i Norge gjennom tidene.

Kristian
Nissens arbeid
med rendriften
i Norge.

Hans arbeid har fortrinsvis tatt sikte på lappenes utbredelse og rendriftens historie i Trøndelag og i Syd-Norge forøvrig. Et stort førstehånds materiale (fra 17. til 19. årh.) er tilveiebragt ved undersøkelser i Riksarkivet, i Statsarkivene i Hamar og Trondheim, i Røros Verks arkiv og i en del prestearkiver i Trøndelagen m. v. Lappiske tradisjoner og stedsnavn er innsamlet, dels på Røros, dels (og særlig) fra Namdalen og Fosenhalvøen. Videre er en hel del trykt litteratur gjennomgått, og endelig er i stor utstrekning opplysninger innhentet ved korrespondanse. For Nord-Norges vedkommende har arbeidet vesentlig gått ut på litteraturstudium og gjennomgåelse av tidligere innsamlet materiale.

Forberedelsen av ekspedisjonen til Kolahalvøen la

stort beslag på Nissens tid. Han hadde overtatt å være praktisk reiseleder, og måtte som følge derav forestå en vesentlig del av forberedelsene.

Solems arbeid med lappenes rettsforestillinger og rettsedvaner.

Sorenskriver SOLEM, som under et mangeårig opphold i Finnmark hadde gjort lappenes rettsforestillinger og rettsedvaner til gjenstand for undersøkelser ut fra sammenlignende etnologisk synspunkt, påtok sig å føre disse undersøkelser videre. Han har etterhånden øket sitt materiale, dels ved undersøkelser i marken (således på en reise i Finnmark han foretok etter Instituttets oppdrag) og dels ved undersøkelser i skriftlige kilder, utrykte og trykte. Han vil om kort tid fremlegge til trykning blandt Instituttets publikasjoner en fremstilling av lappenes rettsforestillinger og rettsedvaner.

Lappisk skjelettmateriale måles og tegnes under professor Schreiners ledelse.

Ved Universitetets anatomiske Institutt forelå, allerede før Instituttet for sammenlignende kulturforskning begynte sitt arbeid, en betydelig samling antropologisk materiale som var egnet til å belyse de rasespørsmål som reiser sig i Nord-Norge. Instituttet stilte en bevilgning til rådighet for professor SCHREINER til måling og tegning av dette materiale. Da det høsten 1928 i Lebesby ved Laksefjord blev gjort et fund av hellegraver lik dem som tidligere var kjent fra Nesseby ved Varangerfjorden, foretok professor Schreiner sommeren 1929 en reise til Lebesby og undersøkte kysten rundt hele Laksefjord. Flere skjeletter både fra hellegraver og yngre gravklasser blev herunder samlet. Da Instituttet med støtte i den annen amerikanske bevilgning kunde anmode professor Schreiner om å gi en fremstilling av lappenes antropologi (se herom nedenfor), var målingen og tegningen av det forhåndenværende skjelettmateriale allerede så langt fremskredet at trykningen av plansjematerialet straks kunde begynne. Det foreligger nu trykt.

Kautokeino-lappene skildres av R. Gjessing og P. L. Smith.

Blandt de norske lapper inntar befolkningen i Kautokeino en særstilling, idet fjell-lappenes oprindelige livsformer her er bedre bevart enn kanskje noget annet sted. To arbeider av stor betydning for kjennskapet til denne

befolkning har Instituttet kunnet understøtte. Dr. med. R. GJESSING hadde, dels som distriktslæge i Alta og Kautokeino, dels på reiser i Finnmark, efterat han var forflyttet til Dikemark, foretatt inngående undersøkelser av Kautokeinobefolkningens antropologi. Ved bidrag fra Instituttet er han satt i stand til å bearbeide dette materiale; hans arbeid vil snart være trykkferdig. Samtidig med Dr. Gjessings undersøkelser av den levende befolkning, hadde den tidligere sogneprest i Kautokeino (nu sogneprest til Lom) prost P. L. SMITH vært beskjeftiget med en undersøkelse av Kautokeinos bosettelseshistorie m. v. I norske og svenske arkiver og kirkebøker hadde han samlet alle overkommelige opplysninger om emnet. Også han har med støtte fra Instituttet kunnet bearbeide sine samlinger, så en fremstilling bygget på dem snart kan foreligge trykkferdig.

De undersøkelser av folkeminner Instituttet har satt igang, har streift inn også på arktisk område. Dr. NILS LID, som er knyttet til folkeminnearbeidet, har nemlig strakt sine undersøkelser også over det lappiske område, idet han har undersøkt de nordiske elementer i lappisk og finsk-estisk tradisjon. Se herom nedenfor s. 109.

Lappiske folkeminner.

Av stor betydning er de arkeologiske undersøkelser blitt, som Instituttet har latt foreta i Nord-Norge, og som særlig er knyttet til konservator NUMMEDALS navn. Nummedal er av utgangspunkt geolog. I sine studieår fikk han særlig interesse for forholdet mellom landhevingen efter istiden — som dengang optok geologene sterkt — og de eldre arkeologiske tidsrum. Da han som lektor kom til Kristiansund, søkte han efter strandlinjer som måtte antas å ha vært samtidige med det tidsrum man kaller den eldre stenalder, og lette samtidig efter flintredskaper. Det lyktes ham å gjøre rike fund. Fra 1922 blev han ansatt som konservator ved Universitetets oldsaksamling, hvor han gjorde tilsvarende fund på Østlandet. Da Instituttet begynte sin virksomhet, lå det nær å knytte ham til dets arktiske arbeid. Plan-

Av stor betydning er Nummedals arkeologiske undersøkelser i Nord-Norge blitt.

messige arkeologiske undersøkelser var nemlig aldri foretatt i Finnmark. Tilfeldige, spredte fund var alt det man hadde å holde sig til. Blandt dem det opsiktsvekkende fund fra Kjelmøy (ved Varangerfjorden) som professor O. Solberg få år i forveien hadde trukket frem og inngående belyst, og som egget til videregående undersøkelser. Det lyktes Nummedal allerede ved sitt første besøk i Finnmark (1925) å gjøre utstrakte stenalderfund. Instituttet har satt ham i stand til hvert år å foreta undersøkelser i Finnmark. På sine reiser har han delvis vært ledsaget av assistent ved Universitetets oldsaksamling Gutorm Gjessing og geologen Rosendal. Undersøkelsene har gitt som resultat, at der har vært en meget utstrakt stenalderbefolkning i Finnmark. Nummedal sammenfatter i sin innberetning til Instituttet om sin reise 1929 resultatene av de undersøkelser som inntil da hadde funnet sted i følgende ord: «De undersøkelser som Instituttet for sammenlignende kulturforskning har latt mig foreta i Finnmark hver sommer siden 1925, har bragt de resultater, at der er funnet spor etter stenalderfolk alle steder jeg har besøkt, fra Langfjordbotn ved Alteidet i Vest-Finnmark til Grense Jakobselv i Øst-Finnmark. Sporene skriver sig dels fra eldre stenalder og dels fra yngre stenalder. Spor fra eldre stenalder var for helt ukjent i Finnmark, og fra yngre stenalder kjente man så godt som bare skifersaker. Vi vet nu at sammen med skiferredskapene forekommer det sydiskandinaviske redskapsformer av flint eller flintlignende bergarter, ganske på samme måte som langs Norges kyst forøvrig.» Det materiale Nummedal hadde samlet de tre somre 1925 til 1927 har han fremlagt i en publikasjon som er utgitt av Instituttet. Han vil i 1931 fortsette sine undersøkelser i Finnmark og Troms fylke.

De stenredskaper som er funnet i Finnmark, står meget nær de fund fra eldre stenalder som er gjort annesteds i Europa og Asia. De setter hele spørsmålet om vårt lands bosetningshistorie under ny debatt, ut fra nye

utgangspunkter. Men dermed reiser sig også ennu videregående spørsmål: hele den eur-asiatiske bosetningshistorie berøres av debatten.

Nummedals fund har som ventelig var vakt den største opmerksomhet innenfor den arkeologiske forskning, utenlands så vel som innenlands. I en av sine forelesninger for doktorgraden (1931) gjorde konservator Johs. Bøe dem til gjenstand for behandling. Med forfatterens samtykke inntas her en del av hans utredning¹:

«Kunnskapen om den tidlige steinalders kultur i Finnmark idag er så godt som utelukkende knyttet til en enkelt manns navn. Sammen med en åpen forståelse fra Instituttet for sammenlignende kulturforskning skyldes det Anders Nummedals klarsyn og hell at det i de senere år er kommet frem en serie boplasser fra Finnmark, fund som i første omgang vakte forbauselse, og man kan næsten si uro, hos alle fagfolk. Og det skyldes Nummedals uredde og sterkt personlig pregede tolkning av fund og fundforhold, når de nye opdagelser ikke bare truer med å revolusjonere opfatningen av den eldste bebyggelse i vårt land, men også er på vei til å rykke Norge innenfor periferien av det problem som kan kalles det store og overskyggende i felles européisk fornforskning idag.

Inntil for helt nylig måtte det billede vi kunde danne oss av den eldste bosetning i Finnmark, bygges op vesentlig på grunnlag av tilfeldige fund. Men det var tydelig at den såkalte arktiske skiferkultur var sterkt fremherskende, bare med et lite merkbart islett av sene sydiskandinaviske megalittformer. Spor av nogen eldre civilisasjon forelå ikke, og så sent som 1923 formet det sig for Helge Gjessing slik at Finnmark hadde fått sine beboere i en senere del av steinalderen, omkring en 2000 år før Kristus, og at steinalderen i Finnmark og Nord-

¹ Den vil i sin helhet bli inntatt i Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri utgiven av Letterstedtska Föreningen, 1931.

Dr. Johs. Bøes forelesning om Nummedals fund og betydningen av dem.

Norge i det hele, også for skifersakenes vedkommende, var kommet fra syd. Og det måtte forme sig slik den gang efter det materiale som kjentes.

Så var det at Nummedal, med støtte av Instituttet for sammenlignende kulturforskning, begynte sine undersøkelser i Finnmark i 1925, undersøkelser som har vært fortsatt hver sommer siden, og som har resultert i opdagelsen av en hel serie boplasser på åpent land, fra Alta i vest til inn i Finnland. Stasjonene grupperer sig ved to distinkt forskjellige nivåer og avspeiler to likeså distinkt forskjellige kulturfaser. På de lavereliggende finnes skifersaker, økser og andre oldsaker av kjente typer fra yngre steinalder. Et helt annet billede gir det øvre boplasslag, som ligger langs et meget høiere nivå og følgelig er meget eldre. Det er disse siste vi her skal søke å gjøre rede for. Resultatene av undersøkelsene i de to første år, 1925 og 1926, delvis 1927, er kjent fra Nummedals egen publikasjon. Fundene fra 1928 er kort beskrevet i den trykte tilvekst fra Universitetets Oldsaksamling, mens de fra de to siste år ikke er tilgjengelige ennå. Om de første års høst har Nummedal utgitt en beretning: *Stone Age Finds in Finnmark*, trykt i *Skrifter fra Instituttet for sammenlignende kulturforskning*; dessuten foreligger det et par andre avhandlinger fra ham selv. Anathon Bjørn har i et par opsatser behandlet fundenes kulturhistoriske stilling, og endelig har en del utenlandske forskere tatt standpunkt til dem på forskjellige steder i fagtidsskrifter.

De finnmarkske boplasser som vi skal behandle, altså den øvre rekke, grupperer sig stort sett på 5 områder, en gruppering som dog kan skyldes tilfeldige forhold, det at undersøkelsen særlig er satt inn på de og de strøk. Den vesentligste gruppen omfatter tre — fire boplasser inne i bunnen av Altafjorden som er blitt kalt Tollevik, Amtmandsnesset og Stenseng. Disse fundsteder ligger tett sammen på en halvø omkring en kalle på stedet kalles Komsa, og navnet *Komsakultur* er da

blitt innført som felles betegnelse for hele denne kulturgruppe i Finnmark.»

Foredragsholderen gjør derefter rede for de øvrige fundsteder og for de fundne gjenstander og fortsetter:

«Tilsammen må disse boplassene ha spent over et ganske betydelig tidsrum, og det er da på forhånd tenkelig at utvikling og flytning skulde ha etterlatt lokale eller kronologiske kulturavskygninger. Jeg skal senere berøre det spørsmål, om det er mulig å få øie på den kulturelle lagdeling. Foreløbig vil det være nyttigere å feste oppmerksomheten på de trekk som forener fundene. Det kan heller ikke sies at den innbyrdes forskjell mellom boplassene og deres inventar er særlig stor. Mest iøinefallende er variasjonen i det anvendte redskapsmateriale, steinartene, men dette bunner igjen i tilfeldige lokale forhold, i tilgangen på brukbar stein på stedet. På den annen side har de typiske redskapsformer stort sett samme karakter fra boplass til boplass, og i det hele er likhetpunktene så mange og så fremtredende, at en må kunne hevde en enhetlig kulturfase for hele fundgruppen. Det må da her være helt berettiget å samle alle boplassene og deres inventar under en felles oversikt.

Blandt de samlende trekk skal for det første nevnes at alle er boplasser på åpent land, fangststasjoner ved sjøen, gjerne ved vikene som bød gode betingelser for fiske og samling, og hvor det var lunt mot vær og vind. Øiensynlig har ikke minst det siste hensyn, at det var trivelig på boplassen, vært avgjørende for hvor stammen slo sig fore dengang som i senere tidsavsnitt og innen andre områder av vårt land. Særlig tydelig er dette ifølge Nummedal på de to nabostasjonene Repvåg og Vedbotneidet, hvor enten den ene eller den annen av boplassene vil være i ly for de vinder som blåser langs fjorden. En naturlig følge av den åpne og udekkede beliggenhet er at alt inventar av organisk stoff forlengst er forsvunnet, noget som igjen er felles for så godt som alle våre åpne boplasser, også fra senere tid. I ett til-

felle er det funnet små stykker av trekull. Det er av interesse ikke bare fordi det er et nokså overflodig bevis på at det har vært brent bål på stedet, men fordi det etter forholdene må bety at det har vært skog i nabolaget. Men ellers savnes som sagt alle redskaper av forgjengelig materiale, av tre, bein og horn, og alt avfall særlig beklagelig, fordi vi dermed mister det viktige hjelpemiddel til bestemmelse av boplassenes kronologi og kulturforhold som faunaen har vist sig å være under tilsvarende forhold utenfor vårt land. Det inventar som står til vår rådighet er altså ensidig og defekt, redskaper og avfall av flint, av kvarts, kvartsitt, hornstein og grønnstein, bergarter hvis utnyttelse varierer fra boplass til boplass. Slapte redskaper forekommer som sagt i det hele ikke, alle er fremstillet ved hugning og eventuelt ved retusjering. Denne kan som nevnt enten være foretatt efterat det stykke som skulde brukes var grovhugget eller var kløvet av blokken. Eller også kan blokken være tildannet på forhånd, så den avkløvede skive eller flekke var ferdig i samme øieblikk den blev hugget løs.

Det sier sig selv, at en så primitiv arbeidsteknikk i et til dels så vanskelig materiale bare i sjeldnere tilfelle resulterer i gode og rene redskapstyper. Det er også i høi grad usikkert hvilke krav den tids folk har stillet til sitt verkto, hvad de egentlig har siktet på. Enhver passende stein er jo et våben, enhver avkløvet skive eller flis et redskap som den er, eller med letteste tildannelse. I stor utstrekning må det da nok regnes med redskaper av tilfeldig eller ikke utarbeidede former, slike som franskmannen kaller outils de fortune. Men også hvor en distinkt redskapstype sikkert er tilsiktet, flyter formene ofte over i hverandre, delvis nok fordi det vanskelige materiale ikke kløver sig så lett og gir så distinkte spalteflater og arbeidsspor som f. eks. den gode franske flint. Dette er nok ting som tilråder nogen resignasjon, nogen varhet i å utskille og bestemme typer, og særlig

i å parallellisere dem med den nokså hårtrukne typologi i mellemeuropéisk paleolitisk steinalder. Jeg nevner dette, ikke som nogen kritikk, men som litt av en personlig reservasjon — når jeg nu, efter Nummedal, ganske kort skal gjennemgå de viktigste redskapsformer som karakteriserer Komsakulturen.»

Efter denne gjennemgåelse fortsetter foredragsholderen:

«Dette er de vesentlige av de typer som optrer på Komsaboplassene. Det vil sees at en komparativ analyse i så godt som alle tilfelle har ført til paleolitisk steinalder, og som helhet vanskelig kan føre annetsteds. Fundenes paleolitiske karakter er da også på en undtagelse nær, erkjent av alle som har uttalt sig om dem, således Absolon, Kozlowski, Schwantes, Menghin og Marcellin Boule, foruten flere kjente tyske steinaldersforskere som beså fundene ved den tyske antropologkongress' besøk i Oslo 1928. Men nu møter vi den eiendommelighet, at inventaret i Finnmarksfundene som helhet, og for de fleste av boplassene enkeltvis, ikke lar sig sammenstille med nogen enkelt av istidssteinalderens kulturfaser. Komsafundenes inventar forener trekk fra så godt som hele øvre, yngre paleolitikum og en god del av den eldre kultur. Det gjelder både redskapstyper og huggeteknikk. Skulde man våge sig på nærmere bestemmelse, så har iallfall jeg det inntrykk at det er moustierperiodens teknikk og formvalg som er grunndraget, mulig med trekk fra ennu eldre tid. Vi minner om håndøksene, de diskoide redskaper, racloiren, den utstrakte bruk av skiven og dens tildannelse til sitt formål med en egen, delvis tosidig retusj. Men også de yngre faser, særlig aurignacien, men også magdalénien har gitt sitt tilskudd, vi nevner bare en enkelt redskapstype som er uomtvistelig, forskjellige varianter av gravstikken, foruten mindre sikre ting som de spisser o. l. som Nummedal har sammenstillet med typer fra Châtelperron, Gravette og Font Robert. Komsafundene arter sig da omtrent som en prøvesamling, et typisk utvalg av redskaper fra mange kulturfaser, iall-

fall omfattende tiden fra mousterien gjennom aurignacien til magdalénien, epoker som i Vest- og Mellemeuropa må ha dekket det uhyre lange tidsrum under siste istid, dessuten noen tid før og mulig endog etter denne.

Det melder sig da straks det spørsmål, om boplassfundene fra Finnmark er virkelig sluttede fund, eller om de ikke snarere er avsatt ved at forskjellige stammer har opholdt sig på fundstedene etter hvert til vidt adskilte tider. Nummedals opfatning, som jo må være helt avgjørende fordi den bygger på nøiaktige iakttagelser på selve fundstedene, er uten reservasjon den at inventaret fra hver enkelt boplass virkelig er et samlet fund, en kronologisk enhet, og etterlatt ved én og samme stammes ophold på bostedet, og det endog ofte kortvarige ophold, mener Nummedal. Det vil da si at den flokk som har opholdt sig på den og den boplass, i sitt kulturelle og håndverksmessige repertoire har samlet hele det uensartede kompleks vi nettop har gjort rede for. Men nettop dette gjør en nærmere bestemmelse av fundene så overmåte vanskelig, og det reiser sig en hel serie av spørsmål som man ennå umulig kan ha klarhet over, men som en må ta stilling til og forsøke å løse etter hvert.

Det er da først de kronologiske forhold, som i ethvert fund bestemmes av det yngste inventar. Det vil i vårt tilfelle ifølge Nummedal si de magdalénienformer som fundene har gitt, og i forhold til hvilke de eldre typer må være relikter. Men med det er det naturligvis ikke sagt at fundene tilhører mellemeuropéisk magdalénientid. Intet arkeologisk resonnement kan hindre at de kan være endog betydelig yngre. Har komsafolkene beholdt moustiertidens teknikk og typer gjennom uhyre tidsrum, kan de også ha bevart rensdyrtidens gjennom et relativt langt kortere. På den annen side: etter hvert som kunnskapen om magdalénienperioden og paleolitisk steinalder i det hele er blitt utdypet, synes det å være blitt stadig usikrere, om Frankrike og Vesteuropa virkelig er det central-land hvorfra folk og kulturfaser har brett sig ved stadig

gjentatte utstrålinger. Det har tvert imot hevet sig røster for at Mellemeuropa har mottatt folketilskudd og kulturimpulser fra nord og øst bl. a. også i magdalénientiden. Fører man resonnementet videre, vilde det nok teoretisk kunne tenkes at Komsakulturen og iallfall visse beslektede sider av magdalénienkulturen kunde være utstrålinger fra samme kilde, og Komsakulturen endog ha fortrinet i tid, selv om forskjellen da neppe kunde være relativt stor. Det er da ikke mulig å nå til et absolutt tidsmål alene ved en arkeologisk vurdering. Vi må søke hjelp i de geologiske forhold, som har været drøftet flere steder, bl. a. også av Nummedal, som jo er så heldig selv å være skolet geolog. Utgangspunktet er naturlig fundstedenes beliggenhet i terrenget, som vi i det foregående kort har gjort rede for. Stort sett kan det sies at boplassene grupperer sig om gamle stranddannelser som av naturlige årsaker varierer i høide, fra en 60—80 m. inne i fjordbunnen til vel en 20 m. ute ved ishavet, men som jevnt over er det dobbelte av den tapeshoide som er fastslått ved hver enkelt boplass. Allerede dette er et tidsmål, men ikke nøiaktig. Boplassnivået er noget lavere enn grensen for den glaciale senkning av landet, omtrent i et forhold av 55 mot 70 m. ved Bosekop, og 66 mot vel 85 ved Kirkenes, op til en 90 pct. av maringrensen. Nu viser finnmarksboplassene som så ofte ellers en tydelig relasjon til den da eksisterende strand. Ikke bare ligger de i strandgrus, men det forekommer også rullete og vannslitte redskaper, som altså beviser at sjøen har slått inn over boplassen, enten mens denne var bebodd eller senere. Det er altså to muligheter åpne. Enten er boplassene blitt befolket mens landet hevet sig etter den glaciale nedsenkning. I dette tilfelle vilde en avveining av alle forhold føre til at Komsakulturens bærere var innvandret i subarktisk tid. Eller boplassene er anlagt før den senglaciale senknings maksimum, slik at de har gjort denne med.

Denne siste anskuelse, som Nummedal snarest synes å

helle til i sin siste uttalelse i saken, 1929, åpner i virkeligheten umåtelige perspektiver for menneskets historie i vårt land. Men også her er det mulighet for en dobbeltsidig tolkning. Det kunde på den ene side tenkes at fundene skrev sig fra en befolkning som hadde gjort den siste istid med i Nord-Norge. Men denne opfatning forutsetter en ting, levelige forhold under istiden, og i det må bl. a. innbefattes isfritt forland langs kysten. Nu er det ikke lett for en som ikke er fagmann på området å danne sig en mening om de kvartærgeologiske forhold i Finnmark. Men noen fakta synes å være sikre. For Vestfinnmarks vedkommende, omtrent fra Hammerfest og ned igjennem Troms og Nordland til Svartisen, må det ha vært isfrie områder i de ytre strøk, bare med lokale breer, men uten nogen sammenhengende kompakt ismasse eller isfront, med nunatakker og isfrie fjellrygger. Nettop i disse strøk, fra Salten til Vestfinnmark, finnes det efter hvad Rolf Nordhagen har meddelt mig, en rekke plantearter og former som må ha overlevd den siste istid på stedet. Øst for Nordkap derimot er forholdet langt uslere. Efter de siste undersøkelser ved O. Grønli og Olaf Holtedahl, trykt i Videnskapsakademiets Skrifter 1924, 1929 og 1930, har det der vært bare helt ubetydelige isfri partier, bl. a. på Varangerhalvøen, og en enkelt merkelig valmueart, *Papaver Dahlianum*, mener Nordhagen må ha overlevd istiden på disse flekker. Men disse partier er altfor ubetydelige til å gi nogen mulighet for menneskelig opphold, og ellers har isen antagelig gått ned i sjøen som en omtrent ubrutt front over hele kysten. Det blir da i virkeligheten ingen mulighet for at folk kan ha holdt til i Østfinnmark under siste istid, og ganske særlig ikke langt inne i fjordbunnene, hvor våre boplasser til dels ligger. Derimot er det vel en mulighet for at mennesker, f. eks. en interglacial befolkningsrest, kan ha holdt sig under arktiske forhold i Vestfinnmark, hvor det har vært vegetasjon, og da også dyreliv i de ytre strøk. Teoretisk er det en mulighet for det, iallfall sålenge disse områder

ikke er trukket inn i undersøkelsene. Men i virkeligheten er utsiktene overordentlig små, når vi tar i betraktning at det ikke er funnet sikre spor av det interglaciale eller glaciale menneske lengre syd på vestkysten, hvor levevilkårene dog skulde være bedre, og hvor den arkeologiske utforskning er ført ganske godt frem, ingen sikre spor når en bortser fra Kaldhols flintfund i Romsdal, som nok tør sies å trenge bekreftelse før de kan telles med, også fordi Kaldhols tolkning bestrides fra meget kyndig geologisk hold.

Men på den annen side. — Dette at en eventuell interglacial befolkning ikke kan ha overlevd den siste istid i Østfinnmark, det utelukker selvfølgelig ikke den mulighet at fundene allikevel kan være fra før maksimum av siste nedisning, efterlatt av en befolkning som er blitt fordrevet av isen, eller som likefrem er bukket under i kampen mot sneen. Så vidt jeg forstår, er det særlig denne mulighet Nummedal har for øie. Og det er neppe tvilsomt, at kan den underbygges denne teorien, så vil den bli mottatt med begjærighet på mange hold, fordi den muliggjør en klar og grei løsning av problemer som idag synes næsten uoverstigelige i steinaldersforskningen på kontinentet. Kan det nemlig konstateres en preglacial befolkning i Nordeuropa, så vilde det ikke være nogen for dristig tanke at disse jegere hadde fulgt viltet, steppens dyr, tundraens dyr, og endelig isens dyr mot syd eftersom storisen rykket frem, — ganske som strømmen gikk den motsatte vei tusener av år senere i isens spor. Og Crômagnon-menneskets oppdukken i Frankrike f. eks., vilde efter fleres mening være løst. For oss er da spørsmålet det, om forholdene på Finnmarkskysten i det hele tillater at problemet stilles. Nu synes det som nevnt å være så at det virkelig har vært mindre, bare partier også i Østfinnmark under maksimum av nedisningen, partier hvor altså boplasser kunde ha vært skånet av isen om de lå riktig til. Men om disse strøk faller sammen med de boplasser vi nu kjenner, eller om isen kan

være holdt borte fra den og den boplass ved bestemte fjellformasjoner eller av andre grunner, det kan det bare skaffes sikkerhet for ved et nøie studium av de topografiske forhold. Nu vilde det ha vært lettere å gå med på hypotesen, om det kunde skilles ut distinkte kulturfaser med preg av forskjellig alder innen Finnmarksfundene, slik at nogen etter sin karakter kunde være eldre, andre yngre enn nedisningen. Men nettop Nummedal anser det for umulig. Og da må det gjøres sannsynlig at boplassene, ikke en eller flere, men alle uten undtagelse, ligger slik at de kunde være beskyttet mot isgangen. Ellers kommer vi til den følgeslutning, at den preglaciale befolkning og de postglaciale innvandrere eller gjeninnvandrere, behersket nøiaktig det samme kulturelle repertoare. Men en slik slutning er åpenbar urimelig, ganske særlig så lenge en må søke over uhyre vidder før en finner sikre spor av det interglaciale menneske. Men hypotesen lar sig drøfte, og tilfredsstilles de krav som er nevnt, kan den neppe avvises uten videre. For tiden synes den riktignok ikke å ha meget for sig, fordi, efter de foreliggende beskrivelser, flere av boplassene ligger slik at de burde vært sopt vekk av isen, om de hadde vært gamle nok. Inntil videre redegjørelse foreligger, må da også av den grunn den eneste rimelige løsning være den, at Komsakulturens bærere er vandret inn fra Finnmark en gang i postglacial tid, da isen hadde smeltet noget bort fra kysten og landet hadde begynt å heve sig av havet.

Til en nærmere bestemmelse av dette tidspunkt har vi selvsagt bare geologiske mål. Den siste og godt begrunnede uttalelse i saken skyldes den finske geolog Tanner i et arbeide fra 1930. Tanner bestemmer efter høideforholdene en boplass ved Kirkenes, som efter sin karakter må være av de eldre om enn ikke den aller eldste, til en meget tidlig del av det tidsrum som Øyen kaller littorinanivået. Når oldsakene er rullet eller innvasket i strandgrus, skyldes det efter Tanners mening en

kortvarig transgressjon av havet. Tanners ansettelse stemmer helt med Nummedals tidligere fremholdte opfatning for Altafundenes vedkommende, og skulde da være samtidig med subarktisk tid i Sverige og — under visse forutsetninger — med magdalenetiden i Mellemeuropa.

En helt annen sak er det hvor lenge Komsakulturen har holdt sig i Finnmark. At det ikke dreier sig om kortvarige tidsrum, er i og for sig sannsynlig, og det synes da også å bekreftes av boplassenes høideforhold, særlig på Varangerhalvøen, stadig da under den forutsetning at hele komplekset er postglaciale. En nedre grense som iallfall ikke synes å være overskredet, er tapesnivået, og de boplasser som er kommet frem nedenfor denne, imellem i nærheten av Komsafundene, er da også av en helt annen og yngre karakter, med skifersaker, økser o. l. av velkjente typer. Det melder sig da straks det spørsmål, om Komsakulturen har gjennomgått nogen utvikling i det kanskje meget lange tidsrum den har bestått i Finnmark, om det blandt boplassene kan utskilles eldre og yngre lag med nogenlunde distinkte innbyrdes forskjelligheter, men dog med full indre sammenheng i inventaret. Dette er forsøkt av Anathon Bjørn.»

Forfatteren gjengir Bjørns uttalelser og fortsetter:

«Det er å forutse at det fra geologisk hold vil bli reist innvendinger mot Bjørns bruk og tolkning av nivåforholdene. Men det hindrer ikke at forsøkene er interessante, de er metodisk riktige fordi det må søkes i den retning, og de fortjener å følges med opmerksomhet i håp om at de må føre frem.

Hvad vi i det foregående har sagt om fundenes karakter og de geologiske forhold, er da det grunnlag på hvilket en kan drøfte hvor denne eiendommelige blandede steinalderskultur har sine forutsetninger, hvor det hele egentlig skriver sig fra. Med en viss rett kan det nok sies at det er for tidlig å gjøre sig op en mening om dette, så lenge undersøkelsene i marken befinner sig på

et forstadium, ikke bare i Nord-Norge, men også over uhyre områder av Østeuropa og Asia. Og det kan ikke nektes, at de opfatninger som er blitt gjort gjeldende, i høi grad har karakter av arbeidshypoteser eller rene postulater. Men det er kommet såpass meget frem i litteraturen, at det vilde være uriktig å forbigå det i taushet. Uten å ta standpunkt hverken for den ene anskuelse eller den annen, skal jeg da referere de muligheter som foreligger. Det vil iallfall gi et inntrykk av både hvor det må søkes og hvordan det må søkes, og hvilke utsikter det er til en virkelig pålitelig løsning.

Det vil da være på sin plass å minne om bakgrunnen for Finnmarksfundene og de problemer som knytter sig til dem, det veldige paleolitiske fundbelte som strekker sig fra Atlanterhavet gjennom Europa og inn gjennom Asia, fund, hvis karakter naturligvis skifter med tidsrum og naturforhold, men hvis innbyrdes sammenheng forøvrig må erkjennes, og hvis kronologi og forhold ellers begynner å bli klare, iallfall de centrale områder i Vest- og Mellemeuropa, mens alt blir stadig mere usikkert jo lenger vi kommer østover. Nordfronten av dette paleolitiske kulturområde når neppe nok Østersjøen, og ikke i noget tidsrum berører det, så vidt vi for tiden kan se, den sydlige del av den skandinaviske halvø, iallfall når de mandelformede flinter settes ut av betraktning. Først noget senere berøres Østnorge så vidt av en subpaleolitisk kulturbølge som skyller op gjennom Danmark — Maglemosecivilisasjonen, og man har ment at det er denne bølge som hadde avsatt sine nordligste spor i flintplassene fra Bergenskanten og nordover, en opfatning som jeg nylig nevnte det var reist innvendinger mot. Da det altså hittil ikke er funnet nogen som helst sikre spor av en interglacial eller glacial befolkning i Norge, og da det langs vest- og sydkysten ingen steds er gjort fund fra så tidlig postglacial tid som den Finnmarksfundene etter geologiske forhold skal tilhøre, blir det overmåte vanskelig å tenke sig en innvandring fra

Vest- eller Mellemeuropa op langs Norges vestkyst til Finnmark. Gunnar Ekholm har hevdet denne vei, men da på andre premisser, nemlig at Finnmarksfundene skulde være utløpere av mesolitisk kultur via flintplassene på Mørekysten, og altså langt yngre enn de er bestemt til geologisk. Videre synes Gustav Schwantes ikke tilbøielig til å holde på denne innvandringsvei, idet han sammenstiller Finnmarksfundene med nogen han selv har publisert, fra Schaalsee og Ahrensburg i Holstein. Og det står ikke til å nekte, at disse nordtyske fund viser betydelig likhet med Nummedals, særlig da Schaalseefundet som også er en merkelig blanding av gammelt og nytt. Men for tiden synes det da unektelig så, at de har rett som hevder en østlig proveniens for Komsakulturen, det vil først og fremst si Bjørn, dernæst andre som K. Absolon, betingelsesvis også Nummedal. Også her støter vi riktignok på den vanskelighet, at det er store fundtomme områder før man igjen har fund av paleolitisk karakter. Men motsatt norskekysten dreier det sig her om strøk som er enten helt utforsket, eller bare høist mangelfullt utforsket, så det virkelig er håp om engang å etablere en sammenhengende forbindelse, selv om det skulde bli de store sprang i fundrekken som er forståelige i forbindelse med primitive jegerfolks flytning under karrige og vekslende naturforhold. Det skal da også nevnes at det nylig er gjort fund fra det nordlige Finnland som synes å vise vei. Men hvor denne vei i siste instans fører, det er foreløbig helt på det uvisse. Ut fra en annen opfatning av flintplasskulturen enn den vi her har gitt uttrykk for, har Nummedal festet oppmerksomheten på en polsk fundgruppe, Chwalibogowicien eller Swidérien, hvis flintteknikk og former skulde vise nær overensstemmelse med de norske fund. Og fra Mähren kjennes fundkomplekser fra øvre paleolitikum — Absolon bestemmer dem til uraurignacien — som viser den samme merkelige blanding i inventaret som karakteriserer Finnmarksfundene. Det

samme er forøvrig tilfelle med nogen nylig fremkomne fund fra østligere områder, fra Russland (Podolien) og fra Asia, hvor franske forskere driver undersøkelser helt ut til Stillehavskysten. Dette har ført Anathon Bjørn til å søke Komsakulturens utspring i et asiatisk centrum, hvorfra kulturimpulser skulde ha gått mot øst, men også vestover, blandt annet da til Nord-Norge. Bjørn gir ikke sin opfatning ut for annet enn hvad den er, en arbeidshypotese. Og det er ikke noget urimelig i denne teori annet enn at den også i høi grad trenger å underbygges med fund. Men som sagt, de områder det her gjelder, Russland og Asia, er ennå så lite arkeologisk utforsket, at man når som helst må være forberedt på overraskende resultater av det energiske arbeid som nu drives. Og vi må være fullt forberedt på at det til slutt vil åpne sig muligheter for å regne med en paleolitisk farvet steinalderskultur over svære områder i Nord-Europa og Asia i gammel tid, gjerne i Amerika også. Da vil tiden være inne til å drøfte Knud Rasmussens store opplegg, at vesentlige grunndrag i polarfolkenes fangstkultur er arv fra istidens steinalder. Tanken ligger snublende nær, når en bare husker på en lære som riktignok synes lett å glemme, nemlig at kulturformer som vi kaller primitive, er så fint avstemt efter ernæringsforhold og naturlige vilkår, at de ikke kan forbedres og heller ikke forandres vesentlig. Og det er full anledning til å tenke sig en retardert paleolitisk kultur nord i ishavet, på samme måte som folk i det ostinske arkipel op til vår egen tid har jaget sitt vilt og drept sin fiende med våben som ikke ligner, men som trekk for trekk er, la pointe mousterienne og le coup de poing fra den gamle steinens tid.»

Anathon
Bjørn fore-
tar undersø-
kelser i til-
knytning til
Nummedals
fund.

De problemer Nummedals fund har reist, er også tatt op av konservator ANATHON BJØRN. I en avhandling om «Nye boplassfund fra yngre steinalder i Finnmark» (1930), som er utgitt blandt Instituttets publikasjoner, har han behandlet den minst opsiktsvekkende del av de fund,

Nummedal har gjort, nemlig de som skriver sig fra yngre steinalder. Han vil nu utstrekke sine undersøkelser også til den del av fundene, som har paleolitisk preg. I det oiemed vil han med støtte fra Instituttet foreta en undersøkelse av samlinger i Russland, Polen, Tsjekko-Slovakiet, det sydlige Mellemeuropa og det nordlige Balkan, hvor dels identiske og dels beslektede fundgrupper finnes. Han har levert følgende redegjørelse for de opgaver han stiller sig:

«Ved de arkeologiske undersøkelser som Instituttet i de siste fem år har muliggjort i Finnmark, er det som bekjent lyktes konservator Nummedal å fremdra et stort og merkelig steinaldermateriale av et ganske annet kulturpreg enn det som tidligere foreligger fra Nord-europa. Det nye og opsiktsvekkende ved disse fundkomplekser er at de er sammensatt av redskapsformer som for den alt overveiende del ellers kun kjennes fra de paleolitiske kulturområder i Europa og Centralasia. Gjennem dette eiendommelige forhold er det stillet norsk arkeologi en rekke problemer til løsning. Det gjelder først og fremst å belyse Finnmarksfundenes kronologi samt å klarlegge hele kulturformens oprindelse og den vei den har fulgt til Norge. Som jeg har fremholdt i nogen preliminaire avhandlinger om disse spørsmål stiller det sig for mig nemlig avgjort slik at den såkalte Komsakultur i Finnmark er av østlig, asiatisk oprindelse og at den fra et givet centrum er trengt frem til Nord-Norge ad til dels ukjente veier. Øst-Finnmark synes først å være berørt av kulturstrømmen som efterhånden når videre sydover langs kysten og danner forutsetningen for den likeledes meget gamle Fosnakultur, der dog muligens samtidig er influert av en annen mere sydlig kulturstrøm, som har sitt utspring i Polen». De her i all korthet berørte spørsmål, som er av grunnleggende betydning for en riktig forståelse av vårt lands eldste kulturhistorie, kan, fortsetter han, ikke belyses, medmindre man ved

besøk i de forskjellige samlinger skaffer sig en oversikt over den paleolitiske formverden i det hele.

Arktiske helleristninger undersøkes av Gutorm Gjessing og Eivind S. Engelstad.

Også andre arkeologiske undersøkelser av betydning for studiet av arktisk kultur er satt i gang av Instituttet. Assistent ved Oldsaksamlingen GUTORM GJESSING, der som nevnt til dels har ledsaget Nummedal på hans reiser, assisterte i 1929 professor Schreiner ved hans undersøkelser i Laksefjord. Hans reise i 1929 hadde dessuten til mål å foreta en planmessig undersøkelse av de nordnorske helleristninger. Disse undersøkelser fortsatte han i 1930. Han har til Instituttet innsendt utførlige beretninger, ikke bare om sine undersøkelser av helleristninger, men også om arkeologiske iakttagelser av annen art han har gjort i Finnmark. Han vil i 1931 foreta undersøkelser av helleristninger i Nordland og Troms fylker. Konservator EIVIND S. ENGELSTAD undersøkte i 1931 arktiske helleristninger i Syd-Norge.

Etnologiske undersøkelser.

Etnologiske undersøkelser er foretatt ved daværende assistent i Universitetets Etnografiske Museum PAUL EGEDE NISSEN, som sommeren 1924 bereiste lappedistriktene i Tysfjord og innenforliggende strøk av svensk Lappland for å sette sig inn i lappenes materielle kultur.

Gamle fangstmerker undersøkes av Håkon Evjenth.

Fra 1927 er der gitt cand. jur. HÅKON EVJENTH en bevilgning til å undersøke gamle fangstmerker i Finnmark, og denne bevilgning er siden blitt fortsatt. Evjenth var under opphold på Varangervidda blitt opmerksom på levninger fra faststående fangsttinnretninger for ren. Instituttet anmodet ham om å undersøke dem nærmere. Sine iakttagelser har han skildret i en innberetning om «røysegarder og dyregraver». Senere er undersøkelsene drevet også utenfor Varangerhalvøen. Resultatene av sine arbeider i årene 1927 til 1929 har Evjenth nedlagt i en fremstilling: «Veid og seid», som er innsendt til Instituttet. Han fortsetter i 1931 sitt arbeid for Instituttet, idet han skal undersøke gamle fangstmerker m. v. i Enare-trakten.

*

De undersøkelser som hittil er nevnt, har hovedsakelig vært knyttet til norsk territorium. Skal spørsmålet om lappenes forhistorie og deres kulturs opprinnelse søkes løst, er det imidlertid nødvendig å strekke undersøkelsene videre østover. Og vil man, som Instituttets ønske er, ta op den eurasiatiske arktiske kultur i hele dens bredde, er det selvsagt nødvendig å føre undersøkelsene østover, til Kola og Sibiriakysten og kanskje derfra videre sydover.

En undersøkelsesekspedisjon til Kolahalvøen planlegges.

Som det nærmestliggende felt for en utvidelse av undersøkelsene måtte av mange grunner Kolahalvøen fremby sig. Først og fremst vilde en ekspedisjon dit utgjøre en naturlig fortsettelse av det arbeid som alt var utført. Men dernæst kunde en ekspedisjon til Kolahalvøen uten vanskelighet organiseres og administreres fra Norge.

Det lyktes å vinne professor FRIDTJOF NANSENS interesse for planen. I august 1925 tråtte han inn i det utvalg som leder Instituttets arktiske arbeid, og ved næste valg i Instituttets styre.

Under hans ledelse tok Instituttets arktiske utvalg straks planene om en ekspedisjon til Kolahalvøen op til bearbeidelse. Det søkte herunder assistanse også av sakkyndige utenfor utvalget.

I planleggelsen av ekspedisjonen fulgte Instituttet det prinsipp som ligger til grunn for hele dets arbeid: de kulturfenomener man underkaster behandling, skal samtidig søkes belyst fra alle sider. En ekspedisjon til Kola måtte derfor sette sig som mål å undersøke ikke bare den nu levende, men så vidt mulig også den tidligere befolkningens kultur, og å belyse den ut fra sproglig, arkeologisk, etnologisk og antropologisk synspunkt. For i den videnskapelige stab å få så mange videnskapsgrener som mulig representert var det nødvendig å søke deltagere ikke bare i Norge, men også i andre land. Særlig måtte man da tenke på svenske, finske, russiske og amerikanske videnskapsmenn.

En ekspedisjon av den art det her gjelder, vilde imidlertid bli så kostbar at Instituttet ikke helt kunde be-

Rockefeller
Foundation,
Forsknings-
fondet og
Nansenfon-
det gir bevilg-
ninger til
ekspedi-
sjonen.

komste den ved egne midler. Da planene for ekspedisjonen var ferdige og omkostningene beregnet, henvendte derfor Instituttet sig til det store amerikanske videnskapelige fond *The Laura Spelman Rockefeller Memorial* (en avdeling av Rockefeller Foundation, som den senere er gått inn i) med anmodning om økonomisk støtte. Ekspedisjonen tenktes delt i en vinterekspedisjon, som skulde bruke ski til fremkomstmiddel, og en sommerekspedisjon som skulde operere fra motorbåter. Den vilde koste ca. 200 000 kroner (heri dog medregnet omkostningene ved publikasjon av resultatene). Memorial gav sin tilslutning til planene og bevilget 10 juni 1926 et beløp på 35 000 dollars som etter den tids kurs svarte til omkring 150 000 kroner. Resten av beløpet måtte Memorial, overensstemmende med de prinsipper det la til grunn for sine bevilgninger, forutsette dekket fra norsk side. Tilbake til dekning i Norge stod altså et beløp på ca. 50 000 kroner. Instituttet henvendte sig til *Forskningsfondet av 1919* og *Nansenfondet* med anmodning om at hver av disse to fond vilde overta 15 000 kroner av dette beløp, å fordele på tre årlige bevilgninger. Dette gikk de to fond med på. Tilbake til dekning ved Instituttets egne midler stod altså bare et beløp av ca. 20 000 kroner. Finansielt var altså planene best mulig underbygget.

Skulde ekspedisjonen settes ut i verden, måtte den imidlertid ha *Sovjetmyndighetenes* samtykke til å arbeide på deres territorium. Forhandlinger blev åpnet og blev fra Instituttets side ført av professor NANSEN og Instituttets formann. De ledet imidlertid ikke til noget resultat.

Sovjetmyndighetene viste interesse for saken selv og hadde prinsippmessig intet imot å gi tillatelse til arbeidet; som betingelse krevet de imidlertid at ekspedisjonen skulde stå under forenet russisk-norsk ledelse, ikke under ublandet norsk. Instituttet gjorde herimot — støttet ikke minst på Nansens erfaring og autoritet — gjeldende, at en dobbelt ledelse var av praktiske grunner umulig.

Skulde ledelsen av ekspedisjonen være delt mellom Oslo og Moskva, vilde uvegerlig ulemper opstå. Instituttet hevdet som prinsipp for foretagender av den art det her gjaldt, at ledelsen måtte være udelte. For Kolaekspedisjonen var det naturligst at ledelsen var norsk. Skulde der bli spørsmål om samarbeid på andre områder, kunde det stille sig så, at ledelsen burde være russisk. Som det vil fremgå av et følgende avsnitt har da også Instituttet, ut fra denne sin prinsipielle opfatning, foreslått at for det kaukasiske arbeids vedkommende norske videnskapsmenn trer inn i ekspedisjoner som står under russisk ledelse.

Disse forhandlinger blev ført gjennom et lengere tidsrum. Den ekspedisjon som var planlagt, kunde imidlertid ikke utstå på ubestemt tid, blandt annet fordi de videnskapsmenn som hadde lovet å delta i den, måtte ha en avgjørelse. Den 25 juni 1928 fattet Instituttets styre følgende beslutning:

«Da det hittil ikke har lyktes å finne en for begge parter tilfredsstillende form for en overenskomst med Sovjetmyndighetene om den praktiske ordning av den planlagte ekspedisjon til Kolahalvoen, og da det viser sig at flere av de videnskapsmenn som hadde tilsagt sin deltagelse i ekspedisjonen ikke lenger har anledning til å være med, nedlegges arbeidet med saken, idet man dog forbeholder sig å ta planene op igjen hvis forholdene senere skulde stille sig gunstigere».

Som følge herav bortfalt de bevilgninger som var gitt til ekspedisjonen, og de beløp som allerede var utbetalt til Instituttet blev tilbakebetalt. Heldigvis hadde Instituttet ikke pådratt sig nevneverdige utgifter til forberedelse av ekspedisjonen.

Kolaekspedisjonen var bare tenkt som det første ledd i en undersøkelsesrekke som skulde strekke sig langs hele den eurasiatiske ishavskyst, og som, i den utstrekning undersøkelsene gav foranledning til det, også skulde føres sydovert. Den planlagte ekspedisjon måtte man la falle,

Da ingen
overenskomst
opnåes, lar
Instituttet
planen fore-
løbig falle.

men det var bare en utsettelse av undersøkelsene man besluttet. Før eller senere må de føres videre østover. Når og i hvilke former det skal skje, får senere komme under drøftelse.

*

En arbeidsplan for fem år legges under forutsetning av økonomisk støtte fra Amerika.

Da det viste sig at Kolaekspedisjonen måtte opgis, anmodet Instituttets styre dets utvalg for arktiske studier om å overveie, hvordan Instituttets arbeid under de nye forutsetninger burde legges an, og så fremkomme med en arbeidsplan beregnet på et visst antall f. eks. fem år.

I oktober 1928 forelå utvalgets redegjørelse.

Det uttaler sin beklagelse over at det er blitt umulig å sende den planlagte ekspedisjon til Kolahalvøen, og fremhever at Instituttet ikke dermed bør opgi tanken om å strekke sine undersøkelser av de arktiske folks kultur østover. Heldigvis har imidlertid Instituttet rikelig av arbeidsfelter, selv om muligheten for å utsende ekspedisjoner som den planlagte for en tid vil bli lukket.

Nord-Norge og de nordligste strøk av Sverige og Finland hører visselig til de best undersøkte områder av arktisk kultur. Imidlertid står også her overordentlig meget tilbake å utrette. Det har naturligvis først og fremst sin grunn i at feltet er vidstrakt og oppgavene mangeartede. Hertil kommer imidlertid at kulturforskningen i de senere år har utvidet sine arbeidsmidler og stillet nye mål, således at selv på forholdsvis velkjente områder nye og betydningsfulle iakttagelser kan gjøres. At vidtrekende nye fund kan gjøres i disse strøk, har da også Instituttets arbeid allerede godtgjort. Utvalget peker forsåvidt på de opsiktsvekkende rike stenaldersfund som er gjort i Nord-Norge ved konservator Nummedsl. Disse fund viser at det er meget mere å utrette i Nord-Norge enn vi for få år siden tenkte oss. Det er i virkeligheten nye problemstillinger og nye oppgaver for studiet av den arktiske kultur i Nord-Norge de stiller oss overfor. En ikke liten del av de arbeider det her gjelder, haster det med å få utført, idet materialet ellers vil forsvinne. Dette

gjelder meget av det, som hører inn under lappenes materielle kultur, først og fremst gammebygningene og de gamle redskapsformer. Det samme er tilfelle med en stor del av det stoff sprogforskeren og folkloristen skal bruke. Utvalget foreslår ut fra disse betraktninger, at Instituttet setter så stor kraft som mulig inn på undersøkelsene i Nord-Norge og i de strekninger videre østover som det for tiden er adgang til. Det foreslår at man foreløbig regner med en arbeidsperiode på fem år. Utvalget oppstiller derefter en arbeidsplan, omfattende antropologiske, arkeologiske, sproglige, etnologiske og folkloristiske undersøkelser, og beregner utgiftene — derunder også trykningsutgifter — til et beløp på ca. kr. 87 000 pr. år i fem år.

Utvalgets innstilling blev behandlet i styremøte den 31 oktober 1928. Styret godkjente forslaget til femårs-arbeidsplan, dog under forutsetning av at der kunde skaffes de nødvendige pengemidler utenfra til å bestride utgiftene med. Skulde dette ikke lykkes, måtte arbeidsplanen tas op til ny drøftelse.

Styret inngikk derefter til *The Laura Spelman Rockefeller Memorial* med andragende om bevilgning av kr. 64 800 pr. år i fem år til gjennomførelse av arbeidsplanen og dessuten om en årlig bevilgning til trykning. Ved skrivelse av 22 desember 1928 underrettet derefter Memorial (nu The Rockefeller Foundation) Instituttet om at det hadde bevilget 10 000 dollars om året i to år til Instituttet, altså tilsammen 20 000 dollars.

Spørsmålet om hvordan denne bevilgning skulde anvendes, blev derefter drøftet i Instituttets utvalg for arktisk kultur. I sin innstilling uttaler utvalget at det i første linje måtte overveies om det var mulig av den femårsplan, som tidligere var utarbeidet, å trekke ut enkelte ledd som kunde bringes til realisasjon i løpet av to år, og som tilsammen ikke vilde koste mere enn ca. 20 000 dollars. Utvalget fant imidlertid overfor de sproglig-etnologiske undersøkelser, som utgjorde et vesentlig ledd

Rockefeller Foundation bevilger et beløp til Instituttet, men ikke nok til femårsplanen.

Spørsmålet om hvordan det bevilgede beløp skal anvendes, drøftes; nye planer legges.

i denne plan, at en sådan opdeling ikke forsvarlig lot sig gjøre. Man fant derfor å burde opstille et selvstendig program for anvendelsen av den amerikanske bevilgning, idet man dog så vidt mulig holdt sig til den foreliggende femårsplan. Man enedes om hovedsakelig å anvende bevilgningen til trykning av et arbeid ved professor Schreiner om lappenes antropologi, og til trykning av professor Konrad Nielsens lappiske ordbok.

Til grunn for utvalgets beslutning lå for det antropologiske arbeids vedkommende en utredning det på anmodning hadde fått fra professor SCHREINER. Den oppgave han fremstillet, var å tilveiebringe en utredning av lappenes antropologi, støttet på det materiale som forelå i Universitetets anatomiske Institutt, og på utgravninger som tenktes foretatt. I løpet av de to år for hvilke bevilgningen var gitt, kunde man påregne å få plansjematerialet trykt. At dette resultat kunde nåes på så kort tid, hadde sin grunn i at Universitetets anatomiske Institutt gjennom årrekker hadde samlet antropologisk materiale vedkommende lappene, og nu satt inne med en rikholdig samling, og at Instituttet for sammenlignende kulturforskning hadde gitt bevilgninger til en bearbeidelse av dette materiale, som hadde strukket sig gjennom flere år og hvis resultater allerede forelå.

Til grunn for utvalgets innstilling angående trykningen av Konrad Nielsens lappiske ordbok lå en utredning, forfattet av professor MAGNUS OLSEN. Han uttalte blandt annet: Forskningen over primitive kulturer som den lappiske vil alltid måtte ta hensyn til historiske problemer: hvorfra stammer selve det behandlede folk, og ad hvilke veier er de forskjellige kulturstrømninger i forhistorisk tid og senere kommet til det? Hvor — som tilfellet er med lappene — historiske kilder omtrent ganske savnes, blir ordforrådet et av de mest effektive midler til å utforske folkets eldste historie. Ved de lappiske dialekter er forholdet dette, at tallrike forhistoriske låneord fra nordisk og finsk viser en eiendommelig geografisk

fordeling. Selve ordforrådet stiller historiske problemer, men det krever da også å fremlegges i hele sin fylde, med detaljert redegjørelse for de enkelte ords anvendelse. Konrad Nielsens ordbok er basert på de tre «klassiske» dialekter, som tales av fjell-lappene i Kautokeino, Kara-sjok og Polmak. Det eiendommelige for disse fjell-lapper er at deres kultur helt og holdent har sitt grunnlag i rendriften, en kulturform som har krav på den største opmerksomhet ved sammenlignende kulturforskninger. Praktisk talt hele den primitive lappiske nomadekultur gjenspeiler sig i ordforrådet. Konrad Nielsens ordbok vil således komme til å danne grunnlaget for studier innenfor alle grener av lappisk kulturforskning. Blandt annet vil, når dette verk foreligger ferdigtrykt, det samlede sproglige materiale være lagt tilrette til den fremstilling av den lappiske rendrift som Instituttet i flere år har understøttet.

Det arktiske utvalgs innstilling gikk altså ut på at den amerikanske bevilgning skulde brukes til utgivelsen av to større publikasjoner: Schreiners plansjeverk som ledd i en fremstilling av lappenes antropologi, og Konrad Nielsens lappiske ordbok.

Denne innstilling blev forelagt finansutvalget, som sluttet sig til den. Den blev derefter forelagt Instituttets styre, som vedtok den i møte 14 februar 1929.

Full kraft blev derefter satt inn på utgivelsen av de to publikasjoner. Som før nevnt, foreligger plansjeverket til Schreiners antropologiske fremstilling allerede ferdigtrykt. Konrad Nielsens lappiske ordbok er under trykning.

*

Det har for Instituttet vært en skuffelse, at det ikke hittil er blitt mulig å sende undersøkelsesekspedisjoner østover. Heller ikke har man hittil formådd å skaffe sig hel oversikt over det materiale fra den russiske og asiatiske ishavskyst som foreligger særlig i russiske samlin-

*Instituttet
bestutter å
utgi Schrei-
ners frem-
stilling av
lappenes an-
tropologi og
Konrad
Nielsens lap-
piske ordbok.*

*Erfaringer
og resultater.*

ger og publikasjoner. De siste er spredt og til dels vanskelig tilgjengelige. Til en samlet bearbeidelse av hele den eurasiatiske arktiske kultur må man nå frem. For tiden er det imidlertid et uløst spørsmål, under hvilke organisasjonsmessige former det skal skje.

På den annen side har det vært både en overraskelse og en glede å se, at det materiale som foreligger på norsk grunn og innenfor områder hvor vi har kunnet bevege oss fritt, er overordentlig givende. For endel er det samlinger som forelå fra eldre tid, Instituttet har kunnet hjelpe frem til publikasjon. Dette gjelder således i større eller mindre utstrekning Qvigstads, Konrad Nielsens og Schreiners arbeider. For en ikke liten del er det imidlertid nyfund Instituttets arbeid har gitt anledning til. I første rekke blandt dem står resultatene av Nummedals undersøkelser, som allerede har tiltrukket sig så stor oppmerksomhet og som lover så meget.

En stor glede for Instituttet har det vært at det har kunnet sette så meget inn på undersøkelser i Nord-Norge. Bitter klage har vært ført over at man fra norsk side har foretatt så lite for undersøkelsesarbeider nordpå. Det kan være nok å henvise til Qvigstads artikkel: «Oppgaver for den videnskapelige utforskning av Nord-Norge» i Carl Schøyens samlerarbeid «Nordlandet» (1920), og professor O. Solbergs artikkel sammesteds om «Finnmarkens oldtid». Det er også innlysende at veldige oppgaver venter der, ikke minst for humanistisk forskning. Finnmark er jo den civiliserte verdens ytterste forpost mot nord, og der møter den nomadetilværelsen som en ennå levende — skjønt sterkt tilbaketrengt — livsform. Finnmark er dessuten «de tre stammers møte» med alle de problemer for kulturforskning og antropologisk forskning som derav reiser sig. Så utstrakt er imidlertid landområdene og så langt ligger de vekk fra de fleste forskeres arbeidssted, at hittil lite er gjort for planmessig utforskning av dem. For Instituttet for sammenlignende kulturforskning er det en tilfredsstillende å kunne konstatere,

at det har utrettet ikke litet for studiet av disse landsdeler, og at det har kunnet bidra til å stille de problemer som der reiser sig, i almenvidenskapelig belysning.

De oppgaver som står igjen er imidlertid veldige; de omfatter ikke bare Finnmark, men fører videre langs ishavsranden. Ikke minst er det på norsk videnskap og norsk foretaksomhet de kaller. De forskningsferder i arktiske og antarktiske egner som nordmenn har foretatt, har satt hele vår folkefantasi i bevegelse, og de er gått inn som et vesentlig ledd i vår følelse som folk og som kulturbærere. De har hittil hovedsakelig hatt naturforskning til mål. Nu vides rammen ut, og også de kulturproblemer de arktiske strøk reiser, trekkes inn til selvstendig undersøkelse. Det er en naturlig utvikling som fører frem til dette. Uaktet de tidligere ferder hovedsakelig hadde naturvidenskapelige formål, gav de utbytte også for kulturforskningen. På grunnlag av sitt samliv med eskimostammene på Grønland, skrev Fridtjof Nansen alt for en rekke av år siden en inngående skildring av deres liv og kulturforhold. Som deltager i Amundsens Maud-ekspedisjon levet professor H. U. Sverdrup en vinter hos Tsjuktsjerne og gav verdifulle bidrag til kunnskap om dette folk og dets kultur. Det er altså en videre utvikling ut fra de forutsetninger som allerede forelå, som har ført til at Instituttet stillet undersøkelser over de arktiske folks kultur op som en selvstendig forskningsoppgave. Eftersom arbeidet går frem og resultatene melder sig, er det ventelig at de kulturelle undersøkelser i de arktiske strøk vil trekke oppmerksomhet til sig fra stadig videre kretser, og at det vil bli følt som en oppgave for vårt folk å føre de arktiske undersøkelser, som i så høy grad er knyttet til nordmenns navn, videre i nye baner og mot nye mål.

FOLKEMINNEFORSKNING

I de forelesninger hvormed Instituttet åpnet sin virksomhet, var det professor KNUT LIESTØL som gjorde rede for Instituttets oppgave overfor folkeminneforskningen. Av dette foredrag hitsettes:

Professor
Liestøl redet
gjør for sammenlignende
folkeminneforskning
ved Instituttet.

«Etter statuttene for «Instituttet for sammenlignende kulturforskning» skal sammenlignende folkeminneforskning vera eit av dei centrale områdi for arbeidet ved Instituttet.

Det var naturleg at folkeminni kom til å få eit slikt rom i eit norsk institutt for *samanliknande* kulturgransking. Folkeminni er samstundes nasjonale og internasjonale. Som alle veit, finn ein dei same truene, skikkane, eventyri, segnene, gåtone, visone vide ikring yver store luter av jordi. Men samstundes hev dei i kvart land fenge ein sterk heimleg dâm — ikkje berre soleis at dei er fullt heimlege i målformi, men dei hev ogso vorte gjennomtrengde av den sermerkte nasjonale tenkjemåten og hev vorte tilmåta etter dei spesielle livshøvi i landet. Det nye som utanifrå trengjer inn millom eit lands folkeminne, vert um ei tid assimilerast med det heimlege, so at ein ofte ikkje kunde ha nokon tanke um framandtt opphav, når ikkje ei nærare gransking kunde ettervisa ei vandring av vedkomande emne — kanskje frå land som ligg på ein heilt annan kant av jordi. — Ogso på ein annan måte gjev folkeminni uttrykk for det specifikt nasjonale i kvart land. Dei hev ingi individuelle sermerke. Ved vandringi frå munn til munn gjennom store landestrekke og ned gjennom tidi frå ætt til ætt, vil alt det som berre høver for einskildmannen, slipast av; det

ålmenne, det som er sams for heile folket, stend att, eller som Moltke Moe hev sagt «tilbake står alene de store drag i nasjonens åsyn». Den einskilte diktingi, det einskilte folkeminnet vil i kvart land blenkja i dei nasjonale fargane, soleis at romantikarane nettup i folkediktingi kunde finna det ektaste og sannaste uttrykket for det dei kalla folkeånd.

Av dette vil ein skyna for eit framifrå godt emne folkeminni er nettupp for ei jamførande gransking, både når det gjeld folkepsykologien og når det gjeld spursmålet um djupgjengde kulturstraumar, som vandringi av folkeminni kann bera bod um. Det verdet som folkeminni fær for den jamførande kulturgranskingi, vert endå større ved det at mangt innum folkeminni må ha sine roter so langt tilbake i tidi at det hev runne upp or ein primitiv kultur. Det er refleks av ein måte å tenkja på, som i mangt er ulik vår, og som viser attende til ei tid då nasjonar som no er civilisera, stod på eit kultursteg som i mangt og mykje samstavast med det som naturfolki no stend på. Her opnar det seg utsyner langt att yver i tidi, og ei gransking av dei ulike alderslag innum folkeminni kann kasta ljøs yver sumt i den åndelege utviklingsgangen som dei civilisera folki hev gjennomgjeenge. Mangt av det primitive i folkeminni heng ogso nøgje saman med og gjev opplysning um primitiv religion og gudsdyrking, so at her grip folkeminni yver på eit anna centralt arbeidsområde for Instituttet: den samanliknande religionshistoriske granskingi.

Det som her er sagt, gjeld so å segja alle kulturland; men i Noreg hadde me serlege grunnar til å taka oss av folkeminnegranskingi. Det norske tilfanget av folkeminne er rikt, og innsamlingsarbeidet hev vore drive tvo-tri mannsaldrar. Ikkje so lite av materialet hev vorte prenta, og eit og anna hev vorte kjent vide i krig, t. d. Asbjørnsen og Moes eventyr; men store mengder er uprenta og so å segja ukjent, so det ikkje hev kome med i den vitskaplege granskingi. Og tilfanget er ikkje

berre stort, men viktig og forvitnelegt på fleire måtar. I mange norske bygder heldt samanhengen med dei gamle tidene, med «fyndeheimen» seg levande langt framgjenom, og på den måten kom det til å gøyma seg relativt mykje av urgamle minne. Til dette kjem at nordmennene frå gamalt hev vore eit sjøfolk og fare vide ikring og soleis kome i samband med mange andre folkeætter og havt høve til å læra deira folkedikting å kjenna. At dei i stor mun hev nytta dette høvet, ser ein av dei mange framande innslag i norsk folketradisjon. Sambandet med Vesterlandi i vikingtidi og utetter hev sett merke etter seg i eventyr og i fornaldarsaga-tradisjon. Umvendt finn ein på keltisk grunn minningar um nordisk tradisjon, som vikingar og handelsmenn må ha havt med seg heimanfrå. Sameleis kan ein både i millomalderleg norrøn sagatradisjon og i folkeminni frå seinare tider finna både austerlendsk og tysk påverknad, og folkevisa ber bod um samkvæme både mot vest og sud. Når det gjeld folkeminni hev Noreg lege meir centralt enn ein kunde tru etter det geografiske lægjet som landet hev.

Endå so mykje av det norske folkeminnetilfanget ligg uprenta, er likevel hovudmengdi lett tilgjengeleg for granskaren. I Norsk Folkeminnesamling hev me ein statsinstitusjon som hev til fyremål å samla og ordna alt det som finst av norske folkeminne. Norsk Folkeminnesamling stend so atter i samband med det internasjonale laget Folklore Fellows (FF), som m. a. hev til fyremål å letta den jamførande granskingi av folkeminne med å skaffe granskarane tilgjenge til uprenta materiale verdi ikring gjenom avskrifter eller utdrag. Ogso utgjevingi av norske folkeminne hev sin organisasjon, Norsk Folkeminnelag, som med statshjelp hev gjeve ut ei rekkje skrifter. Gjenom slike samskipnader hev vilkåri for den vitskaplege granskingi her heime vorte munaleg lettare, og dei norske folkeminni kann betre enn fyrr få det romet dei bør ha i den internasjonale vitskapen.

Folkeminni fekk elles tidleg eit etter måten breidd rom i norsk vitskap, og når rektor Stang frå fyrste stund tok folkeminni med som eit centralt emne ved Instituttet, so fylgde han her norsk vitskapleg tradisjon. Hå oss nådde den unge folkeminnevitskapen tidlegare fram til offisiell godkjenning enn i dei fleste andre land. Då Jørgen Moe i 1848 vart stipendiat i folketradisjon, var det den fyrste universitetsstilling i verdi i dette faget. (Me må hugsa på at folkeminni som ei serskilt vitskapsgrein fyrst seint skilde seg ut frå andre vitskapar; sjolve det tekniske, internasjonale ordet *folklore* vart fyrst laga i 1846.) I 1886 fekk me eit professorat i folkemål og folketradisjon. Utanum dei eigenlege folkeminnegranskarane hev fleire av våre fremste vitskapsmenn, til dømes P. A. Munch og Sophus Bugge, havt sterke interessor i folketradisjonell leid.

Det var difor, som eg sa, naturlegt at folkeminni fekk eit centralt rom i eit norsk institutt for jamførande kulturgransking. Men det er i folkeminnevitskapen som i andre vitskapar: oppgåvone er mange og av ulikt slag. Instituttet kann ikkje taka seg av folkeminnearbeidet so i det store og heile. Ein må ikkje spreida kreftene for mykje, men samla dei um store oppgåvor som ligg og ventar på løysing, oppgåvor som hev ein viss samanheng innbyrdes og fell nokolunde i tråd med arbeidet ved Instituttet elles.»

*

Folkeminneforskningen har, som det også fremgår av dette foredrag, vært drevet med stor iver i Norge. Til sin støtte har det *Norsk Folkeminnesamling* som er i besiddelse av et stort håndskrevet materiale og som driver planmessig innsamling av folketradisjon, og *Norsk Folkeminnelag*, som har gitt ut en rekke skrifter. Ved siden av dette arbeid, som altså drives i helt organiserte former, har det vesentlig vært Instituttets oppgave å tre supplerende til. Og dets mål måtte da først og

fremst være å bidra til, at materialet behandles efter alment sammenlignende metode.

Instituttet har utgitt en rekke publikasjoner av betydning for folkeminneforskningen.

Instituttet har ved en rekke av sine *publikasjoner* gitt bidrag til folkeminneforskningen. Det var så heldig, straks det begynte sin virksomhet å kunne overta utgivelsen av norske fremstillinger og samlinger som ellers vanskelig kunde blitt trykt. En stor glede var det således å kunne utgi MOLTKE MOES samlede skrifter og derved la tre frem i hel skikkelse en mangesidig begavet og høist betydelig forskerpersonlighet. Se om hans verker nedenfor s. 159. Likeledes kunde Instituttet straks begynne å utgi QVIGSTADS samlinger av lappiske eventyr og sagn og håper å kunne fortsette med andre arbeider av ham. Se ovenfor s. 69 og nedenfor s. 161. Av stor betydning for den internasjonale folkeminneforskning var det også at Instituttet kunde utgi store deler av den norske misjonær BODDINGS samlinger av santalske folkeminner (se nedenfor s. 160).

Instituttet har latt avholde forelesninger av betydning for folkeminneforskningen.

Viktige bidrag til folkeminneforskningen er dessuten gitt gjennom en rekke av de *forelesninger* som er holdt ved Instituttet, og som senere er utgitt. Nevnes kan således BOAS's forelesninger over primitiv kunst; se nedenfor s. 163. Likeledes LIESTØLS forelesninger over opphavet til den islandske ættesoga; her er et av de hovedproblemer, som knytter sig til den islandske ættesaga — den muntlige tradisjons vesen og dens pålitelighet som historisk kilde — belyst ut fra folkloristisk metode. Se nedenfor s. 155. Nevnes må også MAGNUS OLSEN: Ættegård og helligdom, norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst. Forfatteren gjør her rede for stedsnavnsundersøkelsene, som i Norge blev tatt op på et tidlig tidspunkt, og som har bragt rike resultater blandt annet fordi de tillater slutninger fra de sproglige minnesmerker til de reelle livsforhold. Se nedenfor s. 154.

I forbindelse med den første forelesningsrekke innbød Instituttet den finske forsker KAARLE KROHN til å holde øvelser over folkloristisk metode. Øvelsene, som blev

fulgt av et meget interessert publikum, ligger til grunn for det arbeid av Kaarle Krohn, som Instituttet har utgitt. Se nedenfor s. 162.

Til arbeidet med folkeminneforskningen har Dr. REIDAR TH. CHRISTIANSEN, Dr. NILS LID og magister KJELL BONDEVIK vært knyttet.

Da Instituttet for sammenlignende kulturforskning begynte sin virksomhet hadde Forskningsfondet av 1919 satt i gang undersøkelser av norske minner på De Britiske Øer. Instituttet gav to år i rad en bevilgning til den folkloristiske del av dette arbeid.

Undersøkelser på De Britiske Øer ved Reidar Christiansen

Det var Dr. REIDAR TH. CHRISTIANSEN som av Forskningsfondet hadde fått i oppdrag å innsamle og bearbeide det folkloristiske stoff. Instituttet har også senere gitt Dr. Christiansen en bevilgning for å støtte hans arbeid med å bearbeide sitt norrøn-keltiske materiale. Han har nu utgitt en samlet fremstilling: *The Vikings and the Viking Wars in Irish and Gaelic Tradition* (Videnskapsakademiets skrifter 1931). I irsk og skotsk (gælisk) tradisjon har beretningene om vikingetogene bevart sig levende fra de dager da vikingene gjorde sin landgang og til nu. Det er de tradisjoner som er nedlagt i helte-diktningen, Dr. Christiansen behandler. Den har som muntlig fortelling fortsatt ubrutt fra vikingetogenes tid (eller før) og helt ned til begynnelsen av vårt århundre, men dør nu ut. Det meste av den er fra tid til annen optegnet, men foreligger hovedsakelig i utrykte manuskripter. Det fremgår av Dr. Christiansens bok, at det inntrykk vikingene gjorde, var så sterkt at de blev et hovedpunkt i de irske helte-dikt — omtrent på samme måte som Roland og Karl den store blev det i fransk helte-diktning. Samtidig med at stoffet blev optatt i helte-diktningen, blev det imidlertid forstørret og omformet. Mens tradisjonen tydelig taler om den store betydning vikingetogene hadde for Irland, og det sterke inntrykk de gjorde på sinnene, gir den som følge derav bare vage og ubestemte forestillinger om begivenhetenes ytre forløp.

Nils Lids
arbeider.

Straks Instituttet begynte sin virksomhet, knyttet det daværende universitetsstipendiat Dr. NILS LID fast til sig. Han har i disse år med støtte i Instituttet kunnet fortsette og utvide det arbeid han alt hadde begynt, med samling, registrering og gransking av folketro og folkeskikker. I de siste år har Instituttet kunnet ordne det så at han kan ofre hele sin tid i Instituttets tjeneste.

Det er et meget omfattende arbeid Dr. Nils Lid i disse år har utført. Det har bestått ikke bare i innsamling av materiale og registrering, men også i bearbeidelse og publikasjon av det. Han har hvert år sendt Instituttet utførlige meldinger om sitt arbeid. Hovedpunktene i det er følgende:

Han satte straks i gang registrering av de meddelelser om norsk folketro og folkeskikker som finnes i trykte skrifter. Materialet ordner han etter de realiteter det knytter sig til, således i hovedgrupper eftersom det knytter sig til baking, brygging, veving, jakt, fiske, akkerbruk, kreaturstell, slakting, medisin, varsel, trolldom, dyr, planter, stener, himmelrummet, fødsel, barnedåp, bryllup, jul, nyttår o. s. v. Hans arbeid på dette område faller sammen med et program for innsamling av folketro og folkeskikker han hadde utviklet i sin «Norske slakteskikker med jamføringar frå nærslyt område», hvis første bind han hadde utgitt i 1924, altså før han ennå var knyttet til Instituttet.

Parallelt med dette arbeid med skriftlig materiale har han samlet tradisjoner fra folkemunn. I stor utstrekning har han anvendt spørrelister, som han har sendt ut i betydelig antall. Til en begynnelse sendte han dem til elevene ved lærerskoler, landsgymnaser, fylkesskoler, ungdomsskoler, folkehøiskoler o. s. v., og sendte samtidig lærerne ved disse skoler en redegjørelse for de prinsipper som skal følges ved nedskrivning av muntlig folketradisjon. Fra 1929 av har han utvidet kretsen av sine medarbeidere, idet han har henvendt sig til alle landets 680 herreder og bedt om å få opnevnt korrespon-

denter som han kan sende spørrelister til og også forøvrig for opplysninger fra. Ved siste nyttårsskifte hadde han på den måte fått opnevnt korrespondenter i 586 herreder. Han håper gjennom disse undersøkelser å kunne skaffe nyoptegnelser på alle de områder, hans registreringsarbeid omfatter.

Instituttets utvalg for folkeminneforskning uttaler i sin siste innberetning, at arbeidet med innsamling og registrering av tradisjon nu er bedre organisert på de områder Nils Lids arbeider omfatter, enn på noget annet område av norsk folkeminneforskning.

Efterhånden har Nils Lids arbeid kommet til å omfatte de nordiske elementer i samisk og finsk-estisk tradisjon. Han mener å kunne påvise at forskjellige samiske mytiske figurer har historisk sammenheng med nordisk tradisjon fra tidlig urnordisk tid. Det er hans mening å fullføre en registratur over alt som er optegnet om samisk mytologi og overtro med tilhørende skikker.

Nils Lid har lagt sine undersøkelser bredt sammenlignende an. For å skaffe sig materialier har han derfor foretatt en rekke reiser. I 1926 besøkte han Paris, hvor han gjennomgikk folkloristisk litteratur, Basel, hvor han satte sig inn i registreringsarbeidet for det store tyske folketro-leksikon, Berlin, hvor han fant frem og ordnet Mannhardts samlinger av norske folkeminner, og Lund. I 1927 besøkte han Stockholm og Uppsala, hovedsakelig for å studere svensk juletradisjon og folkemedisin. I 1928 besøkte han København, Lund og Göteborg. I 1929 var han i Finnland. I 1930 i Finnland og Estland, i 1931 reiser han igjen til Estland.

I de år som er gått, har Nils Lid arbeidet med fortsettelsen av sitt verk om norske slakteskikker. Han har dessuten utgitt en rekke større og mindre publikasjoner. Av større kan nevnes: «Joleband og vegetasjonsguddom» (Videnskapsakademiets skrifter 1929), «Jolesveinar og grøderikdomsgudar» (nu under trykning i Videnskaps-

akademiet); av mindre arbeider kan nevnes: «Ullins øyra» (Heidersskrift for Marius Hægstad 1925), «Veideskikkar hjå nord-eurasiatiske folk» (Syn og Segn 1926), «Gand og Tyre» (Festskrift for Hjalmar Falk 1927), «Vegetasjonsgudinne og vårplantar» (Festskrift for Qvigstad 1928). «Um bilettrolldom» (Maal og Minne 1928), «Willhelm Mannhardt og hans Samling av norsk Folkeminne» (Norsk Folkeminnelag 1931). Dessuten har han utgitt fire bind av Storakers Samlinger: Tiden, Rummet, Elementer og Naturriggerne i den norske Folketro (Norsk Folkeminnelag).

Kjell Bondevik arbeider. I etpar år har magister *Kjell Bondevik* hatt støtte av Instituttet til sine studier over sammenlignende folkeminnegranskning. Han har særlig arbeidet med tradisjoner angående åringsmerker (varsel om gode eller dårlige år for jordbruket), hvor han søker å påvise sammenhengen mellom norske og fremmede forestillinger. Han har blandt annet foretatt en reise til Sverige og Finnland for å utfylle sitt materiale.

Trolldomssaker (hekseprosesser). Instituttet har satt igang innsamling og avskrivning av materiale vedkommende gamle *trolldomssaker* (hekseprosesser). Dette stoff er det av betydning å ha kjennskap til hvis man vil få oversyn over norsk folketro. Det viser sig at tilfanget er meget rikere enn man hadde tenkt sig. Ved årsskiftet var 130 prosesser avskrevet.

Folkemusikk. Innsamlingsarbeid ved Erik Eggen. Det vil sikkerlig gi utbytte å trekke *folkemusikken* inn under sammenlignende behandling. Hittil er imidlertid både i andre land og her lite gjort i denne retning. Det er også klart at man her står overfor store vanskeligheter, idet behandlingen av folkemusikken krever særlige forutsetninger. Et tiltak på dette område har imidlertid Instituttet gjort, idet det i år har gitt lektor *ERIK EGGEN* (Voss) en bevilgning til innsamling av norsk folkemusikk.

Folkeminneforskningen er nær i slekt med Instituttets studier over bondesamfundets utviklingsformer. Nær i slekt med Instituttets arbeid med folkeminner er de studier over bondesamfundets utviklingsformer vi nu går over til.

SAMMENLIGNENDE UNDERSØKELSER OVER BONDESAMFUNDETS UTVIK- LINGSFORMER

I februar 1927 foreslo professor *EDV. BULL* at Instituttet skulde ta dette emne op. Forslaget var led-saget av en lengre fremstilling, hvori han gjorde rede for opgaven.

Prof. Edv. Bull foreslår at Instituttet opnar dette emne på sitt program. Undersøkelser av bysamfundene er, sier han, allerede i full gang i forskjellige land. I dette arbeid trenges ikke medvirkning fra Instituttet; heller ikke har vi særlige forutsetninger for å ta del i det. Helt anderledes stiller det sig med undersøkelser over bondesamfundets kulturutvikling. Slike undersøkelser er påbegynt i forskjellige land og fra forskjellige synspunkter, og har gitt betydningsfulle resultater. Noget forsøk på å samle, organisere og systematisere undersøkelsene er imidlertid hittil ikke gjort. Til å delta i dette arbeid har vårt Institutt særlige forutsetninger. Vi har i Norge forskere som vil være i stand til å gjøre fruktbart arbeid på dette område. Vi har dessuten i vårt eget land et viktig og betydningsfullt materiale å arbeide med, et materiale som vil kaste lys langt utover vårt lands grenser, enten vi så tenker på det gamle bondesamfund, som trer oss imøte i vår arkeologi og i våre gamle lover, eller vi tenker på de levninger av gammel bondekultur som i vårt land har holdt sig lenger opover mot vår egen tid enn de fleste andre steder i Europa. Tas undersøkelsene av bondesamfundets kulturformer op på sammenlignende basis, vil vår bondehistorie kunne bidra til løsningen av mere generelle

problemer, mens på den annen side den almene bondeforskning vil kunne hjelpe oss frem til dypere forståelse av vår egen historie.

*Et utvalg
nedsettes for
å utrede
saken.*

I styremøte 5. april 1927 blev det så bestemt at der skulde nedsettes et utvalg med det oppdrag å utrede saken og eventuelt fremkomme med forslag. Til medlemmer av komitéen valgtes: professor Edv. BULL (formann) samt professorene A. W. BRØGGER, KOHT, LIESTØL og WERENSKIOLD.

Utvalget drøftet saken i et par møter og innhentet skriftlige uttalelser fra professor DORSCH (Wien) og professor HASUND (Ås). Utvalget gav Bulls utredning sin tilslutning og enedes om at de problemer innenfor bondeforskningen som det var mest nærliggende for oss å ta opp, måtte være seterdriften, jordfelleskapet samt dugnad og andre granneregler.

*Styret beslutter
å oppta sa-
ken på Insti-
tuttets pro-
gram.*

Styret fattet så den 17. februar 1928 følgende beslutning: «Instituttet beslutter å oppta sammenlignende undersøkelser over bondesamfundets utviklingsformer på sitt arbeidsprogram. Man begynner med undersøkelser av seterliv og seterdrift i Norge, sett under social synsvinkel.» Det nedsatte et utvalg, som fikk i oppdrag å lede arbeidet.

*Edv. Bull
redegjør
overfor den
inter-
nasjonale
historiker-
kongress
for saken.*

Under det internasjonale historikermøte i Oslo august 1928 la professor BULL Instituttets planer frem i et foredrag. Han fremhevet at der allerede i Norge er gjort meget til belysning av det norske bondesamfunds åndelige kulturhistorie, og at dette materiale er utnyttet i komparativt, etnologisk øiemed. Den økonomiske, sociale og rettslige side av bondelivet er derimot blitt lite behandlet. Rettshistorikeren dr. Kr. Østberg har visstnok utgitt samlinger til belysning av bøndenes rettssedvaner, og derved vist at de i betydelig omfang har bevart rettssatninger fra middelalderen. Mere almene, komparative synspunkter er imidlertid ikke hittil bragt i anvendelse på dette stoff; heller ikke er det utnyttet for socialhistorie og økonomisk historie. På samme måte forholder det sig

med driftsformer og hushold. Fra de eldste tider og i hvert fall til midten av det 17. århundre, har i Norge akerbruk og fedrift i stor utstrekning vært forenet med jakt og fiske, en sammenknytning, hvis økonomiske og sociale natur aldri er blitt ordentlig undersøkt. For Instituttet for sammenlignende kulturforskning er det naturlig å ta bondesamfundets sociale og økonomiske utvikling opp til undersøkelse, idet her den komparative metode er nødvendig. Så omfattende som emnet er, har vi imidlertid funnet det nødvendig å ta vårt utgangspunkt i enkelte mere konkrete problemer. Vi har derfor besluttet oss til først og fremst å ta opp undersøkelser av *seterdriften*. Her er det norske materiale overveldende rikt og det er hittil ikke behandlet. En sammenlignende behandling av stoffet er påkrevet. Rundt om i mange europeiske land finner vi nemlig driftsformer som står den norske seterdrift nær, således i Sverige samt i de østerrikske, schweiziske og franske Alper, i Pyreneerne og i Auvergne. Østerrikske, franske og svenske forskere har levert gode arbeider om denne driftsform, men de har omtrent utelukkende behandlet emnet geografisk (delvis også økonomisk) og næsten ikke historisk. Og dog dukker her tallrike historiske spørsmål opp, først og fremst dette: Peker likheten i forholdene tilbake på en oprindelig sammenheng mellom Skandinavia og Alpelandene? Eller er det likheten i naturforhold som gjør at på begge steder omtrent samme driftsform har utviklet sig? Av stor betydning er studiet av seterspørsmålet også fordi det utvilsomt vil kaste lys over andre deler av bondelivets materielle kultur.

Den fremstilling professor Bull således gav av Instituttets planer, vakte stor oppmerksomhet; planene fikk tilslutning fra en rekke videnskapsmenn.

Efter oppdrag av Instituttet foretok professor BULL i januar 1929 en reise for å forberede den forelesningsrekke som skulde holdes høsten samme år, og skaffe oversikt over hvordan det historiske studium av seterbruk

*Edv. Bull
foretar en
studiereise i
utlandet for
å forberede
arbeidet.*

og andre driftsformer i jordbruket ligger an i Alpelandene. I sin innberetning til Instituttet meddeler han, at mens studiet av bondesamfundets økonomiske og sociale utviklingshistorie i Østerrike ellers drives med stor iver, er studiet av seterdriften ennå ikke blitt gjenstand for særlig oppmerksomhet fra de østerrikske økonomiske historikers side, og ennå mindre fra schweizernes. Det er imidlertid store muligheter for et sammenlignende studium. I dette vil vårt norske materiale kunne få en helt generell interesse. Samtidig vil der fra østerriksk seterbruk (særlig i Tirol og Steiermark) kunne kastes lys over mange forhold i vårt eget land. Seterbruket, således som det drives i Tirol i våre dager, opviser en påfallende overensstemmelse med vårt eget, ikke bare i hovedtrekkene, men også i mange konkrete enkeltheter. Samtidig synes det imidlertid å fremgå av stedsnavn i Tirol, at seterdriften der i hovedsaken må være eldre enn den germanske innvandring i folkevandringstiden (5.—6. århundre) og altså gå tilbake til ræto-romansk tid, kanskje langt tilbake i denne. En mulig sammenheng mellom nordisk og alpint seterbruk må derfor søkes langt tilbake i forhistorisk tid. Også bondehistorien i Nordvest-Balkan er av interesse for Instituttets arbeid. De hyppige innvandringene her av nye bondestammer fra øst har til dels foregått i så sen tid (slutten av middelalderen) at de ligger i nogenlunde klar belysning, og da disse stammer i vandringstiden og den nærmeste tid etter denne har ført en rent nomadiserende tilværelse, som først etterhånden gikk over til fast bosetning, har vi her en mulighet som neppe noget annet sted i Europa til å følge denne overgang — en overgang som ikke bare har en rent almen interesse, men som også tør være av betydning for forståelsen av seterdriftens opprinnelse og eldste historie.

Forelesningsrekken
1929.

Som et innledende skritt til sitt arbeid med bondesamfundets utviklingsformer holdt Instituttet, som før nevnt (ovenfor s. 40), i 1929 en forelesningsrekke med emner hentet fra dette område. Det blev herunder an-

ledning til å drøfte Instituttets planer ikke bare med vitenskapsmenn, men også med menn fra forskjellige deler av landet som var særlig interessert i bondeliv og bondekultur. Professor Bull holdt tre innledende forelesninger om Instituttets arbeidsplan. De er trykt på norsk og tysk i Instituttets publikasjoner.

Det arbeid med norsk seterbruk og med norske kulturformer i det hele, som Instituttet har tatt op, må for en stor del drives gjennom lokalkjente menn rundt om i bygdene. Det er allerede nu lyktes Instituttet å erverve endel medhjelpere. Av stor betydning forsåvidt var den forelesningsrekke som blev holdt, idet Instituttet gjennom stipendiatene fikk vakt oppmerksomhet for opgaven og fikk knyttet krefter til sig.

En medhjelper som var særlig skikket for dette arbeid hadde Instituttet på forhånd i Dr. NILS LID, som jo er knyttet til folkeminneforskningen og allerede på forhånd hadde lagt sitt arbeid således an at han stiller folketro og folkeskikker i forbindelse med de reale forhold, de er knyttet til, således til jordbruk, fiske, jakt o. s. v. Også magister KJELL BONDEVIKS arbeid, som er omtalt i forbindelse med folkeminnegranskningen, har nær berøring med denne nye opgave.

Instituttet har imidlertid også knyttet en rekke andre, yngre menn til sitt arbeid.

Allerede i 1928 blev daværende stud. philol. FRIDTJOF ISACHSEN knyttet til arbeidet, idet han påbegynte undersøkelser av seterdrift m. v. på Hardangervidda og i omliggende bygder. Han har, som vi skal komme tilbake til, senere fortsatt sine undersøkelser.

Sommeren 1929 satte Instituttet igang en rekke undersøkelser av seterdrift, nemlig ved Dr. NILS LID på Voss, Dr. ASGAUT STEINNES i Fyrisdal, Dr. AXEL SØMME i Rogaland, magister KJELL BONDEVIK i Sogn og cand. philol. EIVIND VÅGSLID i Øvre Telemark.

I sin beretning om arbeidet i 1929 uttaler det utvalg Instituttet har nedsatt, at de fem menn som har vært

Medarbeidere knyttes til arbeidet.

Sommeren 1928 blev undersøkelser foretatt av Fridtjov Isachsen.

Sommeren 1929 blev undersøkelser foretatt av Nils Lid, Asgaut Steinnes, Axel Sømme, Kjell Bondevik og Eivind Vågslid.

ute, har samlet rikt tilfang, enkelte av dem har også begynt å bearbeide stoffet. De drøftelser med forelesere og stipendiater som foregikk i forbindelse med forelesningsrekken høsten 1929, bragte klarhet over flere spørsmål. Arbeidslinjene tegner sig forsåvidt nu meget klarere, idet utvalget finner det riktig ikke bare å fortsette med sommerundersøkelsene, men også å få begynt på bearbeidelsen av stoffet og på innsamlingen av arkivmateriale. Utvalget anser det derfor ønskelig å knytte kyndige menn fast til sig, så de kan arbeide med oppgavene hele året.

*I 1930 blev
arbeid utført
av Mikkel
Skjevrak,
Skiftun, L.
Midthaug,
Axel Sømme,
Fridtjov
Isachsen,
Asgaut
Steinnes.*

Arbeidet i 1930 var, likesom arbeidet i 1929, centreret om seterdriftens historie, men blev overensstemmende med den plan utvalget hadde utkastet utvidet, idet der ved siden av innsamlingsarbeidet ute i bygdene også blev satt i gang arkivarbeid og bearbeidelse av materialet.

Følgende arbeid blev utført:

Gårdbruker MIKKJEL SKJEVRAK (Setesdal) har innlevert til Instituttet en inngående og verdifull beretning. Den koncentrerer sig om stølsnavnene i Setesdal, som er samlet i stor fullstendighet, og gir et klart billed av hvor meget navnene kan lære oss om selve setringen og de bebyggelsesproblemer som knytter sig til den; særlig interesse har kanskje behandlingen av de navn, som forteller om forbindelsene mellom bygden i dalen og setrene på fjellet.

Lærer SKIFTUN har for Ryfylke innsendt en omfattende beretning.

Arkivassistent L. MIDTHAUG reiste på setrer i Land og har supplert sine undersøkelser på stedet med arkivundersøkelser. Han har innsendt en lengre beretning. Setrene i Land frembyr en særegen interesse derved at de er typiske skogsetrer.

Dr. AXEL SØMME reiste i Suldal, Bjerkrei, Fossan, Øvre Sirdal og på Jæren, og samlet sitt arbeid om sauedriften både i bygdene og opover i heien. Det fore-

ligger fra ham et stort materiale, ordnet i kartotekform efter gårdene.

Magister FRIDTJOV ISACHSEN fortsatte sine studier over seterbruket i fjellbygdene, særlig på og omkring Hardangervidda. For å kunne ha et sammenligningsmateriale fra en østnorsk skogbygd, hvor seterdriften er i tilbakegang, foretok han en undersøkelse i Nord-Odal. Han besøkte dessuten de øvre bygder i Øst-Telemark, Nummedal og Eggedal. Under sitt opphold i Uvdal i Nummedal 1928 var han blitt interessert i sammenhengen mellom driftehåndlen og skreppehåndlen i eldre tid. Resultatene av disse undersøkelser har han publisert i Norsk Geografisk Tidsskrift 1930. Disse undersøkelser fører inn på et område som hittil har vært lite studert, men som har betydning for forståelsen av bondelivets næringsforhold og omsetningen mellom by og land. Slutningen av året tilbragte han i Upsala, beskjeftiget med å bearbeide sitt materiale.

Dr. ASGAUT STEINNES foretok undersøkelsesreiser i Vrådal, Nissedal og Treungen. I løpet av 1930 og første halvår 1931 har han gjennomgått eksaminasjonsprotokollene fra 1722—1724, matrikuleringsprotokollene fra 1665—1669 og de jordebøker som blev utarbeidet for landkommisjonen 1661. Han har utdradd av dem alle opplysninger om setrer og seterbruk i hele landet og innlevert dette omfattende materiale til Instituttet.

Sommeren 1931 blir undersøkelser foretatt av Dr. STEINNES, Fr. ISACHSEN, gårdbruker MIKKJEL SJEVRAK, lærer HERMUNDSTAD (Valdres), arkivassistent L. MIDTHAUG og Dr. SØMME. Arkeologiske undersøkelser i høifjellet blir foretatt av konservator EIVIND S. ENGELSTAD.

For høsten 1932 har Instituttet planlagt en *ny forelesningsrekke* angående emner som har betydning for studiet av bondesamfundets utviklingsformer. Også ved denne forelesningsrekke vil der antagelig bli utdelt stipendier til menn utenfor Oslo, forat de kan få anledning til å påhøre forelesningene og delta i de drøftelser som vil finne sted i tilknytning til dem. Se ovenfor s. 45.

*Sommeren
1931 blir un-
dersøkelser
foretatt av
Steinnes,
Isachsen,
Skjevrak,
Hermund-
stad, Mid-
thaug, Søm-
me, Engel-
stad.*

*En foreles-
ningsrekke
vil bli holdt
1932.*

*Instituttet
anmoder ut-
skiftningsve-
senet om å
bistå med
innsamling
av materiale.*

For å sikre så meget som mulig av materiale for de undersøkelser det her gjelder, har Instituttet søkt å opná at der ved offentlige *utskiftninger* gjøres så noiaktige optegnelser som mulig, og at materialet bevares. Under sitt arbeid rundt om i landet kommer nemlig utskiftningsmennene i intim berøring med bruksforhold, eien- domsforhold m. v. i bygdene, et stoff som det vilde være av den største interesse for Instituttets arbeid å få samlet inn og bevart. Dessverre viser det sig imidlertid at protokollene gjennomgående inneholder mindre enn man skulde ventet. Instituttet henvendte sig derfor den 24 februar 1930 til Landbruksdepartementet og fremsatte forskjellige ønskemål. Fra departementet mottok man så skrivelse av 11 mars 1930, hvori meddeles at Insti- tuttets skrivelse er sendt alle utskiftningsformenn, og at departementet har uttalt overfor dem at det meget gjerne ser at funksjonærene imotekommer Instituttets ønske sålangt det lar sig gjøre uten at Staten eller de private påføres omkostning. For å vekke yderligere interesse for saken holdt professor BULL sommeren 1930 i Trond- heim et foredrag om Instituttets arbeid på disse områder for et møte av utskiftningsformenn.

*Professor
Frødin vil
levere en
fremstilling
av seterdrif-
ten i en rekke
land utenfor
Norge.*

De forelesninger professor FRØDIN holdt ved Insti- tuttet høsten 1929 hadde i flere retninger stor interesse. De fremla et rikt og noie siktet materiale vedrørende seterdriften i Sverige, der jo vesentlig er knyttet til skogene, og derfor frembyr et annet billed enn den norske seterdrift i hovedsaken gir. Dessuten gav de rikholdige opplysninger om seterdrift i nutiden i en rekke andre européiske land samt Marokko. Instituttet har anmodet professor Frødin om å utvide denne fremstilling. Når den foreligger, vil den bli utgitt av Instituttet. Instituttet håper ved denne publikasjon å kunne skaffe et rikt sammenligningsmateriale der vil kunne stille den norske seterdrift og dens historie i internasjonalt lys.

*

Til belysning av de planer Instituttet har lagt for sitt arbeid på dette område hitsettes det vesentligste av en utredning, Dr. ASGAUT STEINNES i januar 1931 på Instituttets anmodning har forfattet til bruk for det ut- valg som leder arbeidet:

*Dr. Asgaut
Steinnes's ut-
redning av
Instituttets
oppgaver på
dette område.*

«Arbeidet er kalla «sammenlignende undersøkelser over bondesamfundets utviklingsformer». Programmet ligg i namnet. Etter som eg hev skyna det, er det tan- ken at etterrøkjingane i vidaste meining på kvart ein- skilt område skal femna um heile framvoksteren frå dei eldste tidene til i dag. Det som interesserar mest, er kanskje helst tilhøvi i eldre tid, voksteren frå dei mest primitive formene til dei meir samansette. Men me lyt her som i onnor gransking gå frå det kjende til det ukjende, gå ut frå tilhøvi i notidi og etter kvart arbeida oss lenger attyver. Og i røyndi hev kvart einskilt steg i framvoksteren like mykje krav på interessa. Nettupp for dei analogislutningane som er ein viktig lekk i den samanliknande metoden, er det um å gjera at ein hev so god yversyn som mogeleg yver den einskilte vokster- lina, at ein på so mange punkt av lina som mogeleg kjenner og skynar både dei moment som fører nyskaping med seg, dei som konserverar og dei som fører til upp- løysing. Analysen må gå fyre syntesen.

Instituttet hev fyrebils avgrensa oppgåva til saman- liknande etterrøkjingar um sæterbruket. Det vil då verta naudsynleg å fylgja sæterbruket på ymse stader gjennom hele den tidbolken som det hev vore til i. Her som elles lyt me gå den bakvende vegen, taka til i notidi og ar- beida oss attyver mot opphavet.

Soleis som denne serlege oppgåva låg til, kunde Insti- tuttet ikkje greida seg med tilfang som i fyrevegen var tilgjengeleg. Det laut i stor mun samla inn tilfanget sjølv. Og då melde seg med ein gong spursmålet um korleis innsamlingsarbeidet på beste måte skulde verta sett i verk.

So lenge arbeidet var nytt, var det ingi onnor råd enn å prøva seg fram. Ein kunde ikkje i fyrevegen vita

kva kant det vilde vera rettast å taka til på, korleis arbeidsmåten helst burde vera i detaljane, kva ein fyrst og fremst hadde bruk for å samla opplysningar um, og kva ein likso godt kunde spara.

Men no er arbeidet ikkje so heilt nytt lenger. Det hev vore drive i eit par år, og dei som hev vore med på det, hev gjort sume røynslor. Det skulde etter kvart vera von um å kunna draga planen noko fastare og klårare upp.

Når eg segjer dette, tenkjer og fyrst og fremst på innsamlingi og granskingi av norsk tilfang. Korleis eg tenkjer meg at arbeidet etter kvart kann verta lagt yver på eit breidare grunnlag, kjem eg attende til sidan.

Til å byrja med hev Instituttet sett i gang innsamling i einskilde distrikt som Numedal, Voss, Telemark og sume andre. Men det hev vore tanken at det sidan skulde organiserast eit innsamlingsarbeid i større stil yver heile landet med hjelp frå folk ute i bygdene.

Eg trur at denne framgangsmåten er rett. Me hev tvillaust bruk for å vita korleis sæterbruket i seinare tid hev vore utforma i hovudsaki alle stader i landet der det vert drive. Endå den eldre litteraturen um emnet er fatig, og endå våre eigne etterrøkjingar ikkje er komne serleg langt, er det millom anna klårt at me hev rett til å tala um ulike typar i sæterbruket. Det vil vera lettare å finna dei beste utgangspunkti for meir detaljera etterrøkjingar når me fær ei klår meining um dei ymse hovudtypane og ei yversyn yver kva bygder kvar einskild type er sermerkt for.

Likevel trur eg ikkje at tidi enno er komi til å setja i gang det store innsamlingsarbeidet. Av ymse grunnar vil det vera praktisk at det tilfanget me no hev, vert gjenomarbeidd fyrst, og at det vert lagt fram eit par spesialutgreidingar — prøvearbeid kann eg gjerne kalla dei. Sjølv studiet, som lyt taka sikte på å klårleggja heile framvoksteren i einskilde strok frå fyrrtid til notid, vil hjelpe oss til å få fastare tak på dei problem av meir

ålmenn interessa som knyter seg til sæterbruket. Kunde me få greida på framvoksteren i 2—3 distrikt som ikkje ligg altfor nær kvarandre, vilde det dessutan tvillaust vera eit og anna å læra av ei jamføring, og det er ikkje utenkjeleg at me tolleg snart vilde kunne skimta sume resultat. Samstundes vil ein av sjølv spesialstudiet — vel å merka når ein studerar tilhøvi i minst tvo eller tri ulike distrikt — kunna læra kva slag opplysningar ein serleg bør leggja vekt på å samla inn, og kva det difor vil høva å taka med og ikkje taka med på eit eventuelt spyrjeskjema. Det kann millom anna tenkjast at råma for innsamlingsarbeidet bør utvidast noko. Til alt dette kjem so at dei folk som ein fær til å gjera arbeidet ute i bygdene, hev bruk for rettleiding i ei eller onnor form. Eit fyrelesingskurs er halde, og det hev vore tale um eitt til. Men sant å segja er eg ikkje absolutt yvertydd um at slike kurs åleine fører fram når det gjeld arbeidsrettleiding. Det torer vera eit spursmål um ikkje ei bok um sæterbruket i eit mindre strok — so allsidig som ho for tidi kann gjerast, og med dryfting av visse sentrale problem som reiser seg under arbeidet med eit konkret tilfang — både vil gjeva greidare praktisk orientering og i det heile gjera betre nytte for seg. Elles vilde det kanskje ikkje vera or vegen å kombinera ei fyrelesingsrekke med seminarøvingar, der det sjølv sagt vart bruk for hjelpebøker.

Eg gjeng dinæst yver til dei einskilde arbeidsoppgåvane som etter mi meining er aktuelle no.»

Efter en kort bemerkning om ordningen av det innsamlede materiale nevner forfatteren enkelte spesialavhandlingar som han tenker sig at det foreløbig kan bli tale om å få utarbeidet, og fortsetter:

«Som eg fyrr hev peika på, lyt ein i kvart einskilt arbeid av dette slaget freista å føra etterrøkjingi so langt att yver i tidi som mogeleg. Ein kann difor ikkje nøgja seg berre med dei opplysningane som er innsamla på staden, men lyt dessutan nytta ut eldre kjeldor. Alt frå

første stund hev det då òg vore tanken at ei innsamling serleg av arkivtilfang skulde gå jamsides med innsamlingi av det lokale tilfanget.

So lenge det er tale um kjeldor som er utgjevne, kann det greida seg med ei registrering. Millom anna hev eg tenkt meg at alle dei opplysningane som finst um emnet i *Diplomatarium Norvegicum*, bør verta registrera so snart som mogeleg. Eg hev notera sumt, men hev ikkje gjenge gjennom heile diplomatariet med dette fyremålet for auga.

Av det eigenlege arkivtilfanget lyt det gjerast utdrag. Fyrebyls er det sett i gang arbeid med å samla under eitt alle opplysningar um sætrar og sæterbruk i eksaminasjonsprotokollane frå 1723. Dette arbeidet er ikkje langt frå ferdigt. Utdragi or eksaminasjonsprotokollane frå 1723 bør supplerast med tilsvarande utdrag or matrikellane frå 1660-åri og dei jordebøkene som vart utarbeidd for landkommisjonen i 1661. Det finst elles mykje mindre av opplysningar frå desse åri enn frå 1723. Men dei som finst, vil vera nyttige millom anna når det gjeld å kontrollera dei yngre oppgåvone.

Når utdragi or dei nemnde kjeldone er fullførde, hev eg tenkt at dei skulde kunna nyttast ut på tvo måtar.

For det fyrste bør dei leggjast til grunn for eit arbeid um det norske sæterbruket i 1723 og den næraste tidi fyre det året. Oppgåvone gjer det mogeleg å kartleggja heile sæterområdet på den tidi. Me vil ikkje berre kunna sjå kva bygder det var som dreiv sæterbruk, men samstundes få greida på korleis tilhøvet var innanfor dei einskilde bygdene, med di ei mengd gardar i bygder med sæterbruk vanta sæter. Frå ei heil rekkja av bygder er det gjeve opplysningar um sæterslåtten. Mange stader er det sagt kvar sætrane ligg, til dømes um dei ligg i heimerasti eller i utrasti, eller kor langt dei ligg frå gardane. Utgreidingi um alt dette lyt fyrst og fremst verta topografisk-statistisk, men kjem ikkje heilt til å vanta filologiske og historiske moment. Ein merkar millom

anna greidt korleis sumt av den skiftande terminologien i dei ulike stroki av landet gjeng att i protokollane.

For det andre vil desse utdragi koma vel med når eit innsamlingsarbeid i større stil kanskje um eit par år vert sett i gang. Kvar medarbeidar bør då, trur eg, få ei avskrift av opplysningane for det stoket han skal fara yver. I minsto hev eg sjølv havt god hjelp av oppgåvone frå 1723 der eg hev fare. Til det seinare arbeidet med tilfanget vil det like eins verta bruk for utdragi.

Det er klart at ein etter kvart vil verta nøydd til å gå gjennom mange andre kjeldor, både i arkivi og andre stader. Men det treng eg ikkje segja meir um her.

Eg skal no til slutt koma inn på eit par spursmål som eg tidlegare so vidt hev vore burte i.

Det eine gjeng ut på um det kann vera meining i å vida ut råma for etterrøkjingane og taka upp eitt eller fleire emne til jamsides med sæterbruket. Det andre er spursmålet um korleis ein skal få lagt arbeidet yver på internasjonalt samanliknande grunnlag.

Til det fyrste hev eg å segja, at når eg freistar å fylgja sæterbruket i Sudvest-Telemark attyver i tidi, so møter eg tri problem som alle heng saman, men som kvart for seg skulde vera av stor interessa for etterrøkjingar um korleis bondesamfundet hev vakse fram. Det er dei problemi som knyter seg til grenskipnaden, til grunneigedomstilhøvi og til den eldste busetjingi. Eg trur at dei same problemi vil kome att alle stader, og at det korkje vil vera ynskjeleg eller mogeleg å isolera dei frå hovudemnet. Serleg dei tvo siste vil stødt trengja seg fram. I sæterheiane finn me retten til grunnen representera på alle steg frå full privateiga til ålmenning. Der privateiga skriv seg frå gamal tid, kann me skimta eit opphavleg samhøve millom storleiken på eigedomane i heii og alderen på gardane. Det ser med andre ord ut til at hei og gard alltid hev høyrte saman. Spør me etter grunnen, ligg det nær å tenkja på sæterbruket. Lukkast

det å prova at sæterbruket er jamgamalt med dei eldste gardane, opnar det seg vide utsyner.

Professor Bull hev nemnt for meg at det kann verta tale um å gjera ålmenningane til granskingsobjekt attåt sæterbruket, og eg er sand i tanken. I alle høve kjem me ikkje lett utanum ålmenningane. Men me kjem heller ikkje utanum grannetilhøvi og den eldste busetjingi. Kva emne arbeidet fær namn etter, gjer mindre frå el-ler til.

Det stend so att å segja eit par ord um det siste spursmålet som vart nemnt. I grunnen gjer eg det berre for ei form skuld. For svaret er sjølvsgt. Når arbeidet skal leggjast yver på internasjonalt samanliknande grunnlag, kann det ikkje godt verta gjort på nokon annan måte enn at ein mann eller fleire ofrar tid på emnet, set seg vel inn i den utanlandske faglitteraturen, gjer studiefærdar og sjølvstendige etterrøkjingar utanlands um det trengst, jamfører det framande tilfanget med det norske og dreg sine konklusjonar. Det kann verta tale um å få utanlandske medarbeidarar til å syta for opplysningar som ein vantar, og ymse krefter kann setjast i sving innanfor grensone av det ein hev råd til. Korleis det samanliknande granskningsarbeidet etter kvart skal verta skipa, fær tidi syna. Det vil tvillaust verta bruk for både historisk, geografisk, juridisk, arkeologisk og lingvistisk fagkunnskap. Men til kvar tid trengst det at yversyni yver heile emnet er samla på *ein* stad. Og til sjuande og sist kjem det vel til å stå på den einskilde mannen um oppgåva skal verta løyst, og um det skal lukkast å nå fram til resultat av ålment verd.»

*

Erfaringer
og betrakt-
ninger.

Den folkeminneforskning som har vært drevet i Norge og som har samlet et så rikt og verdifullt materiale og i stor utstrekning også stillet det inn i internasjonal sammenlignende belysning, har vesentligst hatt

sin kilde i *bøndenes* tradisjoner. Det er imidlertid hovedsakelig det man kan kalle bondesamfundets *åndelige kultur* (eller om man vil: dets intellektuelle kultur), som har falt inn under disse undersøkelser.

Ved siden av interessen for bondesamfundets åndelige kultur er imidlertid i senere år vokset op en interesse også for dets *materielle kultur*, for driftsformer, husformer, redskapsbruk o.s.v. Ikke minst har oprettelsen av de Sandvigske Samlinger på Lillehammer, Norsk Folkemuseum på Bygdøy, godseier Heibergs samlinger på Amla i Sogn og de bygdemuseer som nu opprettes på flere steder, vært utslag av denne interesse. Samtidig har den innsamling av materiale disse museer har foretatt, øket interessen. Også en bearbeidelse av materialet er begynt. Hittil er der imidlertid gjort mere for innsamling av materiale enn for den videnskapelige behandling av det. Og selv innsamlingen står på visse områder langt tilbake.

Det er denne brist Instituttet har villet bidra til å avhjelpe. Så vid opgave som den museene stiller sig, har Instituttet imidlertid ikke kunnet ta op, det er særlig den økonomiske side av bondesamfundets materielle kultur Instituttet vil forsøke å belyse.

Efter den opfatning som ligger til grunn for Instituttets arbeid, må som ofte nevnt alle utslag av et samfunds kultur føres sammen til et billed. Den åndelige kultur og den materielle kultur står da også i et gjensidig forhold til hverandre, som gjør at de ikke kan skilles fra hinannen og betraktes hver for sig. Til de undersøkelser av den åndelige kultur som allerede har ført så langt frem, må derfor en planmessig undersøkelse av den materielle kultur i alle dens former nu komme.

Det er imidlertid for Instituttet ikke nok å ta undersøkelsene av bondesamfundets økonomiske kultur op for vårt lands vedkommende. Materialet må sees i internasjonalt sammenlignende belysning.

Det er med *setrene* Instituttet har begynt. Det arbeid som allerede er utført, viser at emnet er rikt og

lovende. Seterdriften har i Norge i eldre tider vært meget mere utbredt enn nu. Selv i Oslodalen vidner jo velkjente stedsnavn om at der har vært setre til gårdene. Så stor rolle de enn spiller i nutiden, har de altså i tidligere dager vært av ennu større betydning for gårdsbruket enn nu. Til full forståelse av bondesamfundets liv og utviklingsformer kommer man som følge derav først når seterbruket og dets forhold til gårdsbruket i eldre og yngre tid blir klarlagt.

Setrene knytter sig i Norge hovedsakelig til *fjellet*. Studiene over seterdrift fører altså for vårt lands vedkommende frem til fjellviddens saga. I fjellet utfoldet sig gjennom seterdrift, jakt og fiske en stor del av bondesamfundets liv. Over fjellet gikk de store ferdselsveier. Og til det knytter sig meget av saga og sagn. En undersøkelse som tar sitt utgangspunkt i fjellet, vil i Norge ha et materiale fra nutid og fortid som er stedeget for vårt land, men allikevel har berøringspunkter med mangt og meget i andre folks liv. Og det viser sig allerede nu at det fører inn til dyptliggende problemer som kan lede helt tilbake til den første bosetning i landet.

Kunde Instituttet ta fjellviddene og den rolle de har spillet i vort folks liv op til særskilt behandling, vilde det også møtes med et drag i nyere historisk forskning. Knytter man en historisk fremstilling utelukkende til statlige og administrative inndelinger — en stats historie, et herreds historie o. s. v. — må man nødvendigvis skjære mange tråder over. Helt naturlige som enheter for en historisk fremstilling blir de vel i virkeligheten bare når det gjelder politisk eller administrativ historie. Gjelder det derimot den historie som har kunnet utfolde sig ubundet av statlige og administrative motsetninger, er det innlysende at man med fordel kan søke andre enheter. Professor Alexander Bugge tenkte lenge på å skrive «Nordsjøens saga», og på samme måte kunde man tenke sig Donaustømmens historie eller Rhinstrømmens

historie. I Norge vil sikkerlig fjellet være en så naturlig og så klart avgrenset enhet, at det vil være lønnende å gjøre det til gjenstand for en samlet historisk-økonomisk betraktning.

De undersøkelser i bondesamfundets utviklingsformer Instituttet har satt i gang, møtes på den ene side med de arbeider på folkeminneforskningens område Instituttet bidrar til. På den annen side møtes de med deler av de undersøkelser Instituttet foretar i de arktiske folks kultur. Også de fører jo op i fjellet, og også de står overfor en utnyttelse av fjellvidden som i visse måter minner om den som er eiendommelig for seterdriften.

Det er Instituttets håp at disse undersøkelser, når de er satt igang, vil vekke interesse for fenomenene rundt om i bygdene og etterhånden skaffe Instituttet medarbeidere fra mange kanter. Med folkeminneforskningen er det jo gått den vei. Etterat den videnskapelege behandling av folkeminnene var tatt op, er interessen våknet utover landet, folk forstår hvad det er som har betydning, lærer hvordan de skal samle og optegne, og nu sendes hvert år inn til Folkeminnesamlingen rekker av optegnelser fra frivillige meddelere, ofte av stort omfang og stor betydning. På samme måte har stedsnavnsforskningen virket. Navnene som før var døde ord, har fått betydning, folk forstår deres tale eller søker å forstå den. De gjør sine iakttagelser og sine optegnelser, meddeler dem til sakkyndige og får sine egne slutninger prøvet. Likedan håper vi det vil gå med undersøkelsene over bondesamfundets materielle kultur. Eftersom folk utover bygdene lærer å forstå hvilke historiske problemer det er som skjuler sig bak seterdriften, vil de gjøre sine iakttagelser, hver på sitt sted, trekke sine slutninger av dem og gjerne bidra til at så meget av materiale som mulig samles til videnskapelig bruk. Og det som gjelder setrene vil vel gjelde fjellet i det hele, og forhåpentlig etterhånden hele den materielle kultur fra fordums dager. Det som er begynt gjen-

nem folkemuseene og den interesse de har vakt, vil altså forhåpentlig bli ført videre gjennom Instituttets arbeid.

Det viser sig da også at instituttets tiltak på disse områder har vakt stor interesse. Ved den forelesningsrekke som blev holdt i 1929 over emner som hadde tilknytning til bondesamfundets utviklingsformer, møtte adskillige stipendiater som hadde betingelser for selv å foreta undersøkelsesarbeider, og flere av dem er blitt knyttet til Instituttets arbeid. Det er grunn til å anta at den forelesningsrekke som vil bli holdt høsten 1932 vil vise at interessen for disse emner er øket og at tilgangen på medarbeidere blir rikere.

UNDERSØKELSER OVER DE KAUKASISKE OG IRANSKE SPROG OG KULTURFORHOLD

Samtidig med at Instituttet begynte sin virksomhet, foreslo Dr. ALF SOMMERFELT etter samråd med flere sprogforskere at det skulde sette i gang et omfattende og systematisk studium av de kaukasiske sprog. I styremøte 24 april 1923 blev det besluttet å nedsette et utvalg til behandling av forslaget. Utvalget bestod av Dr. SOMMERFELT samt professorene STEN KONOW og MARSTRANDER.

Dr. Sommerfelt foreslår at Instituttet optar dette emne på sitt program. Et utvalg nedsettes for å utrede saken.

Utvalget avgav 21 august 1923 sin innstilling; av den hitsettes:

«Den sammenlignende sprogvidenskap har, skjønt den er en forholdsvis ung videnskap, allerede gitt betydelig bidrag til menneskets kulturhistorie i tidsrum som ligger forut for all historisk overlevering. Den har på grunnlag av alle kjente indoeuropéiske sprog trukket op hovedlinjene i hvad den kaller det indoeuropéiske grunnsprog, det gamle fellessprog, hvorfra alle indoeuropéiske sprog antas å ha utviklet sig. Men utover dette indoeuropéiske sprog (grunnsprog) kommer den sammenlignende sprogforskning for tiden ikke. Skjønt det er innlysende at dette sprog er et meget sent ledd i en lang utvikling, unddrar dets forhistorie sig fullstendig vår erkjennelse. Skal forskningen her nå videre, kreves det et nytt sammenligningsledd, et nytt beslektet sprog eller en beslektet sproggruppe, som har skilt sig ut fra eller optatt elementer fra vår indoeuropéiske sprogfamilie på en tid som ligger forut for det nu kjente indoeuropéiske grunnsprog.

Utvalgets innstilling.

Påvisningen av et sånt ledd vilde med ett slag flytte den sammenlignende sprogforskning over på ny og bredere grunn. I erkjennelse herav har da flere forskere søkt tilknytning mellom den indoeuropéiske sprogfamilie og andre sproggrupper som like til det siste har vært holdt for ubeslektet, således semitisk og finsk-ugriske sprog. Det er ennå for tidlig å uttale sig om disse forsøk. Men vi vil fremheve, at hvad der nu i første rekke kreves er en videnskapelig lingvistisk bearbeidelse av de sprog som kan tenkes å komme i betraktning, først og fremst de sprog som fra gammel tid har vært eller med nogen sannsynlighet kan formodes å ha vært nabo-sprog til våre indoeuropéiske sprog. Den semitiske sprogvidenskap har ryddet veien på det semitiske område, assyriologene står midt oppe i et betydningsfullt arbeid med de forskjellige kultursprog i de gamle kulturland ved Eufrat og Tigris, det lilleasiatiske områdes materiale er ganske godt lagt tilrette og økes stadig, de finsk-ugriske sprogs grammatikk og vokabular er godt kjent, likeså baskisk.

Det forekommer oss at de sprog som i første rekke har krav på vår oppmerksomhet, er de kaukasiske. For det første er denne sproggruppe ennå lite kjent, tross en ganske anseelig rekke av mer eller mindre tilfeldige arbeider. Dernæst viser den lydlige og formative del overensstemmelser med en rekke lilleasiatiske sprog av indoeuropéisk eller formodet indoeuropéisk opprinnelse. Vi vil ikke hermed på nogen måte gi vår tilslutning til den allerede av Bopp fremsatte hypotese om slektskap mellom den kaukasiske og den indoeuropéiske sprogfamilie; ti dette spørsmål er, som materialets stilling nu er, ikke modent til løsning. Men spørsmålet må tas op, og det ligger nær at det tas op fra norsk hold. Ti norsk sprogforskning har viet de etruskiske og lilleasiatiske problemer en ikke liten oppmerksomhet. Ved å opta og grunnlegge studiet av de kaukasiske sproggrupper på den moderne sprogvidenskaps grunn arbeider norsk

videnskap trofast videre i Bugges, Torps og Knudtzons ånd.

Det er ikke mulig å angi på forhånd de sikre resultater en norsk ekspedisjon til Kaukasus vil kunne påregne å føre med sig hjem. Man kan på dette tidspunkt kun fremheve opgavens innlysende betydning og de videnskapelige spørsmål som ekspedisjonen i første rekke må betrakte det som sitt mål å løse.

Det kaukasiske høiland danner en bom mellom Europa og Asia, og stenger fra gammel tid med sin fullstendige mangel på ferdselsveier helt terrenget mellom Sortehavet og Det Kaspiske Hav; det blev derfor den naturlige grense i nord for den babylonisk-assyriske kultur. Med det kjennskap som den siste menneskealders forskning har gitt oss til de omskiftende etnologiske forhold i Forasia, det mylder av indoeuropéiske og ikke-indoeuropéiske folk som i tidens løp er skyllet hen over disse gamle kulturområder, er det rimelig å tro, at det kaukasiske høiland i stor utstrekning er blitt et reservoir for fordrevne folkestammer fra slettelandene i syd og nord. Den voldsomme forskjell mellom de nuværende kaukasiske idiommer kan peke i samme retning.» Det blir, fortsetter utvalget, vår opgave å analysere de moderne kaukasiske målfører, klassifisere dem og anvise dem deres plass blandt verdens sprog, hvad enten de blir å opføre som en helt selvstendig gruppe, eller inngår som et beslektet ledd i en allerede kjent sprogfamilie.

Med innstillingen fulgte en uttalelse av professor

*Professor
Sten Konow's
uttalelse.*

STEN KONOW, hvori han fremhever at den iranske sproggruppe bør tas med i undersøkelsene. En utforskning av den vil, sier han, uten tvil få betydning også for de kaukasiske sprog. De to sproggrupper har nemlig berøringspunkter, og det er neppe tvilsomt at de har øvet innflytelse på hinannen. Men også i og for sig vilde det være av gjennomgripende betydning å få de moderne iranske tungemål nærmere undersøkt. Iransk er et særdeles viktig sprog innenfor den indoeuropéiske sprog-

familie, men vårt kjennskap til det er meget mangelfullt. For de eldre perioder er materialet i nyere tid blitt sterkt utvidet gjennom de store opdagelser i Centralasia, men det trenger i høi grad til å suppleres gjennom studiet av moderne sprogformer. Av disse kjenner vi vesentlig bare skriftsprogene, men det materiale som foreligger for dialektene, er meget sparsomt og til dels ganske upålitelig. Det er betydelige resultater man kan vente sig av en grundig undersøkelse av de iranske sprog. Vi vil kunne få en klarere forståelse av deres stilling innenfor vår sprogfamilie. Nevnes må det også at de iranske sprog tales av stammer og folk som ned igjennem tidene har satt sig tydelige spor i menneskenes kulturutvikling. En rekke iranske låneord i finsk-ugriske sprog hører således til det eldste sprogstoff vår folkestamme har opbevart: av arten av disse låneord kan man trekke visse kulturhistoriske slutninger. Til den iranske sprogfamilie hørte de stammer som i århundredene omkring vår tidsregnings begynnelse var de viktigste kulturformidlere mellein Europa, India og Østasia. En systematisk utforskning av de moderne iranske sprog vil være skikket til å skaffe klarhet om disse stammers vandringer og bosted.

I møte den 13 november 1923 besluttet styret å oppta studiet av de kaukasiske sprog og kulturformer på sitt arbeidsprogram, i hovedsaken overensstemmende med utvalgets innstilling. Styret nedsatte et utvalg til å lede forberedelsen av arbeidet og utførelsen av det.

*

Det blev *de iranske sprog*, Instituttet i første linje kunde ta op til behandling. Allerede da Instituttet begynte sitt arbeid hadde vi nemlig i vårt land en yngre forsker som hadde optatt denne sproggruppe som spesialitet, og var villig til å foreta de undersøkelsesreiser som var nødvendige, nemlig dr. — nu professor ved Göteborgs Högskola — GEORG MORGENSTIERNE.

Styret besluttet å oppta saken på Instituttets program.

De iranske sprog. Georg Morgenstierne's forskningsreiser og arbeider.

Professor Morgenstierne har med støtte fra Instituttet foretatt to lange forskningsreiser i grenseegnene mellem India og Afghanistan. Den første reise strakte sig fra februar til november 1924. Han opholdt sig da i Peshawar ved den afghanske grense og i Afghanistan, optatt med iranske sprogundersøkelser, delvis også med studiet av indiske sprog som har berøring med iransk. En første og foreløbig beretning om sin reises resultater har han avgitt i en «Report on a Linguistic Mission to Afghanistan», som er utgitt av Instituttet. Hans annen reise blev foretatt i februar til oktober 1929; han besøkte da Hindukusjegnene. Ved sin tilbakekomst holdt han efter anmodning fra Instituttet et foredrag i Universitetets Aula om sine reiseoplevelser og de videnskapelige resultater av reisen, ledsaget av levende billeder. En foreløbig beretning om sin annen reise har han under utarbeidelse.

Det var i vanskelig tilgjengelige egne og under meget urolige forhold Dr. Morgenstierne gjennomførte sine to reiser. For å gi et inntrykk av reisen art hitsettes et kort utdrag av hans beretninger til Instituttet:

Den første reise falt på et meget heldig tidspunkt — nettop da en ny æra i Afghanistans historie begynte. Kong Amanullah Khan ønsket å åpne sitt land for europeisk civilisasjon, og for første gang lyktes det nu en forsker å anstille undersøkelser i hjertet av Afghanistan. Kongen og hans regjering understøttet Morgenstierne's undersøkelser på alle måter, ikke minst ved stor gjestfrihet; at han kunde gjennomføre dem skyldtes i vesentlig grad denne støtte. Han slo sig først ned i Peshawar og reiste så til Kabul, hvor han blev i omtrent syv måneder. Opstanden i Afghanistan gjorde det umulig for ham å opsoke de mere bortliggende deler av landet eller å få tillatelse til å reise til fjelldistriktene i Nuristan (Kafiristan). I Kabul fant han imidlertid hjemmelsmenn som kunde skaffe ham et overblikk over sprogforholdene også i andre trakter. Dels førte handel og annen nærings-

drift folk fra alle kanter av landet sammen der, og dels foranlediget oprøret at rekrutter blev kalt inn. Morgenstierne kom i god behold tilbake over India. Lenge varte det imidlertid ikke, før hans beskytter, Kong Amanullah Khan var avsatt og et fremmed-fiendtlig regimente opprettet.

På sin annen reise opholdt Morgenstierne sig først i Balutsjistan, optatt med sprogstudier. Etter et opphold i Peshawar drog han til staten Chitral, som aldri før hadde vært systematisk undersøkt av nogen kulturforsker. Her er en rekke sprog og dialekter samlet, for en del var de tidligere helt ukjent — et rikt felt altså for en sprogforsker. Ved siden av å studere sprogene fikk Morgenstierne anledning til å iakttå kulturforhold og religionsforhold hos de siste rester av de hedenske Kafirstammer. Han var så heldig å kunne overvære — og endog filme — hedenske offerfester. Han gjorde optegnelser om seterdrift, som her finnes i forskjellige former, og kunde også på annen måte tilveiebringe verdifullt kulturhistorisk materiale. Tilbakereisen la han over Peshawar og India.

Instituttet har påbegynt publikasjonen av professor Morgenstiernes undersøkelser. Ett bind er allerede utgitt: Om Parachi og Ormuri; se nedenfor s. 164. Dessuten har han publisert en rekke hithørende arbeider, således: «An etymological Vocabulary of Pashto» (Videnskapsakademiets skrifter), «Notes on Shughni» og «The Languages of the Ashkun Kafirs» (begge i det av Instituttet understøttede Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap), «Persian Texts from Afghanistan» (Acta Orientalia), «Notes on the Pronunciation of Pashto» (sammen med A. Lloyd-James, trykt i Bulletin of the School of Oriental Studies), «The Wanetsi Dialect of Pashto» (Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap) og «Notes on Torwali» (Acta Orientalia).

Den 1 januar 1930 tiltrådte han et professorat ved Göteborgs Högskola. Han bearbeider nu de materialer, han har innsamlet under sine reiser.

Dr. Morgenstierne har som representant for Instituttet deltatt i Lingvistikongressen i Haag i april 1928 og i Orientalistkongressen i Oxford i august 1928.

*

Studiet av *de egentlige kaukasiske sprog* har ikke ennu kunnet tas op med full kraft. Denne forsinkelse i arbeidet har imidlertid ikke vært til skade. Instituttets arbeidskrefter har i de forløpne år vært så sterkt beslaglagt av de andre opgaver Instituttet har tatt op, at der vanskelig kunde blitt anledning til samtidig med full kraft å forfølge en opgave av så stort omfang som denne.

Høsten 1925 hadde Instituttets utvalg for de kaukasiske studier anledning til å konferere med professor CHICHMAREV fra Det Jafetittiske Institutt i Leningrad, som opholdt sig noen dager i Oslo.

I juni 1926 mottok Instituttet besøk av professor N. JAKOVLEV fra Moskva, som har gjort de kaukasiske sprog til sin spesialitet. Han kom hit for å konferere med Instituttet om dets kaukasiske planer, og gav verdifulle opplysninger om arbeider på kaukasiske område som i de senere år er utført fra russisk side, og som for en stor del ikke ennu er publisert. Han fremhevet ønskeligheten av et samarbeid mellom russiske videnskapsmenn og Instituttet og antydte muligheten av blandede ekspedisjoner hvor nordmenn reiser sammen med russere, f. eks. en norsk lingvist sammen med en russisk arkeolog og antropolog o. s. v. Fra Instituttets side blev det uttalt, at man var enig i disse synsmåter.

For å føre forhandlingene videre og for å skaffe førstehånds kjennskap til de arbeider innenfor Instituttets arbeidsområder som nu drives i Russland, besluttet Instituttet å anmode dr. SOMMERFELT om som dets representant å foreta en reise til Moskva og Leningrad. Reisen blev foretatt i begynnelsen av 1928. Sommerfelt tok først til Paris for å treffe den russiske sprogforsker MARR.

De kaukasiske sprog.

Forhandlinger med russiske Kaukasus-forskere.

Sommerfelt forhandler med videnskapsmenn og myndigheter i Russland.

Denne stillet sig meget inøtekommende overfor Instituttets planer. Fra Paris reiste Sommerfelt til Moskva, hvor han satte sig i forbindelse med de to menn som hovedsakelig arbeider med kaukasiske sprog, professorene JAKOVLEV og ŽIRKOV. Sammen med professor Jakovlev gjennomgikk han rekken av nordkaukasiske sprog for å få vite i hvilken utstrekning der foreligger uttrykt materiale. Om resultatet av disse undersøkelser har han avgitt en utførlig innberetning til Instituttet. Overensstemmende med det oppdrag Sommerfelt hadde fått av Instituttet, drøftet han også med professor Jakovlev planene for et norsk-russisk samarbeid for studiet av de kaukasiske sprog. Man enedes om grunnlinjene for dette, dog således at Instituttets godkjenning ble beholdt. Etter konferansene med Jakovlev og Žirkov forhandlet dr. Sommerfelt muntlig med de nødvendige autoriteter. Først med sjefen for Instituttet for studiet av Sovjetunionens østlige folk, ASFENDIAROV, som erklærte sig enig i planene. Dernæst med sjefen for sammenslutningen av de åndsvidenskapelige institutter, professor FRITSJE, som også lovet å støtte saken, og så med direktøren for den del av kommissariatet for offentlig undervisning som administrerer hele det videnskapelige arbeid, JAKOVLEV. Også han erklærte sig helt enig i planen og lovet sin støtte.

Overensstemmende med det standpunkt Instituttet hadde tatt under forhandlingene med Sovjetmyndighetene om ekspedisjonen til Kolahalvøen (se ovenfor s. 94—95), hevdet Instituttet at ekspedisjoner til Kaukasus ikke måtte stå under blandet ledelse. De måtte enten ledes fra Norge eller fra Russland. Og da man i Norge i hvert fall for tiden ikke kunde overta ledelsen av slike ekspedisjoner, vilde man gjerne se den i russiske hender. Instituttet gjorde ennvidere også i disse forhandlinger gjeldende at alle grener av et samfunds kultur bør inndras under samtidig undersøkelse, at altså lingvister, arkeologer, etnografer osv. bør arbeide samtidig med samme kulturgruppe.

Forhandlingene ledet til at der blev opnådd enighet om grunnlinjene for et samarbeid, gående ut på at norske videnskapsmenn skal kunne delta i russiske ekspedisjoner. Forholdene har imidlertid hittil ligget således an at det har vært umulig for Instituttet å delta i slike ekspedisjoner. Sommeren 1931 foretar Sommerfelt en reise til Kaukasusegnene og Georgia og vil derefter orientere Instituttet om arbeidsoppgaver og arbeidsmuligheter der.

SOMMERFELT har også på annen måte deltatt i Instituttets arbeid. Den 12 og 13 mars 1928 deltok han i en *Rèunion d'experts chargés d'étudier les problèmes que pose la coordination de la bibliographie linguistique* ved Institut international de Coopération intellectuelle i Paris. 3 april 1928 representerte han Instituttet på den første internasjonale lingvistikkongress i Haag. Han blev medlem av den internasjonale komité for studiet av verdens sprog, som lingvistikkongressen nedsatte. I juni 1929 blev han innkalt til et møte i Paris og blev medlem av det engere utvalg som skal ha den praktiske ledelse av arbeidet. Høsten 1930 foretok han i Instituttets ærend en reise til Tyskland og Schweiz for å studere organisasjonen av sproggeografiske undersøkelser og innsendte til Instituttet en inngående beretning om sine iakttagelser. De spørsmål han under denne reise studerte, har betydning ikke bare for sprogstudier i snevrere forstand, men for kulturstudier i det hele. Sprogatlassene, som man i et par menneskealdrer har arbeidet med, særlig for tysk, fransk og italiensk sprogområde, utvides nemlig nu til kulturatlasser, som betegner områdene ikke bare for sprogformer, men for kulturformer i det hele.

*

Allerede i den innstilling det forberedende utvalg av-
gav blev det fremhevet som et ønskemål å skaffe en fremstilling av de kaukasiske sprogs fonetikk. Utvalget uttaler: «Vi ønsker særlig å fremheve ønskeligheten av en sammenlignende fremstilling av de kaukasiske og

Dr. Jakovlev vil levere en fremstilling av de kaukasiske sprogs fonetikk.

iransk-ossetiske lydsystemer. Kaukasus har som det øvrige Sydøst-Europa vært utsatt for en sterk kulturpåvirkning fra Iran, et forhold som i kaukasiske gjenspeiles av et ganske betydelig antall iranske låneord. På den annen side er det hevet over tvil, at den eiendommelige lydform som særkjenner de iranske sprogformer i Kaukasus, skyldes et gammelt substrat av lignende art som i armensk. Men mens det i armensk ofte vil være vanskelig å avgjøre hvad der skyldes fremmed påvirkning og hvad der skyldes sprogets egne forutsetninger (da man jo slett ikke kjenner det gamle ren-armenske sprog eller noget beslektet søstersprog), vil ossetiske dialekter forhåpentlig overalt tillate oss å skjelne mellom nedarvede iranske og nytilkomne kaukasiske elementer og tendenser. Man har altså her en god anledning til å belyse det betydningsfulle spørsmål om substratets betydning for tendensen i et sprogs lydutvikling.»

Under de forhandlinger Instituttet har ført med professor JAKOVLEV har det fremhevet betydningen av å tilveiebringe en fremstilling av de kaukasiske sprogs fonetikk. Han har påtatt sig for Instituttet å utarbeide en slik fremstilling. Den er delvis ferdig og vil av Sommerfelt bli oversatt til fransk til publikasjon i Instituttets skrifter.

*

*Lorimers
fremstilling
av Buru-
shaski-
sproget
utgis.*

En bevilgning Instituttet i 1930 fikk fra den amerikanske Rockefeller Foundation satte det i stand til å gjøre et nytt fremstøt for studiet av sprog og kulturforhold, som har berøring med de iransk-kaukasiske. Det kunde nemlig påta sig å utgi den engelske oberstløytnant LORIMER's fremstilling av Burushaski.

Lorimer har i mange år som engelsk offiser tjenestegjort i Orienten, og har utgitt en rekke bøker og avhandlinger om sprog og dialekter han har studert i marken i Persia og Nordvestindia. Her traff han også på Burushaski-sproget, som tales i Hunza-Nagar i de

utilgjengelige fjellegner nord for Kashmir, nær de trakter, hvor indisk, kinesisk, russisk og afghansk territorium støter sammen. Her er også møtestedet for flere sprogfamilier: den indiske og den iranske gren av indoeuropéisk, tyrkisk og tibetansk.

Burushaski har hittil vært så godt som ukjent. Det er høist eiendommelig, og det har vært umulig å bringe det inn under nogen kjent sprogfamilie. Fra russisk side har det vært hevdet at det står i forbindelse med de kaukasiske sprog, men riktigheten av denne opfatning er meget omtvistet.

Da Lorimer vendte tilbake til Europa bragte han med sig en utførlig fremstilling av Burushaski-sproget: omfangsrike tekstprøver, grammatikk og vokabular. Instituttet har innhentet uttalelser om arbeidet fra professor STEN KONOW, professor GEORG MORGENSTIERNE, professor BERNHARD KARLGREN (Göteborg) og professor A. MEILLET (Paris). Alle uttaler sig sterkt anerkjennende om arbeidet og fremhever den store betydning utgivelsen av det vil ha for sprogvidenskapen.

Av professor MORGENSTIERNE's uttalelse hitsettes: «Det kan neppe være tvil om at vi her har å gjøre med et sprog som tidligere har vært meget videre utbredt, som er blitt trengt tilbake til og har holdt sig som et relikte i de overordentlig isolerte fjelldaler hvor vi finner det. Burushaski har optatt mange lån fra de tilgrensende ariske sprog; men det synes også som om det selv har satt spor efter sig i nabosprogene. I hvilken utstrekning dette er skjedd, og hvorvidt det vil vise sig mulig å knytte Burushaski sammen med nogen annen sprogfamilie, kan man ikke dømme om før det foreligger fylldigere materiale om sproget. I hvert fall kan man med trygghet si at det vil være av stor betydning for sprogvidenskapen å få utgitt en utførlig fremstilling av dette sprog. Det er meget mulig at det kan komme til å kaste uanet lys over sproglige og forhistoriske problemer i India og Forasia. Det er klart at studiet av Burushaski er av

særlig stor vigtighed for bearbejdelsen av det materiale fra tilgrensende iranske og indiske sprog som jeg har innsamlet for Instituttet. Men også for den generelle lingvistikk vil sikkert Burushaski vise sig å være av stor interesse. Hele sprogets struktur er meget eiendommelig, på en gang komplisert og primitivt, og inneholder en rekke trekk av betydning for den almindelige grammatiske teori. De få og fragmentariske fremstillinger av Burushaski som hittil er blitt offentliggjort er, så takknemlig man enn må være for dem, ganske utilfredsstillende. De gir et lite nøiaktig og pålitelig bilde av sprogets fonetiske system, en ufullstendig og på mange måter misvisende skisse av morfologien, og bare en liten brøkdel av ordforrådet.»

Av professor KARLGREN's uttalelse hitsettes: «Det har på senere tid blivt en allt sterkere känsla inom ledande lingvistikretsar, att språkvetenskapen f. n. framför allt måste börja blicka ut över vidsträcktare områden än tillförene, och att de stora arbetsfält, som de hittills okända eller föga kända «exotiska» språken erbjuda, måsta på allvar läggas under plogen; man hyser den förväntan att detta i viktiga avseenden skall förnya den allmänna språkvetenskapen och justera de uppfattningar man nått enbart med mera näraliggande materiel, på samme gång som det kommer att ge en mängd nu oberäkneliga historiska och kulturhistoriska resultat. Man hälsar därför numera med alldeles särskild glädje, när någon verkligt omfattande och ingående och på samma gång vederhäftig skildring av något förut okänt eller föga känt språk ser dagen, och man anser publicering av sådant nytt primärmaterial vara av synnerligen stor betydelse. Jag har grundad anledning tro att mr. Lorimer's vidlyftiga uppteckningar rörande burushaskispråket — ett språk som genom gåtfullheten i dess släktskapsförhållanden kan komma att visa sig vara av särskilt stor vikt — äro gjorda med all den grundlighet, omsorg och takt som erfordras för ett dylikt arbete, och jag uttrycker såsom

min oppfatning, att var och en som bidrager till att befordra dem till trycket, gör språkvetenskapen en betydande tjänst.»

På grunnlag av de uttalelser som således forelå for Instituttet, besluttet det å utgi oberstløytnant Lorimer's arbeid. Trykningen vil snart kunne begynne.

*

Man kunde kanskje synes at de kaukasiske-iranske sprog og kulturforhold ligger langt borte for et norsk institutt. Forskjellige grunner har imidlertid fort til at Instituttet har satt dem på sitt arbeidsprogram.

*Hvorfor har
Instituttet
satt denne
oppgave op?*

Først blandt disse grunner kan nevnes at vi har en høit utviklet sammenlignende sprogvidenskap; vi har altså mennene å sette inn. Tradisjoner på dette område har vi også. Det kan være nok å nevne Sophus Bugge, J. A. Knudtzon og Alf Torp. Også de søkte fra den nærmest liggende forskningskrets ut til de problemer som nye sprogfund reiste, og grep inn i den internasjonale diskusjon om betydningen av dem. Ikke minst var det de forasiatiske sprog hvis historie og lingvistiske sammenheng de forsøkte å kaste lys over. Ut fra andre utgangspunkter rettet også Fridtjof Nansen i de siste år av sin levetid sin opmerksomhet på rase- og kulturspørsmålene i Kaukasus. Så må det jo dessuten på det sterkeste fremheves, at en sammenlignende kulturforskning ikke kan stenge sig inne med det nærmestliggende stoff. Sammenligningen, som er dens middel, og oversikten som er dens mål, er jo betinget av at forskjelligartet materiale trekkes inn til samlet betraktning.

Der er da også enighet om, at store problemer skjuler sig i Kaukasuslandene, problemer hvis løsning kanskje til slutning vil bli av betydning for forståelsen av vår egen sprogættens historie og vår egen kulturs utvikling.

Det som er foregått i de senere år, viser at Instituttet har pekt på en meget fruktbar forskningsoppgave når

det stillet disse problemer op på sitt arbeidsprogram. Fra Forasia kommer nemlig nu fund efter fund som åpner de rikeste muligheter for kjennskap ikke bare til fjerne tiders kultur, men også til vår egen kulturs forutsetninger og utviklingshistorie. På et annet sted i nærværende fremstilling (s. 157—158) er der pekt på, hvordan fundene i Mesopotamia viser en kultur som vi i hvert fall kan følge tilbake til 4000 år før Kristi fødsel. Til dem knytter sig rike fund også fra andre strøk i Forasia. Nevnes kan således fundet av hetitternes riksarkiv (undersøkelsene av det begynte i 1906), som legger frem for oss et sprog som nu viser sig å være indoeuropéisk — norske forskere har bidratt til å kaste lys over det — og en kultur som blandt annet finner uttrykk gjennom en lovbok, der selvfølgelig er av fremtredende rettshistorisk interesse. Med den kulturkrets som således nu trer frem gjennom så mange fund, står Kaukasuslandene i hvert fall geografisk i nær berøring, og det er vel ikke tvilsomt at den kulturelle berøring var intim. Op mot fjellene i Kaukasus slo jo nemlig bølgene av de store folkebevegelser, som førte kulturstoff skiftevis østover og vestover mellem Asias og Europas land. I Forasias kulturhistorie har derfor Kaukasuslandene sin særegne plass. Og det er dessuten en mulighet for at et og annet som ellers er forsvunnet, kan ha reddet sig inn der og blitt bevart, likesom i vårt eget land så meget har fått lov til å leve sitt liv uforstyrret, fordi de store strømmer ikke alltid kunne nå inn til oss. Det er som et ledd i Forasias kultur i det hele, Instituttet har tatt de kaukasiske kulturforhold op på sitt program; opgaven er altså i virkeligheten videre enn den betegnelse man har valgt, gir uttrykk for.

De tre andre opgaver, Instituttet har tatt op, tar sitt utgangspunkt i det hjemlige, i vårt eget lands kulturverdier; det som her er Instituttets opgave er å føre det hjemlige inn under allfolkelig belysning. Skal Instituttet være virkelig internasjonalt, ikke bare i sine inten-

sjoner, men også i sitt arbeid, kan det være nyttig at det også har en opgave hvor utgangspunktet tas i det fjerne, slik som tilfellet er med den opgave arbeidet med de kaukasiske sprog- og kulturproblemer representerer. Hvor stor betydning arbeidet vil få for forståelsen av våre hjemlige kulturverdier, får så være et spørsmål som fremtiden løser.

ANDRE ARBEIDER

Uaktet Instituttet prinsippmessig har begrenset sitt arbeid til de oppgaver som ovenfor er nevnt, har det ved et par anledninger gitt bevilgning til andre arbeider.

Instituttet har, som før forklart (s. 30 ff.), funnet at det innenfor det veldige område den sammenlignende kulturforskning representerer, må samle sig om bestemte og begrensede oppgaver. Ved etpar anledninger har man imidlertid gitt bevilgninger som vel ligger innenfor den sammenlignende kulturforskning, men strengt tatt ligger utenfor de oppgaver Instituttet har tatt op. Når man har gjort det, har det vært for å imotekomme påtrengende behov. De bevilgninger det her gjelder, har vært gitt under dissens, mens styrets beslutninger ellers næsten undtagelsesfritt har vært enstemmige — et uttrykk for at det ikke er uten betenkelighet styret på denne måte har gått utenfor de rammer det har lagt for sitt arbeid.

Innkjøp av papyri.

I 1927 blev der gitt en bevilgning til innkjøp av greske og koptiske *papyri*. De veldige mengder av papyri som efterhånden er skaffet tilveie fra Egypten, er spredt utover universiteter og andre videnskapelige institusjoner i Europa og Amerika og behandles der av eksperter. At undersøkelsene ikke er centralisert på et enkelt sted, men er fordelt utover verden, synes også å være en riktig fremgangsmåte. Studiet av papyrus gir opplysninger som kommer alle kulturvidenskaper til gode, sprogforskning, historie, religionsvidenskap o. s. v. I Oslo er det lyktes å skaffe en samling av papyrus, som bearbeides og utgives av professor Eitrem og dr. Leif Amundsen. For å utvide det papyrus-materiale de arbeider med, har altså Instituttet gitt en enkelt bevilgning til innkjøp.

Fra 1927 er der årlig gitt en bevilgning til *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap*, utgitt av professor Carl J. S. Marstrander. Hittil er fire bind utkommet. Det har skaffet sig en høit ansett stilling i innenlandske og utenlandske sprogvidenskapelige kretser. Tidsskriftet støttes også av Nansenfondet.

Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap.

I 1926 forelå forslag om at Instituttet skulde kjøpe et eksemplar av de *tibetanske hellige bøker*, som en norsk misjonær hadde bragt med sig hit. Forslaget om å kjøpe det blev sterkt støttet av GUNNAR KNUDSEN, men falt mot hans stemme. Umiddelbart efter meddelte han styret at han skjenket bøkene til Instituttet. Det er meget verdifulle verker Instituttet på denne måte er blitt eier av. De er deponert i Universitetets Etnografiske Museum. Om bøkene og deres betydning skriver professor STEN KONOW:

De tibetanske hellige bøker.

«De store samlinger av tibetanske tekster som vi på denne måte er kommet i besiddelse av, representerer den viktige del av Tibets nasjonallitteratur som henger sammen med Buddhismen. Den er for største delen oversatt fra sanskrit, og da de indiske originaler i stor utstrekning ennå ikke er gjenfunnet, og de kinesiske oversettelser ofte er langt friere enn de ordrette tibetanske gjengivelser, blir disse en av våre allerviktigste kilder for studiet av Buddhismen. Når vi så minnes at Buddhismen og den med den sammenhengende indiske kultur i Asia har spillet en lignende rolle som den klassiske civilisasjon i Europa, så forstår vi hvor viktige disse tibetanske bøker er for studiet av Asias kulturhistorie. Dessuten har de vist sig å være uundværlige for utforskningen av de før ukjente sprog som den senere tids opdagelser har bragt for dagen i Centralasia. Også her kunde vi av navnene se at det ofte dreiet sig om oversettelser av buddhistiske skrifter, og det har gjentagende lyktes å tolke de helt uforståelige tekster ved hjelp av de tibetanske paralleller. Og i dette arbeid har også norsk videnskap alt hatt nytte av at disse er tilgjengelige i Oslo.

Det er ikke mere nødvendig å reise til Berlin, Leningrad, London eller Paris, de eneste andre européiske byer hvor disse samlinger finnes.

Det er to forskjellige samlinger. Den ene, den såkalte Kandsjur, inneholder oversettelsen av Buddhismens hellige skrifter, i 100 svære bind, hvert på omkring 1000 sider. Den annen, Tandsjur, omfatter alskens fortolkningskrifter og filosofiske verker, bøker om ritual og magi, om retorikk og grammatikk, dikt og skuespill, annaler o. s. v. blandt annet de viktige verker om Khotanrikets historie.

Bøkene er alle trykt, på lange papirstrimler med 6—8 linjer på siden og skriften følgende lengdesidens retning. Boktrykkerkunsten hadde tibetanerne fått fra Kina. Der blev papiret opfunnet 105 e. Kr., og der lærte man alt meget tidlig å fremstille trykksverte og blekk av lampesot, og så begynte man å gjøre forsøk med avtrykk av teksten innrisset på sten eller tre. Den eldste bevarte trykte bok er fra 770 e. Kr., men den er sikkert ikke den første.

De tibetanske tekster trykkes fra treblokker, og enkelte klostre innen lamaismens område har fullstendige sett av slike. Når en blokk blir utslitt, legges det tilsvarende trykkblad på en blokk, og med pinlig nøiaktighet blir så skrifttrekkene innrisset på den nye blokk. Derved har man prøvet å sikre sig mot «trykkfeil», og det er også påfallende hvor stor overensstemmelsen er mellom de forskjellige trykk.

Hele den veldige litteratur er ennå bare helt ufullstendig utforsket, og store opgaver ligger og venter på sin løsning. I denne forskning vil nu norske videnskapsmenn kunne delta uten å måtte forlate Norge.»

PUBLIKASJONER

Instituttets publikasjoner er delt i tre serier:

Serie A: Forelesninger holdt ved Instituttet. Alle de forelesninger Instituttet trykker, blir utgitt på et fremmed sprog, engelsk, fransk eller tysk. Samtidig er flere av de forelesninger, som er holdt på ett av de skandinaviske sprog, utgitt også i dette. Det er tilfellet med alle de forelesninger, som er holdt av nordmenn, nemlig Shetelig: Norges forhistorie (norsk og fransk), A. W. Brøgger: Det norske folk i oldtiden (norsk og tysk), Magnus Olsen: Ættegård og helligdom (norsk og engelsk) og Liestøl: Upphavet til den islandske ættesoga (norsk og engelsk). Ennvidere er Jespersen: Menneskehed, nation og individ i sproget, kommet på to sprog (dansk og engelsk). De fire innledningsforelesninger, som gir en utredning av Instituttets opprettelse, organisasjon og opgaver, foreligger likeledes i to utgaver, en norsk, og en på fremmede sprog.

Serie B: Skrifter. Under denne serie inngår publikasjoner, som enten er utarbeidet for Instituttet eller som dette forøvrig har funnet grunn til å utgi. To av dem har parallelltøpende tekster i to sprog. Dette gjelder Boddings santalske eventyr (santalsk tekst med engelsk oversettelse) og Qvigstads Lappiske eventyr og sagn (lappisk tekst, norsk oversettelse). Det samme gjelder delvis Morgenstierne: Indo-Iranian Frontier-Languages. I Moltke Moes samlede skrifter ledsages hvert bind av et resymé på engelsk. To forelesningsrekker, holdt ved Instituttet, er utgitt i denne serie og ikke i den forrige,

Instituttets publikasjoner utgår i tre serier.

nemlig Boas: *Primitive Art* og Bloch: *Les caractères originaux de l'histoire rurale française*. Grunnen er at de ledsages av et plansjemateriale som krevet større format enn det, forelesningene kommer i.

Serie C: Meddelelser. I denne serie inntas meddelelser som enten på grunn av sin aktualitet bør utsendes særskilt, eller av andre grunner ikke passer inn under de to andre serier.

Shetelig, Brøggers, Moltke Moes, Magnus Olsens og Liestøls arbeider er utsendt til en særlig lav bokhandlerpris, idet man har ønsket derved å lette utbredelsen av dem.

Instituttet har utsendt følgende publikasjoner:¹

SERIE A: FORELESNINGER

Serie A: Forelesninger. I. *Four introductory Lectures. — Quatre conférences d'inauguration. — Vier Einleitungsvorlesungen.* 1925. 168 sider.

I a. *Fire innledningsforelesninger.* 1925. 86 sider.

I disse forelesninger (som er nevnt ovenfor s. 33) gir representanter for Instituttet for sammenlignende kulturforskning redegjørelser for dets oprindelse, organisasjon og oppgaver. En generell oversikt gir professor FREDRIK STANG i den første forelesning. Deretter følger redegjørelser for de tre oppgaver Instituttet straks tok op. Dr. ALF SOMMERFELT gjør i den annen forelesning rede for Instituttets undersøkelser av de kaukasiske sprog. Professor KNUT LIESTØL taler i den følgende forelesning om jamførnde folkeminnegranskning ved Instituttet. Og rektor J. QVIGSTAD gjør i den siste forelesning rede for Instituttets oppgaver for den lappiske kulturforskning. Forelesningene foreligger i to utgaver. Den ene (I) på fremmede sprog, den annen (I a) på norsk. Den siste

¹ De redegjørelser for innholdet av de enkelte publikasjoner som herefter følger, er forfattet av forskjellige fagmenn.

vil, så langt oplaget strekker, omkostningsfritt bli tilsendt dem som har interesse i den og skriftlig anmoder om å få den.

II. A. Meillet: *La méthode comparative en linguistique historique.* 1925. 116 sider.

Innenfor den sammenlignende kulturforskning er det den sammenlignende sprogforskning som er eldst, og hvis metode er sikrest utviklet. Meillet, som inntar en ledende stilling i den, gir i disse forelesninger en redegjørelse for dens metode. Han forklarer hvordan den er grunnlagt under studiet av de indoeuropéiske sprog, han undersøker rekkevidden av den og viser hvordan et sprogs historie kan rekonstrueres ved sammenligning med beslektede sprog, samtidig som man henter hjelp fra andre disipliner, f. eks. fra dialektgeografien og den almindelige sprogvidenskap. Det er det videnskapelige grunnlag for Instituttet for sammenlignende kulturforskning som i denne forelesningsrekke underkastes en inngående undersøkelse, forsåvidt angår den del av arbeidsfeltet hvor hittil mest er utrettet og hvor også den norske innsats har vært særlig stor: den sammenlignende sprogforskning.

III. Paul Vinogradoff: *Custom and Right.* 1925. 109 sider.

Sir Paul Vinogradoff, som avgikk ved døden i 1926, var russer av fødsel, men var i en årrekke professor ved Oxford Universitet. Han var en mann av meget utstrakt lærdom og behersket de forskjelligste grener av den sammenlignende kulturforskning. Hans hovedarbeid lå imidlertid innenfor den sammenlignende rettsforskning. På dette område var hans studier særlig utstrakte — han behersket de gamle norske rettskilder likeså sikkert som de latinske og russiske. Han representerte til en viss grad en opposisjon overfor den eldre skole innenfor den etnologiske rettsvidenskap, den som især er betegnet ved Post's og Kohlers navn og som mente å kunne opstille almene lover for rettsutviklingen. Vinogradoffs arbeid

var mere kritisk preget, og hadde også en ganske annen stoffmengde å bygge på enn de eldre rettshistorikere hadde hatt. I sine forelesninger drøfter han inngående de rettsvidenskapelige metoder, særlig den sammenlignende. Hans fremstilling er forsåvidt en slags parallell til Meillets forelesninger, som er omtalt ovenfor. Etter en almindelig drøftelse av problemene går Vinogradoff over til særlig å behandle sedvane og rett, familie og eiendomsrett.

IV. **Otto Jespersen:** *Mankind, nation and individual from a linguistic point of view.* 1925. 222 sider.

IV a. **Otto Jespersen:** *Menneskehed, nation og individ i sproget.* 1925. 208 sider.

Forfatteren, som er professor emeritus ved Københavns Universitet, har ved siden av sine studier over fonetikk og engelsk sprogshistorie gjennom et langt forskerliv ved sammenstilling av trekk fra de forskjellige sproggrupper søkt å nå frem til generelle synsmåter, omfattende sprogutviklingen i dens almindelighet. Han behandler i denne bok individets innflytelse på sprogutviklingen, og dessuten visse almene trekk i den, visse typer av forandringer man finner igjen i de forskjellige sprog. Han kommer i denne forbindelse inn på en rekke sider av sproglivet, således dialekt og fellessprog, jargon, slang, forbrytersprog o. s. v. Fremstillingen berører i adskillig utstrekning spørsmål som i høi grad optar den almindelige manns interesse, således spørsmålet om en vurdering av de forskjellige sprog i forhold til hinannen, spørsmålet om hvordan det skal avgjøres om en sprogform er riktig eller uriktig, samt spørsmålet om hvorvidt det er mulig å skape et internasjonalt hjelpesprog.

V. **Haakon Shetelig:** *Préhistoire de la Norvège.* 1926. 280 sider. 10 plansjer.

V a. **Haakon Shetelig:** *Norges forhistorie; problemer og resultater i norsk arkeologi.* 1925. 227 sider. 10 plansjer.

Boken gir i koncentrert form en samlet gjennom-

gåelse av vårt lands forhistorie og protohistorie frem til kristendommens innførelse i første halvdel av ellefte århundre. Den tidligste stenalder i Norge ser forfatteren som en senere utløper av den mellemeuropéiske istidskultur gjennom den danske magemosecivisasjon, som har avsatt spor i Østnorge og i Vestkystens flintplasser. Denne paleolitiske tradisjon, som bl. a. også er merkbar i periodens billedkunst, blir grunnlaget i norsk stenalderkultur. Men denne berikes etter hvert ved tilskudd fra andre kontinentale strømninger som kjøkkenmøddingkulturen og megalitkulturen, og får et selvstendig preg ved at hjemlige bergarter som grønnstein og skifer utnyttes i redskapstilvirkningen. Med bronsealderen trekkes Norge igjen inn i en felles européisk kultursfære, og der åpnes forbindelser sydover kontinentet som får varig betydning, først med middelhavslandene, i den tidligste jernalder med keltiske folk. Fra de første århundrer av vår tidsregning blir innflytelsen fra klassisk kultur særlig sterk. Den viser sig ved import av romerske industriprodukter og romersk mynt, ved romersk våbenteknikk o. s. v. Idet disse klassiske kulturlån omdannes etter hjemlig smak og behov, grunnlegges en egen selvstendig kulturform, folkevandringstidens, som utvikles videre under stadig forbindelse med de germanske riker i Vesteuropa, særlig frankernes og angelsakernes. Det er grunnlaget for vikingetidens ytre og indre ekspansjon som bl. a. kan måles på de store og fyrstelige utstyrte skibsgraver. Bokens siste kapittel inneholder en inngående vurdering av jernalderens dekorative kunst.

VI. **A. W. Brøgger:** *Kulturgeschichte des norwegischen Altertums.* 1916. 246 sider.

VI a. **A. W. Brøgger:** *Det norske folk i oldtiden.* 1925. 222 sider.

Det er ikke en systematisk fremstilling av Norges arkeologi professor Brøgger leverer i denne bok. Arbeidet er lagt an etter en annen plan. Forfatteren tar sitt utgangspunkt i livet slik som det nu former sig i vårt vid-

strakte og fra naturforholdenes side så sterkt vekslende land, og følger det tilbake til oldtiden, idet han trekker linjer op fra vår tids befolkning tilbake til de første beboere. Jegerens, fiskerens og bondens liv er stort sett fremdeles det samme som i de eldste tider. Langs kysten ligger en rekke fangstplasser i huler og hellere, hvor det helt frem til våre dager har vært drevet fiske og jakt. Plassene har ikke vært faste bosteder, men har vært benyttet sesongvis. De øvrige tider av året blev det drevet jordbruk, ganske som våre hvalfangere i Sydishavet idag har sin gård hjemme i Vestfold. På disse fangstplasser faller skillet mellom sten-, bronse- og jernalder bort, idet fangstredskapene, stort sett, er de samme helt frem til ildvåbnene kommer i 16.—17. århundre. I skogen og på fjellet inne i landet drives jakten med ikke mindre intensitet; den samler sig her om vildrenen. Bygdenes bønder hadde på Vidda en rekke dyregraver og fangstplasser, som for dem var av samme betydning som hulerne og hellerne for kystbefolkningen. Helleristningene forklarer forf. som bønn til gudene om jaktlykke; de er særlig bundet til kysten, mens hellemalingene, som har samme forklaring, fortrinsvis finnes inne i landet. I et eget kapitel behandler han veideredskapene, idet han særlig legger vekt på at stenen har vært materiale for dagliglivets mange nødvendige redskaper også i bronse- og allertidligste jernalder. Et stort omslag i vår kultur betegner jernutvinningen, som begynner i det 4.—5. århundre. Det indre landnåm blir det nu fart i for alvor, det er jernoksen som rydder skogene og legger landet åpent for dyrkning. Dette resulterer i dannelsen av de konservative småkongeriker som i så høi grad vanskeliggjorde samlingstanken. Norges hårde natur byr dets innbyggere særlig vanskelige levevilkår og her formet vår forhistorie sig i et annet billede enn det øvrige Skandinavia. Utenfor impulser og påvirkninger har vi aldri stått, men de har hos oss fått en særegen utformning.

VII. Carl Meinhof: *Die Religionen der Afrikaner in ihrem Zusammenhang mit dem Wirtschaftsleben*. 1926. 96 sider.

Meinhofs utgangspunkt er teologien. Alt tidlig fikk han imidlertid interesse for sprogvidenskap, og et tilfelle bragte ham til å kaste sig over de afrikanske sprog. Han har utgitt betydningsfulle arbeider på dette område, således et verk om Bantusprogenes lydlære. Ved siden av sine sprogstudier har han med levende interesse fordypet sig i den materielle og åndelige kultur hos de afrikanske folk. Fremfor alt har han behandlet deres religioner. I 1912 fremla han en rekke forelesninger om afrikanske religioner, hvori han vesentlig benytter sig av de synsmåter, Wilhelm Wundt har lagt frem i sin «Völkerpsychologie». Helt anderledes både med hensyn til innhold og problemstilling er saken grepet an i de forelesninger som her foreligger. Studiet av de afrikanske religioner er forbundet med store vanskeligheter. Her finnes nemlig så godt som ingen religiøs litteratur, ingen templer, ingen gudebilleder. Har man først trengt inn i de afrikanske religioner, slik som de nu er, blir opgaven å forfølge deres historiske utvikling. Her gjør imidlertid manglen på direkte kilder sig ennu sterkere gjeldende. Meinhof har i disse forskninger forsøkt å overvinne vanskelighetene derved at han stiller de vekslende religionsformer i forhold til de forskjellige arter av materiell kultur som det afrikanske kontinent fremviser. På den materielle kulturs område er det nemlig forholdsvis lett å ettervise utviklingens gang. Meinhof tar sitt utgangspunkt i hovedformene for materiell kultur i Afrika og stiller religionene i relasjon til dem. I Afrika møter man hovedsakelig tre raser: Dvergfolkene (hvorned Buskmennene i Sydafrika frembyr visse likheter), de egentlige negrer i Centralafrika og Sydafrika, og endelig den gruppe av lysfarvede, slanke, til dels meget høie mennesker, som hovedsakelig holder til nord for Sahara. Disse tre grupper har i hovedsaken hver sin form for materiell kultur.

Dvergfolkene og Buskmennene er samlere og jegere. De egentlige negrer dyrker jorden, dog ikke ved hjelp av plog, trukket av dyr, men ved å bearbeide den med hakker. Den tredje gruppe er gjetere, optatt hovedsakelig med ferøkt. Til disse forskjellige forner av materiell kultur må, sier Meinhof, svare innbyrdes forskjellige religionsformer. Samlere og jegere, som ferdes vidt omkring, kan jo ikke bygge templer, og folk som ikke eier kreaturer kan ikke bringe dem som offer. På denne grunnbetraktning bygger så Meinhof sin fremstilling av de afrikanske religioner, idet han for hver enkelt av de tre grupper som her er nevnt skildrer deres materielle kultur og på bakgrunn av den deres religion. Derefter gir han i et særskilt avsnitt en utsikt over den innflytelse fremmede religioner hat hatt.

VIII. **Bernhard Karlgren:** *Philology and ancient China*. 1926. 176 sider.

Professor Karlgren, den ledende skikkelse i kinesisk sprogshistorie, gir i denne bok en inngående, men samtidig oversiktlig fremstilling av eiendommelighetene ved kinesisk sprog og skrift. Han viser hvordan man til tross for de store vanskeligheter en billedskrift byr en sproghistorisk undersøkelse, allikevel kan påvise eldre sprøtrin i kinesisk. Samtidig undersøker han det kinesiske sprogs forhold til andre sprog som siamesisk og tibetansk, hvorav særlig det siste sprog tydelig viser sammenheng med kinesisk. Han sammenligner også utførlig kinesisk med japansk, som han hevder ikke er sprogbeslektet med kinesisk. Boken behandler almenlingvistiske problemer av stor betydning.

IX. **Magnus Olsen:** *Farms and Fanes of ancient Norway. The Place-Names of a Country discussed in their Bearings on social and religious History*. 1928. 349 sider.

IX a. **Magnus Olsen:** *Ættegård og helligdom; norske stedsnavn, socialt og religionshistorisk belyst*. 1926. 302 sider.

Bokens mål er å utnytte nutidens stedsnavnforskning som en kilde for den eldste sociale og religiøse historie i Norge. Vårt land byr i denne henseende en takknemlig oppgave, idet vi i Norge, som forfatteren påviser, har hatt ubrutt kontinuitet i sproget helt fra oldtiden, i ethvert fall fra tiden ved vår tidsregnings begynnelse og sannsynligvis fra adskillig eldre tid. Stedsnavnene gir derfor her i landet et organisk homogent materiale til studium av bosetningens utvikling gjennom mere enn tusen år før historien. Forfatteren forklarer hvordan de eldste gårder fremstår som de centrale punkter hvorfra den senere bebyggelse utstråler; samtidig følger han utviklingen av den sociale struktur innen de enkelte bygdelag. På grunnlag av den primitive clan-messige ordning reiser sig det lokale aristokrati, slektene på de gamle bondegårdene omgitt av nybyggere i større omkrets. Gårdenes navn gir i sig selv også et bilde av spaltningen i sociale klasser. Hertil slutter sig navn som står i forbindelse med hedensk gudsdyrkelse. De viser hvilke av gudene som fortrinsvis blev dyrket, og hvordan den offentlige kultus alt i hedensk tid hadde skapt sine faste institusjonsmessige former. Verket som helhet har vidt-rekkende betydning, fordi det meget sjelden vil være leilighet til å opta et så omfattende materiale av stedsnavn til samlet behandling fra samfunds- og kulturhistorisk synspunkt.

X. **Knut Liestøl:** *The Origin of the Icelandic Family Sagas*. 1930. 261 sider.

X a. **Knut Liestøl:** *Upphavet til den islendske ættesaga*. 1929. 246 sider.

Liestøl griper i denne fremstilling problemene om den islandske ættesaga an fra folkeminneforskerens standpunkt. Gjennom en analyse av stil og varianter avdekker han spor av sagaens førletterære, muntlige fortellemåte. «Folkeminnene» følges fra samtidstradisjon til ættesaga, fra formløst til fast. Fortellerne får sitt kapittel: det psykologiske grunnlag, omlagning i minnet. Og fortel-

lernes omgivelser får sin plass: de særlandske forutsetninger, landets sociale og politiske forhold. Etterat disse ting er belyst, tar forfatteren op spørsmålet om lån og ydre påvirkning (irsk innflytelse? helteidiktningen som bakgrunn?). Og endelig: hvad er historisk og hvad er uhistorisk (feilminne, feilaktig opfatning av årsak, omforming i kunstnerisk retning)? Det siste kapitel kaller forfatteren: «ættesagaen vil være historie». Der tar han standpunkt til det meget diskuterte spørsmål: er ættesagen «historie» eller «roman»? Fremstillingen har betydning på en gang både for folkeminneforskere, litteraturforskere, filologer og historikere. Og ikke bare på det nordiske område. Overalt i humanistisk forskning står man jo likeoverfor overleveringer som har gått gjennom muntlig fortelling — i klassisk filologi, i religionshistorie og på mange andre felter. Fremstillingen har stor interesse også i almindelig metodologisk henseende.

XI. **Alfons Dopsch:** *Die ältere Wirtschafts- und Sozialgeschichte der Bauern in den Alpenländern Oesterreichs*. 1930. 181 sider. 4 karter.

Dopsch's videnskapelige produksjon faller hovedsakelig i to linjer. Den ene tar sitt utgangspunkt i forholdene i det tyske Østerrike, særlig i Alpelandene, og søker å nå frem til en dypere forståelse av både den sociale og økonomiske utvikling helt fra oldtiden og gjennom den tidlige middelalder. Bønder, adel og byer knyttes tett sammen, og hele det økonomiske liv sees i sammenheng med de politiske institusjoner. Den annen linje er av verdenshistorisk eller i hvert fall almeneuropéisk art. Dopsch's studier på disse områder tok sitt utgangspunkt i karolingisk tid og er derfra rykket bakover til oldtiden. Hans store mål har vært å nå frem til det som betegnes ved titlen på hans største verk: «Wirtschaftliche und soziale Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung aus der Zeit von Cäsar bis auf Karl den Grossen». Formålet var med andre ord å føre vekk fra forestillingen om et absolutt kulturbrudd i århundredene omkring folke-

vandringene, og i stedet vise at der var ubrutt sammenheng. De to linjer som her er nevnt henger i virkeligheten nøie sammen, ikke bare etter sitt idéinnhold, men også ved arbeidsform og metode. Det viktigste nye i Dopsch's metode er at han ikke bare bruker det almeneuropéiske stoff til å forklare lokale fenomener, men at han også utnytter lokalhistoriske og lokalarknologiske resultater til å skape nytt verdenshistorisk perspektiv. Nettopp for «folkevandringstidens» vedkommende gir lokalhistorien ny utsikt og peker på sammenheng, ikke på «kulturcæsur». — Dopsch er således en utpreget representant for den grunnidé som bærer vårt institutt. Det lå derfor nær å innby ham til å holde forelesninger her. De omfatter tiden helt fra forhistorien, der hvor det begynner å lysne i den, og til det 16. århundre. Hovedvekten legger han imidlertid på perioden fra «folkevandringen» til den tyske bosetning i disse Alpeland. Her ved gir han fortreffelige forutsetninger for det arbeide med bondesamfundets utviklingsformer. Instituttet har tatt op. Naturforhold, bosetning og driftsformer sees her i skiftende gjensidig påvirkning; forholdet mellom dal og fjell, mellom uensartede sprogsamfund og politiske samfund trekkes op; og aldri glemmer leseren hverken det som er særlig tids- og stedsbestemt eller det som er generelt. Så spesielt som innholdet av boken kan synes å være, er det i utpreget forstand sammenlignende kulturforskning den gir.

XIII. **Marian San Nicolò:** *Beiträge zur Rechtsgeschichte im Bereiche der keilschriftlichen Rechtsquellen*. 1931. 273 sider, 9 plansjer, 1 tabell.

De nyere utgravninger i Mesopotamia har gitt helt overraskende fund. For tiden graves således Ur i Kaldæa, Abrahams by, ut. Gjennom det ene kulturlag etter det annet er man nådd frem, således også gjennom de lag som representerer Abrahams tid. Under en veldig slamavleiring som hitrører fra en oversvømmelse som kanskje kan være den samme som i det gamle testamente kalles

syndfloden, er man nådd ned til nye rike kulturlag. Fundene i Mesopotamia suppleres ved fund fra andre deler av Forasia. Særlig interesse har denne undersøkelsesrekke hatt for rettshistorien. Av den største betydning er således funnet av Hammurabis babyloniske lovbok, innhugget på en sten og bevart næsten i dens helhet. Den er fra Abrahams tid (ca. 2000 før Kristus). Dessuten foreligger mengder av innskrifter i ler, som gir utførlige opplysninger om det praktiske rettsliv. Den rett, Hammurabis lovbok gir uttrykk for, ser man gjennom disse innskrifter også i dens praktiske anvendelse i det daglige liv. Innskriftene går imidlertid meget lenger tilbake enn til Hammurabis lovbok. De gjør det mulig å forfølge rettskulturen helt tilbake til ca. 4000 år før Kristus. Disse nye fund stiller den antikke rettshistorie i nytt lys. Også romerretten, som har spillet så stor rolle i det européiske rettsliv, kommer i ny belysning når man vet at en rikt utviklet rettskultur forelå årtusener før de tolv tavlers lover blev skrevet. San Nicolò som er en av de ledende innenfor kileskriftforskningen, leverer i sine forelesninger en klar og oversiktlig fremstilling av rettsforholdene i det gamle Mesopotamia og kaster også streiflys over den rettspåvirkning som derfra er foregått vestover. Han går derefter inn på de enkelte rettsinstitutter. Særlig behandler han obligasjonsretten inngående, idet han fremstiller reglene om kontraktslutning, misligholdelse av kontrakt, kjøp (slavekjøpet spiller naturligvis en stor rolle) lån o. s. v. Det er en ny verden for rettsforskningen, og for kulturforskning i det hele, som er åpnet ved fundene i Forasia, og San Nicolòs bok gir en klar og oversiktlig fremstilling av den rettshistoriske betydning de har.

Under forberedelse:

Leopold Wenger: *Römisches und hellenistisches Recht in Ägypten nach den Papyri.*

SERIE B: SKRIFTER

I. Moltke Moe: *Samlede skrifter. I.* With a *Serie B: Skrifter* Summary in English. 1925. 302 sider.

Straks Instituttet var opprettet, besluttet man å utgi Moltke Moes arbeider; se ovenfor s. 106. Moltke Moe var en av de betydeligste forskere vårt land har hatt. Størst har hans betydning vært for folkloristisk forskning. Det var tidlig gått op for ham at fremgangslinjen for de folkloristiske studier måtte være den, at man fra det enkelte folks tradisjoner rettet blikket utover og stilte det enkelte folk inn i dets forbindelse med de andre folkeslag. Han blev således meget tidlig en representant for den sammenlignende metode innenfor folkloristisk forskning. Og han blev en av de meste fremtredende representanter for den. Med en kunnskapsfylde som gjorde det mulig for ham å beherske nær sagt alle lands folketradisjoner, forbandt han en fantasi som gjorde stoffet levende i hans hånd. Han fulgte eventyrene på deres vandring gjennom folkene, påviste hvad der var oprindelig i dem og hvad der senere var føiet inn eller formet om. Hans stil var briljant, smidig og fast samtidig, alltid levende. Moltke Moes arbeid falt i en tid da de emner han beskjeftiget sig med, begynte å vekke interesse i stadig videre kretser både i utland og innland. Hans tid blev derfor sterkt optatt av andre, som søkte hjelp i hans kunnskapsforråd og hans alltid levende kombinasjonsevne. Han hjalp også villig. Følgen derav blev at han selv aldri fikk tid til å utgi større samlede arbeider. Resultatene av sin forskning og sin tenkning la han ned i rekker av mindre bidrag, som blev spredt i tidsskrifter og andre samleverker, eller blev liggende i mere eller mindre ferdige manuskripter. Også en stor del av det han hadde trykt var efterhånden blitt vanskelig tilgjengelig, spredt som det var rundt om i forskjellige verker. For Instituttet for sammenlignende kulturforskning måtte det ligge nær å utgi Moltke Moes

samlede skrifter. Han var jo en av banebryterne for den sammenlignende metode. Og for Instituttet, som satte sig til mål å bringe denne metode inn i alle kulturvidenskaper, var det av betydning å kunne peke på at den allerede på et tidlig tidspunkt hadde hatt betydningsfulle representanter innenfor norsk videnskap, og at det altså er på forutsetninger som forlengst foreligger i norsk videnskap og åndsliv, Instituttets arbeid bygger. Det forekom imidlertid Instituttet at det ikke bare var en videnskapelig oppgave som forelå her, men også en nasjonal. Opgaven måtte være å la Moltke Moes personlighet og hans mangesidede innsats i vårt åndsliv tre frem i hele deres fylde. Man bestemte sig derfor til å trykke hele Moltke Moes produksjon, for såvidt den forelå i så ferdig form at det forsvarlig lot sig gjøre, uten hensyn til om den har betydning for den sammenlignende kulturforskning eller endog er i ordets strenge mening av videnskapelig art. I de tre bind Instituttet har utgitt, trer derfor hans forfatterskap frem i dets helhet.

II. P. O. Boddington: *Santal Folk Tales I. Santal Text with English Translation*. 1925. 369 sider.

Under et mere enn 40-årig opphold som misjonsprest i Santalistan har Boddington hatt anledning til å studere santalfolkets sprog og tradisjoner. Hans forgjenger på misjonsmarken, Skrefsrud, hadde allerede satt santalsproget i skrift og skrevet dets grammatikk. Boddington fortsatte dette arbeid, men ut fra friere og mere moderne sprogvidenskapelig syn enn sine forgjengere. Han fikk i løpet av 11—12 år oversatt hele bibelen til santali. For tiden utgir han blandt Videnskapsakademiets skrifter en omfattende ordbok over santali. Ved siden av de sproglige studier har Boddingtons interesse vært rettet mot det folkloristiske. Med den moderne videnskapsmanns blikk iakttar han uten å gå ut fra nogen forhåndsdom, og gir sine iakttagelser den mest mulig eksakte form. Han er derved blitt en ypperlig samler av santalfolkets tradisjoner, deres eventyr, deres sagn, deres religiøse tradi-

sjoner og meget mere. Da Instituttet begynte sin virksomhet, var det bare små bruddstykker av disse rike samlinger, han hadde kunnet utgi. Instituttet henvendte sig til ham og overtok å publisere en betydningsfull del av hans samlinger, nemlig de folkeeventyr som nu foreligger i tre bind (et fjerde er under forberedelse). Det er en overordentlig rik eventyrskatt, santalerne har, og den er av stor betydning for studiet av sammenlignende folklore. Boddingtons optegnelser av dem er foretatt med den største omhu. For å sikre sig at sprogformen blir den riktige, har han således latt eventyrene fore i pennen av skrivekytiske santaler. Instituttets utgave av dem — på santali med oversettelse til engelsk — har derfor betydning ikke bare for eventyrforskningen, men også for sprogforskningen. Dessuten har de betydning for kulturforskningen i det hele.

III. J. Qvigstad: *Lappiske eventyr og sagn I. Lappiske eventyr og sagn fra Varanger*. 1927. 560 sider.

Da Instituttet for sammenlignende kulturforskning besluttet å opta de arktiske studier, og særlig studiet av lappesamlingens sprog og kultur, på sitt program, var det selvsagt at man i første linje henvendte sig til rektor Qvigstad, som gjennom et langt livs arbeid hadde studert lappesamlingen, som hadde belyst dets sprog og kultur gjennom en rekke arbeider og som satt inne med rike, ennå ikke publiserte samlinger. Instituttet overtok utgivelsen av hans samlinger av Lappiske eventyr og sagn. Der foreligger nu fire bind, inneholdende eventyr og sagn fra Varanger, Troms og Finnmark, Lyngen og Nordland. De er gitt i lappisk tekst med oversettelse til norsk. Det er et av de viktigste bidrag til den internasjonale eventyrforskning i den senere tid, Instituttet herved har kunnet utgi. Lappisk eventyrtradisjon har en særlig interesse, idet det geografiske område hvor lappene har ferdes, blev moteplassen for strømninger fra innbyrdes så helt forskjellige tradisjonsområder som nordisk, finsk og russisk. Ved siden av at lappenes eventyr gir inn-

blikk i deres eget kulturliv gir de derfor også anledning til viktige iakttagelser over den assimilasjonsprosess som foregår hvor fremmed stoff optas og tilpasses i et nytt miljø.

IV. **E. Lagercrantz:** *Wörterbuch des Südlappischen nach der Mundart von Wefsen.* 1926. 214 sider.

I tilknytning til Instituttets arbeid med den arktiske kultur har det utgitt dette verk av den finske forsker Eliel Lagercrantz. Det er bygget på langvarige forskningsreiser og mangeårig arbeid med lappfolkets språk og kultur.

V. **Kaarle Krohn:** *Die folkloristische Arbeitsmethode, begründet von Julius Krohn und weitergeführt von nordischen Forschern.* 1926. 168 sider.

Dette verk inneholder en fremstilling av den folkloristiske metode som gjerne går under navnet «den finske», men som mer eller mindre modifisert nu anvendes overalt hvor materialets art tillater det. Den blev første gang brukt av forfatterens far, professor Julius Krohn, i hans Kalevala-forskninger, og senere utviklet til større stringens og smidighet av andre, ganske særlig av forfatteren selv. Det som særmerker denne metode er at den ved sammenligning mellom alle eksisterende varianter av folkediktet prøver å fastslå dettes grunnform, vandring fra sted til sted og indre utvikling i tidens løp. Metoden er derfor også blitt kalt «den historisk-geografiske». På grunn av den intense innsamling av folkediktning som har vært drevet i Finnland, har man der fått et større variantmateriale enn de fleste andre steder, og forskerne har derfor ofte kunnet følge folkediktets utvikling i detalj på dets vandring fra bygd til bygd. De erfaringer man herunder har høstet, er av stor metodisk interesse, og forfatteren belyser derfor sin fremstilling fortrinsvis med finske eksempler. Men samtidig tar han fullt hensyn til de resultater man er nådd til i andre land, så verket gir en samlet oversikt over forskningens nuværende standpunkt.

VI. **Moltke Moe:** *Samlede skrifter. II.* With a summary in English. 1926. 333 sider.

Se ovenfor under I.

VII. **P. O. Bodding:** *Santal Folk Tales. II. Santal Text with English Translation.* 1927. 403 sider.

Se ovenfor under II.

VIII. **Franz Boas:** *Primitive Art.* 1927. 376 sider. 308 tekstbilleder og 15 plansjer.

Boas, som er tysker av fødsel og har fått sin ungdomsutdannelse i Tyskland, kom som leder av en videnskapelig ekspedisjon tidlig i berøring med eskimoene ved Baffinsland. Hans virksomhet kom derefter til hovedsakelig å bli knyttet til Amerika. Han har foretatt betydningsfulle undersøkelsesreiser blandt indianerne og har blandt annet vært leder av den bekjente Jessup-ekspedisjon til undersøkelse av slektskapet mellom Asias og det nordøstre Amerikas folkeslag. Han forener antropologi og geografi med kulturforskning. I det her foreliggende arbeid — oprindelig forelesninger ved Instituttet for sammenlignende kulturforskning — er det primitiv kunst han behandler. Den har i senere år tiltrukket sig stor oppmerksomhet, blandt annet av den grunn at man har lettere for å iakttå de funksjoner som er bestemmende i den kunstneriske virksomhet når det er de enklere kulturformer man står overfor. Det er viktige bidrag til løsningen av disse problemer, Boas gir. Han foretar en analyse av kunstformene og de vilkår hvorunder de er blitt til, belyser forholdet mellom den tekniske fremstillingsmetode og den artistiske uttryksmåte, behandler de grunnleggende formale elementer i kunsten: symmetri, rytme og emphase, går inn på vekselvirkningen mellom de geometriske og de realistiske motiver, behandler symbolismen og viser hvordan bestemte meninger legges inn i abstrakte mønsterformer, fremstiller stilprinsippene i den bildende kunst i sin almindelighet og i forhold til ordets, tonens og bevegelesens kunst. Ved å gjennengå kunsten hos indianerne på Nordamerikas nordvestkyst belyser han.

så de generelle synsmåter han har fremstillet og underbygger dem med eksempler. Boken er rikt illustrert.

IX. Moltke Moe: *Samlede skrifter. III.* With a summary in English. 1927. 400 sider.

Se ovenfor under I.

X. J. Qvigstad: *Lappiske eventyr og sagn. II. Lappiske eventyr og sagn fra Troms og Finnmark.* 1928. 736 sider.

Se ovenfor under III.

XI. Georg Morgenstierne: *Indo-Iranian Frontier Languages. I. Parachi andOrmuri.* 1929. 210 sider og 3 plansjer.

I nær_tilknytning til studiet av de kaukasiske sprog, som Instituttet straks det blev oprettet satte på sitt program, står studiet av de iranske sprog, idet dette foruten den interesse det i sig selv frembyr, har betydning også for studiet av de kaukasiske sprog. Se ovenfor s. 131. Da Instituttet begynte sin virksomhet hadde en yngre norsk videnskapsmann, Dr. Georg Morgenstierne, tatt op studiet av de iranske sprog. Med understøttelse fra Instituttet foretok han så i 1924 og 1929 reiser i Nordindia og Afghanistan, reiser som blev vanskeliggjort ved de urolige forhold dernede, men som det dog lyktes ham å gjennomføre. Se ovenfor s. 134. De foreløbige resultater av sin første undersøkelsesreise fremla han i sin Report on a Linguistic Mission to Afghanistan, trykt i Instituttets publikasjoner serie C. Han gir her en oversikt over de forskjellige sprog som tales i Afghanistan og en kort drøftelse av deres lingvistiske stilling. For første gang gis her et pålitelig innblikk i dette viktige, men hittil lite kjente undersøkelsesfelt. Forfatteren gir også opplysning om et iransk og et indisk sprog som hittil bare har vært kjent av navn. I sin ovenfor nevnte bok gir han så en inngående skildring av to av de sprog han studerte under sin første reise, nemlig Parachi og Ormuri, med grammatisk grunnriss, rikt tekstmateriale og vokabular. Han har lagt særlig vekt på å gi et fonetisk korrekt billed

av sprogene. Avsnittet om Parachi inneholder et betydningsfullt materiale som hittil har vært helt utilgjengelig. Ormuri var på forhånd behandlet i en monografi av Sir George Grierson. Det nye materiale Morgenstierne publiserer, er imidlertid meget rikere, det behandler en annen dialekt enn den tidligere kjente, og har dessuten det store fortrin at det er samlet på stedet og av en trenet lingvist, mens Sir George måtte bygge på samlinger foretatt vesentlig av innfødte, således at han ikke alltid kunde kontrollere påliteligheten av sitt materiale. Dr. Morgenstierne bearbeider nu resultatene av sin siste reise; de vil bli utgitt i Instituttets publikasjoner.

XII. J. Qvigstad: *Lappiske eventyr og sagn. III. Lappiske eventyr og sagn fra Lyngen. I.* 1929. 511 sider.

Se ovenfor under III.

XIII. A. Nummedal: *Stone Age Finds in Finmark.* 1929. 100 sider og 52 plansjer.

Dette arbeid sikter bare på å gi en foreløbig redegjørelse for arkeologiske undersøkelser forfatteren har utført i Finnmark fra 1925 til 1927 efter opdrag av Instituttet. (Se herom ovenfor s. 75 ff.). Boken inneholder i første rekke en beskrivelse av bosteder som blev utgravet under de tre første års ekspedisjoner til Finnmark, og av de oldsaker som blev funnet, de siste rikelig illustrert på 52 plansjer. Hertil knytter forfatteren en del korte bemerkninger om de nye problemer som hans undersøkelser har fremkalt, og den rimelige løsning av dem. Det materiale han fremlegger har i sig selv en usedvanlig interesse, da vi ved Nummedals undersøkelser for første gang har gjort bekjentskap med spor av tidlige stenaldersfolk ved kysten av Ishavet. Ved gamle hevede strandlinjer, til dels i betydelig hoide over det nuværende hav, møter oss en kultur av utvilsomt paleolitisk karakter, skjønt neppe helt identisk med den øvrige paleolitiske kultur i Vesteuropa. Av geologiske grunner er det likeledes utvilsomt at disse fund må tillegges en meget høi

alder, snarest fra en tidlig postglacial periode, for en del muligens enda tidligere. Forfatteren peker på de overordentlig interessante, men også vanskelige spørsmål som reiser sig i forbindelse med hans overraskende oppdagelser i disse nordligste strøk av den gamle verden.

XIV. P. O. Bodding: *Santal Folk Tales*. III. 1929. 411 sider.

Se ovenfor under II.

XV. J. Qvigstad: *Lappiske eventyr og sagn*. IV. *Lappiske eventyr og sagn fra Lyngen II og fra Nordland*. 1929. 566 sider.

Se ovenfor under III.

XVIII. K. E. Schreiner: *Zur Osteologie der Lap-
pen*. II. 1931. 73 sider, 190 plansjer.

Som et viktig ledd i gjennomførelsen av Instituttets arktiske program inngår den store undersøkelse av lappenes antropologi som utføres av professor K. E. Schreiner. Universitetets anatomiske institutt har siden 1914 innsamlet et enestående rikholdig osteologisk materiale, bl. a. fra Kautokeino, Karasjok, Sandholmen, Angsnes, Kistrand, Lebesby, Neiden og Passvik. Som særlig interessant bør også fremheves materialet fra lappiske sten-kister og grottegraver, som gravfundene fra Varanger, der går tilbake til yngre jernalder. I nærværende publikasjon er nu offentliggjort samtlige kraniemål fra ialt 317 individer, kraniogrammer fra 89 individer og 422 fotografier av det undersøkte skjelettmateriale. Bind I, som skal inneholde tekster, er under utarbeidelse. Arbeidet vil danne det nødvendige grunnlag for et virkelig kjennskap til denne i antropologisk henseende så særpregede befolkning, og inngår derved også som et organisk ledd i den bredere undersøkelse Instituttet samtidig foretar av samme befolkning ut fra humanistisk synspunkt, således langs sproglige og arkeologiske linjer. Tabeller og beskrivelser vil komme i Bind I, som er under forberedelse.

XIX. Marc Bloch: *Les caractères originaux de l'histoire rurale française*. XVIII + 266 sider og 18 plansjer.

Boken gir en fremstilling av hovedlinjene i det franske bondesamfunds og det franske landbruks utvikling fra de eldste tider til nutiden. Utviklingens faser betegnes ved vekslende utvidelser og innskrenkninger i det dyrkede areal. Bestemmende for tiden etter år 1000 er i første rekke den omfattende nyrydning fra midten av det 11. til slutten av det 13. årh. og den voldsomme tilbakegang i det 14. og 15. — en tilbakegang som i likhet med den foregående nyrydning er almeneuropéisk, men som i Frankrike forverres ved hundreårskrigen. De følgende generasjoner har i hovedsaken måttet nøie sig med å gjenerobre det tapte terreng. Etter å ha gjort rede for disse bevegelser i arealet gjennomgår forfatteren de middelalderlige driftssystemer i Frankrike, viser hvordan de er bestemt dels av geografiske forhold, dels av sin opprinnelse i forskjellige kulturområder, og antyder hvordan også visse redskapsformer — særlig fremheves hjulplogen i motsetning til den eldre plog uten hjul — har øvet avgjørende innflytelse på utformningen av de forskjellige systemer. Dernæst karakteriseres det franske jorddrottsvesen, forholdet mellom jorddrott og bønder, selve bondesamfundet med dets lokale organisasjon og sociale struktur, og endelig den nyere tids landbruksomveltning, dens forløp og følger. I jorddrottsvesenet har først senmiddelalderens ulykker og derpå den almindelige økonomiske krise i det 16. årh. medført en gjennomgripende forandring, idet de tidligere godseiere, som etterhånden hadde utviklet sig fra personlige herrer og beskyttere til en rentierstand, på grunn av de stadig synkende inntekter i stor utstrekning er blitt forarmet og har gitt plass for borgerlige elementer. Disse har tilført standen forretningstalent og initiativ, og i senere århundrer har gods-eierne målbevisst arbeidet på å øke sine inntekter og befeste sine rettigheter. En sådan ekspansjon — fra det

18. årh., forbundet med bestrebelsene for å innføre en modernisert drift — måtte imidlertid foregå på bondenes bekostning, dels ved inndragning av bondebruk under godseernes umiddelbare domene, dels ved innskrenkning av bondenes fellesrettigheter eller på annen måte, og har derfor fremkalt stadige konflikter. Under disse forhold har også bondesamfundet fått et annet preg, bl. a. fordi utviklingen i det lange løp begunstiget de velhavende bønder og tillot dem å optre som jordkjøpere, mens den virket motsatt på de små jordbrukere og landarbeidere som hadde hatt en vesentlig støtte i fellesrettighetene. Dog bevarer det franske landbruk fremdeles middelalderlige trekk. — Fremstillingen er i høi grad instruktiv for forståelsen av det eldre bondesamfund også utenfor Frankrike, da det her som næsten overalt i Europa har vært knyttet til landsbyordningen. På den annen side betones de franske eiendommeligheter i motsetning til f. eks. de engelske. Av ganske særlig interesse er i Frankrike møtet mellom en sydlig og en nordlig civilisasjonstype, for norske lesere også bl. a. enkelte påfallende avvikelser fra de omliggende distrikters praksis i en del av Normandi. Gjentatte ganger streifer forfatteren problemer som har sine forutsetninger i en fjern oldtid, og som bare et sammenlignende studium har utsikt til å kunne løse.

Under forberedelse:

T. Lehtisalo: *Beiträge zur Kenntnis der Renntierzucht bei den Juraksamojeden.*

Se herom ovenfor s. 71.

K. E. Schreiner: *Zur Osteologie der Lappen. I.*
Se ovenfor under XVIII.

Konrad Nielsen: *Lappisk ordbok.*
Se herom ovenfor s. 98.

P. O. Boddington: *Santal Folk Tales. IV.*
Se ovenfor under II.

D. Lorimer: *Burushaski-sproget.*
Se herom ovenfor s. 138.

SERIE C: MEDDELELSER

I—1. **Fredrik Stang:** *Report on the Activities of the Institute for Comparative Research in Human Culture in the years 1923—1926.* 1928. 37 sider.

I—2. **Georg Morgenstierne:** *Report on a Linguistic Mission to Afghanistan.* 100 sider. 1926.

Se herom ovenfor under Serie B. XI.

I—3. **Fredrik Stang:** *Report on the Activities of the Institute for Comparative Research in Human Culture in the years 1927—July 1930.* 48 sider. 1930.

II—1. **Edv. Bull:** *Vergleichende Studien über die Kulturverhältnisse des Bauerntums. Ein Arbeitsprogramm.* 1929. 64 sider.

II—2. **Edv. Bull:** *Sammenlignende studier over bondesamfundets kulturforhold. Et arbeidsprogram.* 1929. 55 sider.

Se herom ovenfor s. 114 ff.

II—3. **Anathon Bjørn:** *Nye boplassfund fra yngre steinalder i Finnmark.* 54 sider. 3 plansjer. 1930.

Se herom ovenfor s. 90 ff.

DAMPSKIBSEKSPEDITØR NILS PEDERSEN OG HUSTRUS LEGAT TIL FREMME AV KULTURVIDENSKAPELIGE FORMÅL

I skrivelse av 29. januar 1926 underrettet høiesterettsadvokat Keyser Jordan Instituttet om, at den nylig avdøde fru MATHILDE PEDERSEN, enke efter dampskibsekspeditor NILS PEDERSEN i testamente av 5. august 1920 blandt annet hadde bestemt:

«Kr. 70 000 — sytti tusen kroner — skjenkes til opprettelse av et legat, som skal bære min avdøde manns og mitt navn, til fremme av kulturvidenskapelige formål. Legatets bestyrelse henlegges under styret for det Institutt for sammenlignende kulturforskning som nu er under dannelse.»

Til eksekutor testamenti var innsatt høiesterettsadvokat KEYSER JORDAN.

Dampskibsekspeditor NILS PEDERSEN var født i Tønsberg 14. mai 1860 og døde i Oslo 16. desember 1911. Han var i mange år knyttet til firmaet Jens Meinich & Co., Oslo, hvor han fikk en betroet stilling. Fra 4. februar 1895 til 12. november 1901 var han medinnehaber og fra sistnevnte datum til sin død ene-innehaver av firmaet Pedersen & Meinich i Oslo. Fru MATHILDE PEDERSEN var likeledes født i Tønsberg. Dampskibsekspeditor Pedersen og frue hadde to barn, som begge døde før faren. Fru Mathilde Pedersen døde i Oslo 9. oktober 1925.

I samarbeid mellom eksekutor testamenti og Instituttets formann blev utkast til statutter utarbeidet. Det

blev vedtatt av styret. Statuttene er approbert ved kgl. resolusjon av 10. desember 1926.

Hovedbestemmelsen i statuttene er følgende: Legatets hovedformål er å utdele *dampskibsekspeditor Nils Pedersen og hustrus belønning for fremragende forskningsarbeider innenfor den sammenlignende kulturforskning*. Belønningen utdeles hvert 5te år og består i et beløp av 3 000 kroner om året i fem efter hinannen følgende år. Belønningen kan kun tildeles norske statsborgere. Den kan ikke tildeles samme person mere enn en gang.

I styremøte 17. februar blev det besluttet å tildele professor MAGNUS OLSEN belønningen med 3 000 kroner om året for årene 1928 til og med 1932.

ADMINISTRASJON; ØKONOMI

*Instituttets
styre. Dets
sammen-
setning.*

INSTITUTTETS STYRE trådte første gang sammen 19 april 1923. Det hadde da følgende sammensetning:

Formann (valgt av Universitetets akademiske kollegium): Professor FREDRIK STANG. Valgt av Stortinget: Fhv. statsminister GUNNAR KNUDSEN; varamann forlagsbokhandler NYGAARD. Valgt av Oslo Formannskap: høiesterettsadvokat HENRIK BERGH; varamann skolebestyrer I. K. BERLE. Valgt av Universitetets humanistiske fakulteter: Professor MAGNUS OLSEN, professor W. SCHENCKE, og professor O. SOLBERG; varamenn: professor A. W. BRØGGER, professor SIGMUND MOWINCKEL og professor STEN KONOW. Valgt av Videnskapsakademiets historisk-filosofiske klasse: professor KNUT LIESTØL, professor HAAKON SHETELEG og professor EDV. BULL; varamenn: universitetsstipendiat ALF SOMMERFELT, arkivar REIDAR TH. CHRISTIANSEN og riksantikvar HARRY FETT.

Til Instituttets næstformann valgtes på møte 24 april 1923 professor W. SCHENCKE.

Til Instituttets sekretær valgtes lektor I. A. REFSDAL.

Man besluttet at til alle styremøter hvor videnskapslige spørsmål drøftes, innkalles samtlige varamenn, således at de deltar i diskusjonen, men ikke kan avgi stemme. Dette prinsipp er senere alltid fulgt. Som følge derav har varamennene deltatt i praktisk talt alle styremøter. Man har derved villet sikre sig en så allsidig belysning av spørsmålene som mulig.

Høsten 1924 trådte professor STEN KONOW ut av styret, idet han skulde opholde sig en lengere tid i utlan-

det. Professor O. SOLBERG uttrådte likeledes høsten 1924 av styret.

Formannen er valgt for fem år. De øvrige medlemmer er valgt for tre år.

Det første styres funksjonstid utløp 1 januar 1926. De nye valg hadde følgende utfall:

Valgt av Stortinget: Fhv. statsminister GUNNAR KNUDSEN; varamann forlagsbokhandler NYGAARD. Valgt av Oslo Formannskap: høiesterettsadvokat HENRIK BERGH; varamann overlærer P. KVIBERG. Valgt av Universitetets humanistiske fakulteter: professor MAGNUS OLSEN, professor W. SCHENCKE og professor FRIDTJOF NANSSEN; varamenn professor SIGMUND MOWINCKEL, professor A. W. BRØGGER, dosent ANTON FRIDRICHSEN. Valgt av Videnskapsakademiets historisk-filosofisk klasse: professor KNUT LIESTØL, professor HAAKON SHETELIG og professor EDV. BULL; varamenn: dosent ALF SOMMERFELT, arkivar REIDAR TH. CHRISTIANSEN og riksantikvar HARRY FETT.

Den annen valgperiode for styremedlemmene utløp 1 januar 1929. Statsminister GUNNAR KNUDSEN hadde meddelt at han ikke var villig til å motta gjenvalg, og avgikk en tid efter ved døden. Valgt for årene 1929—1931 blev:

Valgt av Stortinget: Stortingspresident C. J. HAMBRO; varamann stortingsmann JON SUNDBY. Valgt av Oslo Formannskap: høiesterettsadvokat HENRIK BERGH; varamann overlærer P. KVIBERG. Valgt av Universitetets humanistiske fakulteter: professor MAGNUS OLSEN, professor W. SCHENCKE og professor FRIDTJOF NANSSEN; varamenn professor A. W. BRØGGER, professor SIGMUND MOWINCKEL og professor A. LINDVIK. Valgt av Videnskapsakademiets historisk-filosofisk klasse: professor KNUT LIESTØL, professor HAAKON SCHETELIG og professor EDV. BULL; varamenn dosent ALF SOMMERFELT, arkivar REIDAR TH. CHRISTIANSEN, riksantikvar HARRY FETT.

Som formann blev professor FREDRIK STANG på ny opnevnt av det Akademiske kollegium for årene 1928—1932.

Til viceformann for årene 1929—1931 blev valgt professor W. SCHENCKE. Som sekretær har fungert lektor I. A. REFSDAL.

*

Faste utvalg. Deres sammensetning. Allerede i sine første møter nedsatte styret en rekke *faste utvalg*, som skulde lede Instituttets arbeid på de forskjellige områder.

Man fant det til en begynnelse riktigst å stille rundt sommer til utvalgenes forføining, således at de innenfor nokså vide rammer skulde ha bevilgende myndighet. For samtidig å sikre sig enhet i ledelsen lot man Instituttets formann professor Stang og formannen for finansutvalget, fhv. statsminister Gunnar Knudsen være medlem av de fleste utvalg.

Instituttet fant sig imidlertid ikke i lengden tilfreds med denne ordning. Til tross for de sikringsmidler man hadde benyttet, var det vanskelig å bevare oversikten når utvalgene hadde så stor selvstendig myndighet. Der-til kom at den videnskapelige fagkyndighet ikke under dette system kunde få tilstrekkelig representasjon i de enkelte utvalg. Man gikk derfor i regnskapsåret 1926 over til en ny ordning, idet den bevilgende myndighet blev fratatt utvalgene (dog således at der jevnlig bevilges beløp til tilfeldige utgifter, som så kan disponeres av vedkommende utvalg). En følge av denne beslutning var det, at det ikke lenger var nødvendig å gi styrets formann og finansutvalgets formann plass i så mange utvalg. Det blev imidlertid besluttet, at styrets formann har adgang til å delta i alle utvalgs møter. Denne adgang er i den følgende tid stadig benyttet.

De faste utvalg har vært følgende:

Finansutvalget. I styremøte 18 april 1923 besluttet man å nedsette et finansutvalg. Til medlemmer valgtes: Fhv. statsminister GUNNAR KNUDSEN (formann), forlagsbokhandler NYGAARD og høiesterettsadvokat HENRIK BERGH.

Ved nytt valg den 26 mars 1926 valgtes fhv. statsminister GUNNAR KNUDSEN (formann), professor STANG, høiesterettsadvokat HENRIK BERGH og forlagsbokhandler NYGAARD.

Efterat nytt valg av styre hadde funnet sted, foretok det valg på medlemmer av de faste utvalg fra årene 1929—1931. Til medlemmer av finansutvalget valgtes: Stortingspresident C. J. HAMBRO (formann), professor FREDRIK STANG, professor WILHELM SCHENCKE, professor MAGNUS OLSEN, høiesterettsadvokat HENRIK BERGH.

Forelesningsutvalget. I styremøte 13 november 1923 *Forelesningsutvalget.* besluttet man å nedsette et forelesningsutvalg, som fikk i oppdrag å innkomme med forslag angående forelesningsrekkene, administrere dem og sørge for at trykkferdig manuskript foreligger for de forelesninger som skal utgis. Som medlemmer av forelesningsutvalget valgtes: Professor STANG (formann), professor W. SCHENCKE og Dr. ALF SOMMERFELT.

For valgperioden 1929—1931 valgtes: Professor FREDRIK STANG (formann), professor W. SCHENCKE, professor EDV. BULL, dosent ALF SOMMERFELT og professor A. LINDVIK.

Utvalget for de arktiske studier. Til å administrere arbeidet valgtes i styremøte 13 november 1923 et utvalg bestående av: Professor STANG (formann), fhv. statsminister GUNNAR KNUDSEN og professor SOLBERG. Den siste uttrådte av utvalget samtidig med at han trådte ut av styret. Til nytt medlem valgtes 23 oktober 1924 professor MAGNUS OLSEN. Den 16. oktober 1925 innvalgtes professor FRIDTJOF NANSEN som medlem og formann, efterat han allerede fra august måned hadde deltatt i utvalgets arbeid.

Ved nytt valg 26 mars 1926 fikk utvalget følgende sammensetning: Professor FRIDTJOF NANSEN (formann), professorene MAGNUS OLSEN, A. W. BRØGGER, KONRAD NIELSEN og SCHREINER.

For valgperioden 1929—1931 valgtes: Professor FRIDTJOF NANSEN (formann), professor MAGNUS OLSEN

(næstformann), professor A. W. BRØGGER, professor K. E. SCHREINER, professor KONRAD NIELSEN. Etter professor Nansens død 13 mai 1930 valgtes professor Magnus Olsen til formann.

Utvalget for de kaukasiske studier.

Utvalget for de kaukasiske studier. Til å lede forberedelsen av arbeidet og utførelsen av det nedsattes i styremøte 13 november 1923 et utvalg bestående av: Professor STANG (formann), fhv. statsminister GUNNAR KNUDSEN, professorene SOLBERG og MAGNUS OLSEN. Professor Solberg uttrådte senere også av dette utvalg.

Ved nytt valg 26 mars 1926 fikk utvalget følgende sammensetning: Professor MAGNUS OLSEN (formann), dosent ALF SOMMERFELT og dr. GEORG MORGENSTIERNE.

For valgperioden 1929—1931 valgtes: Professor MAGNUS OLSEN (formann), dosent A. SOMMERFELT, professor GEORG MORGENSTIERNE.

Utvalget for folkeminneforskning.

Folkeminneforskningen blev til en begynnelse ledet av professor KNUT LIESTØL uten at noget utvalg var opnevnt. Den 26 mars 1926 opnevnte styret et utvalg bestående av professor LIESTØL som formann og professorene SCHENCKE og MAGNUS OLSEN.

For valgperioden 1929—1931 valgtes: Professor LIESTØL (formann), professor SCHENCKE, professor MAGNUS OLSEN.

Trykningsutvalget.

Trykningsutvalget. Den 13 november 1923 nedsatte styret et utvalg som skal besørge trykningen av Instituttets publikasjoner, idet alle manuskripter, når de er trykkferdige, avleveres til det. Utvalget bestemmer bøkernes format og utstyr samt størrelsen av oplag, det avslutter kontrakt om trykningen samt besørger distribuering av bøkene. Det er ved senere beslutning fastsatt, at utvalget også treffer bestemmelse om forfatterhonorar. Hvilke verker skal trykkes bestemmer for Serie A og B det samlede styre. For Serie C er bestemmelsen om hvad der skal optas, overlatt trykningsutvalget, idet det må forutsettes at det her kan bli nødvendig å treffe bestemmelse så fort at det ikke lar sig gjøre å sammenkalle styret, likesom det regelmessig vil være arbeider av

mindre omfang det her blir spørsmål om. Til trykningsutvalgets disposisjon stiller styret hvert år et bestemt beløp; trykningen av de verker styret har bestemt å publisere, foregår så etter trykningsutvalgets bestemmelse, idet dette påser at det beløp som er bevilget for året ikke overskrides.

Til medlemmer av trykningsutvalget valgtes den 13 november 1923 professorene STANG, SOLBERG og MAGNUS OLSEN, samt forlagsbokhandler NYGAARD. Professor Solberg uttrådte senere av utvalget.

Ved nytt valg 26 mars 1926 valgtes forlagsbokhandler NYGAARD (formann), samt professorene STANG og MAGNUS OLSEN valgt.

For valgperioden 1929—1931 valgtes: Forlagsbokhandler W. NYGAARD, professor MAGNUS OLSEN, professor STANG, professor A. W. BRØGGER, riksantikvar HARRY FETT. Som formann blev valgt forlagsbokhandler NYGAARD. I februar 1930 bad hans sig imidlertid fritatt for hvervet som formann. I hans sted blev professor MAGNUS OLSEN valgt.

Utvalget for sammenlignende undersøkelser over bondesamfundets utviklingsformer. I styremøte 17 febr. 1928 blev det som før fortalt bestemt at Instituttet skulde opta dette emne på sitt arbeidsprogram. Til å administrere arbeidet blev for valgperioden 1929—1931 valgt: Professor EDV. BULL (formann), professor A. W. BRØGGER, professor KNUT LIESTØL, professor WERNER WERENSKIOLD, professor HALVDAN KOHT, stortingsmann gårdbruker JON SUNDBY.

Instituttet har ved forskjellige anledninger nedsatt *særlige utvalg* til å behandle enkeltstående spørsmål.

*

Som *korresponderende medlemmer* av Instituttet har styret opnevnt de utenlandske videnskapsmenn, som har holdt lengere forelesningsrekker ved Instituttet, nemlig A. MEILLET, membre de l'Institut, Paris, professor dr.

Korresponderende medlemmer.

O. JESPERSEN, Kjøbenhavn, Sir PAUL VINOGRADOFF, Oxford, professor dr. KAARLE KROHN, Helsingfors, professor dr. F. KRUEGER, Leipzig, professor dr. F. BOAS, New York, professor dr. B. KARLGREN, Göteborg, professor dr. M. MAUSS, Paris, professor dr. C. MEINHOF, Hamburg, professor dr. E. D. STARBUCK, Iowa City, Iowa, professor dr. M. ROSTOVZJEFF, Yale University U. S. A., professor dr. A. DOPSCH, Wien, professor dr. MARC BLOCH, Strasbourg, professor dr. LEOPOLD WENGER, München, professor dr. MARIAN SAN NICOLÒ, Prag.

*

Instituttets
økonomi.

Instituttets økonomi bygger på at det oppebærer $\frac{2}{3}$ av den renteavkastning Forskningsfondets humanistiske avdeling råder over, samt rentene av den million Oslo kommune har skjenket som grunnfond for Instituttet. Se ovenfor s. 30. Disse beløp stiger derved at etter statuttene for Forskningsfondet og for Instituttet $\frac{1}{10}$ av hvert års renteavkastning legges til kapitalen. Forskningsfondets økonomi er styrket derved at det i 1922 blev besluttet at 500 000 kroner av pengelotteriets overskudd skulde tilflyte Forskningsfondet, og i 1927 at 400 000 kroner av overskuddet skulde tilfalle det. $\frac{1}{3}$ av de renter disse beløp kaster av sig tilfaller (med fradrag av $\frac{1}{10}$) Instituttet.

Da Instituttets virksomhet er internasjonal, har det ligget nær å søke økonomisk støtte i utlandet. Det lyktes også Instituttet på et tidlig tidspunkt å vinne den amerikanske *Rockefeller Foundations* interesse. Denne vel-dige organisasjon arbeider nu verden over for å fremkalle videnskapelig arbeid. Det er gjennomgående tiltak som er utsprunget innenfor det enkelte land den støtter, uten at den selv forlanger å gripe inn i ledelse og administrasjon.

Som ovenfor nevnt er det tre bevilgninger Instituttet har fått fra Rockefeller Foundation; den ene av dem blev det imidlertid umulig for Instituttet å benytte. I 1926

bevilget The Laura Spelman Rockefeller Memorial (som nu er gått inn i Rockefeller Foundation) 35 000 dollars til den ekspedisjon til Kolahalvoen, Instituttet hadde planlagt. Av grunner som der er gjort rede for ovenfor s. 94 ff., måtte imidlertid Instituttet la planen falle. Bevilgningen blev som følge derav ikke brukt. I desember 1928 gav Rockefeller Foundation Instituttet en bevilgning på 10 000 dollars om året i to år. Denne bevilgning blev, som ovenfor s. 97 ff. forklart, anvendt til å utgi Konrad Nielsens lappiske ordbok og Schreiners Zur Osteologie der Lappen. Det viste sig imidlertid at beløpet ikke var tilstrekkelig til helt å dekke omkostningene ved disse meget kostbare utgivelsesarbeider. I desember 1930 gav Rockefeller Foundation Instituttet en synkende bevilgning for fire år, nemlig 10 000 dollars for 1931, 7 500 dollars for 1932, 5 000 dollars for 1933 og 2 500 dollars for 1934. Instituttet har besluttet å anvende disse beløp hovedsakelig til trykning av store publikasjoner av internasjonal betydning, som Instituttet ellers ikke hadde kunnet make. Se således ovenfor s. 138 ff.

Fra dansk, finsk og svensk side er interesse vist for Instituttets arbeid derved at stipendiater er sendt til våre forelesningsrekker. Se ovenfor s. 36 og s. 38.

En stor glede for Instituttet var det, at det i 1926 mottok dampskibsekspeditor *Nils Pedersen og hustrus legat* på 70 000 kroner. For dette legat er der redegjort ovenfor s. 170.

Det har vist sig nødvendig å foreta en *endring i statuttene for Instituttet*; den er imidlertid utelukkende av formell art. I statuttens § 7 het det: «Regnskapet revideres av Statsrevisjonen og oversendes Kongen til desisjon.» Denne bestemmelse var uheldig, idet regnskaper som er revidert av Statsrevisjonen, ikke kan oversendes Kongen til desisjon. Ved kongelig resolusjon av 6 juli 1930 er det derfor bestemt, at reglen i § 7 skal lyde således: «Ved hvert budgettårs utgang avlegges innen 3 måneder regnskap, som blir gjennom Kirke- og

Endring i
statuttene.

Undervisningsdepartementet å innsende til Statsrevisjonen.» Tilsvarende endring er ved kongelig resolusjon av 27 juli 1930 gjort i statuttene for Nils Pedersen og hustrus legat.

*

*Instituttets
administrasjon
er utført
med efter-
hånden uten
direkte for-
billeder.*

Administrasjonen for et videnskapelig Institutt har langt større og mere sammensatte arbeidsoppgaver enn styret for et videnskapelig fond. Den administrative oppbygning av et institutt kan derfor ikke ta de videnskapelige fonds som mønster. Heller ikke forelå der i vårt land noget annet institutt som kunde tas til forbillede. Nobelinstituttet, som i visse måter ligger vårt Institutt nær, bygger jo nemlig på et bibliotek, mens vårt Institutt har gitt avkall på dette meget kostbare hjelpemiddel.

Det var derfor nødvendig da Instituttets administrasjon skulde bygges op, å gå forsiktig og prøvende til verks.

Fra første ferd av var det klart, at skulde det nødvendige initiativ og den nødvendige sakkunnskap settes inn, måtte en rekke utvalg tre støttende til. Som medlemmer av utvalgene har Instituttet kunnet anvende også videnskapsmenn som står utenfor styret. Det har på den måte lyktes å skaffe en stab av sakkyndige, valgt efter hensyn til de oppgaver Instituttet har tatt op, og hver stillet overfor den oppgave som ligger hans sakkunnskap nærmest. Som før fortalt gav Instituttet til en begynnelse utvalgene for stor selvstendighet. Man innskrenket den derfor, og utvidet derved det samlede styres maktkrets. Den ordning som således blev skapt, har virket tilfredsstillende.

For å spare så meget på administrasjonsomkostninger som mulig, hadde Instituttet til en begynnelse intet kontorrum og ingen kontorhjelp. Dette var i lengden uholdbart. Et rum av meget beskjedne dimensjoner fikk Instituttet overlatt i Nobelinstituttets bygning. Fra 1 januar 1927 kunde det derfra flytte inn i et større rum i Statsarkivet (Stortingsbygningen). I mars 1929,

da endel rum i annen etasje i Nobelinstituttets bygning blev ledige, kunde Instituttet flytte inn der; det fikk oprindelig to store rum, senere tre. En vesentlig hjelp for arbeidet var det at man fra 1 januar 1927 gikk til ansettelse av en kontorassistent, foreløbig dog bare med 2 timers daglig arbeidstid. I mars 1930 gikk denne stilling over til heldagsstilling.

I erkjennelse av den nære forbindelse som består mellem det program Instituttet for sammenlignende kulturforskning har satt sig, og de oppgaver som foreligger for Nobelinstituttet, har *Det norske Stortings Nobelkomité* stillet sin forelesningssal og de kontorrum som er nevnt ovenfor, til gratis avbenyttelse for Instituttet (dog så at selvfølgelig utgifter til varme, lys og renhold dekkes). Også det rum Instituttet en tid hadde i *Statsarkivet*, blev stillet gratis til forføining. På samme måte har *Universitetet* og *Videnskapsakademiet* stillet sine lokaler til disposisjon for Instituttet, når det har hatt bruk for dem. Instituttet har således overhodet ikke hatt utgifter til leie av lokaler.

Eftersom arbeidet vokser, er det imidlertid innlysende at også Instituttets administrative virkemidler må økes.

TILBAKEBLIKK

UTENLANDSKE VIDENSKAPSMENNS UTTALELSER OM INSTITUTTET

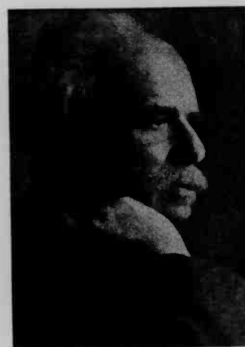
Efterat Instituttet nu en del år har vært i virksomhet, reiser sig naturlig spørsmålet om hvorvidt dets program har stått sin prøve, og om det arbeid det har utført, svarer til de forventninger man stillet til det.

Instituttets styre har anmodet dets korresponderende medlemmer om å avgi uttalelser om dette spørsmål. Da de alle har opholdt sig i Oslo som forelesere ved Instituttet, kjenner de det og dets arbeid godt. Deres uttalelser hitsettes her; de som ikke er forfattet på et skandinavisk sprog, i oversettelse til norsk.

FRANZ BOAS, professor ved Columbia University, New York, skriver:

La mig få lov til å gi uttrykk for det verd jeg setter på det betydningsfulle og fortrinlige arbeid Instituttet for sammenlignende kulturforskning har utført og utfører.

Instituttet går ut fra den opfatning at kulturforskningen må omfatte alle grener av kulturen, at denne altså må opfattes som en enhet, der samtidig bør bearbeides fra alle sider. Denne opfatning har båret ypperlig frukt. Dette fremgår av den statelige rekke av publikasjoner Instituttet har utgitt. De har i betydelig mon øket vårt kjennskap til primitive kulturer, og de har gitt bidrag til forståelsen av den utvikling som har

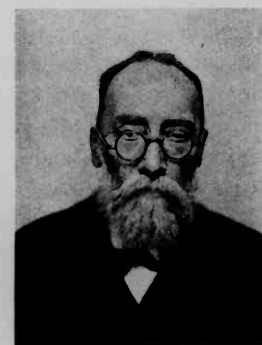
bragt de skandinaviske land dit de nu står. Instituttets plan for utforskningen av lappekulturen er et mønster som burde efterlignes på alle andre områder. Jeg sporer innflytelse fra Instituttets bredt anlagte utforskning av kulturproblemene i det som nu gjøres her i Amerika.

Jeg anser Instituttet som ett av de betydningsfulleste foretagender som er blitt organisert i de senere tider. Jeg ønsker Instituttet til lykke med at dets arbeid er blitt en sukses, og jeg ønsker at det må opnå større kapital for å kunne løse de oppgaver det har satt sig, tilstrekkelige midler til forskningsarbeidet, til publikasjonene, og til å føre videnskapsmenn fra de forskjellige land sammen, så de kan få anledning til å utveksle meninger under Instituttets ledelse.

23 mai 1930.

A. MEILLET, medlem av Det franske Akademi, professor ved Collège de France og president for 4. seksjon av Ecole des Hautes Etudes i Paris skriver:

Jeg har fulgt Instituttets arbeid helt fra begynnelsen, og jeg har kunnet forvisse mig om at virkeligheten ikke på noget punkt har gjort de forventninger til skamme som måtte vekkes av de betydelige forskere der står som ledere av Instituttet. Helt fra sin begynnelse av har Instituttet trådt frem som et stort internasjonalt centrum, idet det har innbudt videnskapsmenn fra forskjellige land til å holde forelesnings-

TILBAKEBLIKK

UTENLANDSKE VIDENSKAPSMENNS UTTALELSER OM INSTITUTTET

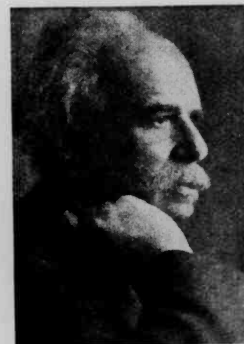
Efterat Instituttet nu en del år har vært i virksomhet, reiser sig naturlig spørsmålet om hvorvidt dets program har stått sin prøve, og om det arbeid det har utført, svarer til de forventninger man stillet til det.

Instituttets styre har anmodet dets korresponderende medlemmer om å avgi uttalelser om dette spørsmål. Da de alle har opholdt sig i Oslo som forelesere ved Instituttet, kjenner de det og dets arbeid godt. Deres uttalelser hitsettes her; de som ikke er forfattet på et skandinavisk sprog, i oversettelse til norsk.

FRANZ BOAS, professor ved Columbia University, New York, skriver:

La mig få lov til å gi uttrykk for det verd jeg setter på det betydningsfulle og fortrinlige arbeid Instituttet for sammenlignende kulturforskning har utført og utfører.

Instituttet går ut fra den opfatning at kulturforskningen må omfatte alle grener av kulturen, at denne altså må opfattes som en enhet, der samtidig bør bearbejdes fra alle sider. Denne opfatning har båret ypperlig frukt. Dette fremgår av den statelige rekke av publikasjoner Instituttet har utgitt. De har i betydelig mon øket vårt kjennskap til primitive kulturer, og de har gitt bidrag til forståelsen av den utvikling som har

bragt de skandinaviske land dit de nu står. Instituttets plan for utforskningen av lappekulturen er et mønster som burde efterlignes på alle andre områder. Jeg sporer innflytelse fra Instituttets bredt anlagte utforskning av kulturproblemene i det som nu gjøres her i Amerika.

Jeg anser Instituttet som ett av de betydningsfulleste foretagender som er blitt organisert i de senere tider. Jeg ønsker Instituttet til lykke med at dets arbeid er blitt en suksess, og jeg ønsker at det må opnå større kapital for å kunne løse de oppgaver det har satt sig, tilstrekkelige midler til forskningsarbeidet, til publikasjonene, og til å føre videnskapsmenn fra de forskjellige land sammen, så de kan få anledning til å utveksle meninger under Instituttets ledelse.

23 mai 1930.

A. MEILLET, medlem av Det franske Akademi, professor ved Collège de France og president for 4. seksjon av Ecole des Hautes Etudes i Paris skriver:

Jeg har fulgt Instituttets arbeid helt fra begynnelsen, og jeg har kunnet forvisse mig om at virkeligheten ikke på noget punkt har gjort de forventninger til skamme som måtte vekkes av de betydelige forskere der står som ledere av Instituttet. Helt fra sin begynnelse av har Instituttet trådt frem som et stort internasjonalt centrum, idet det har innbudt videnskapsmenn fra forskjellige land til å holde forelesnings-

rekker, som det senere har utgitt i bokform, og det har bidratt til å bringe i forbindelse med hverandre videnskapsmenn av forskjellig type og fra forskjellige sprog.

Så snart Instituttet var åpnet, tok det fatt på sitt arbeid; undersøkelsene og publikasjonene på alle områder har etterhånden tatt stort omfang, og ingen gren av de studier det hadde satt sig til opgave å følge, er blitt forsømt: arkeologi, folkløse, sprogvidenskap har vært gjenstand for publikasjoner hvis verdi er anerkjent overalt.

Og ennå en ting til: nogen av publikasjonene, f. eks. professor MAGNUS OLSENS, har på en glimrende måte vist hvordan man samtidig kan utnytte flere disipliner således at de gjensidig kaster lys over hverandre.

For å holde mig til sprogvidenskapen, hvor jeg særlig kan dømme om Instituttets virksomhet, så har professor MORGENSTIERNES reiser til India bragt betydelige og helt nye resultater. Den store verdi de har, har man allerede nu kunnet fastslå, idet de straks er blitt publisert. Det kunde ikke skjedd, hvis ikke Morgenstiernes arbeider hadde fått plass blandt Instituttets publikasjoner.

Der er plass for mange undersøkelser av lignende art, og hvis Instituttets pengemidler tillot å foreta dem, er der ingen mangel på forskningsobjekter. Mange sprog forsvinner uten å være blitt studert; det er derfor maktpåliggende i den allernærmeste fremtid sterkt å øke undersøkelsene av dem. Mennene mangler da heller ikke i Norge. Grunnleggelsen av det store sprogtdsskrift som professor MÆRSTRANDER redigerer, har vist hvor betydelig den norske gruppe av sprogforskere er; den er i øieblikket en av verdens beste, ved sin originalitet i tanken, ved sine solide og omfattende kunnskaper, og fordi den spenner over så vide felter.

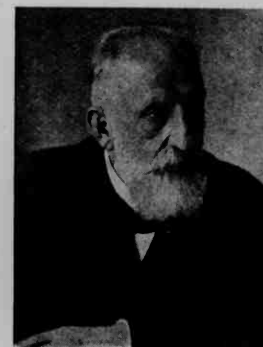
Når jeg sier at videnskapsmennene i alle land er taknemlige mot Norge for hvad det i fremtiden vil gjøre for Instituttet, tror jeg å gi uttrykk for en mening som alle vilde underskrive. Personlig beundrer jeg det arbeid Instituttet har utført, og jeg vil ønske at det skal kunne,

ikke bare fortsette arbeidet med samme energi som hitil, men også utvide det og gjøre det ennå mere fruktbringende.

p. t. New York 28 april 1930.

CARL MEINHOF, professor ved Hamburgs universitet, leder av seminaret for afrikanske sprog og sydhavs-sprogene har avgitt en uttalelse, hvorav hitsettes:

Det er et godt mål Instituttet for sammenlignende kulturforskning i Oslo har satt sig, når det søker å fremme samfølelsen mellom folkeslagene, og en god vei frem til dette mål følger det, når det studerer de forskjellige folks sprog, deres skikker og deres rettsregler, deres sagn og eventyr. Med rette har Instituttet tatt sitt utgangspunkt i det hjemlige, for hvordan vil den som ikke kjenner og elsker sin egen folkeeieidommelighet kunne forstå og riktig vurdere det fremmede! Men Instituttet begrenser sig ikke til dette. Mange av de arbeider som alt foreligger, peker vidt ut i verden. Disse undersøkelser gjelder ikke bare mennesket av idag. Det er jo vokset ut fra mennesket i tidligere tider, helt fra menneskehetens første oprindelse. De som levde under en tidligere kultur, f. eks. stenalderens — hvis kultur ofte er så lik de primitive folks kultur av idag at man kunde forveksle dem — var jo heller ikke fremmede barbarer, men våre forfedre, mennesker av vårt eget blod og av vår egen art. Idet man utforsker alle disse i rum og tid fjerne kulturer, ser man klarere og klarere under den fremmede drakt mennesket selv med dets nød og dets lykke, og det er å håpe at denne erkjennelse vil skape et grunnlag for gjensidig forståelse mellom menneskene.

rekker, som det senere har utgitt i bokform, og det har bidratt til å bringe i forbindelse med hverandre videnskapsmenn av forskjellig type og fra forskjellige sprog.

Så snart Instituttet var åpnet, tok det fatt på sitt arbeid; undersøkelsene og publikasjonene på alle områder har etterhånden tatt stort omfang, og ingen gren av de studier det hadde satt sig til opgave å følge, er blitt forsømt: arkeologi, folkløse, sprogvidenskap har vært gjenstand for publikasjoner hvis verdi er anerkjent overalt.

Og ennå en ting til: nogen av publikasjonene, f. eks. professor MAGNUS OLSENS, har på en glimrende måte vist hvordan man samtidig kan utnytte flere disipliner således at de gjensidig kaster lys over hverandre.

For å holde mig til sprogvidenskapen, hvor jeg særlig kan dømme om Instituttets virksomhet, så har professor MORGENSTIERNES reiser til India bragt betydelige og helt nye resultater. Den store verdi de har, har man allerede nu kunnet fastslå, idet de straks er blitt publisert. Det kunde ikke skjedd, hvis ikke Morgenstiernes arbeider hadde fått plass blandt Instituttets publikasjoner.

Der er plass for mange undersøkelser av lignende art, og hvis Instituttets pengemidler tillot å foreta dem, er der ingen mangel på forskningsobjekter. Mange sprog forsvinner uten å være blitt studert; det er derfor maktpåliggende i den allernærmeste fremtid sterkt å øke undersøkelsene av dem. Mennene mangler da heller ikke i Norge. Grunnleggelsen av det store sprogtidsskrift som professor MARSTRANDER redigerer, har vist hvor betydelig den norske gruppe av sprogforskere er; den er i øieblikket en av verdens beste, ved sin originalitet i tanken, ved sine solide og omfattende kunnskaper, og fordi den spenner over så vide felter.

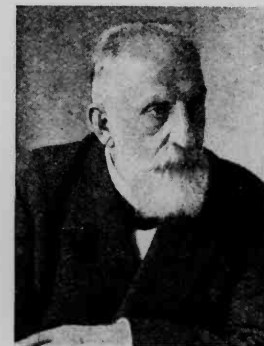
Når jeg sier at videnskapsmennene i alle land er takknemlige mot Norge for hvad det i fremtiden vil gjøre for Instituttet, tror jeg å gi uttrykk for en mening som alle vilde underskrive. Personlig beundrer jeg det arbeid Instituttet har utført, og jeg vil ønske at det skal kunne,

ikke bare fortsette arbeidet med samme energi som hitil, men også utvide det og gjøre det ennå mere fruktbringende.

p. t. New York 28 april 1930.

CARL MEINHOF, professor ved Hamburgs universitet, leder av seminaret for afrikanske sprog og sydhavs-sprogene har avgitt en uttalelse, hvorav hitsettes:

Det er et godt mål Instituttet for sammenlignende kulturforskning i Oslo har satt sig, når det søker å fremme samfølelsen mellom folkeslagene, og en god vei frem til dette mål følger det, når det studerer de forskjellige folks sprog, deres skikker og deres rettsregler, deres sagn og eventyr. Med rette har Instituttet tatt sitt utgangspunkt i det hjemlige, for hvordan vil den som ikke kjenner og elsker sin egen folkeeidomme kunne forstå og riktig vurdere det fremmede! Men Instituttet begrenser sig ikke til dette. Mange av de arbeider som alt foreligger, peker vidt ut i verden. Disse undersøkelser gjelder ikke bare mennesket av idag. Det er jo vokset ut fra mennesket i tidligere tider, helt fra menneskehetens første oprindelse. De som levde under en tidligere kultur, f. eks. steinalderens — hvis kultur ofte er så lik de primitive folks kultur av idag at man kunde forveksle dem — var jo heller ikke fremmede barbarer, men våre forfedre, mennesker av vårt eget blod og av vår egen art. Idet man utforsker alle disse i rum og tid fjerne kulturer, ser man klarere og klarere under den fremmede drakt mennesket selv med dets nød og dets lykke, og det er å håpe at denne erkjennelse vil skape et grunnlag for gjensidig forståelse mellom menneskene.

Studiet av ens egen folkeeidommelighet og dens historie viser dessuten hvordan den er blitt utformet ikke bare ved utfoldelse av dens egne indre egenskaper, men i vekselvirkning med andre kulturer. Selv et tilsynelatende så avstengt land som Norge har helt fra de eldste tider fått impulser utenfra, men det har også gjennom vikingetogene og gjennom sin rike litteratur fra gammel og ny tid øvet innflytelse på Europas åndelige utvikling.

Når vi ser gjennom de mange bind i fortreffelig utstyr som Instituttet allerede har utgitt, og kaster et blikk på de forelesninger fra forskjellige land som Instituttet har latt avholde, strømmer der op i oss en følelse av den varmeste takknemlighet mot Instituttets grunnleggere og hjelpere, og mot dets medarbeidere. Det som adskiller disse forelesninger og publikasjoner fra andre lignende, er især at de er retningsgivende, uaktet de jo ikke bare setter sig en metodisk oppgave. Når KAARLE KROHN gjør oss bekjent med den folkloristiske arbeidsmetode Julius Krohn har grunnlagt, eller Edv. BULL utvikler sitt program for studium av bondesamfundets kulturforhold, gir de ikke bare teoretiske drøftelser, men fører oss samtidig inn i det behandlede stoff. Og de andre arbeider, som strekker sig fra Nord-Norge til Kaukasus, Afghanistan, India, Kina og Afrika, er ikke bare verdifulle enkeltfremstillinger, men viser tillike den metode man må anvende for å nå det store, fjerne mål. Således var det planlagt fra først av, og denne plan har alle medarbeiderne fulgt. Ikke en eneste av dem har gjort den feil å la sig lede av en bestemt tendens. Omhyggelig videnskapelig arbeid er det eneste ledemotiv som går gjennom alle disse omfangsrige og grundige studier. De byr ikke bare selv fortrinlig videnskapelig bekæring, men ansporer også til videre arbeid på beslektede områder. Om nu nogen står beundrende foran denne rikdom og vilde stille sig det spørsmål: «Hvormeget bøker vil der så komme ut av det, når andre

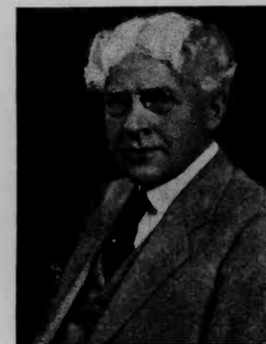
arbeider med i samme retning?» så behøver denne tanke ikke å volde nogen uro. Det storslagne ved disse verker vil nok vekke beundring, men det vil ta sin tid før det finner mange efterlignere blandt andre folk. Skulde det skje, bør man holde sig for øie at der vel ikke kan skapes nogen betydningsfullere publikasjonsrekke enn en hvori menneskeheten forsøker å forstå sig selv og gi en fremstilling av sig selv.

Ett har Instituttet allerede opnådd: det har bragt oss, dets medarbeidere, nærmere hverandre og fylt oss med dyp takknemlighet for de videnskapelige impulser som utgår fra Oslo, og for det vennskapelige sinnelag hos det norske folk og dets videnskapsmenn, som har gjort dette samarbeid mulig. Den som har dette i tankene, vil uttale det håp at Instituttets arbeid skal utvikle sig videre, som forbillede for jordens folk. Derved fremmer Instituttet den gjensidige forståelse mellem folkeslagene, og utvikler tillike det største gode det enkelte folk har, kjærligheten til sitt eget sprog og sin kultur, kjærligheten til hjemmet.

Mai 1930.

EDWIN STARBUCK, professor ved Statsuniversitetet i Iowa, U. S. A., skriver:

Instituttet for sammenlignende kulturforskning har hatt en særlig bemerkelsesverdig historie. Mens jordens nasjoner stod mot hverandre i strid, hadde de skandinaviske folk det fremsyn og det mot å gi et positivt bidrag til kultur og samfølelse i verden. Instituttet blev høisinnnet og riktig planlagt og er blitt klokt ledet. Det står der som en bemerkelsesverdig innsats fra vennligsinnede mennesker for vennskap verden over. Man

Studiet av ens egen folkeeiendommelighet og dens historie viser dessuten hvordan den er blitt utformet ikke bare ved utfoldelse av dens egne indre egenskaper, men i vekselvirkning med andre kulturer. Selv et tilsynelatende så avstengt land som Norge har helt fra de eldste tider fått impulser utenfra, men det har også gjennom vikingetogene og gjennom sin rike litteratur fra gammel og ny tid øvet innflytelse på Europas åndelige utvikling.

Når vi ser gjennom de mange bind i fortreffelig utstyr som Instituttet allerede har utgitt, og kaster et blikk på de forelesninger fra forskjellige land som Instituttet har latt avholde, strømmer der op i oss en følelse av den varmeste takknemlighet mot Instituttets grunnleggere og hjelpere, og mot dets medarbeidere. Det som adskiller disse forelesninger og publikasjoner fra andre lignende, er især at de er retningsgivende, uaktet de jo ikke bare setter sig en metodisk opgave. Når KAARLE KROHN gjør oss bekjent med den folkloristiske arbeidsmetode Julius Krohn har grunnlagt, eller EDV. BULL utvikler sitt program for studium av bondesamfundets kulturforhold, gir de ikke bare teoretiske drøftelser, men fører oss samtidig inn i det behandlede stoff. Og de andre arbeider, som strekker sig fra Nord-Norge til Kaukasias, Afghanistan, India, Kina og Afrika, er ikke bare verdifulle enkeltframstillinger, men viser tillike den metode man må anvende for å nå det store, fjerne mål. Således var det planlagt fra først av, og denne plan har alle medarbeiderne fulgt. Ikke en eneste av dem har gjort den feil å la sig lede av en bestemt tendens. Omhyggelig videnskapelig arbeid er det eneste ledemotiv som går gjennom alle disse omfangsrige og grundige studier. De byr ikke bare selv fortrinlig videnskapelig belæring, men ansporer også til videre arbeid på beslektede områder. Om nu nogen står beundrende foran denne rikdom og vilde stille sig det spørsmål: «Hvormeget mange bøker vil der så komme ut av det, når andre

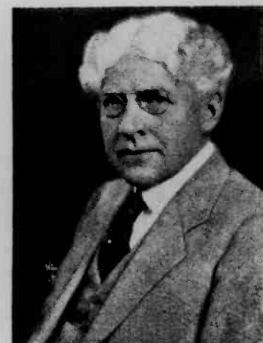
arbeider med i samme retning?» så behøver denne tanke ikke å volde nogen uro. Det storslagne ved disse verker vil nok vekke beundring, men det vil ta sin tid før det finner mange efterlignere blandt andre folk. Skulde det skje, bør man holde sig for øie at der vel ikke kan skapes nogen betydningsfullere publikasjonsrekke enn en hvori menneskeheten forsøker å forstå sig selv og gi en fremstilling av sig selv.

Ett har Instituttet allerede opnådd: det har bragt oss, dets medarbeidere, nærmere hverandre og fylt oss med dyp takknemlighet for de videnskapelige impulser som utgår fra Oslo, og for det vennskapelige sinnelag hos det norske folk og dets videnskapsmenn, som har gjort dette samarbeid mulig. Den som har dette i tankene, vil uttale det håp at Instituttets arbeid skal utvikle sig videre, som forbillede for jordens folk. Derved fremmer Instituttet den gjensidige forståelse mellem folkeslagene, og utvikler tillike det største gode det enkelte folk har, kjærligheten til sitt eget sprog og sin kultur, kjærligheten til hjemmet.

Mai 1930.

EDWIN STARBUCK, professor ved Statsuniversitetet i Iowa, U. S. A., skriver:

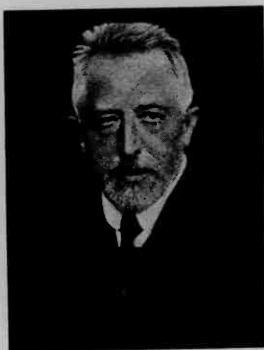
Instituttet for sammenlignende kulturforskning har hatt en særlig bemerkelsesverdig historie. Mens jordens nasjoner stod mot hverandre i strid, hadde de skandinaviske folk det fremsyn og det mot å gi et positivt bidrag til kultur og samfølelse i verden. Instituttet blev hoi-sinnet og riktig planlagt og er blitt klokt ledet. Det står der som en bemerkelsesverdig innsats fra vennligsinne mennesker for vennskap verden over. Man

må inderlig håpe at Instituttets virksomhetsområde må bli utvidet, og at det hvert år må få se stipendiater komme sammen fra alle nasjoner til gjensidig berikelse og dypere forståelse.

April 1930.

FELIX KRUEGER, professor i filosofi, direktør for Det psykologiske Institutt ved Leipzigs universitet, medlem av Det saksiske videnskapsakademi, skriver:

Instituttet for sammenlignende kulturforskning, hvis åpning jeg deltok i, har, så vidt jeg kan dømme om det, opfylt de store forventninger den lærde verden møtte det med. De arbeider det har offentliggjort er tallrike og yderst mangeartet. Det som har været tilgjengelig for mig av disse publikasjoner har på mig gjort et solid, ja udmerket inntrykk. Alt det Instituttet har satt i verk, synes mig å stå på et høit nivå. Kastet man et blikk ut over alle de mange slags institutter den samlede naturforskning allerede i århundrer har hatt, måtte man ønske at noget lignende også måtte bli kultur- og åndsvidenskapene til del. Instituttet for sammenlignende kulturforskning har tatt sig fore for en stor del å utfylle denne følelige mangel. Dets arbeid vil, det er jeg overbevist om, bli til den største nytte for Norges land og mange civiliserte folk. Fremfor alt vil det tilfredsstille et videnskapelig behov, om Instituttet kan holde sig livskraftig og bli planmessig videre utbygget.

Leipzig, den 17 april 1930.

OTTO JESPERSEN, professor emeritus ved Københavns Universitet uttaler:

Undertegnede, der nød den store ære at være blandt de første som Instituttet for sammenlignende kulturforskning indbød som foredragsholdere til Oslo, har siden den tid med den største interesse fulgt Instituttets virksomhed. Det er et ikke ringe antal av de ypperste udenlandske forskere i de humanistiske fag som Instituttet har formaaet at indkalde til forelæsningsrækker, der ved

deres originalitet og omfattende syn har faaet og vil faa stor betydning for videnskabens udvikling; og fra fremragende norske videnskapsmænd er der jo ogsaa i Instituttet fremkommet særdeles vægtige og vigtige bidrag. Ligeledes av overordentlig betydningen er trykningen av omfattende tekster på forskjellige sprog, og ikke mindst den samlede offentliggjørelse av MOLTKE MOES hidtil svært utilgængelige avhandlinger. Det maa saaledes siges at Instituttet helt igjennem har opfyldt sitt formaal til fremme for videnskaben og som bindeled mellem norsk og udenlandsk forsken paa en saa udmerket maade, at det maa haabes at det maa kunne fortsætte i samme aand og om muligt i endnu større omfang.

April 1930.

(sign.) Otto Jespersen.

MICHAEL ROSTOVITZ, Sterling Professor i oldtidens historie og klassisk arkeologi ved Yale University, U. S. A., skriver:

Jeg har nu i mere enn to år været knyttet til Instituttet for sammenlignende kulturforskning som korresponderende medlem. Jeg har nytt godt av Instituttets gjestfrihet, da jeg efter innbydelse holdt en rekke forelesninger i Oslo. Jeg behøver ikke å si hvor dypt inntrykk Norge og dets foretagsomhet gjorde på mig. Men

må inderlig håpe at Instituttets virksomhetsområde må bli utvidet, og at det hvert år må få se stipendiater komme sammen fra alle nasjoner til gjensidig berikelse og dypere forståelse.

April 1930.

FELIX KRUEGER, professor i filosofi, direktør for Det psykologiske Institutt ved Leipzigs universitet, medlem av Det saksiske videnskapsakademi, skriver:

Instituttet for sammenlignende kulturforskning, hvis åpning jeg deltok i, har, så vidt jeg kan domme om det, opfylt de store forventninger den lærde verden møtte det med. De arbeider det har offentliggjort er tallrike og yderst mangeartet. Det som har været tilgjengelig for mig av disse publikasjoner har på mig gjort et solid, ja udmerket inntrykk. Alt det Instituttet har satt i verk, synes mig å stå på et høit nivå. Kastet man et blikk ut over alle de mange slags institutter den samlede naturforskning allerede i århundrer har hatt, måtte man ønske at noget lignende også måtte bli kultur- og åndsvidenskapene til del. Instituttet for sammenlignende kulturforskning har tatt sig fore for en stor del å utfylle denne følelige mangel. Dets arbeid vil, det er jeg overbevist om, bli til den største nytte for Norges land og mange civiliserte folk. Fremfor alt vil det tilfredsstille et videnskapelig behov, om Instituttet kan holde sig livskraftig og bli planmessig videre utbygget.

Leipzig, den 17 april 1930.

OTTO JESPERSEN, professor emeritus ved Københavns Universitet uttaler:

Undertegnede, der nød den store ære at være blandt de første som Instituttet for sammenlignende kulturforskning indbød som foredragsholdere til Oslo, har siden den tid med den største interesse fulgt Instituttets virksomhed. Det er et ikke ringe antal av de ypperste udenlandske forskere i de humanistiske fag som Instituttet har formaaet at indkalde til forelæsningsrækker, der ved

deres originalitet og omfattende syn har faaet og vil faa stor betydning for videnskabens udvikling; og fra fremragende norske videnskapsmænd er der jo ogsaa i Instituttet fremkommet særdeles vægtige og vigtige bidrag. Ligeledes av overordentlig betydningen er trykningen av omfattende tekster på forskjellige sprog, og ikke mindst den samlede offentliggjørelse av MOLTKE MOES hidtil svært utilgængelige avhandlinger. Det maa saaledes siges at Instituttet helt igjennem har opfyldt sitt formaal til fremme for videnskaben og som bindeled mellem norsk og udenlandsk forsken paa en saa udmerket maade, at det maa haabes at det maa kunne fortsætte i samme aand og om muligt i endnu større omfang.

April 1930.

(sign.) Otto Jespersen.

MICHAEL ROSTOVITZ, Sterling Professor i oldtidens historie og klassisk arkeologi ved Yale University, U. S. A., skriver:

Jeg har nu i mere enn to år været knyttet til Instituttet for sammenlignende kulturforskning som korresponderende medlem. Jeg har nytt godt av Instituttets gjestfrihet, da jeg efter innbydelse holdt en rekke forelesninger i Oslo. Jeg behøver ikke å si hvor dypt inntrykk Norge og dets foretagsomhet gjorde på mig. Men

kanskje det allerdypeste inntrykk fikk jeg av Oslo Kommunes og statsmyndighetenes holdning likeoverfor Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Jeg må bekjenne at endog i et så rikt og blomstrende land som De Forente Stater i Amerika er der ennu en viss likegyldighet for humanistisk forskningsarbeid. Om ren og anvendt naturvidenskap får all den støtte den

trenger, er dette ikke tilfelle med de humanistiske studier. Det er f. eks. meget vanskelig å skaffe penger til å utgi bøker som ikke inneholder bare almindeligheter, men gir en virkelig videnskapelig undersøkelse.

Det er ett av de interessanteste trekk i de skandinaviske lands liv etter krigen, at de tok ledelsen i å understøtte og organisere forskning, ikke bare på de rene og anvendte naturvidenskapers område, men også på de humanistiske studiers felt. Og jeg må si at blandt de skandinaviske land var det Norge som nådde lengst da det skapte Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Jeg kan bare peke på den beundringsverdige rekke bind som er utgitt av Instituttet i løpet av noen få år. Alle felter av humanistisk forskning er representert i denne imponerende samling. Historie, filologi, etnografi, antropologi, geografi, kunsthistorie har alle sammen sin plass i rekken, og det er meget interessant å se hvordan der er gitt en viss forrang til vitale problemer som står i forbindelse med de skandinaviske land, som er så forsmøtt i den moderne videnskapelige forskning.

Selvfølgelig er det den letteste ting av verden å publisere en rekke bind, hvis man bare har penger nok til det. Men spørsmålet er hvor verdifulle verkene er. I denne henseende kan jeg ikke dømme om alle de verker som Instituttet har utgitt. Men på de to områder hvor

jeg er kompetent til å dømme, må jeg si at jeg anser de verker Instituttet har utgitt som første klasses arbeider. La mig straks nevne Boas's bok om Primitiv kunst, og ganske særlig SHETELIG's Norges Forhistorie, og BRØGGERS Det norske folk i oldtiden. En stor fordel er det at alle Instituttets publikasjoner foreligger på ett av de européiske hovedsprog, engelsk, fransk eller tysk, således også de som tillike foreligger på norsk.

Jeg kan ikke undlate å nevne den store betydning for internasjonalt samarbeid som Instituttet har hatt, idet det har gitt fremmede videnskapsmenn anledning til å bli kjent med Norge og det norske folk, og har fremlagt for dem resultatene av norske videnskapsmenns forskning.

Og sist men ikke minst Instituttets forskjellige ekspedisjoner, dels planlagt, dels allerede utført. De vil uten tvil bidra til å fremelske internasjonalt samarbeid mellem de forskjellige nasjoner.

Hvad jeg vil si kan jeg sammenfatte i dette: Instituttets eksistens er utslag av et stort løft Norge har tatt for å gi sitt bidrag til européisk og amerikansk kulturs skattkammer, og jeg vil slutte min uttalelse med å uttrykke det ønske at Instituttets eksistens må bli sikret for alle tider, og at det må få anledning til ikke bare å fortsette det arbeid det allerede har tatt op, men også til å utvide det og ta flere arbeidsoppgaver op.

Mai 1930.

KAARLE KROHN, professor ved Universitetet i Helsingfors, skriver:

Till Instituttet for sammenlignende Kulturforskning står den nya folkloristiska vetenskapen i största tacksamhetsskuld för de storartade publikationerna av BONDINGS Santal Folk Tales och QVIGSTADS Lappiske eventyr. Särskild anledning till tacksamhet har den nordiska folkminnesforskningen, på vilken den norske banbrytarens MOLTKE MOES oförgätliga forskarpersonlighet utövat ett varaktigt inflytande, för utgivandet av hans samlade

kanskje det allerdypeste inntrykk fikk jeg av Oslo Kommunes og statsmyndighetenes holdning likeoverfor Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Jeg må bekjenne at endog i et så rikt og blomstrende land som De Forente Stater i Amerika er der ennå en viss likegyldighet for humanistisk forskningsarbeid. Om ren og anvendt naturvidenskap får all den støtte den

trenger, er dette ikke tilfelle med de humanistiske studier. Det er f. eks. meget vanskelig å skaffe penger til å utgi bøker som ikke inneholder bare almindeligheter, men gir en virkelig videnskapelig undersøkelse.

Det er ett av de interessanteste trekk i de skandinaviske lands liv etter krigen, at de tok ledelsen i å understøtte og organisere forskning, ikke bare på de rene og anvendte naturvidenskapers område, men også på de humanistiske studiers felt. Og jeg må si at blandt de skandinaviske land var det Norge som nådde lengst da det skapte Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Jeg kan bare peke på den beundringsverdige rekke bind som er utgitt av Instituttet i løpet av noen få år. Alle felter av humanistisk forskning er representert i denne imponerende samling. Historie, filologi, etnografi, antropologi, geografi, kunsthistorie har alle sammen sin plass i rekken, og det er meget interessant å se hvordan der er gitt en viss forrang til vitale problemer som står i forbindelse med de skandinaviske land, som er så forsomt i den moderne videnskapelige forskning.

Selvfolgelig er det den letteste ting av verden å publisere en rekke bind, hvis man bare har penger nok til det. Men spørsmålet er hvor verdifulle verkene er. I denne henseende kan jeg ikke dømme om alle de verker som Instituttet har utgitt. Men på de to områder hvor

jeg er kompetent til å dømme, må jeg si at jeg anser de verker Instituttet har utgitt som første klasses arbeider. La mig straks nevne Boas's bok om Primitiv kunst, og ganske særlig SHETELIG's Norges Forhistorie, og BRØGGERS Det norske folk i oldtiden. En stor fordel er det at alle Instituttets publikasjoner foreligger på ett av de européiske hovedsprog, engelsk, fransk eller tysk, således også de som tillike foreligger på norsk.

Jeg kan ikke undlate å nevne den store betydning for internasjonalt samarbeid som Instituttet har hatt, idet det har gitt fremmede videnskapsmenn anledning til å bli kjent med Norge og det norske folk, og har fremlagt for dem resultatene av norske videnskapsmenns forskning.

Og sist men ikke minst Instituttets forskjellige ekspedisjoner, dels planlagt, dels allerede utført. De vil uten tvil bidra til å fremelske internasjonalt samarbeid mellem de forskjellige nasjoner.

Hvad jeg vil si kan jeg sammenfatte i dette: Instituttets eksistens er utslag av et stort løft Norge har tatt for å gi sitt bidrag til européisk og amerikansk kulturs skattkammer, og jeg vil slutte min uttalelse med å uttrykke det ønske at Instituttets eksistens må bli sikret for alle tider, og at det må få anledning til ikke bare å fortsette det arbeid det allerede har tatt op, men også til å utvide det og ta flere arbeidsoppgaver op.

Mai 1930.

KAARLE KROHN, professor ved Universitetet i Helsingfors, skriver:

Till Instituttet for sammenlignende Kulturforskning står den nya folkloristiska vetenskapen i största tacksamhetsskuld för de storartade publikationerna av BONDINGS Santal Folk Tales och QVIGSTADS Lappiske eventyr. Särskild anledning till tacksamhet har den nordiska folkminnesforskningen, på vilken den norske banbrytarens MOLTKE MOES oförgätliga forskarpersonlighet utövat ett varaktigt inflytande, för utgivandet av hans samlade

skrifter; dessa komma att även för framtiden förkunna Nordens ärorika andel i uppväckandet av intresset för denna vetenskapsgren. Att utgivaren prof. LIE-STØLS eget arbete Upphavet til den islendske ættesaga, som visar huru högt den nutida folkloristiska forskningen står i Norge, länder Institutttet till stor heder, behöver knappast tilläggas.

Helsinki 18/4 1930.

ALFONS DOPSCH, professor ved Universitetet i Wien skriver:

De personlige inntrykk jeg fikk av Institutttet under mitt ophold i Oslo vil jeg sammenfatte derhen:

Institutttet imøtekommer et i den moderne videnskap sterkere og sterkere fremtredende behov: å gjennomføre sammenlignende videnskapelige studier over kulturutviklingen i de forskjellige land og hos de forskjellige folk. Norge synes mig særlig skikket for dette, fordi det selv besidder en gammel kultur, og denne i mere enn en retning kan by verdifulle analogier til andre land. Det var derfor helt og holdent riktig fremfor alt å sette studiet av de arktiske folks kultur på Instituttets program. Dette studium må drives vedvarende fremover, idet der jo stadig vokser nye problemer ut av det.

Likeså viktig er den sammenlignende folkeminneforskning, som jo i Norge, likesom i det hele tatt i Skandinavia, allerede har nådd et høit nivå i videnskapelig behandling. Nettop på dette område er den sammenlignende metode en betingelse for forskning. Ved utgivelsen av MOLTKE MØES arbeider har Institutttet innlagt sig stor fortjeneste av videnskapen.

Ennvidere vil utgivelsen av nordiske eventyr være særlig velkommen for videnskapen, da de av den sammenlig-

nende sprogforskning skattes som et viktig studiemiddel.

En viktig utvidelse av sin virksomhet har Institutttet foretatt idet det har trukket sammenlignende bondeforskning inn under sitt område. Arbeider på dette felt vil skape nye resultater for folkloristisk forskning og vil også bli av betygnings for næringslivets historie og for sosial- og rettshistorien.

Allerede nu er der, som Instituttets statelige publikasjoner viser, vunnet rike resultater, som har bragt bevis for hvor verdifull Instituttets virksomhet har vært i den korte tid det har bestått. Især må man være takknemlig for at publikasjonene trykkes også i de almindelig tilgjengelige verdenssprog, fordi de derved uten møie kan komme de videnskapsmenn til nytte som ikke behersker de skandinaviske sprog.

Til slutt vil jeg med anerkjennelse fremheve Instituttets ydre innretning og organisasjon, som i høieste grad er egnet til å fremme stipendiatenes studier. De kollokvier som holdes i tilslutning til forelesningene bidrar til en mere intens gjennomarbeidelse og tilegnelse av lærestoffet i forelesningene.

Utdeling av stipendier, som gjør det mulig for unge videnskapelig interesserte menn og kvinner også utenfor Oslo å besøke forelesningene, kan tjene som forbilled også for andre land.

I det hele tatt er jeg overbevist om at dette Institut, som mange andre land misunner Norge, også i framtiden vil utfolde en overordentlig fruktbar virksomhet, såfremt de nødvendige pengemidler blir stillet til dets rådighet.

Mai 1930.

13 — Beretning.

skrifter; dessa komma att även för framtiden förkunna Nordens ärorika andel i uppväckandet av intresset för denna vetenskapsgren. Att utgivaren prof. LIE-STØLS eget arbete Upphavet til den islandske ættesaga, som visar huru högt den nutida folkloristiska forskningen står i Norge, länder Institutet till stor heder, behöver knappast tilläggas.

Helsinki 18/4 1930.

ALFONS DOPSCH, professor ved Universitetet i Wien skriver:

De personlige inntrykk jeg fikk av Institutet under mitt ophold i Oslo vil jeg sammenfatte derhen:

Institutet imotekommer et i den moderne videnskap sterkere og sterkere fremtredende behov: å gjennomføre sammenlignende videnskapelige studier over kulturutviklingen i de forskjellige land og hos de forskjellige folk. Norge synes mig særlig skikket for dette, fordi det selv besidder en gammel kultur, og denne i mere enn en retning kan by verdifulle analogier til andre land. Det var derfor helt og holdent riktig fremfor alt å sette studiet av de arktiske folks kultur på Institutets program. Dette studium må drives vedvarende fremover, idet der jo stadig vokser nye problemer ut av det.

Likeså viktig er den sammenlignende folkeminneforskning, som jo i Norge, likesom i det hele tatt i Skandinavia, allerede har nådd et høit nivå i videnskapelig behandling. Nettop på dette område er den sammenlignende metode en betingelse for forskning. Ved utgivelsen av MOLTKE MØES arbeider har Institutet innlagt sig stor fortjeneste av videnskapen.

Ennvidere vil utgivelsen av nordiske eventyr være særlig velkommen for videnskapen, da de av den sammenlig-

nende sprogforskning skattes som et viktig studiemiddel.

En viktig utvidelse av sin virksomhet har Institutet foretatt idet det har trukket sammenlignende bondeforskning inn under sitt område. Arbeider på dette felt vil skape nye resultater for folkloristisk forskning og vil også bli av betygnings for næringslivets historie og for sosial- og rettshistorien.

Allerede nu er der, som Institutets statelige publikasjoner viser, vunnet rike resultater, som har bragt bevis for hvor verdifull Institutets virksomhet har vært i den korte tid det har bestått. Især må man være taknemlig for at publikasjonene trykkes også i de almindelig tilgjengelige verdenssprog, fordi de derved uten møie kan komme de videnskapsmenn til nytte som ikke behersker de skandinaviske sprog.

Til slutt vil jeg med anerkjennelse fremheve Institutets ydre innretning og organisasjon, som i hoieste grad er egnet til å fremme stipendiatenes studier. De kollokvier som holdes i tilslutning til forelesningene bidrar til en mere intens gjennomarbeidelse og tilegnelse av lærestoffet i forelesningene.

Utdeling av stipendier, som gjør det mulig for unge videnskapelig interesserte menn og kvinner også utenfor Oslo å besøke forelesningene, kan tjene som forbilled også for andre land.

I det hele tatt er jeg overbevist om at dette Institut, som mange andre land misunner Norge, også i fremtiden vil utfolde en overordentlig fruktbar virksomhet, såfremt de nødvendige pengemidler blir stillet til dets rådighet.

Mai 1930.

13 — Beretning.

BERNHARD KARLGREN, professor ved Göteborgs Högskola, skriver:

Instituttet for sammenliggende kulturforskning har på det halva decennium det hittills varit verksamt hunnit ådagalægga en imponerende målmedvetenhet och energi och kommit till betydande resultat. Dess ledning har vetat att iakttaga en logisk begränsning och dock samtidigt visat

stor vidsynthet och rörlighet. Den ledande principen har kommit till uttryck redan i Instituttets namn och behöver därför ej närmare preciseras. Dess tillämpning har skett efter tre linjer, alla nära till hands liggande och alla givande och resultatrika.

För det första har en rad norska och utländska vetenskapsmän beretts tillfälle att i föreläsningsserier inför norsk publik framlägga huvudlinjerna av det forskningsarbete de bedriva, och valet av dessa föreläsare har skett så, att deras skildringar varit ägnade att belysa olika sidor av den moderna jämförande kulturforskningens uppgifter och metoder. Vad som enligt min mening gjort denna föreläsningsverksamhet särskilt betydningsfull är att det ej varit fråga om blixturnéer med en eller ett par föreläsningar: de olika föreläsarna ha givit längre serier av föredrag, och därvid å ena sidan beretts tillfälle att verkligen ingående framlägga sina synpunkter (ett faktum varom den vackra och redan omfångsrika serien «A» av Instituttets publikationer bär vittne), å andra sidan kommit att vistas i Norge en längre tid och därvid knutit förbindelser med Oslouniversitetets humanister. Detta sistnämnda har för alla dess utländska gäster varit en givande och betydelsefull upplevelse, och det är min övertygelse, att detta arrangemang starkt bidragit till att göra den norska humani-

stiken — redan förut så allmänt uppskattad — än mer känd och värderad utanför Norges gränser.

I andra rummet har Instituttet kunnat befordra till tryck — i förnämlig dräkt — en rad stora och tungt vägande vetenskapliga skrifter. Det gäller här delvis mycket omfattande verk, som det säkerligen skulle varit mycket svårt att få publicerade in extenso på annat håll, och det stöd de norska kulturforskarna här fått — författarna i denna serie («B») äro hittills företrädesvis norska — är av högt värde; det forskningsarbete, karaktäriserat av en omfattande planläggning och mångårigt ihärdigt arbete, som här utförts av norska vetenskapsmän, har tack vare Instituttet kunnat framläggas inför den internationella publiken, och detta har bidragit ej blott till kulturforskningens förkovran utan även till den norska forskningens hävdande.

I tredje rummet har Instituttet inriktat sig på en verksamhet, som på flere punkter intimt berör de tidligare nämnda. Man har tagit fasta på vissa store uppgifter inom den jämförande kulturforskningen som man velat direkt bedriva, därigenom att vissa därför lämpade norska forskare ekonomisk fått Instituttets understöd för utförande av undersökningar inom dessa områden, och resultaten av deras forskningar är Instituttet i färd med att befordra till trycket. Resultaten äro härvidlag redan betydande, och med den kloka planläggning denna verksamhet fått kan man med visshet hoppas på tungt vägande resultat även i fortsättningen. Blott några exempel må här nämnas. När Instituttet möjliggjort för G. MORGENSTIERNE att företaga två forskningsresor till Iran och sedan publicerat resultat av hans undersökningar, har detta varit särskilt tacknämligt, emedan just studiet av de iranska språken på senare tid trätt i forgrunden inom den jämförande indoeuropeiska språkvetenskapen. Det har framträtt med allt större tydlighet att just de iranska språken, enkannerligen de levande iranska dialekterna, erbjuda material av särskild vikt för ett vidare utbyg-

BERNHARD KARLGREN, professor ved Göteborgs Högskola, skriver:

Instituttet for sammenlignende kulturforskning har på det halva decennium det hittills varit verksamt hunnit ådagalægga en imponerende målmedvetenhet och energi och kommit till betydanse resultat. Dess ledning har vetat att iakttaga en logisk begrænsning och dock samtidigt visat stor vidsynthet och rørlighet. Den ledande principen har kommit till uttryck redan i Instituttets navn og behøver derfor ej nærmere preciseras. Dess tillæmpning har skett efter tre linjer, alle nære til hands liggende og alle givende og resultatriga.

För det första har en rad norska och utländska vetenskapsmän beretts tillfälle att i föreläsningsserier inför norsk publik framlägga huvudlinjerna av det forskningsarbete de bedriva, och valet av dessa föreläsare har skett så, att deras skildringar varit ägnade att belysa olika sidor av den moderna jämförande kulturforskningens uppgifter och metoder. Vad som enligt min mening gjort denna föreläsningsverksamhet särskilt betydningsfull är att det ej varit fråga om blyxtturnéer med en eller ett par föreläsningar: de olika föreläsarna ha givit längre serier av föredrag, och därvid å ena sidan beretts tillfälle att verkligen ingående framlägga sina synpunkter (ett faktum varom den vackra och redan omfångsrika serien «A» av Instituttets publikationer bär vittne), å andra sidan kommit att vistas i Norge en längre tid och därvid knutit förbindelser med Oslouniversitetets humanister. Detta sistnämnda har för alla dess utländska gäster varit en givande och betydelsefull upplevelse, och det är min övertygelse, att detta arrangemang starkt bidragit till att göra den norska humani-

stiken — redan förut så allmänt uppskattad — än mer känd och värderad utanför Norges grænser.

I andra rummet har Instituttet kunnet befordre til tryk — i fornæmlig drækt — en rad store og tungt vægende vetenskaplige skrifter. Det gæller hær delvis meget omfattende verk, som det særligen skulde varit meget svært at få publicerede in extenso på annat håll, och det stød de norske kulturforskere hær fått — författarna i denna serie («B») äro hittills företrädesvis norske — är av høgt værd; det forskningsarbejde, karakteriseret af en omfattende planlægning og mængderigt ihærdigt arbejde, som hær udført af norske vetenskabsmænd, har tack vare Instituttet kunnet framlægges inför den internationale publikken, og dette har bidragit ej blot til kulturforskningens forkovning utan även till den norske forskningens hævdinge.

I tredje rummet har Instituttet inriktet sig på en verksamhet, som på flere punkter intimt berører de tidligere nævnte. Man har taget faste på visse store opgaver inom den jämförande kulturforskningen som man velat direkt bedriva, därigenom att vissa därför lämpade norske forskere økonomisk fått Instituttets understøttelse for udførelse af undersøkelser inom dessa områden, och resultatene af deres forskninger är Instituttet i færd med at befordre til tryk. Resultatene äro härvidlag redan betydende, och med den kloke planlægning denna verksamhet fått kan man med visshet hoppes på tungt vægende resultat även i fortsættningen. Blot nogle eksempler må hær nævnes. Når Instituttet möjliggjort for G. MORGENSTIERNE at foretage tvæ forskningsresor til Iran og sedan publiceret resultat af hans undersøkelser, har dette varit særligt taknemligt, emedan just studiet af de iranske sprogene på senere tid trædt i forgrunden inom den jämförande indoeuropæiske sprogvidenskaben. Det har framtrædt med allt større tydelighed at just de iranske sprogene, endannerligen de levende iranske dialekterne, erbjude material af særskilt vægt for et videre udbyg-

gande av indoeuropeistiken, och varje vederhäftigt bidrag till kännedomen om desse synnerligen otillräckligt kända dialekter bör därför betraktas som en insats på en central och viktig punkt. De primärforskningar Morgentierne utfört äro sålunda att hälsa som en betydelsefull insats inom den jämförande språkforskningen.

De arktiska kulturerna äro föremål för en vidlyftig forskningsverksamhet från Institutets sida. Imponerande publikationer från denna verksamhet föreligga redan i serien «B», och särskilt lapparnas språk och kultur torde komma att genom Institutet få en grundig och allsidig belysning. Denna forskningsuppgift ligger naturligt och nära till hands för norsk vetenskap, men den kommer med säkerhet även att visa sig betydelsefull för jordens befolkningshistoria i stort. Det är av intresse att iakttaga, hurusom just de nordliga breddegradernas äldre historia på senare år kommit att tilldraga sig allt större intresse: utforskandet av Sibiriens fornhistoria (de «skytiska» folkens kultur, som lämnat minnesmärken tvärs över Nordasien från Sydryssland till Manshuriet) bedrivs för närvarande med all kraft, och om genom Institutets försorg de arktiska kulturerna få sin tillfredsställande undersökning, komma här två stora områden, som gränsa till varandra (Nordeuropa-Nordsibirien och de centralasiatisk-sibiriska stepplanden) att samtidigt sättas inn i sin fulla historiska belysning. Vad detta betyder för den «jämförande kulturforskningen» ligger i öppen dag.

Slutligen har Institutet gripit sig an med ännu en väldig arbetsuppgift — en uppgift av en omfattning och betydelse som starkt vittna om Institutets ambition och arbetshåg; det gäller studiet av bondekulturen från ekonomisk och social synpunkt. Ämnet har redan varit föremål för starkt uppmärksammas behandling inom Institutets föreläsningar (MAGNUS OLSEN m. fl.) men det gäller nu att föra dessa forskningar vidare på en verkligt bred front. Arbetet står ännu i sin begynnelse, och jag — som är filolog och ej historiker — är ej kompetent att

yttra mig om den planläggning det fått. Sådan denna skisserats av E. BULL, är det emellertid för varje humanist uppenbart att de rikaste frukter äro att vänta av dessa undersökningar. Av särskilt intresse för norsk kulturhistoria, har denna allmogekulturforskning stor vikt för hela Europas äldre historia, och — i den mån den kan vidgas till att omfatta även exotiska länder — för människosläktets historia överhuvud. Planen synes mig därför like lovande som den är vittsyftande och modig.

Att Institutet på ett fåtal år kunnat prestera så mycket av värde beror, enligt min tro, ej uteslutande eller ens huvudsakligen på de betydande ekonomiska resurser det haft till förfogande: ett avgörande moment har säkert varit att dessa resurser utnyttjats på ett ändamålsenligt och målmedvetet sätt, under ledning av män som väl förstått den vetenskapliga situationens krav i nutiden. Av detta följer att det — från allmän europeisk vetenskaps synpunkt likaväl som från norsk vetenskaps — vore önskligt att största möjliga ekonomiska resurser kunde i fortsättningen få nyttiggöras genom just denna ledning som Institutet kan giva, en ledning som redan givit så goda bevis för sin omdömesförmåga och vetenskapliga blick.

Göteborg den 15 maj 1930.

MARC BLOCH, professor ved Universitetet i Strasbourg, har offentliggjort en artikkel om Institutet i sitt tidskrift «Annales d'Histoire Economique et Sociale» 1930: «Un centre d'étude en développement: L'Institut pour l'étude comparative des civilisations à Oslo».

I et brev til Institutet av 23 mai 1930 henviser han til denne artikkel og tilføier: «Institutet har i den videnskapelige verden en plass i første rekke, helt for sig selv. Ut fra dette synspunkt må man ønske at dets tenkemåte, dets virksomhet og dets publikasjoner må bli kjent av en videre krets».

Av artikkelen i «Annales» hitsettes følgende utdrag:

Hvad skulde det efter krigen bli til med videnskapen, hvis liv jo er betinget av samarbeid? Fra 1914 var dette en bekymringsfull tanke, som ofte meldte sig hos de beste i de nøytrale land, likesom også hos eliten hos de krigførende. Ingensteds har den visstnok været mere levende enn hos de nordiske folk, som hadde en dyp erkjennelse av åndsarbeidets verdi, samtidig som de på grunn av sine livsvilkår var vant til en meget vid horisont, og ikke var bundet i partiforhold. Det hender altfor ofte at slike bekymringer, hvor velment de enn kan være, taper sig i ubestemte sentimentale utgydelser, eller går op i røk som urealisable utopier. Det beundringsverdige er at de i Norge har avfødt en livskraftig institusjon, som skylder sin tilblivelse synsmåter hvor praktiske resonnementer har en bred plass, men som ikke desto mindre med stort hell forfølger et ideelt formål.

Vidt åpent for impulser utenfra har Instituttet allikevel fast rot i den hjemlige jord. Som forskningsfelt har det — selve navnet sier det — hele menneskeheten; dermed er det gitt at det kaller til sig medarbeidere fra alle land. Ledelsen derimot er utelukkende norsk. Internasjonalt i sin tendens, med medarbeiderskap overalt i landene, men med fast nasjonal ledelse — det er kanskje formelen for ethvert lignende tiltak i fremtiden, en formel som samtidig sikrer det ubegrensede og enheten, synspunkter som begge er like nødvendige.

Da professor Stang og hans norske medarbeidere skulde bestemme hvor det nye institutt skulde gjøre sin innsats i den veldige domene, videnskapene om mennesket utgjør, valgte de da den sammenlignende kulturforskning. Den fremskutte plass som den skandinaviske

videnskap allerede for lang tid siden har skapt sig i forskninger av denne art, i sprogvidenskap, etnografi og arkeologi har gjort sitt til at de gjorde dette valg. Men også andre hensyn gjorde sig for en stor del gjeldende. Man vilde bringe videnskapsmennene fra de forskjellige land i forbindelse med hverandre. Hvordan kunde det lykkes bedre enn ved å forelegge dem et arbeidsfelt som ifølge sin natur lå over enhver nasjonalisme? Ut av et ideelt ønske om å skape forsoning folkene imellem sprang således en videnskapelig forskning som tilfredsstiller et av vår tids mest påtrengende behov. Det er nemlig helt innlysende at de politiske grenser av idag er ganske usikkert til også å være grenser mellom de kulturfenomener som har preget menneskets historie. Ikke mindre sikkert er det at man overhovedet ikke kan opfatte forskjellen mellom de enkelte menneskesamfund uten ved en stadig sammenligning mellom dem.

Forelesninger for et publikum som delvis består av stipendiater (mest norske, men stundom også fra de andre skandinaviske land) holdes hvert år av norske og utenlandske videnskapsmenn, som regel ledsages de av mere tvangsfritt samvær; en serie publikasjoner, som foruten en hel rekke andre arbeider omfatter de fleste av forelesningene, og som gjengir disse på et av de europeiske hovedsprog hvis de er holdt på et skandinavisk sprog; og endelig forskningsarbeider — det er de tre måter Instituttet utøver sin virksomhet på. Hvilke emner tar man så op til behandling? Selvfølgelig festet oppmerksomheten sig først og fremst ved de emner som på en måte er den sammenlignende metodes klassiske terreng, og hvor den allerede har høstet sine smukkeste frukter: Sprogvidenskap, arkeologi, folkeminneforskning, studiet av «primitive» kulturer, og da ganske særlig de arktiske kulturer, hvis utforskning av mange grunner ligger så godt til rette for norske videnskapelige arbeider. Sproglige ekspedisjoner til Afganistan og India, som allerede er utført, en planlagt ekspedisjon av samme slags til

Hvad skulde det efter krigen bli til med videnskapen, hvis liv jo er betinget av samarbeid? Fra 1914 var dette en bekymringsfull tanke, som ofte meldte sig hos de beste i de noitrale land, likesom også hos eliten hos de krigforende. Ingensteds har den visstnok været mere levende enn hos de nordiske folk, som hadde en dyp erkjennelse av åndsarbeidets verdi, samtidig som de på grunn av sine livsvilkår var vant til en meget vid horisont, og ikke var bundet i partifordommer. Det hender altfor ofte at slike bekymringer, hvor velment de enn kan være, taper sig i ubestemte sentimentale utgydelser, eller går op i røk som urealisable utopier. Det beundringsverdige er at de i Norge har avfødt en livskraftig institusjon, som skylder sin tilblivelse synsmåter hvor praktiske resonnementer har en bred plass, men som ikke desto mindre med stort hell forfølger et ideelt formål.

Vidt åpent for impulser utenfra har Instituttet allikevel fast rot i den hjemlige jord. Som forskningsfelt har det — selve navnet sier det — hele menneskeheten; dermed er det gitt at det kaller til sig medarbeidere fra alle land. Ledelsen derimot er utelukkende norsk. Internasjonalt i sin tendens, med medarbeiderskap overalt i landene, men med fast nasjonal ledelse — det er kanskje formelen for ethvert lignende tiltak i fremtiden, en formel som samtidig sikrer det ubegrensede og enheten, synspunkter som begge er like nødvendige.

Da professor Stang og hans norske medarbeidere skulde bestemme hvor det nye institutt skulde gjøre sin innsats i den veldige domene, videnskapene om mennesket utgjør, valgte de da den sammenlignende kulturforskning. Den fremskutte plass som den skandinaviske

videnskap allerede for lang tid siden har skapt sig i forskninger av denne art, i sprogvidenskap, etnografi og arkeologi har gjort sitt til at de gjorde dette valg. Men også andre hensyn gjorde sig for en stor del gjeldende. Man vilde bringe videnskapsmennene fra de forskjellige land i forbindelse med hverandre. Hvordan kunde det lykkes bedre enn ved å forelegge dem et arbeidsfelt som ifølge sin natur lå over enhver nasjonalisme? Ut av et ideelt ønske om å skape forsoning folkene imellem sprang således en videnskapelig forskning som tilfredsstiller et av vår tids mest påtrengende behov. Det er nemlig helt innlysende at de politiske grenser av idag er ganske uskikket til også å være grenser mellom de kulturfenomener som har preget menneskets historie. Ikke mindre sikkert er det at man overhovedet ikke kan opfatte forskjellen mellom de enkelte menneskesamfund uten ved en stadig sammenligning mellom dem.

Forelesninger for et publikum som delvis består av stipendiater (mest norske, men stundom også fra de andre skandinaviske land) holdes hvert år av norske og utenlandske videnskapsmenn, som regel ledsages de av mere tvangfritt samvær; en serie publikasjoner, som foruten en hel rekke andre arbeider omfatter de fleste av forelesningene, og som gjengir disse på et av de europæiske hovedsprog hvis de er holdt på et skandinavisk sprog; og endelig forskningsarbeider — det er de tre måter Instituttet utover sin virksomhet på. Hvilke emner tar man så op til behandling? Selvfølgelig festet opmerksomheten sig først og fremst ved de emner som på en måte er den sammenlignende metodes klassiske terreng, og hvor den allerede har høstet sine smukkeste frukter: Sprogvidenskap, arkeologi, folkeminneforskning, studiet av «primitive» kulturer, og da ganske særlig de arktiske kulturer, hvis utforskning av mange grunner ligger så godt til rette for norske videnskapelige arbeider. Sproglige ekspedisjoner til Afganistan og India, som allerede er utført, en planlagt ekspedisjon av samme slags til

Kaukasias, etnografisk utforskning av Kolahalvøen, som man har planlagt allerede for lang tid siden, men som dessverre ennå ikke har kunnet realiseres på grunn av politiske hindringer, forelesninger og publikasjoner av en rekke fremragende videnskapsmenn, har fra 1924 til 1928 avgitt et veltalende vidnesbyrd om hvordan Instituttet er blitt ledet i denne første tid. Jeg kan ikke her undlate å minne om at den av våre landsmenn hvem den ære tilfalt allerede i den første forelesningsserie å representere fransk videnskap, ikke bare er en stor sprogforsker, men samtidig en mann hvis intellektuelle domene strekker seg langt utover hans egentlige spesialitet og omfatter alle forskninger som berører det menneskelige samfund: ANTOINE MEILLET.

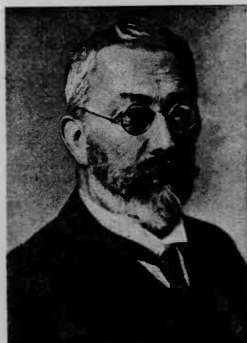
I 1929 blev der foretatt en utvidelse som det er av særlig interesse å notere. Forelesninger som forfatteren av disse linjer har hatt anledning til å ta del i, er blitt viet utviklingen av bondesamfundets kulturforhold i de forskjellige europæiske land. En undersøkelse over seterdriften, med henblikk på fjellviddenes betydning for bondenæringen i det hele tatt, har man påbegynt. Det dreier seg vel å merke om noget mere enn å ta opp en ny arbeidsoppgave som tillegg til en allerede lang og forskjelligartet rekke. Er det da en nyorientering? Nei slett ikke. Ingen tenker heldigvis på å oppgi noen av de forskningsveier man hittil har fulgt. Derimot betegner fjorårets nydannelse en meget betydningsfull utvidelse av Instituttets virksomhet. For om enn metoden i det store og hele bestandig er den samme, kan det ikke nektes at de kulturproblemer som nu er trukket inn under Instituttets arbeid, i viktige henseender er forskjellige fra dem som tidligere er blitt tatt opp: de ligger oss forholdvis nær i tid, til dels hører de helt nutiden til; de tilhører fremskredne samfund i vårt Europa; de er endelig i alleregentligste forstand økonomiske problemer av social natur. Etter hittil å ha beskjeftiget seg med forholdvis enkle fenomener, går Instituttet altså nu i gang med en

oppgave som er meget mere sammensatt, en oppgave som — for å bruke et uttrykk som i seg selv er lite presist, men som hos alle fremkaller tilstrekkelig klare forestillinger — i egentligste forstand er historisk. Men kjenner man ikke igjen denne marsj etter en stigende kurve, fra etappe til etappe? Det er selve metodens. Tiden er nu kommet til å anvende det gode arbeidsredskap lingvister og etnografer har smidd, på dyptgående forskninger i de europæiske samfunds historie. Og det norske Institutt viser veien ikke bare ved sitt program, men også gjennom den utvikling det selv har gjennomgått og som avspeiler utviklingsgangen i videnskapen selv.

LEOPOLD WENGER, professor ved Universitetet i München, skriver:

Det er mig en stor glede å kunne sammenfatte mine inntrykk av instituttets virksomhet i en takk for den ære som er blitt mig vist, derved at jeg har fått anledning til ved Instituttet å holde en rekke forelesninger over et emne hentet fra mitt særlige forskningsområde, nemlig over «Hellenismus und Romanismus im ägyptischen Rechtsleben nach den Papyrusforschungen». I en tid da rettsvidenskapen igjen står i fare for å synke ned til en blott og bar fagkunnskap, er det for en rettshistoriker forfriskende og opmuntrende å få anledning til å stille sine arbeider inn i den vide kulturhistoriske ramme Instituttet for sammenlignende kulturforskning har trukket opp.

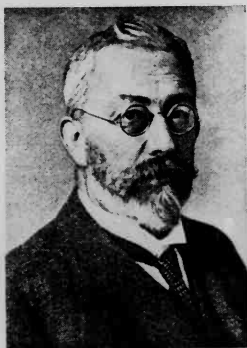
På en tid da folkeslagene stod mot hinannen, har menn av idealistisk tenkning opprettet et institutt, der med videnskap som grunnlag vil forsøke å bringe forsoning i sinnene, og som gjestfritt innbyr forskere fra alle kulturnasjoner til videnskapelig tankeutbytte. Det var for mig uforglemmelige dager jeg tilbragte ved Instituttet; de bragte mig i en berøring med den norske videnskapelige verden som det ikke vilde været mulig å oppnå ved en sedvanlig kongress, der i få dager skal gjennemarbeide et stort program. Ved siden av de selv-

stendige forskere som fulgte forelesningene, hadde jeg den glede å se stipendiater fra alle de fire nordiske land blandt mine tilhørere, og hadde med dem en «round table conference» som førte til en livlig vitenskapelig diskusjon. Uforglemmelig blir foruten deltagelsen i det vitenskapelige liv i Oslo også den store gjestfrihet som blev vist oss. Jeg kan overhodet ikke tenke mig nogen metode som bedre enn den Instituttet representerer, kan hjelpe til å løfte den vitenskapelige forskning ut over de siste decenniers sorgelige forhold, og igjen føre forskerne sammen til felles arbeid mot felles mål.

En særlig takk har imidlertid rettshistorikerne å bringe. Hvad enten det gjelder sproglige, arkeologiske, folkloristiske, økonomiske eller sosialhistoriske problemer, er det maktpåliggende i særlig grad å fordype sig i den nordiske kulturverden, som vi da også fikk det rikeste og mest overraskende inntrykk av under vårt opphold i Oslo og særlig ved besøket ved De Sandvigske Samlinger, Lillehammer. Og rettshistorikerne har å søke ikke bare mere generelle impulser, men også opplysninger for sitt spesialfelt i de arbeidsoppgaver Instituttet har tatt opp; dette gjelder dets arktiske studier, de kaukasisk-iranske undersøkelser og ikke minst de undersøkelser i bondesamfundets kulturformer som professor Edv. BULL har gjort rede for, og som Instituttet nu har tatt opp. I nutiden er man jo nemlig på det rene med at rettsvitenskapen ikke fortjener navn av vitenskap, medmindre den ser retten som et ledd i menneskets samlede kulturhistorie, slik som det trer frem gjennom VINOGRADOFFS universalhistoriske fremstilling, og slik som Instituttets formann professor Stang lar det tre frem i ledelsen av Instituttet.

At også den antikke rettshistorie er kommet til orde i Instituttets forelesningsrekker, er min kollega SAN NICOLÒ og jeg meget takknemmelige for. Opfatter man den antikke rettshistorie som et ledd i den antikke kulturhistorie, kan man ikke behandle den orientalske, den gresk-hellenistiske og den romerske stats- og rettshistorie som isolerte fenomener, men må underkaste dem en samlet betraktning. Ser man saken slik, kan man imidlertid ikke bekjenne sig til noget annet program enn det Instituttet har opstillet. Overalt trenger sammenligningen sig frem, overalt reiser sig spørsmålet: Hvad skyldes gjensidig innflytelse, hvad skyldes et felles utspring, hvad skyldes parallelutvikling? Kan vi — for tiden i hvert fall — ikke fastslå at det er lån som foreligger, må vi søke begrunnelsen i den forklaring at likeartede åndelige, økonomiske og sosiale forhold uavhengig av hinannen fører til likeartede rettsregler. I hvor høy grad den utredning professor STANG i sin innledningsforelesning 1925 gav av Instituttets mål og vitenskapelige metode, er blitt bekreftet som riktig av den følgende utvikling, gir Instituttets publikasjoner et talende vidnesbyrd om. I dem finner også den sammenlignende rettsforskning sin tilbørlige plass. Når San Nicolò og jeg i våre forelesninger ved Instituttet forsøkte å påvise en sammenheng i de resultater kileskriftforskningen og papyrusforskningen har gitt, og når vi derunder stadig kunde peke på de tråder som fra retten fører over til etiske momenter og til økonomiske faktorer, var det vår mening dermed også å gi vår tilslutning til den universelle tendens Instituttet gir uttrykk for. De arbeider Instituttet leder, og de forelesninger det lar avholde, preges av dets retningslinje: vanskelighetene skal ikke omgås; overalt skal fast grunnlag skapes, og alltid skal det erindres, at vi bare står ved begynnelsen av den sammenlignende kulturforskning. Papyrusforskningen og kileskriftforskningen hører til de grunnleggende enkeltforskninger, som er betingende for at man en gang vil kunne gjøre sig rede for

stendige forskere som fulgte forelesningene, hadde jeg den glede å se stipendiater fra alle de fire nordiske land blandt mine tilhørere, og hadde med dem en «round table conference» som førte til en livlig vitenskapelig diskusjon. Uforglemmelig blir foruten deltagelsen i det vitenskapelige liv i Oslo også den store gjestfrihet som blev vist oss. Jeg kan overhodet ikke

tenke mig nogen metode som bedre enn den Instituttet representerer, kan hjelpe til å løfte den vitenskapelige forskning ut over de siste decenniens sorgelige forhold, og igjen føre forskerne sammen til felles arbeid mot felles mål.

En særlig takk har imidlertid rettshistorikerne å bringe. Hvad enten det gjelder sproglige, arkeologiske, folkloristiske, økonomiske eller sosialhistoriske problemer, er det maktpåliggende i særlig grad å fordype sig i den nordiske kulturverden, som vi da også fikk det rikeste og mest overraskende inntrykk av under vårt opphold i Oslo og særlig ved besøket ved De Sandvigske Samlinger, Lillehammer. Og rettshistorikerne har å søke ikke bare mere generelle impulser, men også opplysninger for sitt spesialfelt i de arbeidsoppgaver Instituttet har tatt op; dette gjelder dets arktiske studier, de kaukasisk-iranske undersøkelser og ikke minst de undersøkelser i bondesamfundets kulturformer som professor Edv. BULL har gjort rede for, og som Instituttet nu har tatt op. I nutiden er man jo nemlig på det rene med at rettsvitenskapen ikke fortjener navn av vitenskap, medmindre den ser retten som et ledd i menneskets samlede kulturhistorie, slik som det trer frem gjennom VINOGRADOFFS universalhistoriske fremstilling, og slik som Instituttets formann professor Stang lar det tre frem i ledelsen av Instituttet.

At også den antikke rettshistorie er kommet til orde i Instituttets forelesningsrekker, er min kollega SAN NICOLÒ og jeg meget takknemmelige for. Opfatter man den antikke rettshistorie som et ledd i den antikke kulturhistorie, kan man ikke behandle den orientalske, den gresk-hellenistiske og den romerske stats- og rettshistorie som isolerte fenomener, men må underkaste dem en samlet betraktning. Ser man saken slik, kan man imidlertid ikke bekjenne sig til noget annet program enn det Instituttet har opstillet. Overalt trenger sammenligningen sig frem, overalt reiser sig spørsmålet: Hvad skyldes gjensidig innflytelse, hvad skyldes et felles utspring, hvad skyldes parallelutvikling? Kan vi — for tiden i hvert fall — ikke fastslå at det er lån som foreligger, må vi søke begrunnelsen i den forklaring at likeartede åndelige, økonomiske og sosiale forhold uavhengig av hinannen fører til likeartede rettsregler. I hvor høy grad den utredning professor STANG i sin innledningsforelesning 1925 gav av Instituttets mål og vitenskapelige metode, er blitt bekreftet som riktig av den følgende utvikling, gir Instituttets publikasjoner et talende vidnesbyrd om. I dem finner også den sammenlignende rettsforskning sin tilbørlige plass. Når San Nicolò og jeg i våre forelesninger ved Instituttet forsøkte å påvise en sammenheng i de resultater kileskriftforskningen og papyrusforskningen har gitt, og når vi derunder stadig kunde peke på de tråder som fra retten fører over til etiske momenter og til økonomiske faktorer, var det vår mening dermed også å gi vår tilslutning til den universelle tendens Instituttet gir uttrykk for. De arbeider Instituttet leder, og de forelesninger det lar avholde, preges av dets retningslinje: vanskelighetene skal ikke omgås; overalt skal fast grunnlag skapes, og alltid skal det erindres, at vi bare står ved begynnelsen av den sammenlignende kulturforskning. Papyrusforskningen og kileskriftforskningen hører til de grunnleggende enkeltforskninger, som er betingende for at man en gang vil kunne gjøre sig rede for

i hvilken utstrekning der er sammenheng, selvstendighet eller avhengighet i rettens og statens oppbygning. Den enkelte forsker kan nok ha dannet sig sine hypoteser og finne dem sannsynlige; vitenskapelig samvittighet vil imidlertid avholde ham fra for raske følgeslutninger. For oldtidens offentlige retts vedkommende kan vi — for å gå over til mere konkrete ting — fastslå en så tydelig sammenheng, at vi til tross for alle forskjelligheter kan gi en samlet fremstilling av de kulturstrømmer som førte sammen i dannelsen av det romerske verdensrike. På privatrettens område er vanskelighetene større; her må man derfor gå forsiktig frem. Med sammenbruddet av det romerske rike bringes et tidsavsnitt til avslutning, for såvidt man da kan foreta en periodedeling i historien, som jo i virkeligheten har et ubrutt forløp. Den antikke verdens politiske historie er for lengst behandlet som en sammenhengende enhet og den nyere forskning viser stadig sterkere de eldre gresk-orientalske forbindelser. At også Roms historie står i den nærmeste forbindelse med hellenismen, er i nutiden på det rene.

Den som, ut fra religionshistoriske, folkloristiske, retts-historiske eller økonomiske forskninger, forsøker å trekke almenhistoriske slutninger fra naturfolkenes og kultur-folkenes liv, vil støte på mange parallelismer, der — som allerede antydte — ikke helt ut lar sig forklare gjennom ydre forbindelser, men stadig på ny reiser tanken om generelle love for kulturutviklingen. De undersøkelser Instituttet representerer, maner imidlertid til forsiktighet overfor slike generaliseringer. Mer enn en gang har jeg ved å studere Instituttets publikasjoner på andre områder fått det inntrykk at fremstillingen uten videre lar sig anvende også innenfor rettsvitenskapen. Jeg innskrenker mig til et enkelt citat, hentet fra Edv. BULL (se hans Sammenlignende studier over bondesamfundets kultur-forhold s. 14—15): «Komparativ historieforskning kan ikke — eller for å være forsiktig: ikke ennå — ha til oppgave å søke frem til generelle almengyldige lover;

dertil er vårt kjennskap så vel til historiens faktiske forløp som til de drivende og bestemmende krefter altfor begrenset. Den komparative bondekulturforskning må som all annen sammenlignende kulturforskning foreløbig nøie sig med et inntrengende studium av enkelte perioder eller enkelte fenomener hvor parallelismen er iøinefallende, for å nå frem til klarhet over hvad det er for forhold som betinger både overensstemmelsene og forskjellighetene».

Når vi uttaler den overbevisning at Instituttet yder et stort kulturelt arbeid in litteris et rebus publicis, et arbeid som i like grad kommer Instituttets fedreland og den samlede kulturverden til gode, er denne uttalelse ikke en veksel trukket på fremtiden; tvert imot, den støtter sig på resultatene av et fruktbart arbeid, hvis utbytte allerede er bragt i hus. Måtte den sed som er sådd finne grobund og bære frukt! I dette håp deltar alle som har vært i Oslo og derved er kommet i varig forbindelse med Instituttet og de menn som er bærere av dets idé.

M. SAN NICOLÒ, professor ved Universitetet i Prag, skriver:

Instituttet for sammenlignende kulturforskning i Oslo har i løpet av de få år det har vært i virksomhet formådd å gjøre sig til et sentralt punkt for vitenskapelige forskninger av internasjonal betydning, og har trukket forskjellige felter av den menneskelige kultur inn under sin så overordentlig fruktbringende virksomhet. Den statelige rekke av offentliggjorte forelesninger og rekken av «Skifter», hvis tall allerede overstiger 15, gir vidnesbyrd om det arbeid som under sakkyndig ledelse av Instituttets styre er utført av forskere fra den hele verden. At disse publikasjoner ikke bare er utgitt på norsk, men som regel dessuten i et av de store verdens-sprog, stemmer med Instituttets program, som jo setter sig en helt internasjonal tankeutveksling som mål, og

gjør desuten resultatene av den norske forskning tilgjengelig for alle. De meddelelser om Instituttets virksomhet som fra tid til annen utgis, bringer oss i nær føling med de vide mål Instituttet har satt sig, og vi ser av dem hvor uttrettelig der arbeides for Instituttets mål i studerværelset, ved undersøkelser på fri mark i nære eller fjerne egne og gjennom forelesninger. Vi ser også hvordan tallet av medarbeidere stadig øker.

I riktig erkjennelse av at den rettshistoriske utvikling hører til de viktigste utslag av den menneskelige kultur, har Instituttet nu foretatt en betydningsfull utvidelse av sin virksomhet, idet det har trukket den sammenlignende rettsforskning inn under den. Den sammenlignende rettsforskning begynner nu å søke nye veier, idet man løsgjør sig fra den metode som blev fulgt av klassikerne på den etnologiske rettsforsknings område, Post og KOHLER, og som efterhånden førte for langt over i naturvidenskapelig evolusjonistisk retning. Uten fullstendig å opgi de utviklingshistoriske forestillinger slutter den etnologiske rettsforskning sig nu nærmere til den almindelige kulturhistoriske grunnopfatning, som søker frem til vekselvirkningen og den gjensidige påvirkning mellem de forskjellige kulturkretser, og derved avdekker den genetiske sammenheng av parallellforekomster og videreutvikling i lokalt skilte rettskretser. Bortsett fra sammenlignende undersøkelser av de primitive folk, forekommer det oss av forskjellige grunner at den antikke verdens rettshistorie er særlig egnet for den slags forskning. Dette gjelder ikke bare fordi materialet er særlig rikt og pålitelig, eller fordi disse kulturkretser har hatt så stor betydning

i menneskets historie i det hele, men fremfor alt fordi vår nuværende rettskultur står i så nær berøring med den syntese av antikk rett som trer frem for oss i den senere romerske rett. Kompleksiteten i den byzantinske kultur, som jo er bygget på så brede romerske og gresk-orientalske grunnlag, må ha preget også det rettssystem som er knyttet til den. Ved å undersøke de forasiatisk-egyptiske rettskretser, som nu trer frem for oss gjennom de store fund av papyrus og lertavler, vil vi i hvert fall tilveiebringe de ydre forutsetninger for en oppløsning av det byzantinske rettsvesen i dets romerske, kanskje syd-européiske og i dets forasiatisk-egyptiske bestanddeler. Ved hjelp også av de øvrige kulturelle og økonomiske forekomster vil man da kanskje finne utviklingsveiene og kunne påvise i hvilket omfang de enkelte rettskretser, vestens og østens, har medvirket til den byzantinske syntese.

Ut fra disse forestillinger har jeg tatt del i den forelesningsrekke som behandler det nyeste område for antikk rettshistorie, papyrologien og assyriologien, idet jeg holdt en serie forelesninger over rettshistorien på kileskriftfunnenes område. Den interesse problemene møtte fra kolleger og tilhørere, gjorde at forelesningene for mig blev en betydningsfull videnskapelig opplevelse, som gav mig mange rike impulser.

Gjennom forelesningene over oldtidens rettshistorie har imidlertid Instituttet ikke bare utvidet sin virksomhet til også å omfatte den sammenlignende rettsforskning, det har også overfor rettshistorikerne dokumentert den nære forbindelse mellem rettshistorien og den almindelige kulturutvikling. Likesom vi nu ikke godt kan tenke oss en behandling av den klassiske, politiske eller kulturelle historie uten at den forasiatisk-egyptiske rettskrets trekkes inn, således må også en fremstilling av det romerske verdensrikes utviklingshistorie være umulig i den isolasjon hvori den før og ofte ennå blir stillet. Nettop

gjør desuten resultatene av den norske forskning tilgjengelig for alle. De meddelelser om Instituttets virksomhet som fra tid til annen utgis, bringer oss i nær føling med de vide mål Instituttet har satt sig, og vi ser av dem hvor uttrettelig der arbeides for Instituttets mål i studerværelset, ved undersøkelser på fri mark i nære eller fjerne egne og gjennom forelesninger. Vi ser også hvordan tallet av medarbeidere stadig øker.

I riktig erkjennelse av at den rettshistoriske utvikling hører til de viktigste utslag av den menneskelige kultur, har Instituttet nu foretatt en betydningsfull utvidelse av sin virksomhet, idet det har trukket den sammenlignende rettsforskning inn under den. Den sammenlignende rettsforskning begynner nu å søke nye veier, idet man løsgjør sig fra den metode som blev fulgt av klassikerne på den etnologiske rettsforsknings område, Post og KOHLER, og som efterhånden førte for langt over i naturvidenskapelig evolusjonistisk retning. Uten fullstendig å opgi de utviklingshistoriske forestillinger slutter den etnologiske rettsforskning sig nu nærmere til den almindelige kulturhistoriske grunnopfatning, som søker frem til vekselvirkningen og den gjensidige påvirkning mellem de forskjellige kulturkretser, og derved avdekker den genetiske sammenheng av parallellforekomster og videreutvikling i lokalt skilte rettskretser. Bortsett fra sammenlignende undersøkelser av de primitive folk, forekommer det oss av forskjellige grunner at den antikke verdens rettshistorie er særlig egnet for den slags forskning. Dette gjelder ikke bare fordi materialet er særlig rikt og pålitelig, eller fordi disse kulturkretser har hatt så stor betydning

i menneskets historie i det hele, men fremfor alt fordi vår nuværende rettskultur står i så nær berøring med den syntese av antikk rett som trer frem for oss i den senere romerske rett. Kompleksiteten i den byzantinske kultur, som jo er bygget på så brede romerske og gresk-orientalske grunnlag, må ha preget også det rettssystem som er knyttet til den. Ved å undersøke de forasiatisk-egyptiske rettskretser, som nu trer frem for oss gjennom de store fund av papyrus og lertavler, vil vi i hvert fall tilveiebringe de ydre forutsetninger for en oppløsning av det byzantinske rettsvesen i dets romerske, kanskje syd-européiske og i dets forasiatisk-egyptiske bestanddeler. Ved hjelp også av de øvrige kulturelle og økonomiske forekomster vil man da kanskje finne utviklingsveiene og kunne påvise i hvilket omfang de enkelte rettskretser, vestens og østens, har medvirket til den byzantinske syntese.

Ut fra disse forestillinger har jeg tatt del i den forelesningsrekke som behandler det nyeste område for antikk rettshistorie, papyrologien og assyriologien, idet jeg holdt en serie forelesninger over rettshistorien på kileskriftfunnenes område. Den interesse problemene møtte fra kolleger og tilhørere, gjorde at forelesningene for mig blev en betydningsfull videnskapelig oplevelse, som gav mig mange rike impulser.

Gjennom forelesningene over oldtidens rettshistorie har imidlertid Instituttet ikke bare utvidet sin virksomhet til også å omfatte den sammenlignende rettsforskning, det har også overfor rettshistorikerne dokumentert den nære forbindelse mellem rettshistorien og den almindelige kulturutvikling. Likesom vi nu ikke godt kan tenke oss en behandling av den klassiske, politiske eller kulturelle historie uten at den forasiatisk-egyptiske rettskrets trekkes inn, således må også en fremstilling av det romerske verdensrikes utviklingshistorie være umulig i den isolasjon hvori den før og ofte ennu blir stillet. Nettop

dette Institutt, hvis virksomhet ikke er innsnevret ved fakultetsgrenser og eksamener, er i fremtredende grad kallet til og skikket til å bane vei for en betraktning av retten som stiller den inn i vide rammer av den kultur som omgir den.

Prag 11 januar 1931.

STATUTTER

FOR

INSTITUTTET FOR SAMMENLIGNENDE KULTURFORSKNING

*Stadfestet ved kgl. res. av 10 november 1922,
endret ved kgl. res. av 6 juni 1930*

§ 1.

Instituttet er opprettet av den humanistiske del av Statens Forskningsfond i henhold til fondets regler § 9, som lyder således: «Den humanistiske del av fondet oppretter et institutt for sammenlignende kulturforskning, som dog ikke trer i virksomhet, før et kapitalbeløp på minst en million kroner er sikret ad annen vei som grunnfond for instituttet. Til instituttet overføres hvert år minst to tredjedele av den renteavkastning, som står til avdelingens forføining. Statuttene for instituttet gis av kongen efterat styret for fondets humanistiske avdeling er hørt. De skal inneholde bestemmelse om at det efter 20 års forløp skal tas op til avgjørelse om den del av fondets renteavkastning, som overføres til instituttet, efter de da foreliggende forhold helst bør frigis, så de kan anvendes også til andre formål som ligger innenfor den humanistiske avdelings fagområde. Avgjørelsen treffes av Kongen. Den må ikke gå ut på at renteinntekten delvis eller helt unddras instituttet, medmindre et flertall på minst to tredjedele innenfor styret for fondets humanistiske avdeling uttaler sig for det. Går avgjørelsen ut på at fondet skal vedbli å understøtte instituttet, kan denne avgjørelse hvert femte år tas op til omgjørelse efter de regler som ovenfor er gitt».

Instituttet har av Kristiania kommune fått en bevilgning på en million kroner, som utgjør dets særskilte fond. Fondet kan økes ved gaver og bevilgninger. Til instituttet kan knyttes underfond med særskilte statutter.

§ 2.

Instituttets fond er urørlig; av de årlige renter legges $\frac{1}{10}$ til grunnkapitalen.

Den rente instituttet oppebærer fra Forskningsfondet, samt den disponible renteavkastning av dets eget fond kan hvert år anvendes. Finner styret noget år, at det ikke vil bruke hele renteavkastningen, opplegges det som innsparer til et reguleringsfond, der når som helst kan disponeres av styret.

§ 3.

Instituttets fond forvaltes av Finansdepartementet, som har å stille årsrenten med det fradrag, som i § 2 første ledd er nevnt til forføining for instituttet.

§ 4.

Instituttet for sammenlignende kulturforskning, som har sitt sete i Kristiania, skal være et fritt, selvstendig videnskabelig institutt med formål å fremme forskningsarbeidet innenfor de områder som er betegnet ved dets navn.

De centrale områder for instituttets arbeider er: sammenlignende sprogforskning, sammenlignende folke-minneforskning, sammenlignende religionsforskning, sammenlignende (etnologisk) rettsforskning, etnologi, sammenlignende arkeologi og sammenlignende (etnologisk) samfunnsforskning. Dertil kan knyttes annen sammenlignende kulturforskning i den utstrekning, styret finner påkrevet.

§ 5.

Instituttets styre består av:

- a) En formann, valgt av Universitetets akademiske kollegium,

- b) Et medlem, valgt av Stortinget.
- c) Et medlem, valgt av Kristiania formannskap.
- d) Tre medlemmer, valgt ved fellesvalg av professorer og dosenter ved Universitetets humanistiske fakulteter.
- e) Tre medlemmer, valgt av den historisk-filosofiske klasse ved Videnskapselskapet i Kristiania.

De seks medlemmer som er nevnt under *d* og *e* bør representere forskningsområder som faller inn under instituttets formål.

Når der utenfor Kristiania opprettes et historisk-filosofisk fakultet, blir det ved endringer i disse statutter å bestemme, hvordan det skal være representert i instituttets styre.

Styret velger selv sin næstformann.

Formannen velges for fem år av gangen, de øvrige medlemmer for tre år. For hver av dem velges en varamann.

§ 6.

Styret har å ta initiativet til fremme av instituttets formål ved å sette i gang eller støtte betydningsfulle videnskabelige undersøkelser og arbeider, således ved:

- a) Å anordne forelesninger ved instituttet av norske eller utenlandske videnskapsmenn.
- b) Å utgi videnskabelige skrifter.
- c) Å opsette prisopgaver.
- d) Å ansette ved instituttet norske eller utenlandske videnskapsmenn.
- e) Å utdele prisbelønninger for videnskabelige arbeider, der er utført av norske videnskapsmenn og av utlendinger som er knyttet til instituttet.
- f) Å yde stipendier og annen støtte til norske videnskapsmenn og til utlendinger som er knyttet til instituttet.

Minst en gang om året skal styret gjennom offentlig kunngjørelse innby dem, der ønsker støtte fra instituttet til å innkomme med ansøknings og forslag.

Instituttets midler må ikke anvendes til bygninger og ikke til utgifter som naturlig hører inn under ordinær statsbevilgning.

§ 7.

Formannen oppebærer en årslønn, som bestemmes av styret med Kirkedepartementets approbasjon.

Styret ansetter en sekretær og har forøvrig rett til å anvende de beløp, som er nødvendige for administrasjonen. Ved hvert budgettårs utgang avlegges innen tre måneder regnskap som blir gjennom Kirke- og Undervisningsdepartementet å innsende til Statsrevisjonen.

Revidert regnskap og årsberetning tilstilles Stortinget, Kristiania formannskap og Videnskapsselskapet i Kristiania.

§ 8.

Endringer i disse statutter kan foretas av Kongen efter innstilling fra styret, vedtatt med minst $\frac{2}{3}$ flertall, og efterat Kristiania formannskap og den historisk-filosofiske klasse ved Videnskapsselskapet i Kristiania er hørt.

[illegible]

1931

068C 1

L

SEP 7 1953

06801—7